

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**MİTHAT PAŞA'NIN BAĞDAT VALİLİĞİ VE ZEVRA
GAZETESİ (1. ve 50. Sayılar Arası)**

Büşra MENGUCİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2022

©2022- Büşra MENGUCİK

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

MİTHAT PAŞA'NIN BAĞDAT VALİLİĞİ VE ZEVRA
GAZETESİ (1. ve 50. Sayılar Arası)

BAGDAT GOVERNORSHIP OF MİTHAT PAŞA AND
ZEVRA NEWSPAPER (Between 1st and 50th Numbers)

Hazırlayan

Büşra MENGUCİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç.Dr.Hasan KARAKÖSE

KIRŞEHİR-2022

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Büşra MENGUCİK tarafından hazırlanan "*Mithat Paşa'nın Bağdat Valiliği ve Zevra Gazetesi (1. ve 50. Sayılar Arası)*"adlı tez çalışması.....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....

Doç.Dr. Hasan KARAKÖSE

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2022

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2022

Büşra MENGUCİK

ÖZET

MİTHAT PAŞA'NIN BAĞDAT VALİLİĞİ VE ZEVRA GAZETESİ (1. ve 50. Sayılar Arası)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Büşra MENGUCİK

Danışman: Doç.Dr. Hasan KARAKÖSE

2022

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

.....
.....
.....
.....
.....

1869 yılında Sadrazam Ali Paşa ile yaşadığı anlaşmazlıklardan dolayı Bağdat valiliğine atanan Mithat Paşa, Bağdat'ta Zevra adlı bir vilayet gazetesi çıkartmıştır. Doğruluğu temel alan ve vilayetin ilk gazetesi olma özelliğine sahip olan Zevra, Türkçe ve Arapça olarak 1869-1917 yılları arasında yayınlanmıştır. Gazete, yayın hayatına başladığı ilk dönemlerde haftada bir gün yayınlanırken, 23 Temmuz 1869 tarihinden itibaren haftada iki gün yayınlanmaya başlamıştır. Zevra Gazetesi'nin ilk senesinin son sayısı 50. sayı olup, ikinci seneye kadar bir seneliği yetmiş, altı aylığı kırk kuruşa ve her bir nüshası altmış para olarak satılmıştır. 51. sayıdan itibaren gazete, haftada iki gün yayınlanmaya başlayınca yıllık abonelik ücreti yüz, altı aylık abonelik ücreti elli beş kuruşa çıkartılmıştır.

Zevra Gazetesi, 1908 yılına kadar Türkçe ve Arapça olarak yayınlanırken, 1908-1912 yılları arasında sadece Türkçe olarak yayınlanınca halkın tepkisine neden olmuştur. Bu durum üzerine gazete, tekrardan Türkçe ve Arapça şekilde yayınlanmaya başlamıştır.

Irak basın tarihinin başlangıcı sayılan Zevra Gazetesi, İngilizlerin Bağdat'ı işgal ettiği 1 Mart 1917 günü, 2607 numaralı sayı ile yayın hayatına son vermiştir.

Bu çalışmada, Zevra Gazetesi'nin 1-50 sayıları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağdat Vilayeti, Bağdat ve Osmanlı basını, Midhad Paşa,Zevra,

ABSTRACT

BAGDAT GOVERNORSHIP OF MİTHAT PAŞA AND ZEVRA NEWSPAPER (Between 1st and 50th Numbers)

M.Sc.Theis

Preparer:Büşra MENGUCİK

Advisor :Doç.Dr.Hasan KARAKÖSE

2022

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of SocialSciences

HistoryDepartment

Jury

.....

.....

.....

.....

.....

Mithat Pasha, who was appointed as the Governor of Baghdad in 1869 due to his disagreements with the Grand Vizier Ali Pasha, published a provincial newspaper called Zevra in Baghdad. Based on accuracy and being the first newspaper of the province, Zevra was published between 1869-1917 in Turkish and Arabic. While the newspaper was published once a week in the first period of its publication life, it started to be published twice a week as of July 23, 1869. The last issue of the first year of the Zevra Newspaper was the 50th issue, and until the second year, it was sold for seventy cents for one year, forty kurus for six months, and sixty money each copy. As of the 51st issue, when the newspaper started to be published two days a week, the annual subscription fee was increased to one hundred and the six-month subscription fee to fifty-five cents.

While Zevra Newspaper was published in Turkish and Arabic until 1908, it caused public reaction when it was published only in Turkish between 1908-1912. Upon this situation, the newspaper started to be published again in Turkish and Arabic.

Zevra Newspaper, which is considered the beginning of the Iraqi press history, ended its publication life with the number 2607 on March 1, 1917, when the British occupied Baghdad.

In this study, 1-50 issues of Zevra Newspaper were evaluated.

Keywords: Zevra, Vilayet of Baghdad, Baghdad and Ottoman, press

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, 1869 yılında Mithat Paşa tarafından Bağdat vilayetinde çıkartılan Zevra Gazetesi'nin 1-50 sayılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Zevra Gazetesinde yayınlanan haberler doğrultusunda, Irak'taki Osmanlı yönetiminin incelenmesi amacı ile hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Zevra Gazetesi'nin 1-50. sayılarından yararlanılmıştır.

Bu araştırma beş bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm; Mithat Paşa'nın Bağdat valiliğine tayin edilmesi ile başlamıştır. Irak ve Irak'ta kullanılan madeni paralar hakkında bilgilere yer verilirken askeri düzenleme, gazetede yaşanan dil sorunları, vilayetin düzenlenmesi, dış politika, Mekteb-i sanayinin açılması, yetim çocukların eğitim gördüğü Daru's-Şafaka ve Süveyş kanalının açılış faaliyetlerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde; kura usulüyle yapılacak askeri düzenlemeden, İran'a bağlı olan Avraman aşiretinin isyan etmesinden, kimsesiz ve yardıma muhtaç olan kişiler için açılan Gureba Hastanesi'nden, Fransa, İran, Hindistan, Afgan gibi devletlerin dış politikasından, Irak ve Bağdat'ın genel durumundan ve bu bölgede yaşanan gelişmelerden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölüm; Divaniyye'de yaşanan isyanın gelişmeleriyle başlarken, İran'da ortaya çıkan kolera hastalığından, Yabancı devletlerin Dersaadet'e yaptığı ziyaretlerden, yine Irak ve Bağdat'ta yaşanan gelişmelerden bahsederek emniyet sandığının üç aylık muhasebesine de yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm; Babil adlı Osmanlı vapurunun hareket güzergahıyla başlamıştır. Bu bölüm, Hazine Katibi Abdulkadir'in Zevra Gazetesi'ne gönderdiği bir varaka ile devam ederken, Dersaadet'te çıkartılan Türkistan ve Kevkeb-i Şarki isimli gazetelere, Dış politikadaki gelişmelere, Gureba Hastanesi'ne yapılan yardımlara, Bağdat Mutasarrıfı Şakir Beyin Fırat Nehri'nde araştırma yaparken yaşadığı olaylara ve Emniyet Sandığı'nın Zevra Gazetesi'ne gönderdiği ilanla devam etmiştir.

Beşinci bölüm; Şakir Bey'in yolculuğu esnasında karşılaşmış olduğu zorluklarla başlarken, Osmanlı Devleti'nin Londra'dan sipariş ettiği zırhlı gemilerle devam etmiştir. Ayrıca Bağdat'ta açılan millet bahçelerine, vilayet evrak odası tarafından Zevra Gazetesi'ne gönderilen Umur-ı Mülkiyye ve Umur-ı Askeriyye'ye ile ilgili işlere, dış politikaya, Zevra Gazetesi'yle ilgili bir kaç hatırlatmaya ve Irak'taki gelişmelerle Irak'ın Nasıriyye kasabasına yapılacak binalar için yardımda bulunan kişilerin listesine de yer verilmiştir.

Sonuç kısmında ise elde edilen bilgiler yorumlanmış ve ortaya çıkan kanaat ve hükümler paylaşılmıştır.

“Mithat Paşa'nın Bağdat Valiliği ve Zevra Gazetesi (1. ve 50. sayılar arası)” isimli bu yüksek lisans tezinin hazırlanması ve düzenlenmesi sırasında benden maddî ve manevî desteğini esirgemeyen ve beni hayatımın her anında, her anlamda destekleyen çok sevdiğim annem Ayten MENGUCİK'e ve aileme sonsuz teşekkürler eder ve tezimin hazırlanmasında bana vaktini ayıran ve bilimsel desteğini benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Sayın Hasan KARAKÖSE' ye teşekkürümü borç bilirim.

Kırşehir- 2022

Büşra MENGUCİK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ.....	- 1 -
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	- 3 -
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	- 3 -
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	- 4 -
BÖLÜM 1	- 5 -
1. SAYI 1 (5 REBİÜLEVVEL, 1286 / 15 HAZİRAN 1869).....	- 5 -
1.1. OSMANLI DEVLET ADAMLARININ YÖNETİM ANLAYIŞI	- 5 -
1.2. BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU	- 5 -
1.3. VİLAYETTEKİ AŞİRET VE URBAN	- 5 -
1.4. BAĞDAT VİLAYETİNDE İRAN'LI TÜCCARLAR	- 5 -
1.5. MİDHAT PAŞADAN ÖNCE BAĞDAT'TA GÖREV YAPAN VALİLER	- 5 -
1.6 SAYI 2 (12 REBİÜLEVVEL, 1286 / 22 HAZİRAN 1869).....	- 6 -
1.6.1. İsmail Paşa'nın Avrupa Memleketlerine Seyahati	- 6 -
1.6.2. Kerbela.....	- 6 -
1.6.3. Musul	- 7 -
1.6.4. Irak'ta Tedavüldeki Meskukat (Tedavüldeki Madeni Para) Kullanımı	- 8 -
1.6.5. Askeri Düzenleme	- 8 -
1.6.6. Gazetelerdeki Dil Sorunu	- 9 -
1.6.7. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi.....	- 9 -
1.6.8. Politika (Dış Haberler).....	- 9 -
1.7. SAYI 3 (19 REBİÜLEVVEL, 1286 / 29 HAZİRAN 1869).....	- 11 -
1.7.1. Padişahın (Sultan Abdülaziz'in) Tahta Çıkma Kutlaması	- 11 -
1.7.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 11 -

1.7.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 11 -
1.7.4. Irak'ın Gerileme ve Yükselme Sebepleri.....	- 12 -
1.7.5. İrakeyn ve Bağdat.....	- 13 -
1.7.6. Politika (Dış Haberler).....	- 15 -
1.8. SAYI 4 (26 REBİÜLEVVEL, 1286 / 6 TEMMUZ 1289)	- 15 -
1.8.1. Dileyin Sancağı	- 15 -
1.8.2.Mekteb-i Sanayi.....	- 16 -
1.8.3. Gazetelerdeki Dil Sorunu	- 16 -
1.8.4. Irak'taki Şehir ve Kasabaların Düzenlenmesi.....	- 17 -
1.8.5. İrakeyn ve Bağdat.....	- 17 -
1.8.6. Daruş'ş- Şafaka	- 18 -
1.8.7. Hindistan.....	- 18 -
1.8.8. Politika (Dış Haberler).....	- 18 -
1.9. SAYI 5 (3 REBİÜLAHİR, 1286/ 13 TEMMUZ 1869).....	- 19 -
1.9.1. Resmi Duyuru.....	- 19 -
1.9.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 19 -
1.9.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 19 -
1.9.4. Vilayetteki Aşiret ve Urbanlar.....	- 20 -
1.9.5. Mahallelerde Yaşanan Su Sıkıntısı.....	- 20 -
1.9.6. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 20 -
1.9.7.Tapu Kanunnamesindeki Düzenlemeler.....	- 21 -
1.9.8. Politika (Dış Haberler).....	- 22 -
1.9.9. İlan	- 22 -
1.10 SAYI 6 (10 REBİÜLAHİR, 1286 / 20 TEMMUZ 1289).....	- 23 -
1.10.1. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 23 -
1.10.2. Emniyet Sandığı	- 23 -
1.10.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi..	- 24 -
1.10.4. Kerbela	- 24 -
1.10.5. İrakeyn ve Bağdat.....	- 24 -
1.10.6. Politika (Dış Haberler).....	- 24 -
1.11 SAYI 7 (17 REBİÜLAHİR, 1286 / 27 TEMMUZ 1869).....	- 26 -
1.11.1. Hemavend.....	- 26 -
1.11.2. Vilayetteki Aşiret ve Urbanlar.....	- 27 -

1.11.3. Madenlerin Keşfi	- 27 -
1.11.4. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 27 -
1.11.5. Vilayette Demir Madeni	- 28 -
1.11.6. Mekteb-i Sanayi.....	- 28 -
1.11.7. Tuna Vilayeti	- 28 -
1.11.8. Politika (Dış Haberler).....	- 29 -
1.12. SAYI 8 (24 REBİÜLAHİR, 1286 / 3 AĞUSTOS 1869)	- 30 -
1.12.1. Mekteb-i Sanayi.....	- 30 -
1.12.2. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi. -	30 -
1.12.3. Askeri Düzenleme	- 30 -
1.12.4. Hemavend.....	- 30 -
1.12.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 30 -
1.12.6. Politika (Dış Haberler).....	- 31 -
1.13. SAYI 9 (2 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 10 AĞUSTOS 1869)	- 33 -
1.13.1. Nüfus Sayımı	- 33 -
1.13.2. Mekteb-i Sanayi.....	- 33 -
1.13.3. Gureba (Garipler) Hastanesi	- 33 -
1.13.4. Genel Haberler.....	- 33 -
1.13. 5. Yerleşim (Medeniyet) ve Göçebe (Bedeviyet).....	- 34 -
1.13.6.BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU	- 34 -
1.13.7. Politika (Dış Haberler).....	- 35 -
1.13.8. Avrupa Politikası	- 35 -
1.13.9. İran.....	- 36 -
1.14. SAYI 10 (9 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 17 AĞUSTOS 1869)	- 36 -
1.14.1. Hint Ticareti Ve İngilizler	- 36 -
1.14.2. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi. -	37 -
1.14.3. Yerleşim (Medeniyet) Göçebe (Bedeviyet).....	- 37 -
1.14.4. Politika (Dış Haberler)	- 38 -
BÖLÜM 2	- 39 -
2. SAYI 11 (16 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 24 AĞUSTOS 1869)	- 39 -
2.1.BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU	- 39 -
2.2.İRAKEYN VE BAĞDAT.....	- 39 -
2.2.1. Aşiret Halkına Yayınlanan İlanname	- 41 -

2.3. SAYI 12 (23 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 31 AĞUSTOS 1869)	- 43 -
2.3.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 43 -
2.3.2. Avraman	- 43 -
2.3.3. Gureba (Garipler) Hastanesi	- 44 -
2.3.4. Hemavend.....	- 44 -
2.3.5. Divaniyye	- 44 -
2.3.6. Dersaadet'te Çıkarılan Gazeteler	- 45 -
2.4. SAYI 13 (23 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 31 AĞUSTOS 1869)	- 45 -
2.4.1. İrakeyn ve Bağdat.....	- 45 -
2.4.2. İran.....	- 46 -
2.4.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 47 -
2.4.4. Süveyş Kanalı	- 47 -
2.4.5. Politika (Dış Haberler).....	- 47 -
2.5. SAYI 14 (8 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 15 EYLÜL 1869)	- 48 -
2.5.1. İrakeyn ve Bağdat.....	- 48 -
2.5.2. Tapu Kanunnamesindeki Düzenlemeler.....	- 48 -
2.5.3. Süveyş Kanalı	- 49 -
2.5.4. Politika (Dış Haberler).....	- 49 -
2.5.5. İran.....	- 50 -
2.6. SAYI 15 (15 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 22 EYLÜL 1869)	- 50 -
2.6.1. Bağdat'ta Mekteb-i Rüşdiyyenin Kurulması	- 50 -
2.6.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 51 -
2.6.3. Emniyet Sandığı	- 51 -
2.6.4. Politika (Dış Haberler).....	- 51 -
2.7. SAYI 16 (22 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 29 EYLÜL 1869)	- 52 -
2.7.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 52 -
2.7.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 52 -
2.7.3. Gureba (Garipler) Hastanesi	- 53 -
2.7.4. Askeri Düzenleme	- 54 -
2.7.5. Politika (Dış Haberler).....	- 54 -
2.8. SAYI 17 (29 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 6 EKİM 1869).....	- 55 -
2.8.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 55 -
2.8.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 56 -

2.8.3.Tuna Vilayeti	- 56 -
2.8.4. Politika (Dış Haberler).....	- 56 -
2.8.5. Bağdat'ta Mekteb-i Rüşdiyyenin Kurulması	- 58 -
2.9. SAYI 18 (6 RECEBÜLFERD, 1286 / 12 EKİM 1869)	- 58 -
2.9.1. Irakeyn ve Bağdat.....	- 58 -
2.9.2. Politika (Dış Haberler).....	- 59 -
2.9.3. Süveyş Kanalı	- 60 -
2.9.4. İran.....	- 60 -
2.10. SAYI 19 (13 RECEBÜLFERD, 1286 / 19 EKİM 1869).....	- 61 -
2.10.1. İran.....	- 61 -
2.10.2. İhtiyaç	- 61 -
2.10.3. Politika (Dış Haberler).....	- 62 -
2.11. SAYI 20 (20 RECEBÜLFERD, 1286 / 26 EKİM 1869).....	- 63 -
2.11.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi. -	63 -
2.11.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 64 -
2.11.3. Politika (Dış Haberler).....	- 66 -
3.BÖLÜM	- 67 -
3. SAYI 21 (27 RECEBÜLFERD, 1286 / 2 KASIM 1869).....	- 67 -
3.1.VİLAYETİN KURA (KÖYLER), İNHA (TAYİN ETME), KAZA VE LİVA DÜZENLENMESİ.....	- 67 -
3.1.1. Divaniyye	- 67 -
3.2. İRAKEYN VE BAĞDAT.....	- 69 -
3.2.1. Tembih (Uyarı).....	- 69 -
3.3. FRANSA	- 70 -
3.4. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)	- 70 -
3.5. İRAN	- 70 -
3.6. SAYI 22 (5 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 10 KASIM 1869).....	- 71 -
3.6.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi... -	71 -
3.6.1. Divaniyye	- 71 -
3.6.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 72 -
3.6.3. Politika (Dış Haberler).....	- 72 -
3.6.4. İran.....	- 75 -
3.7. SAYI 23 (12 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 17 KASIM 1869).....	- 75 -
3.7.1. Irakeyn ve Bağdat.....	- 75 -

3.7.2. İran.....	- 75 -
3.7.3. Fransa İmparatoriçesinin Dersaadet'e Gelmesi	- 76 -
3.7.4. Terakki-i Muhadderât Matbaası	- 76 -
3.7.5. Fransa	- 76 -
3.7.6. Politika (Dış Haberler).....	- 77 -
3.7.7. İran.....	- 78 -
3.8. SAYI 24 (19 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 24 KASIM 1869).....	- 78 -
3.8.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 78 -
3.8.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 78 -
3.8.3. Politika (Dış Haberler).....	- 80 -
3.9. SAYI 25 (26 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 1 ARALIK 1869)	- 80 -
3.9.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi...	- 80 -
3.9.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 81 -
3.9.3. Politika (Dış Haberler).....	- 82 -
3.10. SAYI 26 (3 RAMAZANÜLMÜBAREKE, 1286 / 7 ARALIK 1869).....	- 83 -
3.10.1. Hindistan.....	- 83 -
3.10.2. Özel Maddeler	- 83 -
3.10.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi.	- 85 -
3.10.4. İrakeyn ve Bağdat.....	- 85 -
3.10.5. Afgan	- 85 -
3.10.6. Politika (Dış Haberler).....	- 86 -
3.11. SAYI 27 (10 RAMAZANÜLMÜBAREKE, 1286 / 14 ARALIK 1869).....	- 87 -
3.11.1. İrakeyn ve Bağdat.....	- 87 -
3.11.2. Emniyet Sandığı	- 87 -
3.11.3. Politika (Dış Haberler).....	- 88 -
3.11.4. Rusya	- 88 -
3.12. SAYI 28 (17 RAMAZANÜLMÜBÂREKE, 1286 / 21 ARALIK 1869).....	- 90 -
3.12.1. Özel Maddeler	- 90 -
3.12.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 90 -
3.12.3. Gureba (Garipler) Hastanesi.....	- 91 -
3.12.4. İrakeyn ve Bağdat.....	- 91 -
3.12.5. Politika (Dış Haberler).....	- 92 -
3.13. SAYI 29 (24 RAMAZANÜLMÜBÂREKE, 1286 / 28 ARALIK 1869).....	- 93 -

3.13.1. İlan.....	- 93 -
3.13.2. Özel Maddeler	- 94 -
3.13.3. Genel Haberler.....	- 95 -
3.13.4. Dış Politika	- 95 -
3.14. SAYI 30 (9 ŞEVVALİLMÜKERREM, 1286 / 12 OCAK 1870).....	- 97 -
3.14.1. Özel Maddeler	- 97 -
3.14.2. Tüccar Hacı Muhammed'in Matbaamıza Gönderdiği Belge.....	- 98 -
3.14.3. Politika (Dış Haberler).....	- 100 -
3.15. SAYI 31 (16 ŞEVVALÜLMÜKERREM, 1286 / 19 OCAK 1870)	- 101 -
3.15.1. Özel Maddeler	- 101 -
3.15.2. İslamiyet'in Doğuşundan 1299 Senesine Kadar Geçen Devirler.....	- 101 -
3.15.3. Genel Haberler.....	- 102 -
3.15.4. İlan.....	- 103 -
4.BÖLÜM.....	- 104 -
4. SAYI 32 (23 ŞEVVALÜL MÜKERREM, 1286 / 26 OCAK 1870)	- 104 -
4.1. ÖZEL MADDELER.....	- 104 -
4.2. İSLAMİYETİN DOĞUŞUNDAN 1299 SENESİNE KADAR GEÇEN DEVİRLER	- 104 -
4.3. GENEL HABERLER.....	- 104 -
4.4. DERSAADET'TE ÇIKARTILAN GAZETELER	- 105 -
4.5. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)	- 105 -
4.6. SAYI 33 (30 ŞEVVALÜL MÜKERREM, 1286 / 1 ŞUBAT 1870).....	- 106 -
4.6.1. İrakeyn ve Bağdat.....	- 106 -
4.6.2. Süveyş Kanalı	- 106 -
4.6.3. Politika (Dış Haberler).....	- 106 -
4.7. SAYI 34 (7 ZİLKADE, 1286 / 8 ŞUBAT 1870)	- 108 -
4.7.1. Özel Maddeler	- 108 -
4.7.2. Gureba (Garipler) Hastanesi	- 108 -
4.7.3. İhtiyaç	- 109 -
4.7.4. Politika (Dış Haberler).....	- 110 -
4.8. SAYI 35 (14 ZİLKADE, 1286 / 15 ŞUBAT 1870)	- 111 -
4.8.1. İrakeyn ve Bağdat.....	- 111 -
4.8.2. Politika (Dış Haberler).....	- 112 -
4.9. SAYI 36 (21 ZİLKADE, 1286 / 22 ŞUBAT 1870)	- 114 -

4.9.1. Özel Maddeler	- 114 -
4.9.2. Irakeyn ve Bağdat	- 114 -
4.9.3. Politika (Dış Haberler).....	- 114 -
4.10. SAYI 37 (28 ZİLKADE, 1286 / 1 MART 1870)	- 116 -
4.10.1. Özel Maddeler	- 116 -
4.10.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 116 -
4.10.3. İran.....	- 117 -
4.10.4. Irakeyn ve Bağdat.....	- 117 -
4.10.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 117 -
4.10.6. Genel Haberler.....	- 118 -
4.10.7. Politika (Dış Haberler).....	- 118 -
4.11. SAYI 38 (5 ZİLKADE, 1286 / 6 ŞUBAT 1870)	- 119 -
4.11.1. İlan.....	- 119 -
4.11.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 119 -
4.11.3. İran.....	- 121 -
4.12. SAYI 39 (20 ZİLHİCCE, 1286 / 23 MART 1870).....	- 121 -
4.12.1. Özel Maddeler	- 121 -
4.12.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 124 -
4.12.3. Genel Haberler.....	- 125 -
4.13. SAYI 40 (27 ZİLHİCCE, 1286 / 30 MART 1870).....	- 125 -
4.13.1. Özel Maddeler	- 125 -
4.13.2. Irakeyn ve Bağdat.....	- 126 -
4.13.3. Hit'ten Yazılan Mektubun Tercümesi (Fi 22 Zilhicce).....	- 127 -
4.13.4. Mekteb-i Sanayi	- 127 -
4.14. SAYI 41 (4 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 16 NİSAN 1870)	- 128 -
4.14.1. Özel Maddeler	- 128 -
4.14.2. İlan.....	- 129 -
4.14.3. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 129 -
4.14.4. Emniyet Sandığı	- 130 -
5.BÖLÜM.....	- 133 -
5. SAYI 42 (11 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 13 NİSAN 1870)	- 133 -
5.1. ÖZEL MADDELER.....	- 133 -
5.2. FIRAT NEHRİNİN KEŞFİ	- 133 -

5.3. BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU	- 135 -
5.4. İLAN	- 135 -
5.5. GENEL HABERLER.....	- 135 -
5.6. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)	- 136 -
5.7. İLAN	- 136 -
5.8. SAYI 43 (18 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 20 NİSAN 1870)	- 136 -
5.8.1. Özel Maddeler	- 136 -
5.8.2. Bağdat Gümrük İdaresinden Gelen Belgenin Tercümesi	- 137 -
5.8.3. İrakeyn ve Bağdat.....	- 137 -
5.8.4. Askeriye.....	- 137 -
5.8.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 137 -
5.8.6. Fırat Nehrini Keşfi.....	- 138 -
5.8.7. Politika (Dış Haberler).....	- 139 -
5.8.8. Vilayet Evrak Odası Tarafından Düzenlenen Liste.....	- 139 -
5.9. SAYI 44 (25 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 27 NİSAN 1870)	- 140 -
5.9.1. Özel Maddeler	- 140 -
5.9.2. İlan.....	- 141 -
5.9.3. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 141 -
5.9.4. Genel Haberler.....	- 142 -
5.9.5. Politika (Dış Haberler).....	- 142 -
5.9.6. Zevra.....	- 143 -
5.10. SAYI 45 (2 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 4 NİSAN 1870)	- 143 -
5.10.1.Özel Maddeler	- 143 -
5.10.2. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 144 -
5.10.3. Politika (Dış Haberler).....	- 146 -
5.11. SAYI 46 (9 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 11 NİSAN 1870)	- 146 -
5.11.1. Özel Maddeler	- 146 -
5.11.2. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 146 -
5.11.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi-	- 146 -
5.11.4. İrakeyn ve Bağdat.....	- 147 -
5.11.5. Mekteb-i Sanayi.....	- 148 -
5.12. SAYI 47 (16 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 18 NİSAN 1870)	- 149 -
5.12.1. İlan.....	- 149 -

5.12.2. Özel Maddeler	- 149 -
5.12.3. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 150 -
5.12.4. İran.....	- 150 -
5.12.5. Muhasebeden Gönderilen Belgenin Tercümesi.....	- 150 -
5.12.6. Ölçüler ve Yeni Ölçülerin Kullanılması	- 151 -
5.12.7. İrakeyn ve Bağdat.....	- 152 -
5.12.8. Bir Zatın Gönderdiği Mektup	- 152 -
5.13. SAYI 48 (23 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 25 NİSAN 1870)	- 153 -
5.13.1. Özel Maddeler	- 153 -
5.13.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 154 -
5.13.3. Mekteb-i Sanayi.....	- 154 -
5.13.4. Genel Haberler.....	- 154 -
5.13.5. Süveyş Kanalı	- 154 -
5.13.5. Politika (Dış Haberler).....	- 155 -
5.14. SAYI 49 (30 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 2 MAYIS 1870)	- 156 -
5.14.1. Özel Maddeler	- 156 -
5.14.2. İrakeyn ve Bağdat.....	- 156 -
5.14.3. Politika (Dış Haberler).....	- 157 -
5.15. SAYI 50 (7 REBİÜLEVVEL, 1287 / 7 HAZİRAN 1870).....	- 159 -
5.15.1. Uyarı	- 159 -
5.15.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu	- 159 -
5.15.3. İrakeyn ve Bağdat.....	- 159 -
5.15.4. Fırat Nehrinin Keşfi.....	- 161 -
5.15.5. Zevra.....	- 161 -
5.15.5. Süveyş Kanalı	- 163 -
5.15.6. İrakeyn ve Bağdat.....	- 163 -
SONUÇ.....	- 165 -
KAYNAKÇA	- 166 -
EKLER	- 167 -
ÖZGEÇMİŞ.....	- 169 -

KISALTMALAR

Bkz. Bakınız

C. Cilt

s. Sayfa

S. Sayı

Stn. Sütun

Vb. Ve benzeri

GİRİŞ

Asıl adı Ahmet Şefik olan Mithat Paşa, 1822 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Evkaf Nezaretinde memur olan babası Rusçuklu Hacı Hafız Mehmed Eşref Efendinin Vidin'e tayin edilmesiyle bir yıl burada yaşamıştır. 1834 yılında Divan-ı Hümayun kalemine girerek Midhat lakabını almıştır. Burada Arapça ve Farsça dersler alan Mithat Paşa, divani yazısını iyi bir seviyede öğrenmiştir. 1835 yılında babası Lofça kazasına tayin edilince İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Ancak bir yıl sonra İstanbul'a geri dönerek Divan-ı Hümayun kalemindeki görevine devam etmiştir. 1840 yılında Sadaret Mektubi Kalemine geçen Mithat Paşa, 1842 yılında ilk taşra görevine başlamıştır. İki yıl burada görev yaptıktan sonra Bekir Sami Paşanın katipliğini yaparak, 1845'te Konya'ya, 1847'de Kastamonu'ya gitmiştir. 1849 yılında Meclis-i Vala-yı Ahkamı Adliyedeki başarılarından dolayı serhalifeliğe yükselmiştir. Ardından geçici görev için Şam ve Halep'e giden Mithat Paşa, yabancı diplomatların da katıldığı üst düzey meclislerde müzakere tutanaklarını tutmaklar görevlendirilmiştir. 1856 yılında Sadaret Kaymakamı Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa tarafından azledilerek mahkemeye sevk edilmiştir. Mahkeme sonucunda beraat eden Mithat Paşa, 1857 yılında Silistre Valisi Mirza Said Paşa ve Vidin Valisi Muammer Paşayı araştırmak için görevlendirilmiştir. 1858 yılında Avrupa'ya gitmiştir. 1859 yılında İstanbul'a dönen Mithat Paşa, Meclis-i Vala başkatipliğine tayin edilmiştir. 1861 yılında Niş'e vezaret rütbesiyle tayin edilen Mithat Paşa, bölgede güvenliği sağlamak için elinden geleni yapmıştır. Mithat Paşa 1864 yılında Tuna vilayet valiliği görevine getirilerek bir yandan bölge de ziraatin gelişmesine katkı sağlarken bir yandan da Osmanlı Devletinde yayınlanan ilk vilayet gazetesi özelliğine sahip Tuna gazetesinin çıkartılmasında etkili oldu. Mithat Paşa, Bağdat valiliğine tayin edilmeden önce Şura-yı Devlet başkanıydı ve Sadrazam Ali Paşa ile yaşadığı anlaşmazlıklardan dolayı 1869 yılında Bağdat valiliğine gönderilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Musul ve Basra'nın dahil olduğu bugünkü Irak'a karşılık gelen Bağdat vilayetini, Balkanlar'da kazandığı valilik tecrübesi sayesinde üç yıl boyunca başarılı bir şekilde yönetmiştir.¹

1869 yılında Bağdat valiliğine atanan Mithat Paşa, burada sayısız çalışmalara imza atmıştır. Dicle ve Fırat nehirlerindeki vapur işletmeleri, Fırat nehrinin temizlenmesi, Irak'ta sulama tesisleri, Bağdat'ta Sanat Okulunun açılması, Emniyet Sandığının kurulması,

¹Gökhan Çetinkaya, "Mithat Paşa" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.30 (2005), s.8.

Basra'nın nakli, Kuveyt'in Osmanlı idaresine bağlanması gibi bir çok faaliyette bulunan Mithat Paşa, bu çalışmaları yaparken İstanbul'dan hiç bir ödenek almamıştır.²

Bağdat vilayetini üç yıl boyunca yöneten Mithat Paşa, Altıncı Ordu kumandanlığının da sorumluluğunu almıştır. Balkanlar'daki valilik tecrübesinden yararlanan Mithat Paşa, Arazi Kanunnamesi ve yeni vilayet kanunu Bağdat'ta uygulamaya koymuş, şehirde bir çok imar ve inşa faaliyetlerinin dışında sivil ve askeri okulla birlikte hastanelerde açmıştır.³

Mithat Paşa, Bağdat'a gelirken yanında bir kaç matbaa malzemesi getirmesine rağmen henüz eksikleri vardı. Eksik olan malzemelerin tamamlanmasından sonra Bağdat'ın merkezine bir matbaa kuruldu. Başlangıçta bir binanın bodrum katında yer alan Vilayet Matbaası, daha sonraki yıllarda iki katlı bir binaya taşındı. Mithat Paşa'nın, Bağdat'taki en önemli adımlarından biri de gazete çıkartmak olmuştur.⁴

Zevra Gazetesi, Vilayet Matbaası adı altında faaliyete başlamıştır. Türkçe ve Arapça olarak yayınlanan Zevra Gazetesinde, önemli yazarlar, edebiyatçılar ve politikacılar yer almıştır. Gazete, dahiliye ve hariciye konularıyla haftada bir kere çıkmıştır. İlk sayısı 5 Rebiülevvel 1286 (3 Haziran 1285/ 15 Haziran 1869) tarihinde yayımlanmıştır. Zevra, ilk senesinde elli sayıdan oluşmakta olup, ikinci senesinde cumartesi ve salı günleri çıkarılmaya başlamıştır.⁵

Zevra Gazetesinde, "Mevadd-ı Hususiyye" adlı başlıkta Bağdat'taki olaylara, "Mevadd-ı Umumiyye" adlı başlıkta Osmanlı'daki gelişmelere, "Havadis-i Hariciyye" adlı başlıkta ise dış dünyadaki olaylara yer vermiştir.⁶

Zevra Gazetesinin ilk sayısında insanın yaratılış olarak en şerefli varlık olmasına rağmen aciz olduğundan, bu acizlikleri gidermek için insanların bir yol göstericiye ihtiyaç duyduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca Mithat Paşa'nın Bağdat'a Vali olarak atanmasını içeren fermana da yer verilmiştir. Zevra, ikinci sayısıyla birlikte Irak'ı ilgilendiren ve Irak sınırlarında meydana gelen olayları anlatmıştır. Fermanlar, merkezden gelen emirler, askeri, güvenlik, imar faaliyetleri, valiliğin yapmış olduğu icraatlar gazete içerisindeki

²Yavuz Özgüldür, "1876 Anayasasının Hazırlanmasında Mithat Paşanın Rolü ve Fonksiyonu", Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.5 (1994), s. 314.

³Çetinkaya, s.8.

⁴Adem Korkmaz, "Mithat Paşa'nın Bağdat Valiliği (1869-1872)", Tarih Dergisi, S.49 (2009) s.142.

⁵Murat Hanılçe, "Orta Doğu'da Osmanlı Vilayet Gazetelerine Bir Örnek; Zevra Gazetesi (1869)"*Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu* (Elazığ 19-21 Ekim 2016), ed. Merve Uğur (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C.1, 2018, s.239-242.

⁶Korkmaz, s.142.

olaylardır. Ayrıca gazetenin ilk yılında, Osmanlı Devleti'nin bölgede uyguladığı Tanzimat politikalarına da yer verilmiştir.⁷

Bağdat'ın ilk resmi gazetesi olma özelliğine sahip Zevra Gazetesi, 1917 yılında İngiltere'nin Irak'ı işgal etmesine kadar devam etmiştir.⁸

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bir toplumun çağdaşlaşma yolundaki en büyük adımlarından biri basın özgürlüğüdür. Osmanlı Devleti, 1864 yılında çıkartılan Vilayet Nizamnamesi ile vilayet sistemine geçmiştir. Valiler, bu gelişme doğrultusunda idaresi altındaki vilayetlerde birer gazete çıkartarak, toplumdaki ayrılıkçı hareketleri dengelemeye çalışmıştır.

Ahmet Mithat Paşanın, Bağdat Valiliğine atandıktan sonra çıkartmış olduğu Zevra Gazetesi, sadece vilayetteki haberlere değil vilayet dışındaki belli olaylara ve ülkelerin kıtalar üzerindeki politikalarına da yer vermiştir. Ayrıca Zevra, sadece halka yeni gelişmeleri aktarmakla kalmamış, yayın hayatına yeni başlayan gazetelerin yayınlandığı haberlere de yer vererek basın sorumluluğunu yerine getirmiştir.

1869-1917 yılları arasında yayın hayatını sürdüren Zevra Gazetesi, Bağdat'taki Osmanlı idaresinin yaklaşık son elli yılını kapsamasıyla önemli bir yere sahiptir. Ancak, bu süreç tarihçiler tarafından incelenirken Bağdat'ta Osmanlı idaresinin ele alınması daha geri planda kalmıştır. Bu hususta, Zevra gelişmeleri yakından takip ederek, Bağdat'taki Osmanlı idaresini mercek altına almıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Toplumların kültürel düzeyini gösteren, kamuoyunun özgür iradesini dile getiren, yazarların görüş ve tepkilerini yansıtan, ayrıca kültür, siyaset, edebiyat, sanat, folklor ve benzeri alanlarda toplumun gelişmesini sağlayan basın hayatı, uygarlık tarihini belgeleyen en büyük arşiv sayılmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, Zevra Gazetesi çerçevesinde Irak'taki Osmanlı idaresinin bütünüyle öğrenilmesine katkı sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda;

Irak'ta basın hayatına gösterilen özen nedir?

Osmanlı Devleti, Irak'ta nasıl bir politika izlemiştir?

⁷Hanilçe, s.243-247.

⁸İbrahim Şaban, "*XIX. Yüzyıl Osmanlı Irak'ında Edebi ve Kültürel Çevre*", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul (2011), s.55.

Osmanlı Devleti yönetimi boyunca Irak ve çevresinde yaşanan olaylar, Zevra Gazetesine nasıl yansımıştır? Soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın temel odağı, Zevra Gazetesinin 1-50. sayılarının değerlendirmesinden oluşmaktadır. Çalışma esnasında incelemiş olduğumuz gazete nüshalarında yırtılmalar ve silinmeler mevcuttur. Ayrıca matbaada harflerin yanlış dizilmesi, harflerdeki noktalamaların belirsiz olması ve matbaa mürekkebinin yetersizliği kelimelerin doğru okunmamasına neden olmuştur.

Bu nedenle gazete değerlendirilirken, sınırlandırılmaya gidilerek, temel olaylar üzerinde durulmuştur. Tez zaman aralığı XIX. yüzyıl olup, Irak ve çevresindeki gelişmelerle sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 1

1. SAYI 1 (5 REBİÜLEVVEL, 1286 / 15 HAZİRAN 1869)

1.1. OSMANLI DEVLET ADAMLARININ YÖNETİM ANLAYIŞI

Mithat Paşa, padişah fermanıyla Bağdat'a vali olarak tayin edilmiştir. Bağdat valiliğine tayin edilen Mithat Paşa, vilayetin imarı ve kalkınması için yapılması gerekenleri hazırlamıştır. Mithat Paşa'nın, şimdiye kadar ortaya koyduğu gayret, zeka, üstün çaba, kavrama kabiliyetiyle güzel hizmetlerde bulunacağını ve bu görevi hakkıyla yerine getireceğini göstermiştir. Sonuç olarak, Mithat Paşa Zilkade ayının ikinci gününde (hicri 1285) Bağdat vilayetinin askeri ve mülki idaresi için tayin edilmiştir. "*Mithat Paşa vali olarak vilayete vardığında, vilayetin idaresi ve askeri işleri, halkın menfaatleri için kanunları uygulamalısın. Şer'i kanunları tatbik ederek bütün vilayet sakinlerinin ve aşiretlerin refah ve emniyetini sağlamalısın. Ziraat ve ticareti geliştirecek tedbirleri almalısın. Tüm bunlar için izinli ve yetkilisin*".⁹

1.2. BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU

Altıncı orduda bulunan komutan, subay ve erlerin düzenleri sağlanmalıdır.¹⁰

1.3. VİLAYETTEKİ AŞİRET VE URBAN

Vilayet sınırları içinde bulunan aşiretlerin, ziraat ile uğraşarak birbirlerine karşı düşmanca tavırlardan uzak durması gerekmektedir. Aşiretler hukuku çiğnememeli, emniyet ve asayiş bozacak davranışlardan kaçınılmalıdır. Şeriata aykırı hareket edenler ve emniyeti ihlal edenler olur ise şer'i kanunlar tam olarak uygulanmalıdır. Mahkemeler, meclisler ve bütün memurlar mevzuatlara bağlı kalmalıdır.¹¹

1.4. BAĞDAT VİLAYETİNDE İRAN'LI TÜCCARLAR

İran'dan, vilayeti ziyaret etmek için gelenler hakkında yürürlükle olan hükümlere özen gösterilmelidir. Yukarıda zikredilen hususlara tam olarak uyulmalıdır.¹²

1.5. MİDHAT PAŞADAN ÖNCE BAĞDAT'TA GÖREV YAPAN VALİLER

Şimdiye kadar buraya gelen valilerin hepsi vazifelerini yapmaya çalışmışlardır. Özellikle Reşid Paşa memleketin imarı için çok çalışmış ve pek çok eser bırakmak istemiş

⁹Zevra Gazetesi, 5 Rebiülevvel, 1286, S.1, stn.1.

¹⁰Zevra Gazetesi, 5 Rebiülevvel, 1286, S.1, stn.1.

¹¹Zevra Gazetesi, 5 Rebiülevvel, 1286, S.1, stn.1.

¹²Zevra Gazetesi, 5 Rebiülevvel, 1286, S.1, stn.1.

fakat ömrü kafi gelmemiştir. Reşid Paşa'dan sonra yerine gelen, Namık Paşa'da oldukça güzel işler yapmıştır. Mithat Paşa'da vilayetin ve halkın saadeti için gayret etmiştir.¹³

1.6 SAYI 2 (12 REBİÜLEVVEL, 1286 / 22 HAZİRAN 1869)

1.6.1. İsmail Paşa'nın Avrupa Memleketlerine Seyahati

İsmail Paşa Floransa ve Venedik gibi bazı Avrupa memleketlerini seyahat etmek üzere Mayısın beşinci günü İskenderiye'den hareket ederek, Floransa şehrine ulaşmış ve İtalya kralı Victor Emmanuel ile görüşmüştür.¹⁴

1.6.2. Kerbela

Bağdat'ın seksen kilometre uzaklığında bulunan Kerbela kasabası, Bağdat'tan sonra vilayetteki en büyük şehirlerden biridir. Şehir düz alanlardan oluşmakta olup, kazanın toprakları Fırat nehri ve Hüseyniye kanalı tarafından sulanmaktadır. Şehirdeki başlıca ürünler; hurma, arpa, buğday, pamuk, afyon, susam, bakla, kavun, karpuz, limon, nar, zerdali, incir, dut, patlıcan ve banya gibi çeşitlilik göstermektedir. Şehrin yerel ihtiyacı buğday ve arpadır. Bunun dışında bez, basma, atariye, ilaç, halı, çay ve şeker gibi ürünlerin ithali yapılmaktadır. Ticari ulaşımlar karada; deve, ester beygir ve merkepten sağlanırken nehirde; kayıklar ve gemilerle sağlanmıştır. Bu kazada aşiretler, konargöçer ve yerleşik olarak yaşamaktadır. Aşiretlerin hemen hemen hepsi deve, at, kısrak, inek ve öküz gibi hayvanları beslemiştir. Şehirde yalnızca Kerbela ile Şefatiye arasında ve Rezzaze taraflarında tuz madeni vardır. Kerbela şehri kazanın merkezi ve dünyaca şöhrete sahiptir.¹⁵

Bağdat valisi, Kerbela Mutasarrıfı İsmail Paşa'nın kendisi ve sancaktaki bazı ileri gelen kişilerin kötü idaresi hakkında söylentiler çıkması üzere, Kerbela'ya gitmiştir. Vali, kötü idareye isimleri karışanlar hakkında tahkikat yaptırarak, İsmail Paşa ve diğer kişileri görevden almıştır. İsmail Paşa yerine Köstendil Kaymakamı Hafız Efendi'yi tayin etmiştir. Kerbela kasabasının küçük ve nüfusunun fazla olmasından dolayı yeni bir mahalle oluşturulması uygun görülmüştür. Yeni yapılacak mahallede ev, dükkan ve diğer binaları inşa edecek olanlara satılacak arazinin hasılatı ile Kerbela yolunun düzenlenmesi uygun

¹³Zevra Gazetesi, 5 Rebiülevvel, 1286, S.1, stn.3.

¹⁴Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.3.

¹⁵Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Orhan Özdiç, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Bağdat, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, (2012), s.110-111.

görülmüştür. Yapılan plana göre; vali Kerbela'da beş altı gün kalacak, daha sonra Hindiyeye ve Hille kazalarında bazı icraatlarda bulunarak Bağdat'a geri dönecektir.¹⁶

1.6.3. Musul

1.6.3.1. Sincar

Musul sancağında bulunan ve Sincar dağına yerleşmiş olan Yezidi kabilesi, hükümete karşı her zaman muhalefet tavırlar sergilemiştir. Hükümet, sürekli Yezidi kabilesi üzerine Musul'dan asker sevk ederek, kontrol altına almaya çalışmıştır. İki üç senede bir miri mürettebat ve vergi tahsili için asker göndererek cebel (dağ) civarındaki ziraat alanları zapt edilerek kontrol altına alınmıştır. Yezitler, asker civardan ayrılınca tekrar hükümete karşı muhalefet olmaya devam etmiştir. Yezitler dışında, Aneze ve Şammar urbanı da hükümete karşı muhalefette bulunmuşlardır. Ancak hükümet bu Urbanları kendi hallerine bırakmıştır.¹⁷

Sincar dağı, Musul'un güneyinde olup Musul'a yirmi dört saat uzaklıkta etrafı çöl ile çevrilmiş, ürün çeşitliliği bakımından zengin bir yerdir. Ancak bu bölgede yaşayan halk korku içinde yaşayarak, başka kişilerle kaynaşamamıştır. Bundan dolayı ne kendileri dağın zenginliklerinden faydalanabilmiş ne de diğer halkın faydalanmasına izin vermişlerdir. Bu kişiler fırsat buldukça çalıp çarpmışlar ve insanlara zarar vermekten geri kalmamışlardır. Musul'da yaşayan iki kasap, Şammar aşiretinden koyun satın almak üzere Sincar dağına gitmiştir. Burada Yezitlerden bazıları, kasaplara dağda daha iyi koyun olduğunu ve kendilerine ucuza vereceklerini dile getirerek, bu kişileri dağa götürdükten sonra paralarını alarak, katletmişlerdir. Bu olay olduğu sırada vali Musul'a varmıştı. Vali, Yezitlerden katillerin ismini istemiştir ancak Yezitler katillerin isimlerini valiye vermemiştir. Katillerin yakalanması ve kanunlara muhalif olanların cezalandırılması hükümetin birinci görevi olmuştur. Bundan dolayı Mardin, Musul ve Şehrizar'dan üç tabur piyade, iki bölük süvari, dört kıta top, bir miktar muvazzaf ve bir fırka müfreze Musul'daki miralay Ahmet Bey kumandasına verilerek, Musul Mutasarrıfı Ziya Paşa ile beraber Sincar'a gitmekle görevlendirilmiştir.¹⁸

Askerler Sincar'a vardığı sırada halk, dağın dar geçidinde toplanmışlardı. Halk, askerin suçluları yakalayıp, adalete teslim etmek için geldiğini anlayınca yardım etmiştir. Sonucunda bu kişilerin, reisleri ve suçlu olanlar yakalanarak tutuklanmışlardır. Bu arada

¹⁶Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.2.

¹⁷Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.2.

¹⁸Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.3.

vilayetten alınan talimat gereği; dağ halkının askere alınması ve mürettebat-ı miriyyeden zimmetlerinde birikmiş bulunan paranın tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan da yaşı gelmiş askerlik çağındakilerin belirlenmesi, muayenelerinin yapılması için zimmet-i miriyyeleri araştırılarak, kura'lar çekilmiştir. Kur'a sonucunda, yirmi gün süreleri bulunan askerler, evlerine gönderilmiştir. Dağın daimi güvenliği için Telafer Nahiyesi ve bir kaza itibar edilmiştir. Buranın kaymakamı, yazışma katipleri, zaptiye neferleri diğer kazalardan getirilmiştir. Dağın güvenli bölgesine hükümet binası yapılması için karar verilmiştir.¹⁹

Sincar meselesi istenilen biçimde çözüldükten sonra ıslahatın tesisi için bir tabur asker bölgede bırakılmıştır. Katiller ve diğer suçluların Musul'da mahkemelerinin görülmesi, mazbatalarının vilayete gönderilmesi için talimat verilmiştir.²⁰

1.6.4. Irak'ta Tedavüldeki Mesbukat (Tedavüldeki Madeni Para) Kullanımı

Irak halkı tedavüldeki paraları kullanmayıp, bir beşliği (Sağ) diye, diğer yönüyle de beş ve (Rayiç) diyerek altı kuruş on para ve (Çeyrek) diyerek yirmi, yirmi beş kuruşu kabul etmektedir. Bundan dolayı paranın değeri düşmekteydi. Örneğin Kıyye-yi Attari diye okkayı dört yüz dirhem kabul etmişlerdir. Kıyye-yi bakkalı sekiz yüz dirhem kabul ederek, düzensiz tartı kullanmışlardır. Diğer taraftan da batman, vezne, tağar gibi başka ölçüleri de kullanırlardı. Bazı yerlerde altı kıyye bir batman, sekiz batman bir vezne ve yirmi vezne bir tağar kabul edilirken, bazı yerlerde de bunlar noksan sayılırdı. Örneğin Bağdat'ta sekiz yüz, Hille ve Divaniyye'de bin beş yüz, Musul'da üç yüz kullanılırken, Şehrizar ve Süleymaniye'de batman ve tağar başka şekilde kullanılmıştır. Yine bir arşından dört-beş parmak fazla Zirai Bağdadi olarak mensucatta da başka ölçü kullanılmıştır. Ayrıca Halep arşı adıyla, Dersaadet ziraine yakın bir ölçü birimi kullanılmıştır. Bu gibi şeyler ticari ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Karışıklıkların giderilmesi için Devlet-i Aliyye'deki ve diğer devletlerdeki paraların değerine göre düzenlemeler yapılmıştır. Akçenin fiyatındaki düzensizlikler giderilerek, Dersaadet ayarına uygun yeni kıyye dört yüz dirhem, on kıyye bir batman, on batman bir vezne, on vezne bir tağar kabul edilmiştir. Belirlenen ölçü ve tartı dışındakilerin kullanılması yasaklanmıştır.²¹

1.6.5. Askeri Düzenleme

Vilayetteki güvenliğin sağlanması için görevli olan zaptiye ve muvazzaf askerleri düzensizdir. Halbuki memleketin güvenliğinden sorumlu olan askerlerin düzenli ve

¹⁹Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.3.

²⁰Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.3.

²¹Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.4.

disiplinli olması gerekmektedir. Askerlerin sivil insanlardan ayırt edilebilmesi için elbiselerinin tek düzeyde olması, her sancak için alay, bölük ve taburların oluşturulması, bunların hepsinin vilayet merkezinde alaybeyi kumandası altında bulunması gerekir. Vilayette bulunan sekiz bin başı bozuk askerlerin hepsi lağvedilmiştir. Bu askerlerin yerine iki bin dört yüz süvari, dört bin piyade olmak üzere altı bin kûsur askerle bir zaptiye alayı meydana getirilmiştir. Bunlardan bölükler oluşturularak, mahallerin güvenlik işleri düzene koyulmuştur. Mahallenin güvenlikten sorumlu askerleri, kurallar çerçevesinde düzenlenerek, elbise ve silahları belirlenmiştir.²²

1.6.6. Gazetelerdeki Dil Sorunu

Resmi dil Türkçe olduğundan, yazışmaların Türkçe yapılması resmi kural ise de yayınlanan beyanname ve ilanların Arapçaya tercüme edilmesi, beyanname ve ilanların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bundan sonra ilan ve uyarıların Türkçesi Arapçasıyla birlikte yayınlanarak, dilekçe sahibine durum bildirilecektir. Neticede halkın da resmi yazışma dilini bilmesi gerekirken, Türkçe bilmeyen kişilerin de Türkçeyi öğrenmeleri tavsiye edilmektedir.²³

1.6.7. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

Irak halkının büyük bir kısmı göçebe çadır hayatı yaşamaktadır. Bu durumdan dolayı kur'a usulü ile askere almak pek mümkün değildir. Fakat Bağdat vilayeti; Bağdat, Şehrizar, Süleymaniye, Musul Dileym (Deylem?), Kerbela, Divaniyye, Basra, Ammare, Müntefik sancakları namıyla on sancağa ayrılarak, vilayette bulunan her bir kaza ve nahiye bu sancaklarla ilgili olanlarıyla taksim edilecektir. Memurların tayin edilmesi, kaza ve nahiyelerin sancaklara taksiminden sonra yapılacaktır.²⁴

1.6.8. Politika (Dış Haberler)

Bu zamanda yaşayan halkın, dünyadaki politik haberleri bilmesi adeta zorunlu hale gelmiştir. Vatanımızı, en fazla ilgilendiren Asya, Avrupa ve Afrika politikası olup, Amerika'nın yeni politikasının, Avrupa politikasına olan tesiri olmuştur. Avustralya kıtası ise dünya devletleri politikasında bir kenarda kalmış ve bu kıtanın tesisi Avrupa tesirinde yok olmuştur. Bize göre de ehemmiyeti bu kadardır. Bugün ise Avrupa da barışın istikrar sağladığı görülmüştür. 1866 senesinde (muhtemel olarak 1266 olmalı?) Avusturya ve Prusya arasında bir savaş meydana gelmiş ve bu savaşta Prusya genişleme politikası

²²Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.4.

²³Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.4.

²⁴Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.5.

doğrultusunda hareket etmiştir. Prusya'nın genişleme politikası, Avrupalı devletleri ağır sonuçlara sokmuştur. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sorunlar, Fransa ve Belçika meselelerinin araya girmesiyle kesintiye uğramıştır.²⁵

Rusya, Avrupa kıtasında bulunan sınırlarını genişletmeye kalkınca, doğu meselesinin tekrar canlanmasına ve doğu meselesinde müttefik bulunan devletlerin donanmalarını Baltık ve Karadeniz'e doğru yönlendirmesine yol açacağından, Orta Asya taraflarında genişlemeyi tercih etmiştir. Bu durum İngiltere'nin dikkatini çekmiştir. Hindistan hakimiyiyle görüşmüş olan Afgan Şahı Ali Şir Han, Rusya'nın tecavüzünü men etmek için akd-ı ittifakı lüzum görülürse, para ve silah yardımında bulunacağını beyan etmiştir.²⁶

1.6.8.1. İran

Alâfranga Mayıs on iki tarihiyle Petersburg'dan çekilip İndependıns Belj gazetesinde bulunan bir telgraf namenin tercümesidir; "Mayıs-ı Efrenciyyenin beşi tarihiyle Tahran'dan çekilen telgrâfnâmenin beyanına göre iki mezhep fırkaları beyanında bir münâza'a ve mücâdelevukû bularak ta aralarına "asker girip tefrik edinceye kadar devam etmiş ve bu arbedede tarafeynden üç yüz kadar yaralı ve maktul vuku bulduğu gibi kavgadan sonra beş yüz kişi dahî hükümet tarafından tevkif edilmiştir".

İran'daki Sünnilerin, Ermenilerin ve Yahudilerin mezhep mücadelesinde ayaklanmayacakları ortadadır. Muharrem ayında meydana gelen olaylardan dolayı günlerdir yasta olan Acemlerin; Keşfiyye, Şeyhiyye, Aliyyullahi ve Babi gibi çeşitli Şii mezheplerindeki ayrılıklarından kaynaklanması neticesinde, Babi (Babailer veya Bahailer olmalı) mezhebinin diğer mezheplere kinlenmesine sebep olacaktır.²⁷

1.6.8.2. Afgan

Mayıs'ın yirmi ikisinde, Bombay'dan çekilen ve Dersaadet gazetelerinde yer alan habere göre Afganistan Padişahı Ali Şir Han, yeni ıslahatlar için teşebbüste bulunmuştur. Azim Han ve Abdurrahman Han, İran'da Meşhed şehrine geldiklerinde İran devleti tarafından güzelce karşılanmıştır.²⁸

²⁵Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.5.

²⁶Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.6.

²⁷Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.6.

²⁸Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.2, stn.6.

1.7. SAYI 3 (19 REBİÜLEVVEL, 1286 / 29 HAZİRAN 1869)

1.7.1. Padişahın (Sultan Abdülaziz'in) Tahta Çıkma Kutlaması

Haziran'ın on üçüncü Cuma günü (25 Haziran 1861) taht cülusundan dolayı memleketin (Bağdat) ileri gelenleri, dost ülkelerin konsolosları, mülkî ve askeri erkân ve valiye (Mithat Paşa) gelerek, tebriklerde bulunup, resmi düzenlenen yemeğe katılmışlardır.²⁹

1.7.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduda,1278 senesinde askere alınanlardan iki bin doksan beş neferin istibdalleri (değişim/terhis) zamanı gelmiştir. Kur'a-i Şerriyye ile gelen yeni askerler peyder pey alaylara verilmiştir. Terhis alacak askerlerin, redif tezkereleri alay ve taburlarda bulunan kumandanlarına gönderilerek, merkezde bulunan üç tabur piyade ile topçu ve süvari alaylarında, terhisi hak eden dört yüz otuz bir çavuş, onbaşı ve nefer topçu kışlasında toplanarak, vali ile şehrin ileri gelenleri, ordu komutanları, askeri ve sivil memurları hazırda tutulmuştur. Her alay ve tabur,sancakları altında toplanarak, tezkerelerini valinin elinden almışlardır. Askerlerin maaş ve diğer gerekli malzemeleri eksiksiz verilerek, rahatlarının sağlanması için gerekli imkanlar hazırlanmıştır.³⁰

Padişah tarafından, iki bin doksan beş neferin tezkerelerini verme zamanının gelmiş olduğuna karar verilmiştir. Tezkere alanlardan yetmiş beş nefer, tezkerelerini valiye terk ederek ita etmişlerdir. Bunun üzerine diğer askerler tarafından yüksek sesle üç defa padişahım çok yaşa nidaları ile dualar edilmiştir.³¹

1.7.3.Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

1.7.3.1. Ravendiz Kazası

Şehrizer Sancağına bağlı Ravendiz Kazası kaymakamı Said Efendi'nin, bazı irtikaplardan (rüşvet alma) dolayı araştırmalar yapılarak, bu sıfat da bulunanların hareketlerine göre kanunen cezalandırılması uygun görülmüştür. İsmi geçen kişilerin azl ve muhakemesi kararlaştırılmıştır. Merkez vilayeti, yerine geçecek kişilerin tayin olmasına kadar geçici birilerinin tayin edilmesini emretmiştir. Ayrıca yargılama sonucunun gazetede ilan edilmesine karar verilmiştir.³²

²⁹Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3. stn.1.

³⁰Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3. stn.1.

³¹Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3. stn.2.

³²Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3. stn.2.

1.7.4. Irak'ın Gerileme ve Yükselme Sebepleri

1.7.4.1. Irak'ın Gerileme Sebepleri

Irak'ın gerileme ve terakkisinin sebeplerini değerlendirebilmek için öncelikle geçmişinden bahsedilmesi gerekmektedir. Arazisinin hayret veren bereketi ve halkının yetenekleri ile beraber burası vaktiyle medeniyetlere kaynaklık etmiş iken bugünkü haliyle dikkatleri üzerine çeken bir yer haline gelmesine neden olmuştur. Irak'ın bu halinin sebeplerini dikkatli bir şekilde düşünüp incelemeler yapılması gerekmektedir.³³

Bu durumun sebebi ve kaynağı tetkik edilirse bunu sadece tembellik ile izah etmek yeterli değildir. Irak, servetinin korunması gereken bir durumda olmasına rağmen, Irak'ta meydana gelen pek çok olaydan dolayı asayiş bozulmuştur. Irak, son asırlarda Hülagü ve Timur'un yağmalamalarına maruz kalmıştır. Bu yağmalardan dolayı Irak, harap ve perişan bir hale gelmiştir. Gerçek şu ki; medeniyet ve terakki dairesinde yaşayan bir halk için elden gidenin yeniden telafi edilmesi gerekmektedir. Fakat Irak'ın durumu bu kural dışı olmuştur. Irak'ın diğer memleketlere uzak bir mesafede olması, ilerlemesine engel olmuştur. Diğer bölgelerdeki halk, bu uzaklığı sorun etmeyerek Irak'ın, şimdiki durumundan faydalanmaya çalışmışlardır. Irak'tan kazandıkları bilgilerden sonra Irak'a olan ihtiyaçları oldukça azalmıştır. Diğer memleketler, Irak'ın gerilediğini görünce, Irak'ı yalnız bırakmışlardır. Irak Timur olayından sonra Osmanlı Devletinin himayesi altına girerek, adalet ve asayişini bir nebze olsa da korumuştur ancak daha önce bozulmayı gördüğünden kendi başına eski derecesine ulaşamamıştır. Osmanlı Devleti, bazen topraklarını genişletmek bazen de topraklarını korumak için Irak'la yeteri kadar ilgilenememiştir. Bundan dolayı da Irak şu andaki halinde kalmıştır.³⁴

1.7.4.2. Irak'ın Yükselme Sebepleri

Devlet-i Aliye'nin, öncelikli görevi şanı ve şerefine yakışır bir biçimde memleketinin ve halkının refahını ve servetini korumaktır. Tanzimat ve askerlik kanunlarından sonra düzenlenen yeni vilayet usulünün belirlenmesiyle, Irak'ın eski refahına kavuşacağı düşünülmüştür. Bir mülkün mutluluğu, o mülkteki sanat ve ticaret hayatına bağlıdır. Irak'ın, sanat ve ticarete diğer halkların derecesine ulaşması çok zor ve zaman alacaktır. Ancak sanat ve ticaret, bölgenin kalkınmasına katkıda bulunacağı için önemlidir. Tarımsal ürünlerin ihracatı sağlanmaz ise istenilen elde edilmemiş olur. Buradan anlaşılıyor ki, memlekette imar çalışmaları yapmak, ziraat ürünlerini arttırıp bu

³³Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.2.

³⁴Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.3.

ürünleri dışarıya ihraç etmek oldukça önemlidir. Irak için gerekli olan şey, tarımın çoğaltılması olup, arazinin yetiştirme gücüne bakılarak, birkaç derece daha genişletilmesiyle şimdikinden kat ve kat fazla ürün elde edilmesidir. Ancak nüfusun az, halkın arazi sahibi olmaması ve ürünlere ait vergilerin ağır olmasından dolayı tarım gerilemiştir. İhraç için iki coğrafi mevki bulunmaktadır. Birincisi Basra Körfezi yoluyla Hint Okyanusuna açılmak, ikincisi ise Fırat'tan ihraç yapılmasıdır.³⁵

Hint okyanusuna açılmak diğerlerine nazaran daha kolay ise de bu yolun çıkışı Akdeniz'e uzak bir yerde bulunmaktadır. Bundan yalnız Basra ve civarı ve hatta, Bağdat'a kadar olan mahaller faydalanabilir. Daha yukarıdaki bölgeler ise geri kalırlar. Fırat nehri Birecik'e kadar açılıp, buradan Akdeniz'e kadar trenle bağlanacağı ve bu mesafenin Basra yolu mesafesine göre daha yakın olmasından dolayı Irak'a fayda sağlayacağı düşünülür. Şimdi çölden ibret olan Fırat sahili Birecik'e kadar imar edilmiştir. İşte Irak'ın imarının sebepleri yukarıda açıklananlar olup, bunlar vilayet tarafından önemli görülmüştür. Ayrıca tarımla uğraşmayı bırakanlar ve arazinin kullanılması için tapu usulünün oluşturulması da üzerinde durulan diğer önemli konulardan biri olmuştur. Bağdat'tan Basra'ya kadar işletilmekte olan beş parça vapur eskiden olduğu gibi işletilmeye devam edilmiştir. Fırat için de Avrupa'dan iki parça küçük vapur ve bir kaç parça yol makineleri sipariş edilmiştir. Ancak bu vapurlar gelinceye kadar vakit kaybetmemek için küçük vapurlar, Kurna'dan dolaştırılarak, Fırat'tan içeri sokulmuştur. Bu vapurlar şimdi de Anen'in alt tarafından Hite kadar gitmiştir.³⁶

1869 yılında Bağdat valiliğine tayin edilen Mithat Paşa'da Irak'taki ilerlemenin öncüsü olmuştur. Mithat Paşa, Bağdat'ta emniyet sandığı, hastane, pirinç fabrikası, tramvay gibi faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Ayrıca bu faaliyetlerin yanı sıra vilayet gelirlerini de arttırmıştır.³⁷

1.7.5. İrakeyn ve Bağdat

Bağdat, Abbasi halifesi Ebu El-Mansur tarafından kurularak, başlangıcında Darü's-Selam adı verilmiştir. Bir rivayete göre Bağdat adını farsça "Adalet Bahçesi" anlamına gelen bir bahçeden almıştır. Ayrıca şehrin giriş ve çıkış kapılarının karşılık olmasından dolayı Bağdat'a Zevra'da denmiştir. Mansur, bu şehre büyük bir sur yapmıştır. Mansur'dan

³⁵Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.4.

³⁶Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.5.

³⁷Ekrem Çakıroğlu, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, *Promat Yayınları*, C.2, (2008), s. 209.

sonra Bağdat yirmi dört bin mahalleye ayrılarak bütün mahallelerine hamam, mescit ve köprü yapılmıştır. İstatistiklere göre Memun Er-Reşit zamanında şehir çok daha gelişmiştir. Harun Reşit, Bağdat'ta pek çok gösterişli bina yaptırarak, Dicle'nin sol tarafına da büyük bir saray inşa ettirmiştir. Bundan dolayı nehrin o tarafı gelişerek, zenginleşmiştir. Reşit ve Memun zamanında Bağdat medeniyeti yüksek seviyeye ulaşarak, ilim ve sanatın gelişmesine de katkı sağlamışlardır.³⁸

Bağdat çevresinde nakil işleri, hayvanlar ile yapılmakta olup, Anadolu ve Rumeli'nin bir çok mahallesinde eşyalar araba ile nakledilmekteydi. Vilayete göre, Irak'ın pek çok mahallesi araba kullanmaya müsaittir. Bu yüzden Irak halkı, araba kullanmaya teşvik edilmelidir. Süleymaniye Sancağında bulunan mahallelerin bir çoğu dağlık ve ormanlık alandadır. Bu mahallere bir çözüm yolu aranacağı gibi Zengibad'a kadar bir cadde açılması gerekli görülmüştür. Hem bu mahallelere çözüm bulunması hem de o civardaki ormanların ortaya çıkarılması ve kesilen kerestelerin Şaddü'l-Arab'a naklinin araştırılması için Vilayet Orman Müfettişi Mösyö Ruzeski bir askerle o taraflara gönderilmiştir.³⁹

Bağdat Vilayeti, Dicle nehrinin iki sahili üzerinde olup, doğu bölümüne Rusafe, batı bölümüne ise Kerh adı verilmiştir. Şehrin nehir boyunca uzunluğu üç kilometredir. Ayrıca Rusafe bölgesi, bir sur ve hendekle çevrili olup günümüzde bu surun büyük bir kısmı harap haldedir. Bağdat'ta bir çok cami ve mescit bulunmaktadır. Bunun dışında otuz binden fazla ev, bir çok dükkan ve mağaza, iki yüz sekiz han, üç yüz yirmi beş bahçe, iki yüz otuz beş kahvehane, yüz kırk beş cami, altı iptidai mektebi, kırk sübyan ve sekiz gayrimüslim mektebi, otuz iki medrese, yirmi tekke ve beş zaviye, elli türbe, on iki kütüphane, üç özel matbaa, altı kilise, otuz hamam, iki yüz arsa, yüz seksen iki toptan gıda pazarı, on eczane, yirmi fırın, kırk iki mahzen, altmış yedi odun iskelesi, yirmi beş gazino ve bir kulüp, otuz sekiz köşk, üç yüz on iki çulha ve yirmi iki iplik fabrikası, altmış sekiz boya ve yedi basma imalathanesi, on üç göze fabrikası, yirmi dört şeker imalathanesi, iki susam yağı imalathanesi vardır. Ayrıca Bağdat'ta yedi kilometre uzunluğunda bir tramvay hattı da bulunmaktadır. Bunlar dışında düzenli olarak şirket arabaları sefer düzenlemektedir. Bağdat ve Basra arasında Hamidiye idaresi ve İngiliz Lynch şirketine bağlı vapurlar, insan ve yük taşımacılığı yapmaktadır. Bağdat'ta; İran devletine bağlı bir maslahatgüzarı, Rusya ve İngiltere'nin general konsoloslari, Almanya, Amerika, İtalya, İsveç ve Norveç, Avusturya- Macaristan hükümetlerinin konsolu ve Fransa'nın Vis konsolu

³⁸Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Orhan Özdi, 2012, s.61-62-63.

³⁹Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.5.

bulunmaktadır. Bağdat'ta çarşaf, başörtü kumaşları imal edilmektedir. Genellikle şehirde bakır, altın ve gümüşten yapılan tabak çanak imalatı yapılmaktadır. Ayrıca Bağdat'ta bir çok meyve ve sebze bulunmaktadır. Dicle nehrinin taşıdığı yıllarda oluşan su birikintilerinden dolayı şehrin bir çok yerinde pis koku ve sıtma hastalığı meydana gelmiştir.⁴⁰

1.7.6. Politika (Dış Haberler)

1.7.6.1.İran

İran Şahı Nasirüddin Hanın, Sahra'ya gittiğinde attan düştüğüne dair Tahran'da bir takım yalan haberler yayılmaya başlamıştır. Nasirüddin Han, Tahran'a döndüğünde bu olayı bizzat kendisi dinlemiş ve hemen ardından bu olayı araştırmaya başlamıştır. Kendisi hakkında vefat etti haberlerini çıkaran kimselerinin kulaklarını kestirmiştir. Bu olay, La-Türki gazetesi başta olmak üzere bir çok gazetede yer almıştır. İran'da, suçluların ellerinin kesilmesi ve gözlerinin çıkartılması gibi cezalara yer verilmiştir. Ancak bu cezalar, İran'ın Tanzimat-ı cedide altına girmemiş olan eyaletlerindeki vali ve kaymakamlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Tanzimat-ı Cedidenin, Tahran içindeki etkisi ve şahın adaleti sebebiyle bu gibi olayların yaşanması ihtimal dışıdır. La-Türki gazetesine göre, bu haberi dile getirenlerin kulaklarının kesilmesinin nedeni bir daha böyle kötü bir haber işitirlerse dile getirmemesi içindir.⁴¹

Geçen Mayıs'ın yirmi yedinci günü İran'da *"ikisi cephesinde ve ikisi başının arka tarafında olarak dört gözü ve kaşları arasında bir burnu ve başının arka tarafında etten ve uçları siyah iki boynuzu olduğu ve ağzı dahî çenesinden aşağı olan"* bir erkek çocuk olduğu ve bu çocuğun iki saat yaşadktan sonra vefat ettiği duyulmuştur. İran'da Kum ve Keşan taraflarında kolera hastalığının görülmeye başladığı haberleri de memlekette yayılmaya başlamıştır.⁴²

1.8. SAYI 4 (26 REBİÜLEVVEL, 1286 / 6 TEMMUZ 1289)

1.8.1. Dileym Sancağı

Dileym Sancağında (Deylem) bulunan Ane nahiye müdürü ve vekilinin kanunlara aykırı bazı davranışlarda buldukları ve rüşvet aldıkları haberi ortaya çıkmıştır. Konunun araştırılması için vilayetten bir memur gönderilmiştir. Memurun yapmış olduğu

⁴⁰Eroğlu, Babuçoğlu, Özdi, 2012, s.87-88-89-90.

⁴¹Zevra Gazetesi, 19 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.6.

⁴²Zevra Gazetesi, 12 Rebiülevvel, 1286, S.3, stn.6.

araştırmalar sonucunda, müdür ve vekilinin kanuna aykırı olarak resim (vergi) ve başka isim altında bin altı yüz kuruş aldıkları tespit edilmiştir. Daha sonra bu durumu kendileri de itiraf etmiştir. Alınan rüşvet iade edilmiş,işaret edilen memurların suçları meclis tarafından araştırılmış ve bu kişileri görevden almakla yetinmeyip ceza verilmesine de karar verilmiştir. Bu kişiler azl edildikten sonra yerlerine yeni tayinler yapılacak ve kendileri de merkez-i vilayet tarafından yargılanacaktır.⁴³

1.8.2.Mekteb-i Sanayi

Çocukların terbiyesinin,ileride hem mlk milletine hem de kendi nefislerine yarayacak şekilde verilmesi gerekmektedir. Sbyan mekteplerinin ve ondan sonra sırasıyla gidecekleri okulların, düzenlenmesiyle amaca ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak bunların yapılabilmesi için idare-i mahsusenin düzenlenmesi ve masrafların karşılanması için zamana ihtiyaç duyulmuştur. Halbuki şimdi sokaklarda aciz ve fakir halde olan bir çok çocuk vardır. Bu ocuklar, veli ve oğretmenleri olmadığı için boş boş gezip, ömürlerini sefaret içinde geçirmişlerdir. Mekteb-i ummiyyenin ıslahından sonra bu kişilere beslenme yeri ve idarelerinin çaresine bakılması hükümetin görevi haline gelmiştir. Terbiye görmeden sokaklarda sefil şekilde büyüyen çocuklar, olgunlaştıktan sonra da bilgisiz ve terbiyesiz bir şekilde kanuna aykırı hareket ederek, ömürlerini cezaevinde geçirdikleri grlmştir. Padişah, sokaklarda sefalet içinde büyüyen çocuklar için ıslahhaneler ve sanayi mektepleri açmıştır. Ayrıca Padişah Bağdat'ta da sanayi mektepleri açmıştır.⁴⁴

Sanayi mektebinde, ilimlerin oğretilmesi için düzene ihtiyaç duyulmaktadır. Tamircilik ve marangozluk gibi sanatların oğretilmesi içinde bir takım aletlere ihtiyaç vardır. Mektebin ihtiyaçlarını tamamlamak için her türlü girişimde bulunulmuşsa da bunların tamamlanması uzun süreceğinden tamircilik ve marangozluk sanatına ayrılan talebeler, şimdilik Bağdat'ta bulunan tersane fabrikasına gönderilmiştir. Ayrıca terzicilik, kunduracılık ve dokumacılık sanatlarının da mektep içinde oğretilmesine karar verilerek, oğretmenlerinin tayiniyle her sınıftaki oğrencinin okutulmasına zen gösterilmiştir.⁴⁵

1.8.3. Gazetelerdeki Dil Sorunu

Gazeteler, bazı durumlarda hükümet ile halk arasında araçtır. Bu gazetemizin mukaddimesinde (nsz/giriş) ifade edilmiştir. Buna bir örnek olarak ihtiyar meclisleri azasının seçimi hakkında yayımlanan Türkçe beyannamenin, halk tarafından anlaşılması

⁴³Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.1.

⁴⁴Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.2.

⁴⁵Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.3.

güçtür. Arapçaya tercüme ve tâbi ricasıyla Cedid Hasan Paşa, mahalle muhtarı Seyyid Abdülkuddüs'ün imzasıyla, matbaaya bir belge gönderilmiştir. ⁴⁶

Hükümetin icraatı halkla ilgili vazifelerin yapılmasında zorluğu değil, kolaylığı tercih etmektir. ⁴⁷

1.8.4. Irak'taki Şehir ve Kasabaların Düzenlenmesi

Irak'ın, bazı şehir ve kasabalardaki sokaklarında kaldırım dahi olmadığından buraların güzelleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Memleketin temizliği ve tamir işlerinin yapılması için belediye mevcut olsa da mevkide, taşın kıymetli olmasından dolayı kaldırımların yapılması için herhangi bir teşebbüste bulunulmamıştır. Belediye, sokakların genişletilmesi ve kaldırımların düzenlenmesi konusunda çare bulmaya çalışmıştır. Fakat taşın azlığından dolayı kaldırımların yapılması mümkün olmamıştır.

Ziftin hem ucuz hem de çok olmasından dolayı ve Avrupa'da bile kaldırımların ziftle kum karıştırılarak yapılmasına binaen bu mevkide de kaldırımların yapımında zift ve kum karıştırılması düşünülmüştür. Ancak bu bölgenin müsait olup olmadığına bakılmış ve tamir edilmesine karar verilmiştir. ⁴⁸

1.8.5. Irakeyn ve Bağdat

Irak'ta, ⁴⁹olduğu gibi Bağdat sokakları da düzensizdir. Bağdat'ta, ⁵⁰sokaklar çok az olup, çoğunlukla üç arşından, bir buçuk arşına kadar değişmektedir. Sokaklarda kaldırım dahi olmadığından, kışın yağmur yağmaya başladığında, sokaklar çamurdan geçilmez olur. Sokakları düzenlemek için belediyeler mevcuttur ancak Bağdat'taki sokakların büyük olması ve çoğu binanın tuğladan yapılması, sokakların düzenlenmesini zorlaştırmıştır. Bağdat'ta taşın az bulunması, inşaat ve tamir işlerini de güçleştirmiştir. Zaten şimdiye kadar bu hususta bir teşebbüs de olmamıştır. Belediye, şehrin her türlü temizliğine dikkat etmekte ve önem vermektedir. Belediye, sokakların genişletilip daha temiz olması için çareler aramaktadır. Ancak, taşın az olması kaldırımların yapılmasını engellemektedir. Bağdat'ta zift hem çok fazla hem de taşa göre daha ucuzdur. Şimdi Avrupa'da bile kaldırımların yapımında, taş yerine zift ve kum karışımı kullanılmaktadır. Bağdat'ta da bu

⁴⁶Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.3.

⁴⁷Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.3.

⁴⁸Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.4.

⁴⁹Osmanlılar zamanında Irak toprakları, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem olmak üzere ikiye ayrılırdı.

⁵⁰Arşın, metrenin resmen kabulünden önce kullanılan eski uzunluk ölçüsü, orta parmak ucu ile omuz başı arasındaki mesafedir. Mimari arşını (zirai-i mimari) 75,8 santim, çarşı arşını 65 santimdir. Yalnız ipeklilik için olan ve endaze denen arşın ise yaklaşık 65 santimdir (Bkz; Kubbealtı Lügatı)

şekilde kaldırım yapılması belediyeye bildirilmiştir. Fakat bu bölge aşırı sıcak olduğundan zift ile kaldırımın yapılması için öncelikle konunun dikkatlice araştırılması gerekmektedir. Geçenlerde vakfa ait olan Yıllancılar çarşısının, genişletilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Çarşının iki tarafında da iki buçuk arşın uzunluğunda taştan kaldırımlar yapılmıştır. Tecrübe edinebilmek amacıyla beş arşın dışındaki yaya kaldırımları ziftten yapılmıştır. Ziftten yapılan kaldırımların, faydalı olduğu anlaşılırsa bu uygulamanın diğer sokaklara da yapılması kararı verilmiştir.⁵¹

1.8.6. Daru'ş- Şafaka

Yetim Müslüman erkek ve kız çocuklarının talim ve terbiyeleri için padişah iradesi ile İstanbul'da bulunan, Daru'ş-Şafaka mektebinin, bir şubesi de yüz yetimin barınacağı genişlikte Bağdat vilayetinin Saray şehrinde inşa edileceği duyurulmuştur. İzmir'e de bir ıslahane açılmıştır. Böylece şimdiye kadar kayıt yaptıranların sayısı yüzü geçmiştir. Dersaadet'e, zabtiyye-i müşiriyyet-i celilesi tarafından bir gazete neşrine başlanmış olup, Trabzon'da, Trabzon ismiyle bir vilayet gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır.⁵²

1.8.7. Hindistan

1.8.7.1.Süveyş Kanalı

Avrupa ve Hindistan arasındaki mesafenin kısaltılması ve geliş gidişlerin kolaylaştırılması kapsamında, Kızıldeniz ile Akdeniz'i birleştirmek için kanal açma çalışmalarına, gelecek eylülün on beşinci günü tekrardan başlanacaktır. Kanal açma çalışması, insanlığın başardığı en büyük işlerden biridir. Süveyş Kanalı'nın açılış gününde, Avrupa hükümdarı ve hükümdarın ailesine mensup kişilerin, Mısır'a doğru yola çıktıkları, padişahında başkanlık yapmak üzere Mısır'a teşrif edeceği bir çok gazetede yer almıştır. Muhib gazetesine göre, Mısır valisi İsmail, Mısır'a gelecek kişilerin ikameti için Süveyş Kanalı üzerine büyük bir saray inşa edilmesini emretmiştir. Sarayın, ağustos ayının sonuna kadar bitirilmesi için günde yirmi beş bin işçi çalıştırılmaktadır. Malzemeler ve sarayın mefruşatı için şimdiden Avrupa'ya siparişler verilmiştir.⁵³

1.8.8. Politika (Dış Haberler)

Avrupa devletleri şuanda kendi işleriyle meşgul oldukları için genel politikalarında bir durgunluk söz konusudur. Fransa'da, meclis üyelerini seçme esnasında hükümetten memnun olmadıkları gerekçesiyle Cumhuriyet isteğinde olanlar, kendi fikirlerinin

⁵¹Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.4.

⁵²Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.5.

⁵³Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.5.

tahrikiyle bazı hareketlere teşebbüs etmişlerdir. Ancak bu kişiler bertaraf edilmiştir. Avrupa'nın durgun olmasının birinci nedeni ise Prusya'nın iç işleriyle meşgul olması, Almanya'nın Avusturya'yı ve Fransa'yı kuşkulandırmak istememesinden kaynaklanmıştır. nedeni ise Osmanlı, İngiltere ve Fransa İttifakından dolayı Rusya'nın, bir süreden beri dilinden düşürmediği Şark meselesini telaffuz etmeyişidir.⁵⁴

1.9. SAYI 5 (3 REBİÜLAHİR, 1286/ 13 TEMMUZ 1869)

1.9.1. Resmi Duyuru

Hükümetin yapmış olduğu her türlü düzenleme ve hükümlere, halkın uygun hareket etmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar yapılmış ve icraata konulmuş olan kanun ve düzenlemeler, basılan nasihatlerle duyurulmuştur. Ancak bundan sonra icraata konulacak her türlü düzenleme Zevra gazetesinde yer alacaktır. Ayrıca bu düzene karşı gelenler, düzenden haberi olmadıklarını söyleyip özür dahi dileseler, özürleri kabul olmayacaktır.⁵⁵

1.9.2. İrakeyn ve Bağdat

Dersaadet gazetesinde yer alan habere göre; Fırat nehrinde işletilmesi kararlaştırılan vapurların, Dicle'den Fırat'a geçmeleri için kazma ve temizleme işleri bitirilmiştir. Fırat ile Basra'dan, Babülmendep yoluyla Cidde arasında işletilmek için Avrupa'ya sipariş edilen vapurlar, Basra'ya gelerek, madenleri çıkartıp işletmeye başladıklarına dair mübalağalı teşebbüsler ortaya konulmuştur.⁵⁶

Vilayetin, göstermiş olduğu gayretlerden dolayı memleketin her tarafında ilerlemeler kaydedilmiştir. Tuna gazetesinde yer alan makalede, henüz gerçekleşmemiş ve teşebbüste bulunulmamış bir şeyden bahsedilmektedir. Tuna vilayetinde toplanan meclis, bu tür haberlerin dikkate dahi alınmayacağını beyan etmiştir. Valinin, Bağdat'a gelmesinden beri yapılan eserlerin sonucu gazetede ilan edildiği gibi bundan sonra da yapılan eserlerin, gazetede duyurulmasına karar verilmiştir.⁵⁷

1.9.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

Vilayet kanunu gereğince Bağdat vilayeti, on sancağa ayrılmıştır. Vilayetteki; Bağdat, Şehrizer, Musul, Basra, Kerbela ve Divaniyye sancakları tamamen vilayet usulüne göre düzenlenmiştir. Buralardan vilayet merkezine gelen mutasarrıflara, gerekli talimatlar verilmiştir. Süleymaniye Mutasarrıfı Mazhar Paşa, dahi vilayet merkezine çağırılmıştır.

⁵⁴Zevra Gazetesi, 26 Rebiülevvel, 1286, S.4, stn.6.

⁵⁵Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.1.

⁵⁶Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.1.

⁵⁷Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.2.

Vilayet; sancak, tesisi, ayrılması ve düzenlenmesi hususlarında gerekli görüşülmeler yapılmıştır. Ammare, Dileym ve Müntefik sancaklarının da vilayet usulü altına alınmasına karar verilmiştir.⁵⁸

1.9.4. Vilayetteki Aşiret ve Urbanlar

Aneze aşiretinden Er-Refdi aşiretinin şeyhi Sacidin, haziran'ın onuncu çarşamba günü elli süvari ile Şammar aşiretinin, üzerine gitmek için Ramadi kalesine yakın Toy isimli mahalleye geldiği ve oradan da Fırat'ı geçmek üzere bulunduğu haberi alınmıştır. Hükümet, Fırat'a asker sevk ederek, Fırat'ı geçmeyi yasaklamıştır. Bunun üzerine içlerinden yüz elli kadar süvari geri dönmüşse de Sacid, çölden dolaşarak, Ane ve Hadise arasındaki geçitten Fırat'ı geçmek için Şammar üzerinden harekete geçmiştir. Şammar'ın geri döneceği anlaşılacağından bu olaya dair bilgiler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.⁵⁹

1.9.5. Mahallelerde Yaşanan Su Sıkıntısı

Bazı mahallelerde yaşanan su sıkıntısından dolayı tarım, geri kalmıştır. Avrupa'da icat edilen, burgu makineleri ile su sıkıntısına çözüm bulunmuştur. Padişahın emri ile yabancı ülkelerden temin edilecek aletler, gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Ayrıca yaşanan tüm bu durumlar gazetede ilan edilmiştir.⁶⁰

1.9.6. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduya bağlı, Diyarbakır ve Mardin mevkilerinde bulunan; birinci piyade, dördüncü alayın birinci ve üçüncü taburları, ordu dairesine alınmıştır. Birinci taburun, Musul'a, üçüncü taburun İmadiye mevkesine gönderilmeleri için kumandanlarına emir verilmiştir. Birinci süvari, ikinci alayın birinci binbaşısı Ahmet Efendi'nin vefat etmesiyle yerine birinci ejder alayının ikinci binbaşısı Şaban Ağa, adı geçen alayın yerine ise Şakir Efendi ikinci binbaşı olarak tayin edilmiştir. Vefat eden Hasan Ağa'nın yerine, sağ kol ağası Bahaeddin Efendi getirilmiştir. Birinci piyade dördüncü alayın ikinci taburu binbaşı Hasan Efendi'nin açığa alınması üzerine, birinci piyade üçüncü alayın alay emini Mehmet Efendi binbaşı, dördüncü alayın üçüncü taburu sağ kol ağası Abdulkadir Efendi alay emini olarak tayin edilmiştir. Birinci süvari, ejder alayının boş olan sol kol ağalığına Kerküklü Hüseyin Ağa yerine Hacı Mehmet Efendi getirilmiştir.⁶¹

⁵⁸Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.2.

⁵⁹Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.3.

⁶⁰Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.3.

⁶¹Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.4.

1.9.7.Tapu Kanunnamesindeki Düzenlemeler

Tapu Kanunnamesi gereği, tapusu bulunan ve tefviz (Osmanlı arazi kanununda, kullanılmayan miri arazi ile kullanım durumuna getirilen ölü arazinin, kullananlara tapu hakkının verilmesi) arazilerin öncelikle çocuklara intikal edilmesi gerektiği halde, bundan iki sene önce padişah emri ile bu arazilerin; evlat, torun, eş ve kardeşlere intikali için yeni bir kanun getirilmişti. Ancak getirilen yeni kanun her tarafa yayılmadığından, devlet tarafından halka verilen arazilerin, eski kanunda yazana göre evlattan başkasına intikal etmeyeceği zannedilmektedir. Herkesin yeni kanunu öğrenmesi için kanun hükümleri gazetemiz tarafından yeniden ilan edilmiş, ziraat ve ticaret ile memleketin zenginleşmesi için miri arazinin intikali hakkında kararlar beyan edilmiştir.⁶²

Birinci maddeye göre; miri araziyi tasarruf edenin, çocukları olmadığı halde sorumluluğu bulunan arazi; torun, ana babasına, ana babası bir olan kardeşlere, baba bir kardeşe, ana baba bir kız kardeşe, ana bir erkek kardeşe ve ana bir kız kardeşe karşılıksız eşit bir şekilde intikal edilecektir. Varis bulunmadığı takdirde erkek eşten karısına, karısından kocasına intikal edilecektir. **İkinci madde;** yukarıda belirtilen hak sahiplerinden, birinci derecede itibar olunan varisler mevcut iken ikinci derecede bulunan varislere, hak intikal edilmeyecektir. **Üçüncü Madde;** Gerek borç bulmak için geçerli olan temin-i vefa usulü (*Bir Kimse vefa akdi yolu ile bir taşınmaz almış da sonra satan kişi aralarında kararlaştırılan parayı getirmişse o zaman malın sahibi malı eski sahibine devreder. Bu işleme vefa en devir veya ferağ denir.*) ile borcunu ödeyemeyen borçlunun durumu, var olan kanun ile belirlenecektir. **Dördüncü madde;** Padişah fermanı ile tasarruf olunan çiftlikler ve diğer araziler, arazi miri olarak işlem göreceklidir. Bunlardan alınan yıllık ücretler, eski kanunlara göre icra edilecektir. **Beşinci madde;** miri arazi ve mevkufa araziler (alım-satımı durdurulmuş) üzerinde bulunan binalar ve ağaçların tasarruf hakkı, padişahın eskiden koyduğu hükümler üzere geçerli olacaktır. **Altıncı Madde;** Bu kanunun ilan tarihinden itibaren geçerli olacaktır. Tapuların düzenlenmesi eski maddelerde beyan edilen düzenleme hükümlerine göre yapılacaktır.⁶³

⁶²Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.4.

⁶³Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.5

1.9.8. Politika (Dış Haberler)

1.9.8.1. Hindistan

Levand-Times gazetesinde yer alan telgrafa göre; Kalkuta ve civarında şiddetli fırtına yüzünden yerli sandalların bir çoğu devrilmiştir. Hoglay taraflarında hissedilen fırtınanın bir çok şeye zarar verdiği haberleri yazılmış ise de bu konu hakkında açıklama yapılmamıştır. Fırtına esnasında liman içindekilerin zarar görmedikleri anlaşılmıştır.⁶⁴

1.9.8.2. Afgan

Afganistan Padişahı Ali Şir Hanın hükümlerine saldırıda bulunan Abdurrahman Han, Meşhed şehrinden Tahran'a gitmiştir. Haziranın sekizinde alınan telgrafa göre, Abdurrahman Habur'dan Afganlıları, Padişah Ali Şir Hana karşı ayaklanmak için teşvik etmiş ise de bu girişimi başarısız olmuştur.⁶⁵

1.9.9. İlan

Basra'da hurma bağlarının satılma şartlarının duyurulması için beyanda bulunulmuştur. Hurma bahçeleri, iki takımdan oluşmakta olup, birkaç ağaç boş bırakılan arazi üzerinde yer almaktadır. Bunlar, parça parça ayrılıp, dönüm hesabıyla satılacaktır ve bir dönüm arazi, kırk adım uzunluğundadır. Adı geçen arazi de hurma ağacı dikilmiş olan toprak için yıllık otuz kuruş öşür alınacaktır. Üzerinde hurma ağacı olmayan araziden, ürünün onda biri öşür olarak alınacaktır. Eğer bu arazi üzerine yeniden hurma ağacı dikilirse, altı sene bir şey alınmayıp, yedinci seneden itibaren dönüm başına otuz kuruş alınacaktır. Bu usul bin iki yüz doksan altı senesine kadar uygulanmıştır. Adı geçen arazide yetişen hurmalar, kaç kuruşa ulaşırsa ona kıyasla dönüm başına yeniden bir bedel tahsis edilecektir. Merkez vilayetinde müzayede yapılacak ve üç taksitle birincisi peşin, ikincisi üç ay sonunda, üçüncü taksiti altıncı ayda elde edilecektir. Ayrıca tapu senedi, akçenin hepsini vermesinden sonra geçerli kılınacaktır.⁶⁶

⁶⁴Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.5.

⁶⁵Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.6.

⁶⁶Zevra Gazetesi, 3 Rebiülahir, 1286, S.5, stn.6.

1.10 SAYI 6 (10 REBİÜLAHİR, 1286 / 20 TEMMUZ 1289)

1.10.1. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Miralay İbrahim Paşa, altıncı ordu için Kerkük, Erbil ve Zengibad taraflarında (seksen beş senesinde) kura çekmiştir. Kurada adı çıkan dört yüz yirmi asker, üç yüz beşi alay ve taburlara bölüştürülmüş, yüz on beş asker ise hanelerinde kalmıştır.⁶⁷

1.10.2. Emniyet Sandığı

Gazetenin önsöz beyanına göre; halkın ve memleketin nakit parası yok idi. Para zenginlik için bir vasıta olarak görülmüştür ancak asıl zenginliğin bu vasıtayı güzel kullanmak olduğu da belirtilmiştir. Daha önceleri olduğu gibi parayı biriktirip bir sandığa koymak zenginlik değildir. Çünkü halk, bu parayı kullanmaya ihtiyaç duymuştur. Parayı sandığa koyup hapsetmek, halkı mahrum bırakmaktır. Avrupalılar, memleketin her yerinde bankalar açmışlardır. Bankalar, hem memleketlerin hem de milletlerin servetini yükseltmiştir. Ancak bununla da yetinmeyip işçi, hizmetçi ve çocukların biriktirdikleri paraları sermaye hükmüne koyup, millet ve memlekete daha güzel hizmet etmek için tasarruf (?) sandıkları adı ile bir takım sandıklar meydana getirmişlerdir.⁶⁸

İstanbul ve Bağdat'ta da emniyet sandığı adı ile bir sandık oluşturulmuştur. Bu sandıklar; işçi, hizmetçi ve çocukların paralarını biriktirmek, sonra da faiziyle kendilerine teslim etmek, paraya ihtiyacı olan kişilere cüzi miktarda faiz ile borç vermek için oluşturulmuştur. Ancak asıl görevi, küçük paraları toplayıp işe yarar bir sermaye oluşturmaktır. Nizamnameye göre, bir kişiden bir senede yirmi beş bin kuruştan fazlası kabul edilmeyecektir. Nizamnamede, bir adamdan yirmi beş kuruştan fazla alınmayacağı belirtilmişse de buralarda böyle paralar için büyük bankalar ve sandıklar olmayıp, o işi bile emniyet sandıkları yapmıştır. Bundan dolayı her kim ne kadar para getirip, sandığa verirse reddedilmeyecektir. Bir de sandığın ve sandıktan borç alanların, verecekleri rehinler taşınabilir olmalıdır. Şer'i mahkemeler, Bağdat'ta ki dükkan ve ev gibi mülklerin borç karşılığında rehin bırakılmasını uygun görmüştür. Sandıkların açılışından bu güne kadar yirmi gün geçmiş, halk bunun ne kadar faydalı olduğunu anlamış olduğundan toplam sermaye, üç yüz on iki bin altı yüz yetmiş yedi kuruşa ulaşmıştır. Bunun yüz yirmi altı bin yüz elli kuruşu borç verilmiş, geri kalanı da sandıkta tutulmuştur.⁶⁹

⁶⁷Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.1

⁶⁸Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.1.

⁶⁹Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.2.

1.10.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

Vilayette daha önce başı bozuk olarak bulunan zaptiye ve muvazzaf askerler lağvedilerek, yerlerine düzenli ve muntazam zaptiye alayı teşkil edilmiştir. Vilayet merkezinde bölükler oluşturularak, kurulan zaptiye alayları vilayete bağlı Basra, Küfe, Musul ve Şehrizor taburların bölüklerinin tamamlanması ve silahların dağıtılması gibi işler yapılmıştır. Divaniyye'de de asker ve dört süvari bölükleri tamamlanmış olduğu mahallinden bildirilmiştir. Telgraflara göre, Süleymaniye, Dileym, Ammare taburlarındaki askerler ve görevlilerin tayinine başlanılmıştır.⁷⁰

1.10.4. Kerbela

Kerbela kasabası ileri gelenlerinden Rüşdi Zade- Es-Seydi Ahmet Efendi, her sene padişahın doğum günü ve cülusu için ziyafetler vermiştir. Bu sene de konağını tefriş ederek, davet ettiği mahalli memurları ve diğerleri için daha önceki yıllara nazaran harikulade ve külfetli ikramlarda bulunarak bu ayı kutlamıştır.⁷¹

1.10.5. İrakeyn ve Bağdat

Bağdat şehrindeki, Abbas Ali Efendi mahallesinde, Haski adındaki bir Yahudi'nin yağhanesinde pazar günü sabahleyin bir yangın meydana gelmiştir. Askerler ve güvenlikler bölgeye gelerek, içerideki bir kaç koyun, katır ve eşyaların yanmış olduğunu görmüşlerdir. Ancak yangının, diğer mahallelere bulaşmadan bastırılmış olduğu, memurin-i teftişiyeye riyaseti tarafından verilen bir rapor ile anlaşılmıştır.⁷²

1.10.6. Politika (Dış Haberler)

1.10.6.1. Hemavend

Pek çok seneden beri Hemavend kabilesi, üç yüz dört yüz atlıdan oluşan bir grupla, Süleymaniye ve Şehrizor taraflarında bir takım kimseleri öldürüp, mallarını gasp ettikten sonra İran topraklarına geçmişlerdir. Zühab Sancağı civarında bulunan mahallere yerleşerek, fırsat buldukça yirmişer otuzar atlı ile öte tarafa geçip, insanları soyarak yine İran topraklarına gelirlerdi. Muhammed Mikail, Çevgel, Peçe Şirben ve Paha Emin adlı kişiler, bu eşkıyaların reisleri idi. Muhammed Mikail'e bağlı bir grup, Süleymaniyye civarında üzerlerine sevk olunan askerler ile kavga ederek, askerlerden yüzbaşı ve iki askeri şehit etmişlerdir. Muhammed Mikail de bu sırada vurulup, İran'a geri dönerken ölmüştür. Peçe Şir'e bağlı bir gurup, Zengibad civarında askerler tarafından takip edilerek,

⁷⁰Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.4.

⁷¹Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.4 .

⁷²Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.4.

şahıslardan ikisi yakalanmışsa da asıl eşkıyalar İran'a kaçıp kurtulmuşlardır. Paha Emin'e bağlı bir gurup, Hanekin civarında, bir kervanı vurarak soymuştur. Eşkıyalar, kervanda bulunan adamlardan ikisinin İran halkından olduğunu anlayınca, Acemlerin mallarını geri vermişlerdir. Sınır telgraflarını gözden geçirmek için, Şehriban'dan Kızılrat'a doğru giden telgraf çavuşunun dört günden beri kayıp olması, bu olayların yaşandığı güne denk gelmektedir. Hemen Hanekin'den ve Kızılrat'dan eşkıyalar üzerine asker gönderilmiştir. Bu sırada Abdullah Bey ayağından, Rebia aşiretinden Süveylem'de göğsünden yaralanmıştır.⁷³

Eşkıyaların reisi Paha Emin ve iki asker, yaralı bir şekilde yakalanmıştır. Üzerlerinde bulunan eşyaları ile beraber altı baş hayvanları alınmıştır. Ayrıca adı geçen kervan halkından gasp ettikleri hayvanlarda geri alınmıştır. Alınan hayvanlardan birisinin kayıp olan çavuşun hayvanı olduğu anlaşılmıştır.⁷⁴

1.10.6.2. Avraman

İran'da, Avraman kabilesinden Senendic adıyla, Sine (Sebte) hükümeti dahilinde Süleymaniye Sancağı hududunda, Sa'bu'l-Mürur dağında yerleşik bir kavim idi. Bu kabile İran devletine muhalefet halindeydi. Sine hükümdarı Ferhad Mirza'nın, bunların reisleri Hasan Sultanı, idam ettiği iştilmiştir. Bunun üzerine ölen Hasan Selnan'ın (Silnan/Siltan) oğulları ve diğer kişiler, halkı isyana teşvik etmeye başlamıştır. Avramanların, bir çok kişinin parasını ve mallarını gasp etmesi ve devlete isyan etmelerinden dolayı Ferhad Mirza, üzerlerine ordu göndermiştir. İran ordusu, Avraman dağının etrafını kuşatıp, Avramanlıları kuşatma altına almıştır. Hacı Kamer Ali Han tarafından, bir grup asker sevk edilmiştir. Şehsuvar Zade Fettah ve Halid Beyler, Avraman emirlerinden olup, Ferhad Mirza tarafına geçerek askerlerini Avramanlıların üzerine göndermişlerdir. Bir çok Avramanlı yaralanmış ve bazıları katledilmiştir. Kerim Han kumandasında bulunan Bane ve Sakız, askerleriyle üzerlerine gitmiştir. Dizli mahallesinde, altı saat kadar süren savaşta İran askerlerinden, otuz iki asker ölmüş ve bazı yaralı askerlerin silahları da Avramanlıların eline geçmiştir.⁷⁵

1.10.6.3. Hindistan

Bu sene (1871) Hindistan'da yağmurun az yağmasından dolayı pamuk gibi ürünlerden istenilen verim alınamamıştır. Ayrıca Hindistan'da, depolanan bir ürün

⁷³Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.3.

⁷⁴Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.4.

⁷⁵Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.5

olmadığı için Basra ve Bağdat civarından, Hindistan taraflarına erzak getirilmeye başlanmıştır. Bundan dolayı zahire fiyatları oldukça artmıştır. O taraflara pamuk, buralardan gittiği için fiyatlarda bir artış görülmüştür.⁷⁶

1.10.6.4.4. Süveyş Kanalı

Avrupa ve Hindistan arasında haberleşme vasıtası olan telgraf hattından başka İran, Rusya ve Prusya yoluyla inşasına başlanmış olan hattın büyük bir kısmı tamamlanmıştır. Bu hat, Fransa'nın Hindistan'da idare ettiği Saygun memleketine doğru uzatılmıştır. Ayrıca bu hattın tamamlanmasının bir seneyi bulacağı tahmin edilmektedir.⁷⁷

1.10.6.5. Rusya

Ural dağının batısındaki Orenburg Eyaletinde, yaşayan Kirkis kabilesi ve Don nehri sahilinde yaşayan Kazaklar, Rusya devletine karşı isyan ettikleri bir çok gazete de yer almıştır. Kirkis kabilesinin büyüklüğü ve reislerinin, adı geçen yerde fazlaca nüfuz sahibi olması herkes tarafından bilinmektedir. Ayrıca Kirkis kabilesinin bir kısmının Ural Dağları'nın batı taraflarında yaşayanlarının, Çin devletine mensup olması, Asyalı kavimlerle ortak hareketlerde bulunması ve Çin devletinin de meseleyi büyütmesinden dolayı Rusya'nın, önlem alacağı ümit edilmektedir.⁷⁸

1.11 SAYI 7 (17 REBİÜLAHİR, 1286 / 27 TEMMUZ 1869)

1.11.1. Hemavend

Hemavend eşkıyalarından Paha Emin fırkasının, Hanekin tarafına geçmiş olduğunu, iki yaralı askerin yakalandığını ve telgraf çavuşunun bu kişiler tarafından öldürüldüğünü yukarıda belirtmiştik. Hayyen'de tutulan iki askerden birinin adı Muhammed Reş ve diğerinin adı Muhammed Salih olup, Hanekin'de ve vilayet merkezinde çokça nüfusu katleden kişilerdir. Bu kişilerin, Hemavend eşkıyalarından olduğu ve İran'a firar ettikten sonra geldikleri anlaşılmıştır. Muhammed Salih ve Muhammed Reş, ceza kanunun altmış ikinci maddesine göre; idamına karar verilmiştir. Ancak Salih on beş on altı yaşlarında olduğu için idam edilememiştir. Muhammed Reş, geçen salı günü (10 Rebiülahir 1286/20 Temmuz 1869) mahallenin meydanında idam edilmiştir.⁷⁹

⁷⁶Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.6.

⁷⁷Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.6.

⁷⁸Zevra Gazetesi, 10 Rebiülahir, 1286, S.6, stn.6.

⁷⁹Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.1.

1.11.2. Vilayetteki Aşiret ve Urbanlar

Aneze aşiretlerinden olan Er-Refdi aşiretinin şeyhi, Sacir Şammar aşiretine saldırmak için Fırat'ı geçmiştir. Şeyh Sacir, haziranın yirmi yedinci cuma günü(27 Haziran 1285/9 Temmuz 1869)Sincar altında yaşayan Şammar kabilesinden El-Abde aşiretine saldırarak, savaşmadan yüz elli baş deveyi kaçırmıştır. Daha sonra Hit ile Cebe arasındaki geçit yerlerinden, Fırat'ı geçerek geri dönmüştür.⁸⁰

1.11.3. Madenlerin Keşfi

Vilayetin bazı mahallelerine ve özellikle İmadiyye taraflarına maden mühendisi tayin edilmiştir. Maden mühendisi Dervize göre; İmadiyye dağlarının bir çok yerinde bakır ve teymür gibi madenler vardır ancak bu madenler, kıymetli değildir. Teymür madeninin bulunduğu mevkide, odun bile olmadığından bunların işletilmesinin istenilen tarzda olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca kömür olduğu söylenen madenin, kömür olmadığı bir nevi zift madeni olduğu ve mahallelerde taşın çok olması sebebiyle taşlar, madene temas ederek ziftin kömür gibi görünmesine neden olmuştur. Ancak bunun maden kömürü gibi fabrikalarda ve vapurlarda kullanılabilceği anlaşılmıştır. Bu nedenle nehre en yakın mahallelerdeki madenlerin araştırılması kararı alınmıştır.⁸¹

1.11.4. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduda terhis hakkı bulunan askerlerin terhisleri, usulle göre yapılmıştır. Altıncı orduya bağlı bulunan Basra tersanesindeki deniz askerlerinden, terhis zamanı gelmiş olanların tezkereleri verilerek, memleketlerine gönderilmiştir. Terhisi yapıp da Dersaadet ve Karadeniz sahillerinde oturanların memleketleri uzak olduğu ve uzun süre gemilerde görev yaptıkları için bu askerlerin, memleketlerine dönmeleri bir takım sıkıntılara yol açacaktır. Halbuki askerlerin, rahat bir şekilde ülkelerine dönmeleri esnasında yiyecek ücretlerinin ödenmesi dışında, ata binme ücretlerinin de verilmesi gerekmektedir.⁸²

⁸⁰Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.2.

⁸¹Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.2.

⁸²Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.3.

Harbiye okulunu tamamlayan öğrencilerden altı asker, altıncı ordu için gönderilmiştir. Bunlardan Mustafa Efendi, süvari birinci ejder alayının altıncı bölümüne, birinci taburunun üçüncü bölümüne Şükrü Efendi, birinci piyade alayının birinci taburunun beşinci bölümüne Ali Efendi, adı geçen alayın üçüncü taburunun sekizinci bölümüne Eyüp Efendi, birinci piyade dördüncü alayın birinci taburunun birinci bölümüne yüzbaşı olarak tayin edilmiştir.⁸³

1.11.5. Vilayette Demir Madeni

Vilayetin bazı mahallerinde ve özellikle İmadiye taraflarında maden aramak için görevlendirilen maden mühendisi Derviz'in verdiği malumata göre; İmadiye dağlarının çoğu yerinde bakır ve demir madenleri varsa da bunlar yeterli miktarda değildir. Ayrıca demir madenin inmalinde odun kullanılması gerekir. Fakat bu mahallerde, yeteri kadar odun bulunmadığından bunlar yeteri kadar yarar sağlamayacaktır. Kömür olduğu bildirilen maden de kömür olmayıp, bir nevi zift sayılabilir. Bu bölge taşlık olduğu için taşlar, ziftleşmiş ve kömür madeni gibi görülmektedir. Bunlar maden kömürü gibi fabrikalarda ve nehir vapurlarında kullanılabilirdiğinden, en yakın mahallerde bulunanların çıkarılıp nakledilmesi gerekmektedir.⁸⁴

1.11.6. Mekteb-i Sanayi

Dersaadet gazetelerinde yer alan habere göre; bin beş yüz askerin, mektebi sanayide aldığı talim ve terbiye eğitimi yeterli görülerek, Rami Kışla-yı Hümayun mektebi sanayiye kabul edilmiştir.

1.11.7. Tuna Vilayeti

Tuna vilayetindeki mahallere yapılan eserler, yollarda ve köprülerde de çoğaltılmıştır. Köstendil kazasında, yeni yollar açılmıştır. Şehirköyü kasabesindeki su yolu bozuk olduğu için etrafa yayılan sular hem kasabanın temizliğini hem de havanın güzelliğini bozmuştur. Rusçuk'tan Tırnovay'a giderken cadde üzerinde bulunan Bile köyüne kadar bir şose yolu yapılmıştır. İbor-ı Ece kasabasında, bir kıraathane açılarak yeni düzenlemeler yapılmıştır.⁸⁵

⁸³Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.3.

⁸⁴Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.3

⁸⁵Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.5.

1.11.8. Politika (Dış Haberler)

1.11.8.1. Afgan

Dürbin adındaki Hindistan gazetesinde yer alan habere göre; "Bir müddet Sistan dahilinde bulunan, Ab adlı yerde ikamet ettikten sonra İran'dan Meşhed'e gitmiş olan Abdurrahman Azam Han, İran devleti tarafından hürmetle karşılanmıştır. Afgan Şahı Ali Şir Han, oğlu Serdar Yakup Ali Han'ı, Afgan emiri unvanıyla ilan etmesine rağmen bu durum hoş karşılanmamıştır. Sadece kendisine, belirli bir yardım vaadi verilmiştir. Hatta İranlıların ifadesine göre; İran ordusundan Meşhed'e gönderilen kırk bin süvariden, on bin atlı Afganistan-Herat'a doğru gitmesi emri verilmiştir. Bu haber, henüz Hindistan'dan dönmemiş olan Ali Şir Han'a bildirilmiştir. Herat için altı bin piyade, iki bin süvari ve on iki parça top, Ali Şir Han'ın dönüşüne kadar Kal'a-i Kadı isimli yerde bulundurulması için Serdar Feth Muhammed Han ve İsmail Han kumandasına sevk edilmiştir. Feth Muhammed ve İsmail Han, Azam Han'ın oğlu olup, Afgan üzerine harekete hazır bulunan Serdar Muhammed, İshak ile karşılaşmış ise de bunlar, Mir Sultan Bey'e yardım edilmesini istemişlerdir. Ancak askerler, Kala-i Kadı'da durmayıp, Diyabur adındaki mahalleye gitmişlerdir. Herat'a dört asker süvari gönderen Emir Ali Şir Han, ordusunun yakında Herat'a ulaşacağı haberini almıştır. Türkistan emirlerinden Mir Bedahşan'nin, Kabil üzerine saldırmak niyetinde bulunan Serdar Muhammed, İshan Han'a dört bin asker göndereceğini söylemiştir. Ancak kendisi Emir Ali Şir Han'ın, casusu olmak suçuyla yakalanmıştır. Fakat kendisinin işçi olduğu anlaşılınca salıverilmiştir. Abdurrahman Azam Han'ın, bir kaç Rusya taburuyla Tahtapol adındaki mahalleye vardığı işitilmiştir.⁸⁶

1.11.8.2. İran

İran'daki Huveyze adındaki mahalleye Mevla Nasurullah hükmetmekteydi. Puşt-Kuh-ı Lüristan subayı Hüseyin Kulı Han vasıtasıyla Huveyze mahallesine, Arabistan Valisi Behram Mirza Hazretleri, Mevla Nasurullah'ı azl ederek, yerine Mevla Muhammedi tayin etmiştir. Mevla Muhammed, isyan etmiş ancak Behram Mirza tarafından bu mesele çözülerek bir daha hükümete musallat olmamıştır. İran devleti tarafından, Londra elçiliğine Muhsin Han tayin edilmiştir.⁸⁷

⁸⁶Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.5.

⁸⁷Zevra Gazetesi, 17 Rebiülahir, 1286, S.7, stn.6.

1.12. SAYI 8 (24 REBİÜLAHİR, 1286 / 3 AĞUSTOS 1869)

1.12.1. Mekteb-i Sanayi

Bağdat vilayeti meclis üyelerinden Cemil-Zade Muhammed Efendi, Bağdat'taki mektebi sanayi için bin kuruş, Bağdat tüccarlarından ve Yahudi milletinden olan Kerküklü Hoca Yusuf da, iki yüz elli kuruş vermiştir.⁸⁸

1.12.2. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

1.12.2.1. Divaniyye

Divaniye Mutasarrıfı Kurbi Paşa, yeni teşkilat gereğince azledilerek, yerine Niğbolu Kaymakamı Tefik Paşa getirilmiştir. Meclis üyelerinden Hızır, Vadi ve Kenan ağalar bazı kötü hareketlerinden dolayı azledilerek sorguya alınmıştır. Divaniyye denilen mahalle, bir kaçıyüz haneden ibaret olup, yakınında bulunan Hille ise gerek büyüklük ve gerekse konumu bakımından liva (sancak) merkezi olmaya layık için Divaniyye mutasarrıflığı meclisi ve yazı işleri Hille kasabasına nakledilerek, merkez liva yapılacaktır.⁸⁹

1.12.3. Askeri Düzenleme

Dersaadet'te askerler hakkında bir nizamname kaleme alınarak, düzenlemeler bütün gazeteler tarafından duyurulmuştur. Askerler hakkındaki yeni kurallar, bütün kanunlarla aynı kalmıştır.⁹⁰

1.12.4. Hemavend

Hemavend eşkıyaları, vakit buldukça haydutluk ve yol kesicilik için zaman zaman Kerkük taraflarına geçerlerdi. Yine Kerkük taraflarına geçerek, bir kervanı soymuşlardı. Bunun sonucunda üzerlerine asker gönderilmiş ve içlerinden üç nefer sorgulanmak üzere Şehrizer'a getirilmiştir. Şehrizer mutasarrıflığından çekilen telgrafla, bunlardan birinin Zale isimindeki güvenlik zabiti olduğu anlaşılmıştır. Zale ve adı geçenler eşkıyalar, kanunlara göre cezalandırılacaktır.⁹¹

1.12.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduyu hümayun muhasebecisi Abdi Efendinin '' rütbe-i evvelî sınıf-ı sanîsı tevciyye buyrulmuştur. '' Birinci öncü taburu birinci bölüğün ikinci teğmeni Karahisarlı Halil Ağa, adı geçen taburun sekizinci bölüğüne teğmen olarak atanmıştır.

⁸⁸Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.1.

⁸⁹Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.1.

⁹⁰Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.2.

⁹¹Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.2.

Onun yerine de adı geçen bölüğe baş çavuş Diyarbekirli Süleyman Ağa, birinci bölüğe ikinci teğmen olarak tayin edilmiştir.⁹²

1.12.6. Politika (Dış Haberler)

1.12.6.1. Afgan

Dürbin gazetesinin bu haftaki nüshalarından birinde Herat şehrinin, Abdurrahman Han tarafından zapt edildiği haberi yer almıştır.⁹³

On milyondan fazla nüfusa sahip olan Afganistan; kuzeyden Türkistan ve Buhara, batıdan İran ve Belucistan, güneyden Hindistan ve doğuda Çin ile sınırdır. Hükümdar, ülkeyi bağımsız şekilde Kabil şehriden yönetmesine rağmen memleketin yönetilmesi, bir takım muhtelif hakimlerin elinde bulunuyordu. Bu durum da bazı işlerin kötüye gitmesine neden olmuştur. Türkistan ve İran sınırlarında hiçbir engel bulunmadığı için bu ülkelerle Afganistan arasında tecavüz ve taarruz eksik olmamıştır. Abdurrahman Han tarafından zapt edilen Herat şehri ise Afganistan'ın kuzey batısındadır. İran'ın, Horasan eyaletindeki sınırlarında yüz binden fazla nüfusu bulunmaktadır. Şehrin kaleleri, sağlam olduğu için İran ve Türkistan'ın batı ve güney taraflarından gelecek saldırılara karşı müdafaaya uygundur. Hatta bu bölge, İran'ın eline geçmesine rağmen Afganlılar tarafından geri alınmıştır."Buhara'yı yani, Maveraünnehir'i geçip, Ceyhun'un güney taraflarında bulunan Rusya için buranın önemli olduğu" bilinmektedir.Bu esnada Afganistan padişahı Ali Şir Han, zararına ayaklanmış olan Abdurrahman Han başarısız olunca İran taraflarına geçmiştir. Bunu fırsat bilen İran, Abdurrahman Hanın girişimlerini fırsat bilerek, ona yardım etmiş ve Herat üzerine on bin asker göndermiştir. Abdurrahman Han, Rusya'dan yardım isteyince Ruslar, bu durumu Afganistan'a saldırmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir. Ruslar, Abdurrahman Han'a, birkaç tabur asker vererek, Tahtapol denilen mevkiye kadar gelmişlerdir.⁹⁴

Herat şehrinin, zapt edilmesi Kabilce gizli tutulmuştur. Dürbin gazetesine göre; Abdurrahman Han'ın, şehri hangi tarafın askerleri ile nasıl zapt ettiğine dair açıklamalar yoktur. Kayıd adlı gazetenin daha önce bahsettiği bir belgede; İran Devletinin yardımıyla Abdurrahman Han'ın, Herat'a saldırmak için Hindistan Hükümetine verdiği haberin doğru olduğu yazılmıştır. Emir Şir Ali Han, daha önceleri Hindistan hakimi ile bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre; savaş esnasında Abdurrahman Han'ın, düşmanına karşı

⁹²Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.3.

⁹³Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir,1286, S.8, stn.3.

⁹⁴Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.4.

asker ve silah yardımı yapılacaktır.Yapılan anlaşma nedeniyle İran'ın, Hindistan olayına karşı sessiz kalmayacağı anlaşılmıştır.Hindistan gazetelerinde yer alan habere göre; İran askerleri,on bin neferden ibarettir.Ancak Kabil hakimi tarafından, gönderilen askerlerde İran askerlerinin sayısından aşağı olmayacaktır.Dolayısıyla askerlerin, Herat gibi bir şehri zapt etmesi imkansız olmayabilir ancak kolay da değildir. Kuh-Nur-ı Lahor gazetesinin haberlerine göre; Abdurrahman Hanın maiyetinde, Rus askerleri de vardır. Kayid gazetesine göre; İngiltere bu konuda sessiz kalmamıştır. İngiltere, Afganistan'ı Hindistan'a siper olarak kullananların asıl amacının Rusya'nın, Afganistan vasıtasıyla Hindistan'ı koruduğunu düşünmüştür. Herat'ın fethedilmesi, Rusya'nın yardımıyla olmuştur. İngiltere, bundan sonra Rusya'nın, Türkistan'a gelmesine sessiz kalmayacaktır.⁹⁵

1.12.5.2. Buhara

Müferrahulkulup adlı Hindistan gazetesinin, Buhara hakkındaki haberine göre, Buhara hükümdarı ile Rusya arasında bir anlaşma yapılmıştır. Buhara hükümdarı,oğlunun maiyetinde bulunan halkla olan düşmanlığın devam etmesi ve Rusya ile Buhara arasında dostluğun sürdürülmesi için oğluna nasihatte bulunmuştur. Ancak oğlu, bu nasihati reddederek bu konuda yapılması gerekenleri, Rusya kumandanına bildirmiştir. Bunun üzerine kumandan, asker göndermiş ve iki taraf arasında savaş yapılmıştır. Savaşta hükümdarın oğlu mağlup olmasına rağmen, barışı kabul etmeyerek, maiyetindeki halk ile birlikte Sebrzah şehri tarafına doğru çekilmiştir.⁹⁶

Buhara'ya Rusya'nın gelmesinden sonra çarşı ve pazarlarda açık bir şekilde şarap içilmeye ve tütün kullanılmaya başlanmıştır. Memleketin eski güvenliği ve huzuru kalmamıştır. Bununla beraber kötü işler yapanlara bile ceza verilmez duruma gelinmiştir. Hatta hükümdar bile, şeriat kanunlarına uygun hareket etmemeye başlamıştır.⁹⁷

1.12.5.3. İran

Kirmanşah Hakimi İmadüddeve'nin oğlu Sarımüddeve,Luristan hükümetine tayini düşünülmüş ise de Luristan halkının bir kısmı Mirza Ebu Talib Hanı ve bir kısmı da Fethullah Han Ömer Aniyi istemişlerdir. Bundan dolayı bu iki fırka arasında bir takım mücadeleler ve katliamlar meydana gelmiştir. Bu iki taraf Kirmanşah'a gelerek, kendilerinin hükmetmesi isteğinde bulunmuşlardır. Bunlardan biri, belirtilen hükümete

⁹⁵Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.5.

⁹⁶Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.6.

⁹⁷Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.6.

tain edirse buhran çıkacağından İmadüddin, her iki tarafı da hükümet için tain etmemiştir.⁹⁸

1.13. SAYI 9 (2 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 10 AĞUSTOS 1869)

1.13.1. Nüfus Sayımı

Yeni teşkilat kanunundan sonra, Azamiyye, Kazimiyye ve Bağdat şehirlerinde, nüfus sayımı yapılmıştır. Bağdat'ta on sekiz bin dört yüz yedi hane ve yabancı halktan başka Osmanlı halkından, altmış üç bin iki yüz yetmiş iki nüfus alınmıştır. Bundan elli iki bin altı yüz seksen dokuzu Müslüman, dokuz bin üç yüz yirmi beşi Yahudi, bin iki yüz elli sekizi Hıristiyan, iki bin altı yüz yirmi altısı İran, iki yüz altmış beşi İngiliz, on dördü Rusya, üçü Fransa ve üçü de Avusturya halkından olduğu anlaşılmıştır.⁹⁹

1.13.2. Mekteb-i Sanayi

Bağdat'taki mektebi sanayi için Hindistan naiplerinden ve Bağdat'ta ikamet eden İkbālüddevle Hazretleri, beş bin kuruş bağışlamıştır. Yeni kurulan Müntefik Sancağı mutasarrıflığına tain edilen Nasır Paşa on iki bin beş yüz kuruş, Basra mutasarrıfı Süleyman Beyefendi iki bin kuruş bağışlamıştır.¹⁰⁰

1.13.3. Gureba (Garipler) Hastanesi

Müntefik sancağı mutasarrıfı Nasır Paşa, Gureba Hastanesi için yapılan bağışların olduğunu ancak bu bağışların, diğer bağışlar ile birlikte alınacağı duyurmuştur.¹⁰¹

1.13.4. Genel Haberler

Tahran'da kolera hastalığının ortaya çıktığından daha önce bahsetmiştik. Dersaadet'den Bağdat Karantina Müdürlüğüne çekilen bir telgrafa göre; Tahran civarında bulunan köylerde hastalık çok şiddetli değilse de Tahran'da, günlük on beş, yirmi beş, kişi vefat etmekte idi. Şiraz'da, günlük yüz elli kadar nüfus, hastalığa yakalanmaktaydı. İsfahan'da da hastalığa şiddetli bir şekilde rastlanmıştır. Kavzin'de, ara sıra bu hastalıktan vefat edenler olmuştur. Tebriz taraflarında hastalığın çok fazla arttığı görülmüştür. Bu hastalıktan dolayı İran taraflarından gelen yolcular için henüz karantina uygulamasına başlanmamıştır.¹⁰²

⁹⁸Zevra Gazetesi, 24 Rebiülahir, 1286, S.8, stn.6.

⁹⁹Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.1.

¹⁰⁰Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.1.

¹⁰¹Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.1.

¹⁰²Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.2-3.

1.13.5. Yerleşim (Medeniyet) ve Göçebe (Bedeviyet)

Araştırmalar; insanların, köylerden gelerek, şehirlere yerleşmiş olduğu yöndedir. İnsanlar önceleri, dağları ve ormanları kendilerine yurt edinmişlerdir. Bir takım kişiler, şehirlerde mutlu bir şekilde yaşarken, bir takım kişiler de yolunu şaşırarak çöllerde düşmüşlerdir. Şehirleşmenin temelinde, kişinin çocuğundan çocuğuna intikal eden bir süreç vardır. İnsanlar, dağlarda ve ormanlarda yaşarken, şehirlere, kasabalara ve köylere yerleşmeye başlamışlardır. Bu insanlar, adalet ve refah içinde yaşamak için hükümdarın himayesi altına gitmeyi tercih etmişlerdir. Anlama bakımından insanın altında bulunan hayvanların bile kendilerine yuva temin ederek, orayı kendilerine yurt edinmesine rağmen insanlar, çöllerde göçebe bir halde yaşamışlardır. Halkın bir kesimi şehirli olduğu halde av için çöllerde gitmişlerdir. Göçebe bir şekilde ihtiyaçlarını karşılayan insanlar, vahşi hayvanlar ve kuşlardan başka kendi hem cinslerini avlayarak, avladıkları kişilerin mallarını yağmalamışlardır. Ancak bugün baktığımızda bu kişiler, vahşilik derecesinde olmayıp; tarım, çobanlık, sanat gibi işlerle uğraşmaktadırlar.¹⁰³

Irak'ta, bedevilerin bulunduğu yerler için gereken emirler uygulanmıştır. Şimdilerde Arap yarımadasındaki bireyler, medeniyetten olup buralardaki şehir kasabaları yurt edinmişlerdir.¹⁰⁴

1.13.6.BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU

Altıncı orduyu hümayuna, merkez idaresinden verilen deftere göre; 1285 yılının mart başlarından haziran ayı sonuna kadar dört ay içinde Bağdat'ta, var olan askerlerden başka, merkeze bağlı alay ve taburlardan kura yapılarak, üç yüz elli beş asker gelmiştir. Elli üç askerde gönüllü olarak geldiği gibi otuz sekiz asker de tezkerelerini almayarak alay ve taburlarında kalmıştır. Önceleri Irak havalisinde gönüllü olarak askere yazılmak ve askerliği bitirdikten sonra tezkere almayıp, asker olarak kalmak nadir olurdu.¹⁰⁵

¹⁰³Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.2-3-4.

¹⁰⁴Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.4-5.

¹⁰⁵Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.4.

1.13.7. Politika (Dış Haberler)

1.13.7.1. Fransa

Fransa İmparatoriçesi Ojeni, padişah ile görüşmek için Dersaadet'e gelecektir. İmparatoriçe Ojeni, padişah ile görüştüktan sonra Süveyş kanalının resmi açılışına katılmak için Mısır'a da gidecektir.¹⁰⁶

1.13.7.2. Yunanistan

Yunanistan'daki eşkıyadan gördükleri aşırı zulme tahammül edemeyerek, yirmi üç aile, malları ve hayvanları ile beraber Yanya vilayetinde bulunan Naride (Narde)'ye gelip, Osmanlı Devleti'nin adalet ve merhametine sığınmışlardır. Bu ailelerin, uygun bir yerde iskan edilmesi sağlanmıştır. Yanya gazetesinde yer alan habere göre; Yunanlılar, Tırhala Sancağından Agrefe (İgrafe) taraflarına doğru gruplar halinde göç ederken, Osmanlı Devleti tabiiyetine (vatandaşlığına) geçmek için dilekçeler vermişlerdir.¹⁰⁷

Yunanlıların, kendi vatan ve milletlerini sevmelerine rağmen, Osmanlı tabiiyetini (vatandaşlığını) Yunan vatandaşlığına tercih etmelerinin sebebini o kadar geniş açıklamaya gerek yoktur. Cemiyet halinde yaşayan insanlar, neredede adalet ve refahı bulurlarsa o tarafa meyletmektedirler. Padişahımızın tahta cülusundan bu yana istisnasız her sınıf tebaanın refah ve saadetini maksat edinmiş ve bunda muvaffak olmuştur.¹⁰⁸

1.13.8. Avrupa Politikası

Fransa'daki meclisinin seçimi sırasında bir takım karışıklıklar çıkmışsa da hükümetin çıkan karışıklıkları engellendiğini daha önceki haberlerimizde yer verilmişti. Bu olayların tekrar çıkacağı zannedildiği için haziranın yirmi sekizinci günü meclis önünde kalabalık gruplar bir araya gelmiştir. Fakat kimse uygunsuz bir davranışta bulunmamıştır. Fransa'da, büyük karışıklıkların sebebi halkın meclis açılmasına ilgi göstermiş olmasıdır.¹⁰⁹

Prusya ve Avusturya'da asayiş tam sağlanmış olduğu gibi Avrupa'nın, dengesi olarak görülen bu devletlerin bir diğeri için olumsuzluğa neden olacak girişimlerde bulunmuşlardır. İngiltere, barış ve güvenliğin koruyucusu durumunda olduğu gibi Rusya da Asya'nın güvenliği ile meşgul olurken, Avrupa'nın işlerine müdahale etmekten kaçınmıştır. Avrupa'da İspanya dışındaki devletler, barışı sürdürmeye çalışmıştır. İspanya'ya gelince Kraliçe İzabel Sandali, hükümeti terk ederek Fransa'ya çekilmiş ve

¹⁰⁶Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.4.

¹⁰⁷Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.4.

¹⁰⁸Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.4.

¹⁰⁹Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.5-6.

yerine henüz kimse seçilmemiştir. İspanya halkı, gelen Montepansiye Kraliyet'i için ayaklanma başlatmıştır.¹¹⁰

1.13.9. İran

İran'ın Felahiyye Sancak kaymakamı, Kab aşiret reisi Raid'in kendi aleyhinde hareket etmesinden şüphelenmiştir. Raid amcaoğlu Rahman ile kaymakamın konağına misafirlğe gitmiştir. Ancak kaymakam, ikisini de kurşuna dizerek öldürmüştür. Raid'in kardeşi Mürid ve oğlu Ulvani'den, bin kıran (cezalandırma) akçe talep edilmiştir. Ancak Mürid ve Ulvani'ye akçe verilmediği gibi ikisini de kılıçla vurarak, kurşuna dizmiştir.¹¹¹

1.14. SAYI 10 (9 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 17 AĞUSTOS 1869)

1.14.1. Hint Ticareti Ve İngilizler

Bazı tarihçi ve coğrafyacıların görüşlerine göre Hint Okyanusu ticareti ile Basra Körfezi, önceden büyük bir liman iken Ümit Burnunun keşfinden sonra Bağdat ve Ceziretü'l-Arap sahillerindeki Hindistan ticaretinde durgunluk yaşanmıştır. Daha sonraki yıllarda İngilizlerin faaliyetleri ile Hint ticareti genişlemeye başlamıştır. Ümit Burnu ticareti ise Frenklere ve İngilizlere ait kalmıştır. Süveyş Kanalı'nın açılması ile Hint Okyanusunda ticaretin rengi değişmiştir. Fırat Nehrinin açılmasıyla Basra Körfezi yeniden ticaret yeri haline geleceği gibi, Fırat'tan Süveyş'e kadar Arabistan sahilleri ve Yemen önem kazanmaya başlayacaktır. Osmanlı sahillerinde, Osmanlı'nın birkaç vapuru ve bir takım yelkenden oluşan donanması varsa da bunlar ancak Basra Körfezi sahillerini koruyabilirdi. Basra'dan Süveyş'e kadar uzanan Osmanlı sahillerinde İngiliz, Flenk, bazen de Fransız bayraklı gemiler gözükmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı mülkü ve politikası bakımından oldukça önemlidir. Ticaret meselesine gelince, Irak'ın Hicaz ve Süveyş ile münasebetlerini genişletmesinin en doğru yolu Basra'dan okyanus ve Kızıl Deniz yolu iken, şimdiye kadar buralarda bulunan sahillerdeki Arapların, derme çatma şekilde yaptıkları kayıklar ile her sene hac ziyareti için İran'dan gelip giden bu kadar hacılar Necid içindeki çöl yolunu tercih etmek zorunda kalmışlardır.¹¹²

Hicaz için Irak'tan her sene tedarik edilen on milyon kıyye kadar zahire, Basra'dan bir takım çürük kayıklarla Arap gemilerine sevk edilmekte fakat yarısı yollarda zayi ve telef olmakta, hazine büyük zarar görmekteydi. Irak ve Hicaz arasındaki münasebetler böyle iken Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla bu münasebetler bir kat daha artacağından,

¹¹⁰Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.6.

¹¹¹Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.9, stn.6.

¹¹²Zevra Gazetesi, 9 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.1.

şimdiye kadar Ümit Burnuna ait muameleler (muamelat) bundan sonra bu geçitten sağlanacaktır. Bu duruma karşı Dicle ve Fırat Nehirleri için Avrupa'dan sipariş edilen, yük ve yolcu vapurları sipariş edilecektir. Basra'dan Süveyş'e vapur işletmek, vilayetin ihracatını deniz yolundan bu tarafta yapmak ve Hicaz mürettebatını taşıyarak insan zayıyatını ve diğer hasarların önünü almak, hac zamanı hacıları taşıyarak umuma hizmet etmek, yolculuklar sırasında Devlet-i Aliyye sahillerine uğrayarak ticari ilişkileri artırmak için bir kaç parça deniz vapuru sipariş edilmiştir. Bu vapur üç yüz elli beygir kuvvetinde, bin yedi yüz tonitalık olup iki yüz seksen yatağa sahiptir. Bu vapur İngiliz Bahriye Nazırlığı'ndan otuz üç bin beş yüz liraya satın alınacak ve ismi Babil konulmuştur. Buna benzer bir vapurunda pazarlığı yapılmak üzeredir. Avrupa'ya sipariş edilen bu vapurlar, Süveyş Kanalı'nın açılışından sonra gelecektir. Basra ile Süveyş'in arası üç bin yüz yirmi iki mil mesafe olduğundan vapurların ikisi ancak ayda bir sefer edebilecekti. Ayrıca Maskat, Aden, Babü'l-Mendeb, Muha (Moha), Hadide, Cidde iskelelerine uğrayacağı ilerde duyurulacaktır.¹¹³

Bu vapurlardan başka Tuna'da Mithat Paşa adındaki vapurun yüz yirmi beygir kuvvetinde olup, bir eşi de Basra Körfezi için alınıp; Kurna, Basra, Kuveyt, Bender Ebu Ali Şir ve Bahreyn arasında işletilecektir.¹¹⁴

1.14.2. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

1.14.2.1. Ammare

Geçen temmuzun yirmi dördüncü Perşembe günü Ammare'de, sıcaklıklar, elli altı dereceye kadar çıkmış olduğundan halk kadın, erkek, çoluk çocuk Dicle Nehrine girmişlerdir ancak halk yine de serinleyememiştir. Akşam saat dokuz buçuktan sonra rüzgar esmeye başlayınca halk yerlerine dönmüştür.¹¹⁵

1.14.3.Yerleşim (Medeniyet) Göçebe (Bedeviyet)

Zevra gazetesinin dokuz numaralı nüshasında, Medeniyet ve Bedeviyet başlıklı yazı yayımlanmıştır. Yine aynı gazetenin dokuz numaralı başka bir bendinde beyan edilene göre, çöl insanların maddi-manevi ilerlemelerine mani olmuştur. Doğu memleketlerinin

¹¹³Zevra Gazetesi, 9 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.2.

¹¹⁴Zevra Gazetesi, 9 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.3.

¹¹⁵Zevra Gazetesi, 9 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.3.

geçmişte tabi oldukları hükümetler, adaleti sağlamak yerine zulüm göstermişlerdir. Adaleti aramak için şehirlerden çıkan insanlar çöllerde kalmışlardır.¹¹⁶

Irak'ta çadırları dolaşan bedeviler için bir özür akla gelmektedir. Diğer memleketlere yerleşmek için bir yer bularak, insanların ihtiyaçlarını temin etmişlerdir. Bu tarafta ise tarımla uğraşan halk, keçilerini otlatmak için mera bulamazlar, mera bulsalar dahi su bulamazlar, suyu bulanlar da istediklerine ulaşmaz duruma gelmişlerdir. İstediklerini bulmaya çalışan halk, çadırlarını omuzlarına alarak gezinmeye başlamışlardır.¹¹⁷

Bugün Irak'ta, sadece bedeviler olmayıp medenilerde yaşamaktadır. Halk, su olan mahallelere yerleşmiş ise Dicle ve Fırat sahillerinde inşa edilmiş yerleri beğenmişlerdir.¹¹⁸

1.14.4. Politika (Dış Haberler)

1.14.4.1. Rusya

Rusya'nın Asya'da yaptığı faaliyetler İngiltere'nin dikkatini çekmeye başlamıştır. Rusya elçisi bazı açıklamalarda bulunmuştur. Hindistan gazetesi Gazzet Delaurs, İngiltere'nin Rusya açıklamalarına karşılık verdiği cevabı, Rusya'nın resmi gazetesinden tercüme edilerek yer verilmiştir. "İngilizler, Rusya'nın ilerlemesine kırgın değildir. Zira onlar, memleketlerinin dışında bulunan memleketlere bile medeniyet tohumu saçmaktadırlar. Rusya bile medeniyetten mahrum kalan yerlere yardım ederek halkını ilerletmeye çalışmıştır. Rusya, doğu memleketlerinde medeniyeti sağladıktan sonra Afganistan'ın da durumunu düzeltmek için faaliyetlerde bulunacaktır". Asya'ya medeniyeti getirmek savaşa yol açacağından, Herat ve diğer memleketleri elinde tutmuştur.¹¹⁹

¹¹⁶Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.3-4.

¹¹⁷Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.4.

¹¹⁸Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.5.

¹¹⁹Zevra Gazetesi, 2 Cemaziyyevvel, 1286, S.10, stn.6.

BÖLÜM 2

2. SAYI 11 (16 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 24 AĞUSTOS 1869)

2.1.BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU

Yeni düzenlenen askeri sisteme göre; ordu içerisindeki terhis edilecek askerler ile yerlerine alınacak askerler, memleketin her yerinde olduğu gibi, Bağdat vilayetine bağlı Musul, Şehrizer ve Süleymaniye sancaklarında kur'a usulüne göre alınacaktır. Diğer yerlerde henüz bu uygulamaya geçilmemekle birlikte bu sene, Kerbela ve Divaniyye sancaklarında da kur'a usulü uygulanacaktır. Kur'a usulü ile alınan yeni askerlerin, sırayla taburlarına gitmesinden sonra Bağdat'ta nüfus sayımı yapılacaktır. Nüfus sayımı biten Bağdat'ta, kura ile alınması gereken asker sayısı iki yüzde bir olarak belirlenmiştir. Bu durumda Bağdat'ın asker miktarı, mevcuda göre yirmi beşte bir düşecektir.¹²⁰

2.2.IRAKEYN VE BAĞDAT

Bağdat vilayetindeki en büyük ve en kalabalık aşiret Müntefik aşiretidir. Bu aşiret, toplam bir milyon nüfusa sahip olup, Hille ve Semave'den aşağı Basra'ya kadar Fırat Nehrinin iki tarafından, Fırat ve Dicle Nehri arasındaki Cezire, Ammare ve Huveyze'deki hasır kulübelerde ikamet ederlerdi. Bölgenin, Dicle ve Fırat Nehirleri arasında yer alması ve Haver gölünün bataklık olmasından dolayı tarımla uğraşmışlardır.¹²¹

Müntefik aşireti, eskiden beri kendi şeyhleri tarafından yönetilmiş olup, her istediklerini yapacak güçteydi. Tanzimat-ı Hayriye'nin buralarda etkisi görülmeye başladığı sıralarda, burası mukataa olarak belirlenip, Müntefik Deresi ismiyle yine şeyhlerine iltizam edilip, bütün işleri de şeyhlerin eline verilmişti. Bu durum merhum Reşid Paşa zamanına kadar devam etmiştir. Namık Paşa zamanında, Müntefik idaresinde bulunan yerlerden bazıları Divaniyye ve Basra sancaklarına ilhak edilmiştir. Diğer taraftan asıl Müntefik idaresinde kalan mahallelerin mukataası ise üç senede bir kere şeyhleri arasında artırma usulü ile ihale olunarak, bedeli üzerindeki zamdan dolayı geliri de

¹²⁰Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyelevvel, 1286, S.11, stn.1

¹²¹Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyelevvel, 1286, S.11, stn.1.

artırılmıştı. Ancak bu düzenlemenin istenilen sonucu vermemesi ve şeyhlerin kuralsız idarelerinden dolayı halk zor duruma düşmüştür.¹²²

Adı geçen halkın durumunu izah etmek için şeyhlerinin bazı kurallarını izah etmek yeterli olacaktır. Müntefik idaresinde tarım yapılan yerlerde, halkın hissesi belli olmayıp, bütün mukataayı parça parça ihale ederek iltizam eden şeyhler, halkı esir gibi kullanmışlardır. Halk ne elde ederse şeyhler ellerinden alıp, şeriat ve kanuna uymayarak nasıl isterlerse o şekilde davranmışlardır. Bir şeyh, tayin olduğunda muhalefette bulunan kişi adamların mallarına el koyarak bu malı bir başkasına bağışlardı. Bir adam diğerini katlettiğinde mahkemesi yapılmaz ve katiller yargılanmayıp, şeyhlere onar kuruştan on bin kuruş vererek serbest bırakılırdı. Zamparalık edenlerden beş yüz şami alınırdı (Şam ve o yörede kullanılan gümüş para ki bunun ismine Sayha denilir). Merhum Davut Paşa zamanından kalma Davudiyye denilen bir yasak fiil daha vardır ki hane başına belirlenir ve daha sonra tahsil edilir ve şeyhlerin haremeleri ile anlaşmazlıkları durumunda barışmak için bir tevzii (tahsisat) daha yapılırdı. Buna da rıdva (rıdva ?) denirdi. Bunlardan başka şeyhler için halktan bir çok at, koyun ve rujan alınmıştır. Bunların yanı sıra bir takım ihtisap, damga, baç gibi vergilerde toplanmıştır. Hiç birisi devlet kurallarına uymamaktadır. Bu kadar baskı ve suiistimaller içinde yaşayan halkın, hali ne olduğu ve ne olmak lazım geleceği çok kolay anlaşılabilir.¹²³

Bu hallerden önce Namık Paşa zamanında, iltizam usulü kaldırılmıştır. Adı geçen aşiretin düzenli bir şekilde yönetilmesi için şeyhlerden birisi kaymakam tayin edilse bile aşiret halkı, mağdur edilmiştir."¹²⁴

Namık Paşa Hükümeti, Müntefik aşiretini diğer halklarla eşit sayabilmek için iltizam usulünü kaldırdığından ve aşiret idaresinin bir heyete verilerek, aşiret şeyhlerinden birinin kaymakam seçildiğinden bahsetmiştik. Kaymakamın maiyetine memurlar verilmişse de aşiret halkı eskiden çektikleri ve hangi taraftan geldiğini bilmedikleri zulüm, düşmanlıklardan ve hazine adına şeyhlere verdikleri vergiler denzor duruma düşmüştür. Bundan dolayı yeni adalet sistemini takdir etmemişlerdir. Yeni usul ile daha ağır bir yük altına girecekleri düşüncesine kapılmakta olduklarından, mukataa ve iltizam usulü eskisi gibi devam etmiştir.¹²⁵

¹²²Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyevvel, 1286, S.11, stn.2.

¹²³Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyevvel, 1286, S.11, stn.3

¹²⁴Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyevvel, 1286, S.11, stn.3.

¹²⁵Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyevvel, 1286, S.11, stn.3

Bundan üç sene önce mukataayı müzayede de iltizam etmiş olan Nasır Paşa'nın, iltizam müddeti sona ermiş olup, yeniden müzayede yapılmasının zamanı geçmiştir. Kabile şeyhlerinin vilayet merkezine gelmelerine rağmen bu durum kanunlara aykırı olduğu için ihale edilmesi mümkün değildir. Daha önce Müntefik idaresinde bulunduğu halde sonradan ayrılan ve Basra, Divaniyye sancaklarına katılmış olan halk, kendilerine oranla rahatlık içinde yaşayanları gördükçe eski düzenlere olan şikayetleri artmıştır. Nasır Paşa, aşiret halkına eski usulde ne olduklarını ve şimdi ne olacaklarını kendilerine anlatmak için yazılı bir duyuru kaleme almıştır. Mutasarrıf Yardımcılığına, Hindiyye Kaymakamı Abdurrahman Bey ve Vekili Alusi-Zade Abdülbaki Efendi, muhasebe işlerine Hacı Said Efendi tayin edilerek, mahallelere gönderilmiştir. İki bölük piyade ve iki bölük süvariden oluşan bir fırka-i zaptiye, bir tabur ağası komutasında tayin edilmiştir. Müntefik sancağı, şimdilik dört kaymakamlığa ayrılarak, memurlarının tayin işlemleri yapılmıştır.¹²⁶

Yukarıda açıklandığı üzere Müntefik aşireti halkı, hasırdan yapılmış kulübelerde yaşamlarını sürdürmüştür. Mutasarrıflığın merkezi olan Sûkî'-Şüyuh kasabası, uygunsuz hava şartlarından dolayı liva merkezi olamamıştır. Buranın ilerisinde bulunan bir mahallenin sokakları yirmi beş arş genişliğinde olup, bütün sokakların bahçeye açılması şartıyla Nasırıyye adında bir kasaba yapılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda hükümet konağı, cami ve lazım olan diğer binaların inşası için faaliyetlerde bulunulmuştur.¹²⁷

2.2.1. Aşiret Halkına Yayınlanan İlanname

Ey cümleniz Devlet-i Aliyye-i tebaadan olup ikamet ettiğiniz yerler dahi dünyanın en ziyade mamur olması gereken yerlerden olması gerektiği halde Devlet-i Aliyye'nin diğer yerlerinde ikamet eden ahalisinin sahip oldukları refah, rahat, emniyet ve gelişmeden mahrum olmuşsunuz. Emniyetsiz ve gayet zahmetli bir hal ve idarede bulunuyorsunuz. Sizin iyi halinizi ve idarenizi sağlamak için üzerine alan hükümetiniz bir çok akçe karşılığında satılıyor. Hükümetin iltizam işlerini üzerine alan zevat, iltizam bedelini ödemek için devletin usul ve kaidesine uymayan bir takım vergi ve gelirleri meşru olmayan yollarla toplamaya mecbur oluyor. Devlet-i İslam'ın dayanağı İslam olup, her hususun İslam hükümlerine ve Osmanlı kanunlarına tatbiki gerekirken, sizin aşiretinizde meselâ; katil ile maktulün (öldürülen) murafaa (hakim önüne çıkarılma) olunmayıp, nekal (ceza) ismi altında katilden bin şami alınarak salıverilmektedir. Zina ile suçlananlar ise sayha (yüksek sesle bağırma, çağırma) isminde ve beş yüz şami alınarak suçlu olduğu

¹²⁶Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyelevvel, 1286, S.11, stn.3-4

¹²⁷Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyyelevvel, 1286, S.11, stn.4.

belirtilmektedir. Davudiyye vergisi gibi bir takım aidat alınmıyor. Bunun malı müsadere olunuyor. Bunların hiç birisine padişahın rızası yoktur. Devletin ilan ettiği Tanzimat böyle mezalimi ortadan kaldırmıştır. Daha sonra yürürlüğe konulan vilayet nizamnamesi her tarafta uygulamaya koymuşken, Bağdat vilayetinin sancak ve kazalarının böyle bırakılmasını ve halkının adaletten mahrum bırakılmasını doğru bulmuyoruz. Burasının barış ve saadet dairesi içine girmesi için bir sancak heyeti tarafından idaresini ve idaresi usulü ile idare edilmesini uygun görmekteyiz. Sancağın Mutasarrıflığına Müntefik Emiri Nasır Paşa tayin edildi ve vilayet usulü ile idare için yanına memurlar verildi. Vilayet sistemi Tanzimat'ın tamamlayıcısı durumundadır. Tanzimat'ın esasları mal, can ve ırz ve namusu korumak olmak üzere üç esastır. Mal emniyeti büyük- küçük kim olursa olsun herkesin mal ve canından emin olup, bir çiftçiden vezire kadar haksız olarak başkasının malına dokunamaz. Can emniyeti, herkesin canından emin olup şeriat ve kanunda bir hüküm bulunmadıkça, bir kimsenin canına ve hayatına hiç kimse dokunamaz. Kanunen bir hüküm olmadıkça bir çobanı, bir çiftçiyi dövmeye, hapsedmeye hakimlerin, beylerin, padişahın hakkı yoktur. Irz ve namusu korumak ise herkesin ırz ve namusu mukaddes olup, buna hiç kimse müdahale edemez. Bu üç esasın herhangi birisine her kim dokunursa, emir, hakim ve vali olsa, mazluma haksızlık yapamaz. Padişaha kadar şikayet kapısı açıktır. Küçük büyük herkes hukukunu ve hürriyetini kullanma hakkına sahiptir. Müntefik idaresini yeni bir idareye koymaktan maksadımız, halkın kendi haklarını vermek ve padişahın adalet, merhamet ve şefkatini fiilen göstermektir. Bilmeniz gerekir ki, bugünden sonra nekal, sayha ve Davudiyye resimleri ve sair başka yolla alınan vergiler tamamen lağvedilmiştir. İnsan hakları ve cezalarla ilgili bütün şer'i hükümler ve kanunlar tatbik edilecek, müsadere ve cezalandırmalar tamamen kaldırılmıştır. Herkes malını ve mülkünü tasarruf etme hakkına sahiptir. Ana ve babadan miras yolu ile mal edinenlerin malları devletçe makbul ve muteberdir. Aşiretlerden alınan yağlar, aba, yünlerden ve sair mensucattan alınan vergiler ve atlar terk olunmuştur. Bunların ve ihtisap vergilerinin ve diğer bazı vergiler devletin kanunları çerçevesinde alınacaktır. Mukataalarda şimdiki usul terk olunup lağvedilecek, şelb (şalb?) mahsulünden miri için yalnız sülüs, buğday, arpa, tütün ve susam gibi hububattan ve hurmadan yalnız beşte bir alınıp gerisi mal sahibi çiftçiye bırakılacaktır. Pamuk mahsulünden ve meyvelerden öşür alınacaktır. Bunların dışında ahaliden ve çiftçiden bir şey alan memurlar kim olursa olsun suçludur ve kanunen ceza görecektir. Bu söylediklerimize karşı bir hal olur ve az veya çok birilerinin hukukuna dokunulursa müdürlere, müdürlere şikayet olursa kaymakamlara, kaymakamlardan şikayet olursa mutasarrıflara ve mutasarrıflardan şikayeti olanlar valilere şikayet ederler

ve şikayet etme hakları vardır. İşte bu dediklerimiz yapılacak işlerin hülasasıdır. İnşallah bunun faydasını herkes görüp anlayacak ve teşekkür edecektir.¹²⁸

2.3. SAYI 12 (23 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 31 AĞUSTOS 1869)

2.3.1.Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

Bağdat şehrinin merkezinde askere alınmak için başlatılan kur'a çekiminin birinci kısmı memnuniyetle yapılarak, bu usulün adil olduğu herkes tarafından görülmüştür. Kur'a usulüyle askere alınmaya karşı olan bir kaç kişi Kanber Ali, Şeyhkapusı ve Muhammed Fazıl mahallelerindeki halktan bir takım akılsızı toplayıp tüfek ve tabanca ile gösterilere kalkışmıştır. Bu kişilerin üzerlerine asker gönderilip amaçlarına ulaşılması engellendiği gibi bir çoğu da yakalanmıştır. Askerlik hizmetinden kaçan kişilere, kanunen on ve on beş sene kürek cezası uygulanmıştır.İsimleri kur'a da çıkan kişiler, refah, izzet ve istirahat içinde görevlerini yerine getirmişlerdir. Allah'ın insana güzel bir ihsanı olan akıl ve idraki kötü kullanan kişiler, dünyadaki ve ahiretteki hayatlarını berbat etmişlerdir. Kırk- elli yaşındaki bazı askerlerin hapse girip çıktığı görülmüştür. Böyle askerlerin, asıl amacı askerlik olmayıp, sadece karışıklık çıkartmak, hırsızlık ve yağmacılık yapmak olduğu anlaşılmıştır.¹²⁹

2.3.2. Avraman

Zevra gazetesinin altıncı sayısında yer alan habere göre; İran aşiretinden olan Avraman (Oraman) aşiretinin bağlı oldukları İran'a, isyan etmeleri sonucunda İran ile Avraman aşireti arasında savaş yapılmıştır.¹³⁰

Avraman aşiretinin yirmi bini aşan nüfusunun çoğu silah kullanmayı bilen savaşçı insanlardır. Bu aşiretin buldukları yer, sarp ve geçilmesi zordur. İran'ın bunlar üzerine asker sevk etmesinin sebebi bu kişileri itaat altına almaktır. İsyancılar, ilk başlarda İran ordusuna direnmişlerse deen sonunda üzerlerine gönderilen İran ordusu,Avramanileri mağlup etmiştir. İran askerleri, aralarındaki mezhep ayrılığından dolayı katliama teşebbüs ederek, rast geldikleri köyleri yakıp yıkmaya, ellerine geçen insanları öldürmeye, bazılarının ellerini ve ayaklarını kesmeye başlamaları, ahalinin daha fazla vahşice hareket etmesine sebep olmuştur. Daha sonra halk, Osmanlı tarafına geçerek emirlerine ve reislerine durumu arz etmiştir.Osmanlı Devleti ile İran arasındaki dostluk göz önünde bulundurularak, Avramanilere bir şey denilmemiştir. İran askerleri tarafından yağma,

¹²⁸Zevra Gazetesi, 16 Cemaziyeelevvel, 1286, S.11, stn.4-5-6

¹²⁹Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyeelevvel, 1286, S.12, stn.1.

¹³⁰Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyeelevvel, 1286, S.12, stn.2.

tahrip ve katliamların devam etmesiyle,reislerinin bu tarafa geçmelerinden sonra yedi bin kadar nüfus padişaha sığınmıştır. Bu kadar nüfusu reddetmek mümkün olmayacağından Süleymaniyye Sancağına bağlı bir mahalleye yerleştirilmişlerdir.¹³¹

2.3.3. Gureba (Garipler) Hastanesi

Bağdat'ta yerli nüfustan daha fazla kimsesiz ve yabancı kişiler yaşamaktaydı. Bu duruma rağmen yerli halk ve kimsesizlere mahsus bir hastane bulunmamaktaydı. Halkın hastalıklarını tedavi edebilmek için doktor ve eczane olmadığından hastalar; medreselerde, han köşelerinde ve sokak ortalarında yaşamlarına devam etmekteydi. İnsanların, diğer varlıklardan üstün olmasının sebebi bir takım özelliklere sahip olmasıdır. Bu özelliklerden birincisi, yardıma muhtaç olan kişilerin imdadına yetişilmesidir. Medeni memleketlerde durumun farkına varılarak, Gureba hastaneleri yapılmıştır. Ayrıca maddi durumu iyi olan kimselerde zaman zaman yoksullar için hastaneler yapmıştır. Süleyman Paşa Medresesine bağlı bir vakıf, Bağdat'a, bir hastane ve bir de dar-ı şifa yaptırmaya karar vermiştir. İstanbul'dan yeni yapılacak hastane için doktor ve eczacı istenmiştir. Hastane ve dar-ı şifanın; doktor, eczacı, cerrah, hademe ve bu masraflardan başka binalarının inşası, yatak, elbise ve diğer ihtiyaçların tedariki için memleketin dört bir yanına yardım haberi ulaştırılmıştır. Yardımda bulunanların isimleri gazetemiz tarafından yayımlanmıştır.¹³²

2.3.4. Hemavend

İran'daki Beytoy Aşiret Reisi Şahmurad Han ve kardeşi Beyt-i Yarvend, Aşiret Reisi Şah Hüseyin, Kör Hızır, Kadir Mir ve Yasin adlı kimseler, gerek kendi aşiret halkından gerek Sencavi ve Hemavendlerden iki yüz kadar atlı ile sınırın beri tarafına geçerek, Hanekin'e tabi Kızılribat bölgesindeki Rebia aşireti üzerine hücum edip, on bir askeri katletmişlerdir. Rebia Aşireti Şeyhi Zeydan'dan intikam almak amacıyla eşinin kucağında bulunan iki yaşındaki çocuğunu ateşte yakıp karısını esir almıştır.¹³³

2.3.5. Divaniyye

Divaniyye sancağı kuzeyinde Hille, Cezire ve Kuttulamare kazaları, doğusunda Müntefik sancağı, güneyinde Semave kazası, güneybatısında Şamiye çölü ve kuzeybatısında yine Hille kazası ile çevrilmiştir. Kaza, Fırat Nehrinin verimliliklerinden pek fayda sağlayamamıştır. Deggare, El-Bedir müdürlükleri ile Afek kul muaşşirliğinde verimli topraklar bulunmaktadır. Divaniyye'nin kuzey ve kuzeydoğusunda bulunan üç

¹³¹Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyyelevvel, 1286, S.12, stn.2-3.

¹³²Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyyelevvel, 1286, S.12, stn.4.

¹³³Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyyelevvel, 1286, S.12, stn.6.

nahiye ve Hille'ye bağı Memduhiye nahiyesi Deggare kanalı ile sulanmaktadır. Bölgede yaşayan Deggare aşireti genel olarak çiftçilikle uğraşırken bir kısmı da hayvancılıkla geçimini sağlamıştır. Kazada yaşayan tüm aşiretler Arap olup, Caferi mezhebine mensuptur. Genel olarak insanlar, sarife adı verilen kulübelere de yaşarken, kerpiçten yapılan evlerde ve çadırda ikamet eden kişilerde vardır. Aşiret halkı, pirinç, buğday, arpa, fasulye gibi yerel ürünleri tüketirken arta kalan ürünleri de Bağdat'a göndermiştir. Kazada hurma bağları az miktarda olup, Afek nahiyesinde küçük bir orman yer almaktadır. Sanayisi gelişmeyen bu kazada küçük ve büyükbaş hayvanlar oldukça beslenmiştir. Daha önceleri Hille kasabası liva merkezi iken, Divaniyye livanın merkezi olarak kabul edilmiştir.¹³⁴

Divaniyye Sancağının merkezi, Hille'ye tahvil olunmuş olup Hille'nin tamamı Divaniyye sancağını kapsamamaktadır. Hille'nin dışında kalan birkaç kaymakamlığa da Hille Kaymakamlığı adı verilmiştir.¹³⁵

2.3.6. Dersaadet'te Çıkarılan Gazeteler

Dersaadet'te Mümeyyiz ve Diyarbakır vilayetinde, Diyarbakır adlarıyla birer gazete yayınlanmaya başlamıştır.¹³⁶

2.4. SAYI 13 (23 CEMAZİYYELEVVEL, 1286 / 31 AĞUSTOS 1869)

2.4.1. Irakeyn ve Bağdat

Bağdat ve civarındaki arazilerde en çok bulunan ürün hurmadır. Bu üründe diğer arazi ürünlerinde olduğu gibi öşür, humus veya noksan hissesi devlete aitti. Bu hissenin kazanımı da diğer öşrü de olduğu gibi bir bedel karşılığında mültezimine bırakılmaktaydı. Hurma zamanı belli olmayıp, hepsi birden yetişmezdi. Öşür ve humusunun üretimi zor olduğu için ürün ağaçta iken tahmine göre öşür ve humus alınmaktaydı. Tahmin edilen hurmanın miktarı doğru tespit edilemez ise arada çokaz bir fark ile tespit edilirdi. Hurma gibi bir ürünün tartı ve taksiminde gerek mal sahibi gerekse mültezimce görülecek zorluğu giderse de belirlenen tahminin bahçe sahipleri için zarar olacağı aşıkardır. Mültezimlerin faydalanması ürünün çok olmasına bağlı olduğundan ne yapılması gerekiyorsa yapacak ve bahçeyi tahmin edecek olan muhamminler (tahmin etmede uzman olanlar) ile uzlaşacaktır. Mesela bin kıyye (Türkçe okka demek olup, dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü, bir okka ise bin iki yüz seksen üç gr.) üründen iki yüz kıyye humus (beşte bir) alacağı bir bahçeyi iki

¹³⁴Eroğlu, Babuçoğlu, Özdil, 2012, s.119-120.

¹³⁵Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyyelevvil, 1286, S.12, stn.6.

¹³⁶Zevra Gazetesi, 23 Cemaziyyelevvil, 1286, S.12, stn.6.

bin kıyye tahmin ettirerek, dört yüz kıyye almaktadır. Fakir halka karşı merhameti az olanlar, tahmini mahsulü alma hakkına sahip iken, bir bahçenin bütün mahsulünü alacak kadar hile ve sahtekarlık yapmaktadır. İlk bakışta bu uygulama hazinenin menfaatine gibi görülebilir. Çünkü mültezim adaletin haricinde hile ve aldatma ile elde edeceği menfaati hesaba katar. Lakin devletin böyle bir menfaati yoktur. Hurmalıklarının günden güne harabeye dönmesi, hem ahalinin hem de devlete faydası olan bir kaynağın körlenip mahvına sebep olmaktaydı. Bilakis bu halin devamı zarara yol açmaktadır ki özellikle devlet tebaası olan ahalinin refah ve saadetinin devamı için kabul edilemez bir durumdur. Her bir hurma ağacı yıllık ortalama yirmi beşer kıyye ürün vermekte ve hurmaların sıradan türü bu senelerde yirmi para etmektedir. Bağdat ve civarındaki ürünlerin her birinden iki kıyye(okka) ya da kırk para bedel olarak öşür alınması daha kolaydır. Hurmanın çeşitli türlerinden dolayı tahsilatta karışıklık yaşanacağından,bedel vergisinin alınması gerektiği bahçe sahiplerine bildirildi. Alınan bu karar, memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat ileride fiyatların ineceği veya yükseleceği göz önünde bulundurulursa fiyatların devamlı böyle uygulanması doğru değildir. Alınan bu yeni kararın beş sene süre ile yürürlükte kalması ve sürenin bitiminde yeni duruma bakılarak, herkesin kabul etmesi ile kararlaştırılmıştır.Bundan sonra yeni uygulama Halis Kazası için de benimsenmiştir. Fakat kaza halkı humus-ı miri verdiği için hurma ağacı başına öşür bedeli olan kırk para yerine humus bedeli olarak iki kuruş verecektir.¹³⁷

2.4.2. İran

İran'a bağlı Fili (Feyli) aşiretinden on iki eşkıya, Horasan Kaymakamlığına tabi Şehriban taraflarına geçerek, Şehriban ile Kızılribat arasında bulunan dağda, iki askeri ve Ragıb Efendi'yi yaralayarak, yanlarında bulunan at ve silahları almıştır. Kızılribat Müdürlüğü eşkıyaların üzerine asker göndererek, on beş saat takip edilmesini sağlamıştır. Fakat daha sonra eşkıyalar, sınıra bir saat uzaklıktaki mesafede dört askeri yaralamıştır. Yağma edilmiş eşyalar ve sekiz baş hayvan kurtarılmış ise de eşkıyalar, sınırı geçmişlerdir. Bu olaydan bir kaç gün önce İran'daki Melik Şahi aşiretinden otuz beş eşkıya Zorbatya köyü civarına geçip, tarımla uğraşan halk üzerine hücum ederek, iki askeri katledip bazılarını da yaralamıştır. Eşkıyanın elindeki mal ve eşyalar ellerinden alınsa da sınırı geçerek kurtulmuşlardır.¹³⁸

¹³⁷Zevra Gazetesi, 1 Cemaziyelahir, 1286, S.13, stn.1.

¹³⁸Zevra Gazetesi, 1 Cemaziyelahir, 1286, S.13, stn.3.

2.4.3.Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

2.4.3.1. Dileym Sancağı

Ağustos'un on dokuzuncu salı günü Aneze aşiretlerinden Sacirü'r Refdi beş yüz altı ve beş-altı yüz kadar redif (yedek) ile Hit ve Deylem arasındaki geçitten Fırat'ı geçerek Şammar-ı Cerbe aşireti üzerine yağmaya gideceği hükümet tarafından haber alınarak engellenmeye çalışılmıştır. Ancak eşkıyalar, çölün diğer tarafından dolaşarak kastedilen tarafa doğru gitmişlerdir.¹³⁹

2.4.4. Süveyş Kanalı

Avrupa, Hindistan ve diğer güney sahilleri arasındaki bağlantılar, okyanusun önem kazanmasına neden olmuştur. Akdeniz de bundan sonra adı geçen bağlantıların kanalı haline gelerek, Akdeniz dahi Osmanlı Devleti, Yunan, Avusturya, İtalya, Fransa, İspanya, Cezayir ve Malta adalarından dolayı İngiltere'ye ait olan sahillerin ortasında bulunarak Avrupa, Asya ve Afrika'nın merkez bağlantıları sayesinde eskiden olduğundan daha önemli bir duruma gelmiştir. Akdeniz'in bu derece önemli olmasında sadece ticaret etkili olmayıp politikası da etkili olmuştur. Çünkü Avrupa kıtasının orta ve güneyi, Asya'nın doğusu, Afrika'nın kuzeyi bütün devletlerin donanmasının hareket saha durumundaydı. Osmanlı Devleti ise bu denizin doğu ve güney sahillerini elinde tutuyordu. Osmanlı Devletinin, Akdeniz'de deniz kuvvetlerini artırması ve hisse sahibi olması gücünü bir kat daha artmıştır. Kızıldeniz'de; iki kapak, dört fırkateyn, sekiz korvet, dokuz parça vapur, dört parça nakliye gemisinden oluşan donanmayla, Akdeniz de Osmanlı Devletinin en önemli yeri olan Girit adasında bulunan Sevde limanına bir tersane inşasına başlanmıştır. Tersanede gemilerin tamiri için büyük bir havuz, gemilerin altında bulunacak neferlerden başka karada ve tersane hizmetinde bulunacak asker için beş yüz neferi alabilecek bir kışla, bir demirhane, bir dökümhane, bir gazhane, bir arahane, bir feleke (filaka) tezgahları, memurlar için daire ambarları, diğer tersanelere lazım olan binalar ve tezgahların inşaatı için planlamalar resmedilmiştir.¹⁴⁰

2.4.5. Politika (Dış Haberler)

Fransa'daki milletvekili seçmelerinde, Paris'te meydana gelen gösterilerden sonra Fransa'daki vekillerin istifa etmeleriyle yerlerine başka vekiller tayin edilmiştir. Rusya'nın doğu politikası, Fransa ve Prusya açısından sonuçsuz kalmıştır. Avrupa'nın diğer devletlerine gelince onlarda Fransa gibi iç işleriyle meşgullerdi. İspanya'da Montepansi

¹³⁹Zevra Gazetesi, 1 Cemaziyelahir, 1286, S.13, stn.3.

¹⁴⁰Zevra Gazetesi, 1 Cemaziyelahir, 1286, S.13, stn.5.

istediği arzulara ulaşamayacağı anlaşılınca Kral, Kaymakamı Serano'ya yazdığı bir mektupta kendisinin politikada bir teşebbüsü olmayıp sadece vatanında vakit geçirmek için geldiğini beyan etmiştir. Don Korlo'ya taraftarlık edip o yolda çalışanlar, geçici hükümet tarafından sevk edilen asker vasıtasıyla dağıtılmıştır.¹⁴¹

2.5. SAYI 14 (8 CEMAZİYELAHİR, 1286 / 15 EYLÜL 1869)

2.5.1. Irakeyn ve Bağdat

Bağdat merkezinde kur'a çekimine karşı çıkararak Katır Ali, Şeyh Kapısı ve Muhammed Fazıl adlı yerlerde isyan eden bazı kişilerin tutuklandığından gazetenin on ikinci sayısında bahsetmiştik. Bunların on beş kadarı askerlik yaşını geçmiş olup, İslami ve milli cehaletlerinden dolayı bir takım hareketlere kalkışmışlardır. Bu kişilerin hangi cezayı alacaklarına mahkemeden sonra karar verilecektir.¹⁴²

Irak'ta ürünlerin ihraç edilememesi, ürün fiyatlarının düşük ve verimli olmaması satılmayan ürünlerin ziyan olmasına neden olmuştur. Fakat gerçek bunun aksinedir. Ziraat mesleğine gereken önemin verilmemesinden dolayı ziraat, şimdiki bulunduğu konumdadır. Irak'ta, pirinç dışında diğer ürünlere ihtiyaç duyulmamıştır. Bundan dolayı pirinç, buğday ve arpa gibi ürünler, çiftçinin elinde kalmayarak zamanla satılmıştır. Satılan bu ürünlerin fiyatları da Anadolu ve Rumeli'deki fiyatlardan pek aşağı kalmamıştır. Ürünlerden fiyatı en düşük olanı yalnız pirinçtir. Olgunlaşmış pirince denk olan pirincin kilosu, sekiz lirayken yirmi beş liraya kadar çıkmıştır. Arazilerin bir çoğu sulak yerlerde olup, bu arazilerde pirinçten başka bir ürün yetişmemektedir. Pirinç ise kendi kendine zahmetsiz bir şekilde yetiştiği için bir çok arazide yalnızca bu ürün tahsis edilmiştir.¹⁴³

Pirinç, buğday ve arpa gibi ürünler yakın ve uzak yerlere götürülemediği için. Çünkü pirinci uzun bir süre muhafaza etmek için tuz karıştırılması gerektiğini bilememişlerdir. Eğer ki diğer mahallerde olduğu gibi buralarda da pirinç tuz ile karıştırılarak uzun bir süre korunsu pirinç adeta arpa ve buğday fiyatında satılacaktır.¹⁴⁴

2.5.2. Tapu Kanunnamesindeki Düzenlemeler

Arazinin genişletilmesi hakkında Arazi Kanunnamesi'ne zeyl edilen ve geçenlerde gazetemizde ilan edilen maddelerin ikinci bendine göre demiri arazileri tasarruf eden kimseler, vefat ederse birinci derecedeki varisleri var iken ikinci derece bulunan varislerine

¹⁴¹Zevra Gazetesi, 1 Cemaziyelahir, 1286, S.13, stn.6.

¹⁴²Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1285, S.14, stn.1.

¹⁴³Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.2.

¹⁴⁴Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.2-3.

araziler intikal etmez. Ancak araziler, bir kimsenin çocuğu veya çocuğunun çocukları kendisinden önce vefat ederse ikisi de yani evlat ve torunlarına intikal eder. Böyle iken bazı yerlerde arazi ve defter-i hâkânî memurları tarafından ileri sürülen sorular, Dahiliye Nezareti tarafından tefsir izah edilmiştir.¹⁴⁵

Zeylin (ekin) birinci maddesinde, miri araziye tasarruf edenin çocukları için arazi hakkındaki kanunlar eskisi gibi kalmıştır. Ancak miri arazi ve vakıf arazilerini tasarruf edenlerin erkek ve kız çocukları yok ise torunlarına, babasına, annesine, kardeşlerine intikal etmekteydi. Bu sayılanların hiç biri olmadığı taktirde arazi eşe intikal edilmekteydi. İkinci maddeye göre; üst dereceye tayin olunan intikal hakkı, birinci derecede olan varisleri mevcut iken ikinci derecede bulunan varise intikal edilmeyecektir. Mesela çocuğu varken toruna, torunu varken ebeveyne intikal edilemezdi. Ancak kendisi hayatta iken çocuğu vefat ederse torununa, anne babasına intikal edebilirdi. Böyle bir durumda kız kardeşe ve toruna intikal eden araziden eşlere, dörtte bir çeyreği hisse olarak verilecektir. Çocuğu ve torunu olan kimseler, eşlerinin arazisinde yetkileri olmayacaktır. Birinci maddedeki intikal hakkı torunu açıklarken, ikinci maddede tasarruf edenlerin çocukları ve torunları hakkındaki intikal hakları açıklanmıştır.¹⁴⁶

2.5.3. Süveyş Kanalı

Süveyş Kanalı'nın bitirilmesiyle, Avrupa sahillerinden kalkıp, kanaldan geçerek, Hindistan ve Çin iskelelerine gidip gelmek üzere Fransa'nın taşıma hizmeti yapan İmperyal şirketleri tarafından ihtiyaç duyulan vapurlar, tedarik edilmiştir. Amerika ve Hindistan arasındaki ticari münasebetlerde Ümit Burnu kullanılmıştır. Bu yol, daha kestirme ve güvenli görülmüştür. Şimdilik Amerika'dan Süveyş'in Said limanı ve ileride Hindistan ile Çin iskelesine kadar uzanacak, Şark ve Akdeniz Kumpanyası adlı şirket, Amerika'nın Newyork şehrinde kurulmuştur.¹⁴⁷

2.5.4. Politika (Dış Haberler)

Londra'dan çekilen, İndepandanis Beluj gazetesinde yer alan bir telgrafa göre, İngiltere parlamentosu geçici olarak tatil edildiği sırada kraliçe tarafından okunan resmi nutukta, bütün devletlerde barış ve güvenliğin devam etmesi için verilen güvenceden memnun olunduğu dile getirilmiştir. İspanya'nın önceki halleri ise hala devam etmektedir.

¹⁴⁵Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.3.

¹⁴⁶Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.4.

¹⁴⁷Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.5.

İspanya kraliyetine yeni bir kral seçileceği ve İspanya'nın Portekiz'e ilavesi ile iki devletin bir hükümdar idaresi altında bulundurulmasına karar verilmiştir.¹⁴⁸

Paris'ten Newyork'a on bir gün, Newyork'tan Sanfransisko'ya demiryolu ile yedi gün, oradan Yokohama'ya kadar vapurla yirmi bir gün, buradan Hongkonk'a vapur ile altı gün, Hongkong'dan Kalkkuta'ya vapur ile on iki gün, Kalkuta'dan Bombaya kadar demir yolu ile üç gün, Bombaya'dan Kahire'ye kadar vapur ve demiryolu ile on dört gün, Kahire'den Paris'e kadar vapur ve demiryolu ile altı gün olarak dünyayı seksen gün süre zarfında dolaşılabilceği gazete tarafından yazılmıştır.¹⁴⁹

2.5.5. İran

İran'daki Şüşter ve Despol taraflarındaki pamuklar, çekirge istilasına uğrayarak mahvolmuştur. Bazı yerler, bu istiladan kurtulsa bile pamuk fiyatında günden güne artış yaşanmıştır. Tahran, Şiraz ve İsfahan taraflarında ortaya çıkan koleranın ise bir hayli azaldığı gazeteler tarafından yazılmıştır. Aşirete başkanlık eden ve ön ayak olan askerlerin geçici olarak Kürdistan veya Azerbaycan taraflarında ikamet etmeleri şartıyla, suçlarından dolayı alacakları cezanın af edileceği duyurulmuştur.¹⁵⁰

2.6. SAYI 15 (15 CEMAZİYELAHİR, 1286 / 22 EYLÜL 1869)

2.6.1. Bağdat'ta Mekteb-i Rüşdiyyenin Kurulması

İnsanları hayvanlardan ayıran en temel fark, insanların konuşabiliyor olmasıdır. İnsan konuşma vasıtasıyla düşüncelerini karşı tarafa aktarabilir. Osmanlı Devleti ise ilime önem verdiği için memleketin her tarafında türlü mektepler ve medreseler inşa etmiştir. Bağdat'ta da halk tarafından inşa edilen ortaokul için öğretmenler tayin edilmiştir.¹⁵¹

Tayin edilen öğretmenlerin yetiştirdiği öğrencilerin, dört beş sene içinde çeşitli ilimlerden yeterli bilgilere sahip olmaları gerekmektedir. Akli bilimlerin her birindeki icatlar İmam Muhammed Farabi, Muhammed Süheyl, Ulu Bey, Şemseddin ve Gıyaseddin gibi şahıslar tarafından yapılmıştır. Bağdat'ta ilime ihtiyaç vardır. Ortaokul için lazım olanlar, başlangıçta halk tarafından yalnızca çocuklar için yapılmıştır.¹⁵²

¹⁴⁸Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.5.

¹⁴⁹Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.6.

¹⁵⁰Zevra Gazetesi, 8 Cemaziyelahir, 1286, S.14, stn.6.

¹⁵¹Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.1-2.

¹⁵²Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.3.

2.6.2. İrakeyn ve Bağdat

Bağdat'ta çekilen kurada; Kanber Ali, Mehdiyye, Beni Sait, Heyvatiler, Cedid Hasan Paşa, Haydar Hane, Kargol, Gazgancı, Ağakapusu, Revak, Karye Baş, Benatül Hasan, Ammar, Say-ı Bekar, Kutrhane, Şor Hamam, Nevent Hanı, Seyit Abdullah, İyfan, Kerviler mahalleleri kesinleşmiştir. Bu yerlerdeki üç bin dört yüz iki askerden, dört yüz on dördü kanunen kuraya alınmıştır. Çarşamba ve pazar günü çekilen kurada dört yüz on dört askerden, seksen iki askerin ismi kurada çıkmıştır.¹⁵³

Bağdat sancağına bağlı Horasan Kazası Kaymakamı Aziz Beyin, para çalmasından dolayı sancağa Abdülaziz Efendi tayin edilmiştir.¹⁵⁴

Geçen yıl bir kaç kişi, Musul Sancağına bağlı İmadiye Kaza Müdürü Handan Ağanın evini basarak, eşyalarını ve parasını çalarak kaçmışlardır. Eşkîyaların reisi Abdulhadi, idam edilmiştir.¹⁵⁵

2.6.3. Emniyet Sandığı

Emniyet sandığında her üç ayın sonunda yapılan işlerin, gazete tarafından ilan edilmesine karar verilmiştir. Geçen ağustos sonuna kadar yapılan işler, gazete tarafından ilan edilmiştir.¹⁵⁶

2.6.4. Politika (Dış Haberler)

2.6.4.1. İran

Hankin'den alınan haberlere göre; İran'ın Kirmanşah kasabasında ortaya çıkan kolera hastalığı tamamen bitmiştir.¹⁵⁷

2.6.4.2. Afgan

Herat şehrinin ele geçirilmesi henüz Hindistan Hükümeti tarafından doğrulanmamıştır. Özellikle adı geçen Emir'in yaralanması hakkındaki iddialar, tamamen asılsızdır. Emir Şir Ali Hanın yaralanması ile ilgili bir şeye henüz rastlanılmamıştır. Herat'ın zabtı, sorgulanmaya başlanmıştır. İngiliz gazetelerinde yazan, Herat ve Belh civarından gelen kervanların Kabil ve Herat mektuplarından aldıkları sağlam bilgilerdir. Erdü Gabit Gazetesinde yer alana habere göre; Hindistan valisiyle görüşüldüğü zaman asker, silah ve para yardımında bulunulacağı vaadi verilmiştir. Bombay'dan çekilen

¹⁵³Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.4.

¹⁵⁴Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.4.

¹⁵⁵Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.4.

¹⁵⁶Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.4.

¹⁵⁷Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.4.

telgrafnamede ise henüz böyle bir bilginin Hindistan Hükümeti tarafından doğrulanmadığı yazılmaktadır. İngiltere, Afganistan'ı Hindistan'ın saldırılarından korumak için Afgan Emirine yardım vaadinde bulunmuştur. Ancak İngiltere, böyle bir vaatte bulunmadığını açıklamıştır. Rusya'nın Maverâünnehri'ni geçerek, Afganistan'a doğru saldırması İngiltere ve Rusya arasında bir savaşa neden olmuştur. Rusya'nın, Afganistan'a saldırıları üzerine İngiltere savaş yapılmayacağını bu meselenin konuşularak halledileceğini açıklamıştır.¹⁵⁸

2.7. SAYI 16 (22 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 29 EYLÜL 1869)

2.7.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

2.7.1.1. Divaniyye

Divaniyye'de mukataayı iltizam eden Urban şeyhleri, tahsilatın kesintiye uğramasında karışıklıkları bahane ederek halkı, isyana teşvik etmişlerdir. Bunlardan Afk (Ufk) ve Dağare (Diğare) semtlerinde bulunan aşiretlerle Hazâal'denel-Boşl, ve Eş-Şelâlve'l-Azlân kabileleri isyan etmiştir. Bu kişilerin, Hindistan telgraf hattını kırması sebebiyle cezalandırılmaları için üzerlerine asker gönderilmiştir. Muhaliflerden bazıları aman istemeye başlamıştır. Bu nedenle asıl suçlular, belirlendikten sonra cezalarının verilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁹

2.7.2. Irakeyn ve Bağdat

Süleymaniye Sancağında yaşayan Caf aşireti, kırk bine yakın nüfusa sahiptir. Aşiret halkı, diğer aşiret halkı gibi yazın hayvanlarının idaresi için İran'daki yaylaklarda, kışın ise Gülanber kazasına bağlı Şehrizer çöllerinde yaşamaktaydı. Aşiret halkı, belli bir yaşam yerine ve belli bir araziye sahip değildir. Senenin belirli bir kısmını İran'da, belirli bir kısmını da beri taraflarda geçirirlerdi. Toprakların az, koyunlarının çok olması Şehrizer'da yaşamalarını zorlaştırmıştır. Halbuki bu kişiler, bir yerde iskan ettikleri zaman hayvanlarını çobanlar vasıtasıyla yaylaklara gönderip, kendileri de tarımla uğraşabilirlerdi. Reisleri Rif'atlü Muhammed Bey ise eğer aşiret halkı Şehrizer'un çöllerinde ikamet ederse padişahın, her türlü ihtiyaçlarını karşılayacağını belirtmiştir. Padişah, Şehrizer sancağında halkın tarımla uğraşması karşılığında yerleşik hayata geçileceğini ve imar çalışmalarında bulunulacağını duyurmuştur. Bu durum vilayet meclisi aracılığı ile Babıali'ye bildirilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁸Zevra Gazetesi, 15 Cemaziyelahir, 1286, S.15, stn.5-6.

¹⁵⁹Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.1.

¹⁶⁰Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.2.

Bağdat'ta ise şimdiye kadar askeri kura çekilmek şöyle dursun, halkın bir kısmı askeri kura çekileceğini bile duymamıştır. Geçenlerde Bağdat'ta yaşayan bazı kişiler, “yaşı gelmiş herkesin askere alınacağını” bazı kişilerde “sadece muayenesi yapıp, kaf işareti konuların asker olacağını” uydurmuştur. Bu saçmalıkları yayanlar, haberi nereden aldıklarını söylemişlerdir. Haberlerin doğru olmamasının yanı sıra memleketteki çoğu kişinin kurası çekilmiştir. Anadolu ve Rumeli halkının kimseden bir farkı olmadığı için çocuklarda kuraya dahil edilmiştir. Ayrıca Anadolu ve Rumeli'deki askerlerin bulunduğu yerler, memleketin en önemli noktaları olup, buradaki kişiler hiç bir zaman düşmandan çekinmemişlerdir. Rusya ile yapılan savaşta Kırım, Tuna ve Erzurum civarından bir çok asker gelerek, Karadağ'da ve Girit'te vatan ve milletimiz için kendilerini feda eden yiğitlerin, Anadolu ve Rumeli için de aynı kahramanlığı göstereceği bilinmektedir. Şimdiye kadar milletimiz düşmana göğüs gerip, şehit olan askerlerimiz ile gurur duymuştur. Buna rağmen kur'a maddesine laf söyleyenler, kendinden utanmalıdır. Askerlerimiz, dinimizi, devletimizi, memleketimizi ve namusumuzu korumak uğruna düşmanlarımızla savaşmış, gazi veya şehit olursa hem bu dünyada hem de ahirette mükafatlandırılmıştır. Bu yüzden hükümete kur'a maddesi için teşekkür etmeleri gerekmektedir. Eğer bundan önceleri gece fenersiz tutuldu, yan yattı, eğri bastı denilmeseydi her sene memleketten üç yüz dört yüz kişi askere gönderilmiş olurdu. Bu kez kur'a usulü gereğince dışlı kişiler, incelenerek bunlardan askerliğe uygun bir kaç bin asker ayrılmıştır. Ayrılan askerlerden yirmi, otuz kişi kadar kurada çıkmış olup, Bağdat'tan ve Bağdat'a eklenen Kazimiyye, Azamiyye ve diğer yerlerden alınacak askerlerle birlikte sayıları iki yüz elli kişiye ulaşmıştır (araştırılmadan üç yüz dört yüz asker almakla araştırılıp alınan iki yüz elli kişi bir midir?). Askerlik öyle bereketli ve huzurlu bir yoldur ki bu yolda doğru hareket edenler, en yüksek seviyeye ulaşabilirler. Eğer ki cömert emirlerin künyeleri araştırılırsa yüzde yetmişinin hatta yüzde doksanının askere gidip hizmette bulunmuş kişiler olduğu ortaya çıkacaktır. Mahallede yapılacak kuranın nitelikleri belirlenmeden önce kur'a memurlarının, mahalleye gelmesi için ricada bulunulmuştur. Gerek muayyene zamanı gerek kur'a esnasında adaletli davranılarak, kuraya başlanmıştır.¹⁶¹

2.7.3. Gureba (Garipler) Hastanesi

İstanbul'da yapılan hastane için Meclis-i Cinayet-i Vilayet Üyelerinden Haydari-Zade, İsmail Efendi ve Cebeci-Zade Muhammed Ağa biner kuruluş bağış yapmışlardır.¹⁶²

¹⁶¹Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.2-3-4-5.

¹⁶²Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.4.

2.7.4. Askeri Düzenleme

Askeriyede yapılan yeni düzenlemelere göre; altı yüz bin öğretmen ve piyade, asker temin edilecektir. Dersaadet'te yayınlanan Mümeyyiz gazetesindeki haberde süvari alaylarının, var olan silahlarından başka yirmi bin adet revolverine (tek dolumla birden fazla mermi atabilen tabanca)sahip oldukları da bahsedilmiştir.¹⁶³

2.7.5. Politika (Dış Haberler)

2.7.5.1. Fransa

Fransa'da mebusan millet meclisi üyelerinin seçimi esnasında halkın göstermiş olduğu tavırları, önceki sayfalarımızda beyan etmiştik. Halkın gösterdiği hareketler, devletin siyasetine yöneliktir. Bu harekete girişenler, için hükümet davada ısrarcı olursa anayasal düzenlemeler ile hükmün icrasına karar verilecektir. Paris halkı ve tutuklama altında bulunan kimseler, hangi cezayı alacaklarını beklerken, İmparator bu kişileri affettiğini duyurmuştur.İmparator, Paris'te gezerken halk ile buluşmuş bunun üzerine halk, İmparatoru alkışlayarak teşekkürlerini sunmuştur.¹⁶⁴

2.7.5.2. İran

Ağustosun on yedisinde, Tahran'dan çekilen telgraf nameye göre İran halkından ve Babi mezhebinden olup İstanbul'da buldukları halde Tahran'a gelmiş olan bir takım kimselerin, padişaha karşı kötü niyette oldukları dedikodusu Tahran'a yayılmıştır. Babiler ve kötü niyetli olan kişiler, tutuklanmıştır. Tahran'da itibarı yüksek olan bir takım kimlerde, padişaha karşı kötü niyetli oldukları zannedilerek suçlanmıştır.¹⁶⁵

Mutasarrıf ve kaymakam gibi hükümetin başında yer alan görevliler, belli bir bedel karşılığında görevlerini yerine getirmekteydiler. İran Hükümetinde ki görevli kişiler, eski davranışlarını devam ettirdikleri için halk, bu görevlilerin istifasını istemiştir. Bu kişilerin, gelir teklifleri ve devlet hazinesine verecekleri bedeli ayırdıktan sonra üst maaşın kendilerine kalmasına karar verilmiştir. İran'da Arabistan eyaleti içinde bulunan Tul adındaki mahallede yaşayan, Bahtiyari aşireti, Ali Rıza Han sorumluluğunda olmasına rağmen, aşiretin büyüklerinden olan Aslan Han, önceki bedel üzerine on iki bin beş yüz kuruş zam yapacağı konusunu gündeme getirmiştir. Tul hükümetinin kendi yönetimine verilmesi için Arabistan eyalet valisinden istekte bulunmuştur. Bunun üzerine vali isteğini yerine getirmiştir.Ali Rıza Han, borcu zammıyla hükümete vermek niyetinde olmadığını

¹⁶³Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.5.

¹⁶⁴Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.5.

¹⁶⁵Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.6.

beyan etmiştir. Ali Rıza Hanın, adamı darp etmesiyle on iki bin beş yüz kuruşu zammı ile hükümete ödemesi gerektiği bildirilmiştir. Ali Rıza Han, Arslan Han'ın yönetiminde bulunan bir grup askeri yanına alarak baş kaldırmıştır.¹⁶⁶

2.8. SAYI 17 (29 CEMAZİYYELAHİR, 1286 / 6 EKİM 1869)

2.8.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

2.8.1.1. Divaniyye

Geçende Divaniyye taraflarındaki Değare ve İfk aşiretindeki bir takım kişilerin baş kaldırdığını ve bu kişilerin hadlerinin bildirilmesi için orduyu hümayun reisi Samih Paşa kumandası ile yeterli miktarda nizamiye, muvazzaf ve diğerlerinden oluşturulan bir grup askerlerin sevk edildiğini beyan etmiştik. Şimdi ise Ahmet Paşa, iki tabur asker ile üzerlerine gitmiştir. Askeriyeden ikisi iğneli, biri tüfekli üç tabur piyade, iki bölük süvari ve asker, eşkıyalar üzerine sevk edilerek, Değare kalesinin yarım saat yakınında olan Hurr ve Şelebliklere varmışlardır. Eşkıyaların ateş etmeye başlamasıyla, askerlerde ateş etmişlerdir. Askerler, sahip oldukları iki kıta top ile hepsini perişan ettikten sonra El-Akra cemaati üzerine gitmiştir. Eşkıyalar, askerlerin sığındığı yere hücum etmek istemişlerse de askerlerin taarruzlarına dayanamayıp mahalleyi terk etmişlerdir. Askerler, yolun iki tarafının çamur, bataklık olması ve bir saat uzaklıkta bulunmasına rağmen eşkıyaların sığındığı mahalleye gelmişlerdir. Eşkıyalar, askerlerin üzerine hücum etmeye başlamışlardır. Ancak askerlerinde ateş etmeye başlamasıyla sığındıkları mahalleleri terk etmişlerdir. Kaçan eşkıyalar üzerine süvariler sevk edilerek, kırk kişiden fazlası Vadi-i Adem'e gönderilmiştir. Bu muhabereden sonra artık askerler, bu bataklık arasından çöle doğru gitmişlerdir. Askerler, ormanlık bir mahalleden geçerken bu ormanda gizlenen eşkıyaları takip ederek, pusuya düşürmek istemişlerdir. Ancak ikinci öncü binbaşısı Ali Ağa'nın tertip etmiş olduğu pusu üzerine neye uğradıklarını anlamayarak, külliyetli telef verdikten sonra bir çoğu süngüye uğramış ve geri kalanı firar etmiştir. Askerler, oradan Küçük Haykan'a daha sonra da Büyük Haykan'a giderek, ihtiyaçları kadar zahire alıp Divaniyye'ye geri dönmüşlerdir. Yapılan savaşlar neticesinde bir subay, altı asker şehit olurken, iki subay ile nizamiyeden on yedi, Çeçen süvarisinden üç asker, yaralanmıştır. En son alınan bir telgrafa göre, isyan eden aşiret reisi padişah hazretlerine sığınmıştır. Cûbur ve El-Busletan aşiretleri de itaatte bulunmalarıyla, suç telgrafın tellerini kıran İfk aşiretine

¹⁶⁶Zevra Gazetesi, 22 Cemaziyelahir, 1286, S.16, stn.6.

kalmıştır. İfk aşiretinden bir takım kimseler, askere silah sıktıkları için cezasını çekmişlerdir.¹⁶⁷

2.8.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Orduyu hümayunun ileri gelenlerinden tuğgeneral Bekir Paşa dördüncü alayın birinci taburundan altı bölük piyade, bir miktar süvari ve bir miktar tüfekli asker Hille tarafına doğru yola çıkmışlardır.¹⁶⁸

2.8.3.Tuna Vilayeti

Tuna vilayetindeki ıslahhanelerde eğitim gören öğrencilerin hepsi sınava tabi tutulmuştur. Bunlardan Rusçuk ıslahhanesinin sınav zamanı geçmiş olmasına rağmen, Vali Akif Paşa ve diğer memurlar, hazır beş sınıfın eğitimiyle kendileri ilgilenmiştir. Kıraat, kitabet, kondüktörlük, makinistlik, demircilik, Türkçe, Bulgarca, Fransızca, kunduracılık, terzilik gibi işlerle ilgilenen on yedi kişi, tahsillerini tamamlayarak şahadetnamelerini (diplomalarını) almışlardır. Derece elde eden, on yedi öğrenci diploma almaya hak kazanmıştır. Bunların istedikleri mahallerde sanatlarını icra etmelerine izin verilmiştir. Öğrencilerin tamamı kimsesiz ve yoksul olmalarına rağmen aldıkları eğitim ile yoksulluktan kurtulmuşlardır. Vilayetin her yerinde ıslahhane ve sanayi mektebi açılarak, kimsesiz çocukların beslenme, giyinme gibi ihtiyaçları karşılanıp, eğitimleri verilmiştir. Vilayet dahilindeki halkta, bu mekteplerin günden güne ilerleyip çoğaltılmasından oldukça memnun kalmıştır.¹⁶⁹

2.8.4. Politika (Dış Haberler)

2.8.4.1.Hindistan

Diplomatik Riviev (Rivve/Rivvi) adındaki İngiliz gazetesinin, Hindistan ve Afganistan arasında cereyan eden münasebetlere dair yazmış olduğu habere göre; Dost Muhammed Han, bir çok zorluktan geçerek Afganistan hükümetini tekrar ele geçirmiştir. 1863 senesinde Dost Muhammed Han'ın vefat etmesiyle, Şir Ali Han tahta oturmuştur. O zaman Hindistan valisi olan Lord Elcin, Şir Ali Hanın politikasından hoşlanmamıştır. Bunun üzerine Şir Ali Han, kendisine babasının tahtına oturduğunu mektup yazarak bildirmesine rağmen Lord Elcin'den bir cevap gelmemiştir. Dost Muhammed Han'ın vefatı üzerine Vali Şir Vilyen Denson, Şir Ali Han'ın tahta oturmasını tebrik etmiştir. Ancak

¹⁶⁷Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.1-2.

¹⁶⁸Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.2.

¹⁶⁹Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.3.

Hindistan hükümetinin, aradan altı ay geçmesine rağmen Şir Ali Han'ı mektubuna cevap vermemesi kendisini oldukça kızdırmıştır. Deyli-İ Niyoz gazetesine göre; Wilson'un cevabı geldiği zaman artık iş işten geçmiştir. Hindistan hükümetinin, Şir Ali Han'ın mektubuna cevap vermemesi gizli bir düşmanlığın olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zira Şir Ali Han'ın, hükümette hak iddia etmesi herkes tarafından doğrulanmıştır. Şir Ali Han'ın, tahta geçtiğini bildirmek gibi bir mecburiyeti olmamasına rağmen mektup yazarak bildirmesi ve cevap alamamasına ne denir? Winson'un cevabından sonra bile Hindistan hükümetinin devam eden diğer layihaları gizli bir düşmanlığın olduğu görüşünü kuvvetlendirmiştir.¹⁷⁰

"Diyelim ki üçüncü Napolyon vefat ettikten sonra yerine veliahdı Prens Napolyon'un geçeceği ilan edildi ve İngiltere Prens Napolyon'un hükümetini tanımamış olsaydı, İngiltere'nin hükümete karşı bir garezi olduğu anlaşılmaz mıydı? Üstelik üçüncü Napolyon'un Fransa tahtında olan hakkı, Dost Mehmet Han'ın Afganistan tahtında olan hak derecesine ulaşmamıştır. Prens Napolyon'un Fransa tahtındaki mirası Şir Ali Han'ın Afgan tahtındaki mirası gibidir. İngiltere ile Fransa arasındaki münasebet, hiç bir zaman Hindistan ile Afganistan arasında olan münasebetle kıyas edilemez".Kalküta gazetelerin birinde "Azim Han'ın şan ve kabiliyeti Şir Ali Han'dan daha fazladır."1857 senesinde Azim Han'ın, Afgan serdarlarından çok Hindistan hükümetine eğimi olduğu söylenmektedir. Halbuki bu zat dedikleri Azim Han olmayıp, belki de kardeşi Efsal Han'dır. Hindistan Valisi Sircon Larans'ın isyan halinde olduğu Afganistan beylikleri tarafından onaylamıştır. Şir Ali Han, hakkında ikinci derece bir zulüm yaşanmıştır. Ali Şir Han, gerek isyan zamanı gerek Efsal Hanın Afganistan Emirini tanıyıp beyliğini onaylaması sırasında kuvvetten düşmemiştir. 1867 senesinde Efsal Han, vefat ettiğinde de kuvveti yerinde idi. Sircon Larans, Azim Hanı daha çok beğenmekteydi. Bundan dolayı Hindistan hükümeti, Elvermiyan emirini kabul etmemiştir. Dost Mehmet Han'ın hükümetten indirilip, yerine Şah Şücca'ı koydukları gibi Ali Şir Hanı kabul etmeyip Efsal Han ve Azim Han'ın bayındırlığını kabul etmiştir. Dost Muhammed Han, meselesinde Hindistan hükümeti yenilmiş ve Büyük Petro'nun "*yürüyelim alemin dâru'n-neccâresi olân Hindistanı ele geçürelim Hindistanı alûr isek İngiltere altunına ihtiyâcımız kalmaz*" diyerek evlatlarına ve torunlarına vasiyet edip, meydanı Rusya'ya bırakmıştır. Dost Muhammed Han, Rusya ile düşman olmuştur. Rusların, Afganistan'a ve Hindistan'a yaklaşmasıyla, "Ruslar ile rekabet ettiğimiz halde Asyalıların diğerlerinden aşağı

¹⁷⁰Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.4

kalmadığını dile getirmiştir." Bu mesele üzerine gerek Deyl-i Niyoz gazetesi gerek diğer şahitler ne mana verirse Şir Ali Han'da o manayı verir. Şimdiye kadar kendisinin aleyhinde ve lehinde hareket ederken, bu kez politikasını değiştirip asker, silah ve para yardımıyla geri durmayacağı vaadini vermiştir. Afganistan vasıtası ile Rusya'nın amacının Hindistan'a yaklaşmak olduğunu anlamıştır.¹⁷¹

2.8.5. Bağdat'ta Mekteb-i Rüşdiyyenin Kurulması

Açılan ortaokula öğrencilerin recep ayının on beşine kadar kayıt olması gerekmektedir. Ondan sonra sınıflar teşkil olunacağından çocuklarını bu okula kaydedecek olanların, belirtilen okula getirip kaydettirmeleri, okul tarafından ilan edilmiştir.¹⁷²

2.9. SAYI 18 (6 RECEBÜLFERD, 1286 / 12 EKİM 1869)

2.9.1. Irakeyn ve Bağdat

Suku'l Gazel, Alboyacılar, Şeyh-i Seraceddin mahalleleriyle Abdülkadir Geylani, KaddeseSirruhu El-Aziz hazretlerinin doğu ve batısında bulunan mahallelere muayeneler yapılmıştır. Geçen çarşamba günü yukarıda belirtilen mahallelerde dahil bin beş yüz yetmiş dört asker kuraya dahil edilmiş olup, yüz elli askerden otuz askerin adı kurada çıkmıştır.¹⁷³

Irak memleketi vaktiyle ilim, irfan bina ve sanayinin kaynağı olmuştur.Şimdi ise o derece geride kalmıştır. Bu durumun nedeni ilmin gerilemesi ve halkın göçebe hayat tarzına devam etmesidir. Mesela Nuh tufanından sonra yapılan gemiler, ne şekilde yapılmış ve kullanılmış ise Fırat için yapılan gemilerde aynı şekilde yapıp kullanılmıştır. Fırat Nehrinde sandal ve kayıkların kullanılması mümkünken Bulgarların, sandalları kullanılmıştır. Bu sandallar,insan gücüyle çalıştığı için kullanılması hem zor hem de tehlikelidir. Bağdat ve civarında un, hala el değirmeni ile öğütülürken, pamuğun çekirdekten ayrılmasında lazım olan makine olmadığı için pamukta ucuza satılırdı. Müzayede bin kıyye pamuk, çekirdekli olduğu için bin beş yüz kuruşa yani altmış paraya çıkmıştır. Geçen nüshalarımızda beyan edildiği üzere pirincin terbiyesi bilinmediği için en iyi pirinç çeltiğinin kıyyesi on beş paraya satılmaktadır.Irak'ın her yere uzak mesafede olmasından dolayı halkı, yalnızlaşmıştır. Irak halkının içinde bulunduğu durumu düzeltmek ancak yine Irak halkının gayretine bağlıdır.Örneğin; fabrikalar ve şirketler kurmak, kayık yolu yapmak ve halka üretimin ne kadar önemli olduğunu anlatmak fayda

¹⁷¹Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.5-6.

¹⁷²Zevra Gazetesi, 29 Cemaziyelahir, 1286, S.17, stn.6.

¹⁷³Zevra Gazetesi, 6 Recebülferd, 1286, S.18, stn.1.

sağlayabilir. Ancak iki bin seneden beri var olan bu düzeni değiştirmek mümkün değildir. Bu durumu düzeltebilmek için devlet memurları ve valiler türlü çabalar sarf etse de halkın medeniyetten uzak olması durumun düzeltilmesini engellemiştir. Vali hem Dicle ve Fırat Nehirlerinin yukarısına kadar vapurlar inşa etmiş hem de Fırat arasına bir kanal açma teşebbüsünde bulunmuştur. Aynı şekilde askerlerin kıyafetlerinin yapılması için dört taşlı değirmen, pamuk, iplik makineleri Avrupa'ya sipariş verilmiş olup bugünlerde gelmek üzere olduğu haberi alınmıştır. Bağdat Valisi Esbak Reşid Paşa, Bağdat ile Basra arasında hareket etmek üzere Avrupa'dan bir kaç kıt'a vapur, ziraat ile alakalı bazı makineler satın almıştır. Bunların tamiri için torna, makas, matkap gibi aletlerin yanı sıra vapur makinelerini de karşı yakaya inşa ettiği binaya getirmiştir. Ayrıca bir teymur fabrikası açmıştır. Bu fabrikadan oldukça yararlanılmasına rağmen sonraları yapılan masrafa oranla az fayda sağladığı için fabrika kapatılmış sadece vapurlardan birinin tamiri için fabrika açılıp tamiri bittikten sonra tekrar kapatılmıştır. Fabrikanın uzun süre kapalı kalmasından dolayı içeride bulunan makineler ve aletler çürümeye başlamıştır. Namık Paşa'nın Bağdat valiliği zamanında, Bağdat ile Basra arasındaki nehirlere gidiş gelişin kolaylaştırılması ve Dicle Nehrinden sağlanan vapur seferlerini çoğaltmak için Avrupa'ya vapur siparişi verilmiştir. Mesut Bey, fabrikada çöplerin içinde olan alet ve makineleri çıkartarak temizlettikten sonra fabrikayı işletmeye açmıştır. Şuan da fabrika bir yandan vapurların tamirleriyle ilgilenirken bir yandan da binaların inşaatı ve demirlerin imalatı ile ilgilenmektedir. Tanzimat'ı Celilenin askerleri başlangıç vaazında askerler için tedarik edilen ve bugün terk edilmiş olmasından dolayı ordu ambarlarında korunan çakmaklı kavval tüfeklerden bir çoğunun altıncı orduyu hümayun deposunda muhafaza edildiği dile getirilmiştir. Osmanlı askerlerinin şeshaneli (namlusunda 6 yivi bulunan tüfek) ve iğneli tüfekler kullanmasından dolayı artık kavval tüfeklere ihtiyaç kalmamıştır. Kavval tüfeklerin az bir masrafla şeshaneli tüfekler ile değişebileceği anlaşılmıştır. Vilayet-i zabitiye alayındaki kişilerin, yeni şeshanelerle donatılması tercih edilmiştir.¹⁷⁴

2.9.2. Politika (Dış Haberler)

La Türki gazetesine göre; Amerikan gemisi Jön Vuster Jön Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika'dan satın aldığı yeni icat tüfeklerden almıştır. Dokuz bin yedi yüz altmış tanesi Amerika'nın Boston iskelesinden, İstanbul'a hareket etmiştir. Boston iskelesinden bir gemi de altmış beş bin tüfekte İstanbul'a gitmiştir.¹⁷⁵

¹⁷⁴Zevra Gazetesi, 6 Recebülferd, 1286, S.18, stn.1-2-3-4-5.

¹⁷⁵Zevra Gazetesi, 6 Recebülferd, 1286, S.18, stn.5.

2.9.3. Süveyş Kanalı

Levand Times gazetesi, Süveyş kanalından geçecek olan gemilerin hareket yönleri ve bu gemilerden alınacak vergiler hakkında bir haber yayınlamıştır. Bu habere göre;

- *"Kanaldan geçecek gemilerin suyu yedi buçuk metreküpten fazla olmayacaktır.*
- *Elli tonajdan fazla olan gemiler (ancak yelken üzerinde olduğu halde geçemeyen) sefine-i geç vapurlara bağlanarak kendilerini çekirtmeye mecburdur.*
- *Sefine-i geç vapurları ve gemileri kanaldan geçirmeye mamur olan kılavuzlar kanal şirketine ait imtiyazlardan yararlanabileceklerdir.*
- *Kanaldan geçen her yeni geminin hızı saatte on kilometreyi geçmeyecektir.*
- *Kanaldan geçecek gemiler kaç tonajlık ise her bir tonaj için onar frank, yolcu gemileri ise her bir asker yolcusu için onar frank vergi alınacaktır.*
- *Sefine-i geç vapurlara bağlanıp çekilecek olan gemiler kaç tonajlık ise her bir tonaj için iki frank vapur ücreti verecektir.*
- *Sefine-i geç vapurlara bağlanıp çekilecek olan gemiler için belli bir vergi olmayıp pazarlık hakları vardır. Said, İsmailiyye ve Süveyş limanlarında demir atarak kalacak olan gemilerden yirmi dört saate kadar vergi alınmayıp yirmi dört saati geçtikten sonra (yirmi gün müddet verilerek) gemi kaç tonajlık ise her biri tonajı kadar on para liman vergisi alınacak.*
- *Gemilerden tonaj hesabıyla alınan vergiler gemilerin tonajı kadar hesaplanacaktır.*
- *Gemileri kanaldan geçecek olan kılavuzların ücretleri geminin derinliğine göre belirleneceğinden üç metreküpe kadar derinliği olan gemiden beş ve üç metreküpten dört buçuk metreküpe kadar olanlardan on ve dört buçuk metreküpten altı metreküpe kadar olanlardan beş ve altıdan yedi buçuğa kadar derinliği bulunan gemilerden yirmi frank kılavuz ücreti alınacaktır.*
- *Sefine-i geç vapurlara bağlı çekilecek gemilerin kılavuz ücretlerinden yüzde yirmi beş indirim yapılacaktır.*¹⁷⁶

2.9.4. İran

Arabistan valisi, İran'ın Havize (Hubze) sancağına bağlı aşiret halkının, bazı kimselerin mallarını almalarından dolayı Havize'ye gitmiştir. Ancak Arabistan valisinin Havize'ye (Hubze) gitmesinden önce topların tamiri ve ıslahı için Kerim Sultan Havize'yi (Hubze) ziyaret etmiştir. İran'ın Kirmanşah kasabasında meydana gelen kolera hastalığı

¹⁷⁶Zevra Gazetesi, 6 Recebülferd, 1286, S.18, stn.5-6.

tekrardan ortaya çıkmıştır. Neriman Han'ın, İskenderiye'ye konsolosluğuna tayin edildiği Dersaadet gazetesinde yazılmıştır. Kirmanşah kasabasında ortaya çıkan kolera hastalığının tekrardan kendini yenileyerek, günde üç dört kişide gözükteği haberi alınmıştır.¹⁷⁷

2.10. SAYI 19 (13 RECEBÜLFERD, 1286 / 19 EKİM 1869)

2.10.1. İran

İran halkı için Kerbela'da bulunan İmam Ali ve İmam Hüseyin hazretlerinin makamlarını ziyaret etmek vacip hükmünde olduğu için Bağdat'tan bir çok ziyaretçi Kerbela'ya doğru yola çıkmıştır. Ziyaretçiler, genellikle kendi hayvanlarıyla geldikleri için hayvanlarının arpa ihtiyacını gidermek, dinlenmek ve İmam Musa Kazım ve diğer zatlarında kabirlerini ziyaret etmek amacıyla Bağdat'ta bir müddet kalmışlardır.¹⁷⁸

2.10.2. İhtiyaç

Geçen nüshamızda Irak'ın geri kalmışlığından bahsettiğimiz sırada "bir memleketin ilerleyebilmesi için o memleketin evladından olan onurlu birinin önderlik etmesi gerektiğinden."bahsetmiştik. Halk, onurlu birinin yol göstermesine sahip çıkacaktır. İnsanların ilerleme yoluna sahip çıkması için gazetemiz de ihtiyaç meselesini açıklamayı lazım görmüştür. İhtiyaç denilen şey, genel bir ifade olup, eğer ki insanlar dünyanın yaratılışını ve varlıklarını göz önünde bulundurursa ihtiyaçlardan uzak olmayacaklardır. İhtiyacı olan hayvanlar, şöyle bir dursun hiç bir şeye ihtiyacı yok gibi gözükken cansız varlıkların bile bazı ihtiyaçları vardır. Ancak bu ihtiyaçlar her yaratılan için aynı derecede olmaz. Mesela ağaçlar ve çiçekler sadece yağmura muhtaçken hayvanlar, tabiatın pek çok gücüne ihtiyaç duyarlar. Ancak insanın tabiata, eşyaya ve bunların ortaya çıkardığı her şeye ihtiyacı vardır. İnsan, dünyada var olduğu sürece ihtiyaçları devam etmektedir. İhtiyaçlar, insanların buldukları sınıfa göre değişmektedir. İlerlemiş medeniyetler, başlangıçta şimdiki bulunduğu konumda olmayıp, ihtiyaçları sadece yaşamak için bir mağara, örtünmek için bir post, beslenmek için bir küçük sürü ya da ziraattan ibaretken zamanla mağaralar yerine ahşap, taş gibi cisimleri kullanarak evler inşa etmişlerdir. İnsanlar, tane olarak yediği ürünü ekip biçmiş, içtikleri süttten peynir, yağ, kaymak gibi ürünler elde ederek bugünkü seviyeye gelmişlerdir.¹⁷⁹

İnsanların ihtiyaçları üzerine olan yazıları çoğaltmak mümkündür. İnsanlar için gerekli olan ihtiyaçların temin edilmesi zor gibi gözükse de durum böyle değildir.

¹⁷⁷Zevra Gazetesi, 6 Recebülferd, 1286, S.18, stn.6.

¹⁷⁸Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.1.

¹⁷⁹Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.2-3.

Çünkü yukarıda belirtildiği üzere ihtiyaçların çoğaltılması medeniyetle ilgilidir. Medeniyet ise insanın ne derece ilerlemiş olduğunu gösterir. Bundan dolayı insanlar, ne kadar ilerlerse ihtiyaçları da o derece çoğalacaktır. İnsan başlangıçtaki haline oranla artan ihtiyacını karşılamak için zorluk çekmeyeceğini ispat edemez. Ancak biliriz ki medeniyette yaşayan kişilerin ihtiyaçları hem daha fazladır hem de bu ihtiyaçları karşılarken daha çok zorluk çekerler. Bu halk, hiç bir zaman zorluk çekmeden, doğanın her türlü tesirinden yararlanarak yaşamıştır. Örtünmek için hayvanlara zulüm etmişler, korunmak için bir çergeden başka bir şeye ihtiyacı olmayıp, şu küçük ihtiyaçlarını bile insanlığa yakışı kalır bir şekilde halledememişlerdir. Ancak insan bazen çirkin gözüken suç ve hataları yapmaya mecbur kalmıştır. İnsanların ihtiyacını karşılamak için çektiği zorluklar, sadece medeniyetten uzak göçebe olan kişilerde gözükmez. İnsanların ihtiyaçlarını genişletmeye çalıştığı yolda medenilerin nail oldukları kolaylıklardan bedeviyette olanlarda hissesini alır.¹⁸⁰

2.10.3. Politika (Dış Haberler)

Ruşçuktan alınan telgrafa göre; geçen sene padişahın Avrupa seyahatlerinde, Yanya'yı dahi ziyaret etmesi akabinde Avusturya İmparatoru Fransuva Jozef, ekim ayının yirmi yedinci günü Tuna yoluyla Rusçuk'tan geçerek İstanbul'u ziyaret edecektir. Daha sonra imparator, Süveyş kanalının açılışı için Mısır'a gidecektir.¹⁸¹

Donanma için Londra'dan sipariş edilen, "Avnü'l-Mu'in-i Zafer" adlı zırhlı firkateynlerden "avn-el" isminde olanın inşası bitirilerek, denize indirilmiştir.¹⁸²

Avrupa'da yayınlanan bazı gazetelere göre 1866 yılında Prusya, Avusturya'yla yaptığı savaşta zafer kazanması üzerine Almanya ile bir ittifak kurmuştur. Prusya, yaptığı ittifak sonrasında halk gücünü kazandığı gibi deniz gücünü de İngiltere ve Fransa gibi devletlerin güçlerine denk bir konuma getirebilmek için Baltık Denizindeki limanlarını tamir ederek, gemilerini çoğaltmaya başlamıştır. Bu durum ise Prusya'nın, Rusya ile olan ilişkilerinin bozulmasına yol açmıştır. Güvenliğin devamını sağlayabilmek için devletlerin diğerler devletlere olan mesafe ve uzaklığının desteklenmesi ya da kuvvetlendirilmesi gerekir. İki devlet arasında geçerli olan münasebetin dağılması güvenliğinde dağılmasına yol açmaktadır. Prusya ve Rusya arasındaki münasebetlerde bu gibi sebepler yoktur. Devletlerin, sözü edilen konu üzerine ittifak ve ittihat halinde bulunmasıyla "asayiş-i

¹⁸⁰Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.4.

¹⁸¹Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.5.

¹⁸²Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.5.

umumiye muhi"doğrultusunda Avrupa'da, artık barışı sağlama kararının alındığını göstermektedir.¹⁸³

İspanya'nın durumuna bakacak olursak, bir takım gruplar eski kral hanedanını ve yabancı hükümdar ailesinden hiç bir kimseyi hükümdarlığa kabul etmemektedir. Bu gruplar, Montepansiye ve Don Karlo gibi hükümet sevdasında olup İngiltere ve Fransa'ya müracaat etmişlerdir.¹⁸⁴

2.10.3.1. Fransa

Fransa İmparatoru Napolyon, yel(üşütme/erlem ve diz ağrıları) illetinden dolayı bir hayli acı çekmekte olup,günlerce saraydan çıkamamıştır. Bu durum ise bazı sarraf ve borsacı sahtekarlarının "imparator ümitsiz haldedir" gibi söylemlerine yol açmıştır. Ancak işin gerçeği resmi gazeteler tarafından yazılarak, kamuoyu sakinleştirilmiştir.Bundan dolayı bugün Fransa'da hiç bir karışıklık olmamıştır.¹⁸⁵

2.11. SAYI 20 (20 RECEBÜLFERD, 1286 / 26 EKİM 1869)

2.11.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

2.11.1.1. Divaniyye

Valinin, Hille ve Divaniyye taraflarına ziyaretinin sebebi çıkan isyanlardan dolayı olup, bazı eşkıya ve aşiretleri cezalandırma amacı gütmekteydi.Vali, Hille'ye gelerek birkaç gün burada kaldı. Bu esnada bazı aşiretler, isyanlarına devam ederken bazıları da gelip bağlılıklarını bildirdiler. İsyen edenlerin ikamet yerleri sazlık, bataklık ve kamışlık tabir olunan göllerdi. Bu göller, Fırat Nehrinin bir kolu olup, Dağare denilen yerin yakınında idi. Burası ziraat için açılmış olan kanaldan gelen su ile adeta bir bent haline gelmişti.Zamanla Fırat'tan buraya su gelmeyince oluşan engeller ile isyan eden kişiler Fırat'tan dahi mahrum bırakılmıştır. Eşkıyaları bastırabilmek için Divaniyye'de göçebe olan ordudan beş tabur nizamiye, süvari, top, muvazzafa birlikleri Ahmet Paşanın kumandasına bağlı olarak Divaniyye'den Dağare'ye doğru yola çıkmıştır. Vali de, Hille'den bir buçuk tabur piyade, iki parça top ve bir miktar süvari ile birlikte Şamia'dan Dağare'ye doğru hareket etmiştir. Dağare'den yazılan telgrafa göre askerler, eşkıyalar üzerine yürümek istemişler ancak karşı taraftan bir miktar süvarinin sevk olmasıyla geri dönmek zorunda kalmışlardır. Ekim (teşrin-i evvel) ayında alınan telgrafa göre askerler, Dağareyle

¹⁸³Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn5-.6.

¹⁸⁴Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.6.

¹⁸⁵Zevra Gazetesi, 13 Recebülferd, 1286, S.19, stn.6.

ilgilenirken eşkıyaların ot ve saman tedarikine giden nizamiye süvarisi askerlerin üzerine ateş etmiştir.Vali'nin, Hille'ye gitmiş olduğunu bundan önceki nüshamızda beyan etmiştik.Bilindiği üzere vali, Hille ve Divaniyye taraflarında isyan etmiş olan eşkıyaların cezalandırması için gitmiştir. Vali, Hille'ye gitmeden bir kaç gün önce aşiret reislerinden bazıları aman dilemiş bazıları ise teslim olmuştur. Şimdi ise yapılması gereken isyana katılanlardan isimleri kesinleşmiş olan eşkıyaların cezalandırılmasıdır. Geçen nüshamızda bahsettiğimiz gibi eşkıyaların sığındıkları yerler; sazlık, kamışlık ve bataklıktan oluşan göllerdir. Bu göller, Fırat Nehrinin bir bölümü olup, Dağare yakınlarındaki bir yerdir.Bu bölgeye, suların yayılmasından dolayı bir set çekilerek, Fırat'tan su girmeyecek ve eşkıyaların sığınma yeri olarak kullanılması engellenecektir. Setin tamirini yapmak ve eşkıyaları cezalandırmak için Divaniyye'de bulunan beş tabur-u nizamiyye, gerekli olacak kadar süvari ve bir miktar görevli Ahmet Paşanın kumandasına verilerek, Divaniyye'den Dağare'ye gönderilmiştir.Vali, Hille'den bir tabur piyade, iki parça top ve bir miktar süvari ile Ahmet Paşa kumandasındaki askerlere katılmak için Şamia civarından Dağare'ye doğru yola çıkmıştır.Geçen cuma günü Dağare taraflarından yazılan telgrafa göre; tesadüfen askerler eşkıyaları görüp, üzerlerine hücum etmek istemişlerdir ancak diğer taraftan süvari sevk edilmesiyle başarılı olamamıştır. Daha sonra, askerler ve vali eşkıyalarla karşılaşmadan Havare'den Dağare'ye giderek setin tamiriyle ilgilenmişlerdir.On ekimde Dağare'den alınan telgrafa göre;askerler setin tamiri ile meşgulken eşkıyalar, ot ve saman almak için giden atlı askerler üzerine ateş açmışlardır. Vilayet penahı, bir hafta önce, eşkıyalara karşı tedbirli olabilmek ve eşkıyaları püskürtmek için Hille'ye gitmişlerdir. Divaniyye'de bulunan ordu beş tabur piyade, bir alay süvari, Çeçen ve diğer askerler Hille'den bölgeye hareket etmişlerdir. On ekimde alınan telgrafa göre ordu üç tarafa bölünmüştür. Ancak İfk, Dağare ve Celihe aşiretinden beş bin kadar süvari ve piyade Ahmet Paşa kumandasındaki iki askeri yaralamıştır. Ahmet Paşa kumandasındaki ikinci, üçüncü, dördüncü öncü taburları, Çerkes atlıları Müntifik süvarisi üzerine giderek perişan etmişlerdir. Savaşta vurulup ya da suya düşüp ölen eşkıyaların sayısı beş yüz altı yüz olup, bunun iki katı kadar da yaralı eşkıyalar bulunmaktadır. Buna karşılık taliadan dört, süvariden bir, askerlerden dokuz kişi şehit olmuştur. ¹⁸⁶

2.11.2. İrakeyn ve Bağdat

Karşuyakaya bağlı; Alladiyü'l-Hille, Şevake(Şûke), Seyf, Kerimat, Şeyh Beşar, Cisir Başı, Sûku'l-Acimî, Fellâhât, Şeyh Ali Camiî,AtâCamiî, Şeyh Sandal, Hızır İlyas,

¹⁸⁶Zevra Gazetesi, 20 Recebülferd, 1286, S.20, stn.1-2-3.

Sitte, Nefise, Müşahede, Fehame, Tekarite, Suku'lHamade, Caif mahallelerinden iki bin dört yüz yetmiş dört askerden altmış beş asker kuraya alınmıştır. Çekilen kuraya göre altmış beş neferden on üç askerin ismi kurada çıkmıştır. Kurada çıkan kişiler Bağdat'a bir saat uzaklıkta bulunan Kazimiyye kasabasında göreve başlamıştır.¹⁸⁷

2.11.2.1. İhtiyaç

İnsanların ihtiyaçları üç kolda şekillenmektedir. Birincisi; barınma, ikincisi; giyecek, üçüncüsü; bir takım eserler. İnsanlar korunmak ve dinlenebilmek için bu üç ihtiyacı karşılamaya mecburdur. İnsanlar, birinci maddeyi yerine getirmezse hayatlarını koruyamazlar. Ayrıca insanlar, vücutlarını bir şeyle örtünmezlerse şiddetli havalardan da korunamazlar. Bu iki maddenin yerine getirilebilmesi için bir takım sanatla ilgili eserlerin vücuda getirilmesi gerekir. İnsan için gerekli ihtiyaçların başında bu üç madde gelmektedir. Uygarlıkların; refahı, mutluluğu ve güvenlikleri için sayılan bu ihtiyaçlar şarttır. İnsanların esas ihtiyaçlarından başka teferruatları da vardır. Ancak bu teferruatlar asıl ihtiyaçların genişletilmesinden başka bir şey değildir. Üç ihtiyacında gözetilebilmesi için tarım ve sanat şarttır. Eğer ki insanların yeme ihtiyaçları temin edilirse giyinme ve diğer ihtiyaçlarda istenilene ulaşılmış olunur. Ancak bir ülkenin arazisi, suyu ve havası diğer ülkelerle aynı olmayacağından ve bir ülkede yapılan eşyanın diğer ülkede yapılmamasından dolayı başka kişilere muhtaç duyulur. Bu durum ise bir eşyanın ihracatına yani ticaretin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Tarım, sanat, ticaret insanların temel ihtiyacı olduğu için durum toplumun hepsi için bir dereceye kadar açıktır. Ancak bu üç maddede verilen ihtiyaçlar, insanlar için daha önemli olduğundan onlara yeterli gelecektir. İnsanlar, önemli ihtiyaçlarını elde ederken refaha kavuşabilmek adına muhtaç olabilmektedir. Avrupalılar gibi hakkıyla ihtiyaçlarını elde eden kimseler, başka civarda bulunan halkın bile ihtiyacını gözetirler. Çoğunlukla bu meselede muhatap tarafın, zihninde konuşan kişinin tavsiye ettiği hususların aksini düşünürler. Özellikle görmedikleri bir şeyi öteden beri gördükleri hususlara tercih etmekte tereddüt yaşarlar. Hatta ezelden beri ihtiyaçların düzeltilmesi için yeterli gelecek hususlar bundan sonra yeterli gelmeyecektir. Bizim daha hangi düzenlemeye ihtiyacımız var? gibi itirazlarda bile bulunurlar. Lakin bunlar, hatibin ortaya koymuş olduğu delilleri hakkıyla sorgulamaya başlarsa şüphesiz tavsiye edilenleri kabul edeceklerdir. Mesela bu konuşulanlarda muhatap tarafında bulunan Irak'ın Rumili taraflarındaki ziraatı göz önüne alırsak, halkın arazisindeki ürün ihtiyaçlarını düzelttikten sonra, Avrupa'yı dahi besleyip bu yüzdende her sene milyonlarca kuruş

¹⁸⁷Zevra Gazetesi, 20 Recebülferd, 1286, S.20, stn.3-4.

kazandıklarını gördükçe kendi ziraatlarının pek aşağı bir raddede olduğunu,Avrupalıların ürünlerini göz önüne getirip sadece kendi ihtiyaçlarını düşünüp, sanatlarının geride bulunduğunu, halkının ticaret amaçlı şirketler sayesinde kolaylık sağladığını anlarlar.İlerleme isteği olanlar, bu yolda kendilerine delil sunan hatibin tavsiyelerini kabul ederler. Her türlü ihtiyacın düzeltilmesi için ziraat, sanat ve ticarete önem verilmesi gerekir.Bu üç yolda ne kadar ilerlenirse ihtiyaçların düzeltilmesi o kadar kolaylaşır.¹⁸⁸

2.11.3. Politika (Dış Haberler)

İzmir'de basılan Emperisyal Fransız gazetesinden aktarılanlara göre; "Marsilya'dan İspanya'ya giden tren hattı güzergahı üzerinde pencereleri duvar ile örülmüş bir ev bulunmaktadır. Bu ev insanları bir hayli korkutmakta ve şaşkınlığa yol açmaktadır. Geçenlerde oradan geçen yolcular, bu evin açık olan bir kaç penceresinin dahi örtüldüğünü görünce nedenini sorgulamışlardır. Bu evde ikamet eden ailelerden birisi vefat edince gelenekleri gereği vefat eden kişinin son nefesini verdiği pencereyi örtmüşlerdir. Öyle ki yakın zamanda bu duruma bir çare bulunmaz ise evin bütün pencereleri örtülmeye mahkumdur.Buranın aile tarafından ileride karanlıkta kalmaması için bu duruma bir çare bulunmalıdır. Her vefat edende bir pencere kapatıldığı gibi her doğumla birlikte kapanmış olan pencereden birinin açılması, ya da eskiden kapanmış olan pencereleri açabilmek için doğumların çoğaltılması gerekir.¹⁸⁹

¹⁸⁸Zevra Gazetesi, 20 Recebülferd, 1286, S.20, stn.4-5-6.

¹⁸⁹Zevra Gazetesi, 20 Recebülferd, 1286, S.20, stn.6.

3.BÖLÜM

3. SAYI 21(27 RECEBÜLFERD, 1286 / 2 KASIM 1869)

3.1.VİLAYETİN KURA (KÖYLER), İNHA (TAYİN ETME), KAZA VE LİVA DÜZENLENMESİ

3.1.1. Divaniyye

Valinin, Dağare'ye gelmesinden ekim ayının onuna kadar yaşanan olayları geçen nüshamızda anlatmıştık. Ondan sonra alınan telgraflara göre; geçen gazetede beyan edilen savaşıardan sonra eşkıyalar ne yapacaklarını şaşırarak, pazar gecesi ordu taraflarına gelip bazı gösterilerde bulunmuşlarsa da asker ateşe başlar başlamaz mağlup olmuşlardır. Bu olaydan sonra muhalifler genel bir derecede tutulmayıp; reisleri, bazı kişiler, Müntifik ve yardımcılarının kabahatlerine göre ceza verilmesine karar verilmiştir. Eşkıyaların içinde bulunan, Elbu Seltan, Şeyh Zübeyir ve oğlu dilekçe vererek yardım isteyip, isyandan uzak durmuşlardır. Ayrıca bir çok eşkıyada muhalefetten vazgeçmeyerek, onar yirmişer şekilde dağılmıştır. Cubur Şeyhi Halil ve oğlu İlyas bir gece yarısı atlarıyla firar ederek, beş saat boyunca askerleri takip edip, bir kaç askerin kellelerini keserek iki askeri de kaçırmışlardır. Elbu Seltan ve Zübeyir aşiretlerinde bulunan ordu, Cizre'de bazı itaatsiz hareketlerde bulunmuşlardır. Üzerlerine bir miktar asker sevk edilerek oradan püskürtülmüş ise de bunlar, Cizre'nin doğusunda ve Heykan taraflarında toplanmışlardır. Ekim ayının on yedisinde alınan telgrafa göre; *"bu fırka ile ondan sonra tertip edilen fırkanın nâil oldukları muzafferiyat-ı cesimenin tefsîlâtı münderic ve tefsîlât-ı mezkûre ise ol-bâbda makâm-ı vilâyetinde evliye-i mülhakaya yazılân tahrîrât-ı umûmiyyede mezkûr mündemic olduğundan müzafferiyat-ı mezkûre dahî zikr olınân tahriratın ber-vech-i âtî aynen derciyle ilân olunur"*. Valinin Dağare'ye gelişlerinden teşrinievvel'in onundan sonra gelişen olaylara göre; eşkıyalar, ne yapacaklarını şaşırarak muharebe akşamı yani cumartesi ve pazar geceleri ordu tarafına geçip bazı gösteri hareketlerine cüret etmek istemişler ise de asker ateş eder etmez, kaçmışlardır. Bu gibi durumlarda padişahın adaleti gereği esas failler, ele başlar, Müntefik ve yardımcılarının kanunla sorgulanarak cezalarının verilmesi gerekmektedir. Valinin, suçlu olan kişilerin kanun karşısına çıkarılacağını ve diğer kişilerin silahla terbiye edileceğini dile getirmesiyle bir takım ileri gelen kişiler, tüccarlar, Ebû

Sultan'ın şeyhleri ve Huzâoğlu'ndan Zübeyroğlu ordudan yardım isteyip, dilekçe yazmışlardır. Bu kişiler, dilekçeleri kabul edilince onarlı yirmişerli gruplar halinde dağılmaya başlamışlardır.¹⁹⁰

Tahrirat (Resmi yazı); Dağare girişinde meydana gelen zaferin ilan edilmesinden sonra ufak tefek üstün gelmeler olmuşsa da kaide değer bir şey yaşanmadığı için suret-i mahsusa da ilan edilmeyerek gazetelerde yayınlanmıştır. On yedi ekimde alınan müjdeli habere göre; vali, Zübeyr aşiretinin büyük bir kısmını, Hille'den Dağare taraflarına kadar göçebe olan ve on kabileden oluşan Ebu Seltan aşiretini, İfk meselesinde, İfk ve Dağare aşiretine yardımcı olup, sonraki savaşlarda da eşkıyalar ile birleşip askere kurşun atan ve Hille'den Dağare'ye kadar telgraf tellerini kıran kişilerin terbiyelerini sonraya bırakmıştır. Şeyhleri, Faris ve Abbas gibi müheyyinler, vilayete gelerek boyun eğmişlerdir. Ancak daha sonra bu kişiler her türlü hizmette bulunacaklarına dair söz verdikleri halde geceleri, ordunun kuzey tarafına geçip taarruzda bulunmuşlardır. Ayrıca Cûbur Şeyhi Halil de diğer şeyhlerle aynı fikirde olup onlar gibi tavır sergileyerek, bu kişilerle birleşip ordunun batı tarafında ihanet etmeye çalıştığı anlaşılmıştır. Cûbur Şeyhi Halil firar etmiştir. Ebu Seltanlar ise Hille'nin yolunu kapatmak için Şatt kenarını tutmuştur. Salı günü üzerlerine kumandan Ahmet Paşa maiyetindeki askerler ve Müntifik süvarisi Haykan'e gönderilmiştir. Ancak o gün askerler, eşkıyaları görmese de Şatt kenarında olanları dağıtmışlardır. Müntifik süvarileri daha da ileriye giderek eşkıyalardan bir kabileyi vurarak; mallarını, beş bin tane koyunu, atlarını ve keçilerini almışlardır. Koyunların çoğu ve diğer hayvanlar vali tarafından satın alınıp kişilerin gelerek, mallarını almaları ilan edilmiştir. Eşkıyaları takip etmek için Süvari Miralayı Osman Bey kumandasıyla, alay süvariler, devlete ait katırlara bindirilerek bir öncü tabur, bir top ve Müntifik'ten iki bin kadar süvari gönderilmiştir. Eşkıyaların Haykan'dan üç saat uzaklıktaki çölde oldukları haberi alınır alınmaz üzerlerine gidilmiştir. Ancak onlar askerin geldiğini haber alarak buldukları yerden kaçmışlardır. On iki saat süren takip neticesinde eşkıyalara saldırılmasına rağmen piyade ve süvarilerden yaralanıp, ölenler olmuştur. Eşkıyalardan otuzu geri dönmüştür. Müntifikli tarafından mallar yağma edilmiştir. Eşkıyalar, yenilerek her biri bir tarafa kaçmaya başlamıştır. Dağare aşireti Şeyhi Rese'nin askerleri dağıtılmış, kendiside eşkıya Halil tarafında savaştığı ve Halil'e muhalif olan fırkanın reisi Ali'nin yerine şeyh tayin edilmiştir. Bu savaşta Müntifiklerden beş asker yaralanmış bir asker de şehit olmuştur. Asakir-i şahaneden bir askerin bile burnu kanamamış olup, İfk ve Dağare

¹⁹⁰Zevra Gazetesi, 27 Recebülferd, 1286, S.21, stn.1-2.

semtinde olan eşkıyalar, perişan olmaya başlamışlardır. Eşkıyalardan bir kısmı devletin merhametini ve adaletini anlayıp küçüğü büyüğüne, büyüğü küçüğüne lanet ederek itaat etmişlerdir. Dağare setinde olan Halil ve beraberindeki eşkıyaların üç beş güne kadar Hille'ye geleceği beyan edilmiştir.¹⁹¹

3.2. IRAKEYN VE BAĞDAT

Dersaadet'ten Bağdat'a doğru gelmekte olan postanın İzmit civarından eşkıyalar tarafından alınmış olduğunu işitmiştik. Bu defa Terakki gazetesinde yer alan habere göre; postaya emanet edilen evrak ve emanet haricinde, eşyalarda vardır. Eğer ki postayı alanlar , henüz bulunmamış ise bunların aldıkları eşyaları seçkin kişiler bulmaya yardımcı olacaktır.¹⁹²

Aydın vilayetindeki "Aydın" isimli bir gazete, işyeri açmak için mühür basmıştır. Temsil olarak birinci nüshasında matbaamızın güzelliklerini dile getirmiştir. Memurlarına borçlu olduğumuzu ve şükranlarımızı arz ederiz. Bundan on iki sene önce vatanımızda bulunan matbaa yok olacak bir durumda iken şuan her yerde gazeteler basılmaktadır.¹⁹³

3.2.1. Tembih (Uyarı)

Tıp bilgisi olanların bildiği üzere gerek insanların, gerek hayvanların ve diğer şeylerin hayat sebebi teneffüs etmekte oldukları havadır. Temiz hava, hayvanların sağlığı için oldukça önemli olup, sağlıksız havayı teneffüs edenlerin sağlığı içinde önemlidir. Tıp ilmi insanlar için daima güzel havası olan mahallelerde ikamet etmesini ve ikamet ettikleri mahallelerin havasının hoş olduğu vakit dahi bunun devamı için uygunsuz olan hususlardan sakınmalarını tavsiye eder. Güzel havayı ihlal eden hususlar, tıbben kanıtlanmıştır. Bundan dolayı halk sağlığını korumak ve tıba yardım edebilmek için memleketlerde; durgun suları ve pis olan diğer yerleri temizledikten sonra başka sokaklarında temizliğine önem verilmelidir. Bizim memleketimizde olan evler dardır. Halkımız memleketteki meskenlerimize nispetle çok olduğundan temizliğe diğerlerinden ziyade bizim dikkat etmemiz gerekir. Çöplük alanlar, bulaşık kuyuları, helalar, ahırlardaki hayvan dışkıları, sokaklardaki hayvan leşleri gibi şeyler, güzel havayı ve sağlığı ihlal etmekte olup öncelikle bunların temizlenmesi gerekmektedir.¹⁹⁴

¹⁹¹Zevra Gazetesi, 27 Recebülferd, 1286, S.21, stn.2-3-4.

¹⁹²Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.5-6.

¹⁹³Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.6.

¹⁹⁴Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.5.

3.3. FRANSA

Fransa İmparatoriçesi Ojeni'n, Dersaadet'e gelerek padişahı ziyaret ettikten sonra Süveyş Kanalının resmi açılışına katılmak için Mısır'a gideceğinden geçen nüshamızda bahsetmiştik. Paris'ten yola çıkarak, Venedik yolundan Atina'ya geldikten sonra ekim ayının on altısında Dersaadet'e ulaşacağı Mümeyyiz gazetesinde yazılmıştır. Bu hesaba göre İmparatoriçe bundan on beş gün önce Dersaadet'e ulaşmıştır.¹⁹⁵

3.4. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)

Rusya, Büyük Petro zamanından beri "imparator" olma amacına sahipti. Rusya, bu seferde Hindistan'a doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu durum İngiltere'yi rahatsız etmiş ve iki devlet arasında diplomatik ilişkiler başlamıştır. İngiltere'nin, bu kadar fedakarlık ve bunca masraf yaptığı Hindistan'da taarruzda bulunan bir devlet ile yapacağı müzakerede nasıl davranacağı önemlidir. İngilizler, Rusya'nın Afganistan kıtasına ayak basmasından sonra oldukça telaşlanmışlardır. Düşmanın bu kadar yakın olmasına devletin henüz konuşma aşamasında olduğunu söyleyerek itiraz etmişlerdir. Gazetelerde bu konu hakkında türlü türlü itiraz bentleri yayınlamışlardır. Diplomatik Röyov adındaki bir gazete de ilerideki bendi ilan etmiştir. Orta Asya politikasının esas teferruatı sorgulayarak, bu konuda İngiltere Devletinin itirazını güzel bir şekilde açıklamıştır. Jurnalde Petersburg adındaki resmi Moskof gazetesi Orta Asya hakkında, İngiltere parlamentosunda cereyan eden müzakerede, İngiltere baş vekili Rusya ile İngiltere arasındaki uyumu görüşmüştür. Şimdiye kadar İngiltere'nin Hindistan kıtasıyla, Rusya arasında kavuşma perdesi derecesinde bulunan vilayet eğer ki kalıcı ise bunun kongreler arasındaki savaş ihtimali ortadan kalkmıştır. Bu meselede gösterilen delillerin kıymetini bilmek gerekir.¹⁹⁶

3.5. İRAN

İran'da, Kirmanşah ve civarında kolera hastalığının çıktığını ve bu senede imamları ziyaret etmek için İran tarafından ziyaretçiler geldiğini önceden belirtmiştik. Bu ziyaretçilerin hastalığın yayıldığı bölgelerden gelme ihtimali oldukça yüksektir. Ziyaretçiler, haftalardır Kerbela kasabasında toplu olarak kaldıklarından ve kasaba gayet dar olduğundan temizliğin yapılması oldukça müşküldür. Bu durum bir kısım hastalıklara müsait olduğundan İran'ın Kerbela ve Necef taraflarının karantinaya alınması kararlaştırılmıştır. Ancak Kirmanşah taraflarında hastalığın bitmesinden dolayı Hanekin'in karantinaya alınmasına karar verilmiştir. Tüm bu gelişmelerden sonra alınan telgrafa göre;

¹⁹⁵Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.5.

¹⁹⁶Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.6.

hastalık Kirmanşah ve civarında tekrardan ortaya çıkmıştır. Bağdat, Kazamiyye, Kerbela taraflarında hastalıktan vefat eden kişilerin haberi gelmeye başlayınca karantina nizamnamesi gereğince, binlerce nüfus içinden bir iki kişinin vefat etmesi üzerine bir memleketin hepsine hastalığın bulaşmayacağı ileri sürülmüştür. Bunun üzerine hastalığın daha fazla ilerlememesi için İran'dan gelen yolcuların Hanekin ve Mendeli'de on gün boyunca karantina altına alınmasına karar verilmiştir.¹⁹⁷

3.6. SAYI 22 (5 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 10 KASIM 1869)

3.6.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

3.6.1. Divaniyye

Valinin, Dağare'ye gelmesinden ekim ayının on yedisine kadar yapılan askeri harekâttan yirmi bir numaralı gazetemizde bahsetmiştik. Şimdilerde Dağare'de sadece on bir arş kadar açık yer kalmıştır. Ancak bu yerlere, kısa zamanda set çekilerek kapatılacaktır. Eşkîyalar ise hezimete uğrayarak perişan olmuşlardır. Cûbur ve Hazâ'il aşiretlerinin de terbiyeye muhtaç olduğunu ve bunun için de üçüncü bir hamlenin yapıldığını beyan etmiştik.¹⁹⁸

Sonradan gelen telgrafa göre; Hazâ'il ve Cûbur eşkıyaları, Şamiyen taraflarından gelen Cârullah adlı grup ile birlikte Cerbûiyye kalesine hücum etmişlerdir. Kalenin içinde bulunan kırk nefer kadar başı bozuk asker ve kale muhafızları savaş başlamadan üç gün önce Heykan'da ve Elbu Sultan aşiretini vurarak, Hille'den gelecek olan vapuru beklerken, Heykan'da bulunan Miralay Osman Bey; bir bölük piyade, bir bölük süvari ile eşkıyaları püskürtmüştür. Daha sonra Miralay Osman Bey, Divaniyye Mutasarrıfı Fehd Paşa maiyetindeki Müntefiklere bağlı süvarilerle, Cerbûiyye kalesine dört beş saat uzaklıkta bulunan, İlac Nehri civarındaki bir mahallede savaşarak yenilgiye uğratmıştır. Müntefik atlılarından bir kaçını yaralanmış olup, askerlerde yaralanan dahi olmamıştır. Eşkîyalardan yüz asker, bozguna uğrayınca Şefakiyye'ye doğru kaçmaya başlamışlardır. Dağare göğsünün bendi için altmış beş metre uzunluğunda, yirmi metre genişliğinde, su kesiminden aşağısı beş, sudan yukarısı dört metre olacak şekilde set yapılmıştır. Setin korunması için askerlere siper inşa edilmeye başlanmıştır. Eşkîyalar, uğradıkları hezimet yüzünden pişman olmuşsa da Muhammede-ş-şuhayr ve Elbû Sultân şeyhlerinden Abbas ve diğer reisleri kalben istekli değillerdir. Vali pazar günü Dağare'den Divaniyye ve Hille

¹⁹⁷Zevra Gazetesi, 21 Recebülferd, 1286, S.21, stn.5.

¹⁹⁸Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmuazzam, 1286, S.22, stn.1.

tarafına hareket etmiştir. Dağare ve Hille'den bir hafta sonra ayrılan vali, vilayete geri dönmüştür.¹⁹⁹

3.6.2. Irakeyn ve Bağdat

Irak'ın bir müddettir ilerlemesinin kötüye gittiğinden yukarıda bahsetmiştik. Memleketin, servetini arttırmak ve gelişmesini sağlayabilmek için Fırat ve Basra Körfezi civarında bir çıkış açmak üzere çalışmalara başlanmıştır. Dicle Nehri vasıtasıyla, Musul'a doğru bir yol açmak üzere Dicle Nehrini Nemrut Seddi, Sultan Abdullah, Ebu Şarib gibi seyri engelleyen arazilerin imhasına karar verilmiştir. Şehrizer'dan çekilen telgrafa göre; adı geçen engellerin ortadan kaldırılması için memurlar, Ebu Şarib arazisini temizledikten sonra Sultan Abdullah arazisine kadar olan mesafeye bakarak, arızanın ortadan kaldırılmasını hedefliyor.²⁰⁰

Bağdat'a gelmek üzere Dersaadet'ten hareket eden ve İzmit civarında gasp edilen posta olayının araştırıldığı geçen nüshamızda yazmıştık. Terakki gazetesinde yer alan bir habere göre; postayı vuran eşkıyalar henüz bulunamasa da, derin araştırmalar sonucu elde edilen deliller ışığında kaybolan eşyanın ve buna cüret eden kişinin yakın zamanda bulunacağı ifade edilmektedir. Ayrıca kaybolan postanın içerisindeki eşyaların zararı ise Postane idaresi tarafından karşılanacaktır.²⁰¹

Sa'rd (Sa'red) kasabasına bir saat uzaklıkta bulunan Kıtmi köyü karşısında ve Buhtân Nehri kenarında bir pınar ortaya çıkmıştır. Bu pınarın gözünden çıkacak suyun biri sarı biri siyahtır. Pınardan numune için bir miktar su alınarak çerağ ile kaynatılmıştır. Numune sonucunda bu suyun, Irak'ta kullanılan petrol yağına benzediği ve yararlı olmadığı anlaşılmıştır. Vilayet, suya bakılması için bir miktarının Diyarbakır'a gönderilmesini istemiştir.²⁰²

3.6.3. Politika (Dış Haberler)

Bazı gazetelerde yer alan habere göre; Yunan Kralı Yorgi, Fransa İmparatoriçesi Ojeni ve Avusturya İmparatoru Fransuva Josefi, Dersaadet'e gelerek padişahı ziyaret

¹⁹⁹Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmüazzam, 1286, S.22, stn.2-3.

²⁰⁰Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmüazzam, 1286, S.22, stn.3.

²⁰¹Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmüazzam, 1286, S.22, stn.4.

²⁰²Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmüazzam, 1286, S.22, stn.4

edecektir. Ancak bir takım gazeteler de yapılan bu haberin gerçeği yansıtmadığını beyan etmişlerdir.²⁰³

Diplomatik Röbov gazetesinden tercüme edilerek geçen nüshada yazılan yazının devamıdır. Habere göre; İngiltere, dikkatini İrlanda meselesine vermiştir (acaba bir çok masraf gerektirdiğinden Katolik papalarına güzel güzel evler yaparak, bu yüzden mi İrlandalıları taltif edelim, yoksa vergilerden mi indirim yapalım da isteklerimize ulaşalım). Bir zamanlar kimsenin önem vermediği Hindistan ve Orta Asya politikasından bahsetmekten kaçınırsak da Hindistan hakkında, Rusya ile aramızda cereyan eden münakaşada Hindistan'ın elden çıkmasının, İngiltere'nin zarar görmesine neden olacağı düşüncesi yer almıştır. Özellikle parlamentoda, Hindistan Brahmanlarının ve Pendanın (Hinduleması) ileri sürdükleri fikirlerden sonuca varılabilir. Mister Ostovik bu meseleyi çözmek için zaman kaybetmemek gerektiğini savunmaktadır. Ostovik "bu mesele parlamentoda vaktiyle ortaya konuldu da ne oldu" diyerek tepkisini göstermiştir. Lord Gladston Sir Balmavar ile konuşması sırasında, "dış işlerinden henüz devletlerarası görüşülen bir konunun sonucu alınmayınca parlamento tarafından hüküm verilemez" demişse de bu söz selefi Lord Palmerston'dan kalmaz. Bir menfaat varsa henüz vakti gelmedi denir. Sonunda da vakti geçti cevabı verilse de Mister Ostovik'in "vakit kayıp etmemeli" demesi nerede kalır? Lord Glaston, bu sözden sonra İngiltere devletinin şimdiye kadar tuttuğu politikadan Rusların bile memnun olacağını düşünmüştür. Bazıları Rusların Orta Asya'da verdikleri kararların bizim için büyük bir nimet olacağından bahsetmişlerdir. Halbuki diğer taraftan Rusya'nın Hindistan'a yaklaşmasını zararlı görüp, bunu engellemeye çalışıyorlardı. Üyelerden bir kısmı dahi Rusya ile komşuluk, Orta Asya halkı ile komşuluktan iyidir diyorlar. Halbuki amaçları Rusya'yı oralardan uzaklaştırmaktır. Bazı kişilerde, Rusya'da bize karşı savaşacak güç kalmadı diyorlar. Bununla birlikte Moskof'un geçmişteki hareketlerinden bahsetmeyi istemiyorlar. Diğer bir kısmı da Afgan ile birlikten vazgeçip, İran ile birlikte hareket etmeyi tavsiye etmektedirler. Diğer bir kesim de İran'ı bırakıp, Afgan ile İttifak yapılması gerektiğini önermiştir. Geri kalan bir kısmı da Afgan'a asla karışılmamasını, başka bir kesim de Afgan'ı kuvvetten düşürüp zaaf durumunda bırakmamayı tercih etmektedirler. Hindistan valisi Lord Lawrens, Şir Ali Han'a bir vaatte bulunmadığı iddiasındadır. Halbuki Lord Lorans'ın, Hint'e yardım etmesi için Şir Ali Han'a yardım vaadinde bulunduğunu söyleyenler yine kendileridir. Artık böyle bir başkasına muhalif fikirler ve faydasız görüşlerden bir başkasına fayda olamayacağından

²⁰³Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmüazzam, 1286, S.22, stn.4.

bizzat Hint politikasını kendi vicdanınızda muhakeme ve müzakere etmenin zamanı gelmiştir. Hiç kimse düşünmüyor ki Hint elden giderse İngiltere'ye ne kadar zararı olur. Bu zarar, tarif edilemez bir büyüklüğe yol açar. Bundan önceki Afganistan Habeşistan meselelerinde yapılan görüşmelerde, önlem alınsaydı savaş da ortaya çıkmazdı. Pekala bu mesele parlamento zamanında görüşülüp hallolsa nasıl olurdu? Lord Gladston, Sir Balmavar ile yaptığı görüşmede, bir maddeden netice elde edilemediyse parlamento tarafından hüküm verilemeyeceğini dile getirmişse de bu söylentiler, Selef-i Lord Parlamentosundan kalma bir şeydir. Lord Gladston, bu söylentilerden sonra İngiltere politikasının Rusları memnun edecek şekilde olduğunu ispat etmeye çalışsa da bunlar fayda etmemiştir. Bu makalede bahsedilenlere göre; Rusya'nın, Asya'da bulunmasının büyük bir nimet olacağına inanılmaktadır. Halbuki Rusya'nın, Hindistan'da bulunması bölgeye zarar verecektir ve bundan dolayı da Rusya'nın, Hindistan'da bulunması engellenmeye çalışılmıştır. Bir kısmı Rusya'yı, Hindistan' da ebedileştirmeye çalışırken bir kısmı da Rusya'nın kendilerine karşı savaş açacak güçte olmadığını beyan etmiştir. Moskof'un yapacaklarına karşı kendilerini korumaya ihtiyaç duymuşlardır. Bir takım kimselerde Afganlarla birlik olmaktan vazgeçip, İranlılarla birlik olmak istemişlerdir. Bununla birlikte Afgan'a karışılmamasını isteyen ve Afgan'ı güçsüz duruma düşürmek isteyenlerde vardır.²⁰⁴

Hindistan valisi Lord Lorans, Hint'e Şir Ali Hana yardım etmesi için vaatte bulunmasına rağmen, bu vaatleri inkar edenlerde olmuştur. İngilizler, Hindistan'da bir çok mülke sahiptir ve bu mülkler eğer Rusların eline geçerse İngilizlerin Hindistan için harcadığı milyonlar heba olacaktır. Hindistan'ın, Rusya'nın eline geçmesi Hint milleti için büyük bir üzüntüye sebep olacaktır. Bizce bunların hiç biri düşünülmemektedir. Biz Hindistan'ın, kadir kıymetini biliriz ve keyfiyete önem vermeyiz. Bundan dolayı Hindistan'ın kadir kıymetine bizlerden zarar gelmez. Çünkü iki yüz seneden beri Hindistan'a hasret çekenler vardır. Bunlar, isteklerine ulaşamadıkları halde çaresini aramaktan bir dakika dahi vazgeçmemiş olup, bu yolda bir çok engelle mücadele etmişlerdir. Lakin kendi başlarına istekli olan kişiler, şimdilerde zor duruma düşmüşlerdir. Bu meselenin çözümü de ancak vekillerimizin yardımlarıyla olur. Büyük Petro,"*Hindistan'ı alalım çünkü bir kere oraya ulaşırsak, artık İngiltere'nin servetine ihtiyacımız kalmaz*" diyerek bir vasiyette bulunmuştur. Ruslar, ilimden ve sanayiden

²⁰⁴Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmuazzam, 1286, S.22, stn.5

habersizdir ve İngilizler gibi denizlerde başarılı olamadıkları için Asya'ya doğru ilerlemek zorunda kalmışlardır.²⁰⁵

3.6.4. İran

İran taraflarından gelmekte olan kolera hastalığından vefat edenlerin olduğunu ve Hanekin Mendelcin bölgesinde karantina altına alındıklarından bahsetmiştik. Bağdat'ta iki üç günde bir görülen hastalık yüzünden, Bağdat'ın bulaşık hükmünde tutulmaması gerekir. İmam Musa el-Kazım ve Kerbela civarında hasatlık şiddetlenmiştir. İmam Musa'da üç dört günde bir, Kerbela'da on-on beş günde bir hastalık ortaya çıkmaya başlamıştır. Bundan dolayı buralar, bulaşık hükmüne girmiştir. Mendelcin ve Hanekin'de karantinanın devamına ihtiyaç duyulmamıştır. Azam civarındaki kişiler, İmam Musa El-Kâzım, Kerbela ve Necef'e gitmeleri ve Bağdat'a uğramamaları şartıyla İran'da karantinada kalmışlardır. Bağdat içinde hangi evde beklenmedik bir gelişme olursa yalnız o ev halkının karantina altına alınmasına karar verilmiştir.²⁰⁶

3.7. SAYI 23 (12 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 17 KASIM 1869)

3.7.1. İrakeyn ve Bağdat

Bağdat'ta kura ile ilgili kanunlar tamamlandığı için kura memurlarının, İmam Musa El-Kâzım kasabasında muayeneye başlamış olduklarını geçen nüshamızda beyan etmiştik. Bağdat'taki İmam Musa El-Kâzım kasabası dokuz mahalleden ibaret olup, bin iki yüz on iki asker bulunmaktadır. Bunlardan on yedi asker kuraya katılmaya hak kazanmış olup, dört askerin kurada adı çıkmıştır.²⁰⁷

3.7.2. İran

İran'a bağlı Sencabi aşiretinden Dalyan isimli fırkasından Nur Ali, Zahir, Hatim Han oğlu Şivaz Han, Hummalı Dalyan'ın oğlu Nasr yüz süvari ve seksen askerle birlikte Hanekin ve Kızılribat arasındaki dağa gelerek, telgraf hatlarını ve top başlarını kırmışlardır. Hanekin'den Bağdat'a gelmekte olan tüccarların, yirmi beş kilo ağırlığındaki mallarını gasp etmişlerdir. Hanekin kaymakamı üzerlerine bir miktar atlı asker sevk etmiştir. Kerc Dağı yakınlarında savaş olacak iken eşkıyalar, eşyalarını bile bırakıp sınırın diğer tarafına kaçmıştır.²⁰⁸

²⁰⁵Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmuazzam, 1286, S.22, stn.5-6.

²⁰⁶Zevra Gazetesi, 5 Şabanülmuazzam, 1286, S.22, stn.1.

²⁰⁷Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmuazzam, S.23, stn.1.

²⁰⁸Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmuazzam, 1286, S.23, stn.1-2.

3.7.3. Fransa İmparatoriçesinin Dersaadet'e Gelmesi

Fransa İmparatoriçesi Ojeni'nin Dersaadet'e gelmesi üzerine Beykoz'da büyük bir merasim gerçekleşmiştir. İstanbul gazetelerinin verdikleri açıklamalara nazaran İmparatoriçe ekim ayının ilk çarşamba günü Dersaadet'e gelecektir. Şimdiye kadar Osmanlı İmparatorluğuna gelen hiç bir misafire gösterilmemiş merasimler düzenlenmiştir. Hürmet ve saygı ile ağırlanan İmparatoriçe için halk binaları süslenmiş, gemiler donatılarak denizden ve karadan gösteriler yapılmıştır.²⁰⁹

3.7.4. Terakki-i Muhadderât Matbaası

Memleketimizde matbaanın günden güne ilerlemiş olduğundan bahsetmiştik. Terakki matbaasında, Terakki-i Muhadderât adıyla bir gazete çıkarılmıştır. Bu gazete Mümeyyiz matbaasında çocuklar ve nûresîdegân-ı eftale mahsus olmak üzere basılarak ulaştırılmıştır. Gazetenin ilk nüshasında halk için gazetelerin öneminden bahsedilmiştir. Gazetelerin kabiliyetli insanlar tarafından genişletilmesiyle, insanın insan olması konusunda hem kaynak hem de eğitmen olduğu vurgulanmıştır. Vatanımızın gayreti ve yardımlarıyla matbaamız her geçen gün ilerleme kaydedecektir. Gazeteler, insana doğru yolu gösteren bir araç olduğu kadar insanın maneviyatıdır. Çünkü gazeteler, bizden sonraki nesillere miras niteliğindedir. İnsanlar, bir zamana kadar kendisinin ne olduğundan, nereden gelip nereye gittiğini sorgular. Ona kendisinin insanlık olduğunu ve bu aleme diğer bir alemden geldiğini bundan sonrada başka bir aleme gideceğini ve buradan yok olduğu zaman diğer adının, izinin unutulmamasını sağlar. İnsanlar, evrende adının devamlılığını sağlamak için dünyasını ve ahiretini inşa ederek maddi-manevi mükafatlandırılmak ister. Gazetelerin ne derece önemli olduğundan ve halkımızın da gazetelere bir hürmet borcu olduğundan bahsettik. Ayrıca halkın, bir kat daha ilerlemesindeki gayretine de vesile olmak için yapılan yardımdan kusur edenler, büyük haksızlıkta bulunacaklardır. Lakin hamdolsun ki halkımız, kendi selamet ve mutlulukları için tavsiye edilen ilerlemeyi kabul etmektedir. Gazetelerimizin bir çoğu elinden geldiği kadar vazifelerinde kusur etmemektedir. Matbaanın vatanımızda bu kadar hızlı ilerlemesinden ve görevlerini yerine getirmek için gösterdikleri çabalardan dolayı gazetemize şükranlarımızı sunarım.²¹⁰

3.7.5. Fransa

Meclis-i Mebusan millet üyelerini seçme konusundan dolayı Paris'te uygunsuz durumlara yol açan kişiler, serbest kalınca Fransa İmparatorunun aleyhinde hareketlerde

²⁰⁹Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmüazzam, 1286, S.23, stn.2.

²¹⁰Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmüazzam, 1286, S.23, stn.2-3.

bulunmuşlardır. Fransa hükümeti, hiç vakit kaybetmeyerek serbest olan bir takım kişileri tekrar tutuklama kararı almıştır. Ancak tutuklanmayan kişiler, Paris'in Belleville meydanında gösteri düzenlemiştir. Göstericiler, polis tarafından dağıtılmıştır. Bu olayın sebebi henüz bilinmemektedir. Bazı gazeteler, Fransa'da meşhur başkanların devlet nazarındaki politikasında müttehim olmasından dolayı Fransa'ya giremeyerek, İngiltere'de vakit geçiren Victor Hugo adındaki zatı kaleme alarak, Fransa'ya gönderdiği mektubun, imparatorluk usulünü tercih eden tarafın sakat düşüncelerinden bahsederek, bunlardan serbest olanların iltizam etmeleri için tavsiyede bulunduğunu beyan etmektedir.²¹¹

3.7.6. Politika (Dış Haberler)

İngiltere'de Muhacirin Cemiyeti tarafından 1842 yılında kaleme alınan yazıda "Rusya, Asya'ya hakim olmak istiyorsa İngiltere'ye karşı üstünlük sağlaması gerektiği" ifade edilmiştir. Rusya, hemen ardından "Moskof, İran'la ittifak isteği içinde olduğunu göstererek, İran'a karşı olan ülkelerle savaş yapacağını" dile getirmiştir. Bir zamanlar Çerkezlerin milletvekilleri İngiltere'ye gelerek, Rusya'nın taarruzlarından şikayet etmiştir. Eğer İngilizler, Çerkezleri Rusya'nın eline bırakacak olursa Kalkuta'da sizinle görüşürüz diyerek tehdit etmiştir. Parlamentoda geçen en önemli konulardan biri de, Hindistan'ın İngiltere'den ayrılarak bir idare tahtının bulundurulması için oylamaya gidilmesidir. Oy verenlerin fikirlerine göre, İran ve Afganistan'a Londra'dan gönderilecek elçi yerine, Hindistan hükümeti tarafından bir elçinin tayin edilmesi daha doğrudur. Ancak elçi gönderilmesi fiili hükümdarlığa mahsustur ve Hindistan'da İngiliz olarak bir kaç muhacir bulunmaktadır. Hindistan'ın yakın zamana kadar Orta Asya'ya yerleşene komşu olacağından şüphe edilmemelidir. Biz zannediyoruz ki kuzey tarafların sahibi o kahramandır. Kahraman Çerkezlerin, Rusya'yı iki yüz seneden beri istediğini önceki azimlerinden bile bellidir. Kırım'da, birleşmiş devletler ordusu kendisine galip gelmiştir ve Rusya'yı sıkıntıda bıraktığı zaman bile Rusya, bu emellerinden vazgeçmeyip gücünü daha da kuvvetlendirmiştir. İngilizler, Orta Asya ve Hindistan politikasında anlaşmaya varabilmek için görüşmelere başlamıştır. Hintliler, İngilizlerin bu konuda korkak davrandığını ve Rusya'ya direnme konusunda aciz olduklarını düşünmektedir. Bu durumda Afganistan hükümeti gibi orta yolu bulmaya çalışan devletler, Rusya'nın işgallerine karşı ne sözle ne de fiilen yardım edebilmiştir. Hatta içlerinden bazıları bu konuda İngilizler tarafından bir hile yapıldığını düşünmüştür.²¹²

²¹¹Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmüazzam, 1286, S.23, stn.4-5.

²¹²Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmüazzam, 1286, S.23, stn.5-6.

3.7.7. İran

İran'dan Kirmanşah Hakimi İmadüddeve hazretlerinin gelecek ramazan ayına doğru Tahran'da bulunması nedeniyle yerine geçici olarak, oğlu Sarımü'd-Devle geçecektir. Geçenlerde Şiraz taraflarında şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Deprem sırasında bir çok ev ve dükkan yıkılmıştır. Loristan sancağı ahalisinin mürettebat ve mükellefat-ı mirriyyeyite'diyye ve ifa hususunda gösterdikleri muhalefetten dolayı KirmanŞah taraflarından üzerlerine asker sevk olunmuştur. Adı geçen mürettebattan bir kısmı af istemişse de ahali isyana devam etmiştir.²¹³

3.8. SAYI 24 (19 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 24 KASIM 1869)

3.8.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnha (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

3.8.1.1. Divaniyye

Valinin, Divaniyye ve Hille taraflarında emniyeti sağlamak için Dağare'den Divaniyye'ye oradan da Hille'ye gideceğini geçen nüshamızda beyan etmiştik. Bu defa alınan telgrafa göre; Divaniyye de bulunan Mücâhise Şeyhi Venân, Celîhe Şeyhi Bedîvî savaşlarda yer almıştır. Merkum Venân (Vinân), vali sadrın setti ile uğraşırken üzerlerine gelip savaş açmış olan eşkıyalarla birlikte bulunduğunu itiraf etmiştir. Bahsedilen ihtilalın asıl suçluları bunlar olup, merkum Bedîvî de ilk önce İfk'te savaşmıştır. Daha sonra geri dönen taburların emniyetini sağlayarak kendisi de sadakat göstermiş gibi davranıp bahsedilen tabura ihanet etmiştir. Merkumların ikisinin idamlarına karar verilmiştir. Geçen salı günü birisi Divaniyye köprüsünün beri tarafında, diğeri de köprünün öteki tarafında idam edilmiştir. Bundan sonra vali, Ahmet Paşa'yı üç tabur askerle Divaniyye'de bırakarak kendileri de vapurla Hille'ye gitmişlerdir. Azimiyye kasabası civarında bulunan kurrâdelerin(kuraya katılanlar) muayenesine başlanmış olduğunu geçen nüshamızda beyan etmiştik. Bu defa kura memurları tarafından verilen bilgilere göre; o tarafın muayenesi bitmiştir. Esnan içerisinde bulunan bin kırk bir askerin, on dördü kuraya dahil edilmiştir. Bu on dört askerden, üçünün ismi kurada çıkmıştır.²¹⁴

3.8.2. İrakeyn ve Bağdat

3.8.2.1. İhtiyaç

Tarımın insanların hayatında diğer ihtiyaçlara göre öne geçmesi, sanat ve ticaretin ayrı dallara ayrılmasına neden olmuştur. Ticaret, yapılan bir şeyin elden ele değiştirilmesi

²¹³Zevra Gazetesi, 12 Şabanülmuazzam, 1286, S.23, stn.6.

²¹⁴Zevra Gazetesi, 19 Şabanülmuazzam, 1286, S.24, stn.1-2.

demektir. Eğer ki bir şeyi ortaya çıkarmak sanata bağlı ise bu konu üzerinde durmaya gerek yoktur. Sanat için kullanılan eşyanın en çok muhtaç olduğu şey, tarımla ortaya çıkmaktadır. Örneğin dokumada gerekli ipek, dut bahçelerinde yetiştirilip ipek böceği beslemekle ve pamuğu ekmekle alakalı olduğu için tarım, insanların birinci ihtiyacıdır. Bilindiği üzere ziraat ifadesinden kastedilen, bir cins tohumu hazırlanmış tarlaya ekip, mahsulünü almak ise de aslında toprağın tohumu yetiştirmesinden faydalanma demektir. Buna bağlı olarak tarım, iki kısma ayrılır. Birincisi; toprağın tohumu yetiştirme gücünden mahsulün yetişmesine kadar olan süre, ikincisi ise; her hangi bir iş yapmaya gerek olmayıp, toprağın yetiştirme gücü ile ortaya çıkan imkandan faydalanmaktır. Ekincilik, ekip biçmeye ihtiyaç olmaksızın toprağın tabiatıyla ortaya çıkan ürünün güzelce koruyup, kullanmaktır. Milletlerin serveti kitabında *“tabiâtin ben-î beşeri beslediği memelerin birisi zirâatdir zirâati girüde olân milletler bunu teksîr ve tevfîr itmeğe mecbûrdur”* diyerek tarımın asıl önemine vurgu yapılmıştır. Lakin şurası dikkatten uzak tutulmaması gerekir ki, ziraatı geride olan milletlerin ziraatı çoğaltmak yerine ürünün çeşidini çoğaltması daha doğrudur. Ziraat yalnızca buğday, arpa, pirinç gibi bir kaç ürün ile yapılmamalıdır. Çünkü farklı ürünler ekilmezse başka ülkelere muhtaç olunur. Bir halkın başka bir ülkeye muhtaç olması, servetinin büyük kısmının dışarıya çıkarılması demektir. Bir memleketin arazisi, suyu ve havası, diğer yerlere uymayıp, tabiatın tesiri her noktada başka bir surette değişiklik gösterir. Irak halkı, arazilerde tecrübesi az olduğu için yeni ürünlerin yetiştirmeye müsait olup olmadığını bilemez. Örneğin Irak halkına, Hindistan'da yetiştirilen meyveleri yetiştirin diye bir tavsiyede bulunulduğu zaman Irak halkı, arazi yapısının buna müsait olup olmadığını bilmeden yetiştirebilir. Ancak Şamiyye taraflarından bir çiftçi, Irak'ta çivid ekmiştir. Hatta çivid ekenlerden bir kısmı belli bir dereceye kadar sonuç almıştır. Hatta bazı kişiler, Hindistan çividi derecesine ulaşması için görülen engelleri, ortadan kaldırılmalarına rağmen yine de ümitsizliğe düşmüşlerdir. Bu olayın neticesini anlamak için ziraatçilerimizin hiç biri arazinin yapısını incelememişlerdir. Ziraatçiler, bir arazinin yapısını anlamaya çalışmamıştır. Ziraat eğitimi alan kimseler, bir arazide hangi üründen verim alacaklarını tam olarak kavrayamamıştır. Bundan dolayı ziraatçıların, arazilerde tecrübeli olması gerekmektedir. Tıp bile tecrübelerle gelişmiştir. Bundan önceki zamanlarda yaraların tedavisi için soğuk suya ihtiyaç duyulmazken, bugün yaraların soğuk suyla yıkanması tavsiye edilmiştir. Avrupa'da, ziraatçılar kendi arazilerinde oldukça tecrübeli olmalarına rağmen yine de arazileri için uğraşmışlardır. Irak'ta, önceleri Rumili tarafında pamuk yetiştirilirken sonraları diğer bölgelerde de pamuk

yetiştirilmiştir. Neticede tarım için öncelikli olan şart tecrübe ve tecrübe edinebilmek için hevesli olmaktadır.²¹⁵

3.8.3. Politika (Dış Haberler)

Avusturya İmparatoru Fransuva Jozefin, padişahı ziyaret etmek için İstanbul'a gelmek üzere bulunduğunu bundan önceki nüshamızda bahsetmiştik. Bu defa Dersaadet'teki gazetelerin verdiği haberlere göre, İmparator on altı ekim (teşrinievvel) perşembe günü Tuna yoluyla İstanbul'a gelmiştir. Ziyaret amacıyla İstanbul'a gelen Prusya Veliahdı ile İtalya Kralı Victor Emanuel'e oldukça saygılı davranmışlardır. Bundan başka Filemank kralının kardeşi ve Filemank donanmasının baş amirali Prens Henri'nin, Süveyş kanalının resmi açılışı için Mısır'a gidecekleri oradan da padişahı ziyaret etmek üzere sekiz kasım (teşrini sani) ayında İstanbul'a gelecekleri duyurulmuştur.²¹⁶

Rusya, Lehistan ile Almanya'da bulunan Museviler alâzu'mihim (kendi zanlarına /kendi inançlarına) göre, Hazreti İsa'yı altı bin seneden beri beklemektedir. Önceleri bazı alametler gözlemlenmiştir. Alametlerin Kudüs'ten görüneceğine dair bir takım fikirler ortaya atılmıştır. Bunun için halktan bir komite teşkil edilerek, akçe toplanmıştır. Mesihi görmeyi umut edenlerden bir çoğu, zikir olunan komiteye borçlanmıştır. İstanbul'da bulunan Yahudilerden bazılarının da Kudüs'e gitmekte olduğu gazeteler tarafından yazılmıştır. İsa'dan bu vakte kadar bin sekiz yüz altmış dokuz ve Musa'dan bugüne kadar üç bin beş yüz on dört sene geçmiştir. Museviler, mesihi altı bin seneden beri beklemektedirler.²¹⁷

3.9. SAYI 25 (26 ŞABANÜLMUAZZAM, 1286 / 1 ARALIK 1869)

3.9.1. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

3.9.1.1. Divaniyye

Valinin, Hille'ye gittiğinden geçen nüshamızda bahsetmiştik. Vali, Hille'ye gittikten bir gün sonra vapur ile Kenaniyye'ye gidip, Fırat ile Dicle Nehirleri arasında kanalın açılması için gereken işlemlere başlamıştır. Yine nehrin arasına yapılacak tren hattı ile Fırat şaddı için mevkiye gitmiştir. Tren güzergahının üzerinden geçerek geçen salı günü Bağdat'a gelmiştir.²¹⁸

²¹⁵Zevra Gazetesi, 19 Şabanülmuazzam, 1286, S.24, stn.2-3-4-5.

²¹⁶Zevra Gazetesi, 19 Şabanülmuazzam, 1286, S.24, stn.5.

²¹⁷Zevra Gazetesi, 19 Şabanülmuazzam, 1286, S.24, stn.6.

²¹⁸Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmuazzam, 1286, S.25, stn.1.

3.9.2. Irakeyn ve Bağdat

Dersaadet'te yayınlanan Levend Herald adlı İngiliz gazetesi, Bağdat civarından almış olduğu haberlere göre; yirmi beş bin çadırdan oluşan Müntefik aşireti, yirmi iki bin çadırdan oluşan Ben-i Lam aşireti ile birleşmiştir. Ancak Müntefik aşireti, vergiler sebebiyle bir takım isyan hareketlerine kalkışmıştır. Levand Herald'in haberleri aldığı muhabir, olayların doğruluğunu aksi şekilde yazmıştır. Yazar, ise olayın aksinin yazılmış olduğunu gördüğünde basın kanunu gereğince cezalandırılması gerekmektedir. Bu bent yazıldığı zaman, kendince haberin İstanbul'a henüz ulaşmadığını varsayarak, olayları aksi şekilde aktarmıştır. Levand Herald, her duyduğu saçmalığa kapılarak, sorgulamadan yazmaktadır. Gazetecilik sıfatına ne derece yakışır böyle saçmalıkları yazmak? Irak'ta büyük küçük tamamının bildiği ve bir buçuk iki aydan beri nüshamızda yer alan ihtilalın yaşandığı, Hille ve Divaniyye tarafında bulunan Ben-i Lam aşiretinin Müntefik aşireti ile ne mevkiye ne de diğer bir suretle münasebeti olmamıştır. Devlete borcu olan bir kaç askerlerin kötü telkinleriyle, şeyhlerinin fikirlerine hizmet amacıyla itaatsiz bir muhbirin isyan halinde göstermek istediği Müntefik aşiretinin en şerefli reislerinden biri Müntefik Mutassarıfı ve diğeri de Divaniyye mutasarıfı bünyesindedir. Bunlar, aşiret halkıyla beraber hizmetler vererek, içlerinden bazıları mükafatlandırılmıştır. Ben-i Lam, ise kendi işleriyle meşgul iken neden muhalefet olacaklarının sorgulanması gerekmektedir. Bu hususta Osmanlı Devleti'nin, şimdiye kadar aşiret halkının ödemesi gereken vergiden hangi imtiyaz ile muaf tutulduğunun sorgulanması gerekmektedir. Eğer bu doğru ise Bağdat, Divaniyye, Müntefik, Kerbela ve Ammare sancaklarının gelirlerinin nereden ve ne şekilde geldiğinin açıklanması gerekmektedir. Aksi halde şimdiye kadar halk, ürünlerinin ancak onda birini elde edebilirdi. Devletin her tarafta adaletle konulan kanun hükümleri burada bile icra edilmiştir. Bu yolda bir takım gümrük idarelerinin affı, halka bir çok arazi ve emlağı gibi neticesiz fedakarlıklarla halkın arazi ve servet sahibi olması için çalışmıştır. Muhbir, Osmanlı'nın ilerlemesini görmek istememektedir. Osmanlı Devleti, yalnızca burada değil ülkesinin her tarafında icra da bulunmuş olup, milletin servetini ve refahını sağlamaya çalışmıştır. (Bağdat'ta yeniden vergi düzenlemesinden dolayı Müntefik ve müttefikleri isyan etmiştir.) Gazetelerde yapılan muhbirlik olayı geniş ve derin bir sorgulama ile hakikate ulaşılmadan yazıldıysa muhbirlik edenler utanmalıdır. Yalnız Levand Herald muhbirlerine değil, gazetelere bent yazmakla milletine hizmet eden

kişilerin tamamına tavsiye ederiz. Çünkü muhbirlik yolunda suç işleyenler, şöyle dursun ihtilaldan çıkıp da abartanların vadisine ayak atmak bile ayıptır.²¹⁹

Dicle Nehrinde seferleri engelleyen Ebu-Şarib arızası onarılmıştır. Bundan dolayı tadhîr (arızaları giderme) memurları daha yukarı taraflara doğru gittikleri bundan önce belirtilmişti. Bu defa da bu memurların belirttikleri ve işaret ettikleri gibi Dicle Nehrinden, Musul'a beş saat uzaklıkta bulunan settin, Nemrut'a kadar olan kanal üzerinde bulunan iki büyük arıza da giderilmiştir. Bu seddin arızasının giderilmesi o kadar zor değilse de suların yükselmeye başlamasıyla set, sular altında kalmıştır. Ancak bu durumun çözümü seneye bırakılmış ve bu durumda vapur, bu sedde kadar işleyebileceğinden ondan daha ileri Musul'a kadar olan mesafenin karadan gidilmesine karar verilmiştir. Bu seddi Nemrud'un bir köprü olduğu insanlar arasında söylenmekte ise de bu defa yapılan incelemeye göre bu setin, önceleri bir köprü durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Şimdi ise yapılan keşiflere göre bu setler birbirine girmiş, Avâye ve Câîf (Câbif/Cabef) isimli iki ayrı set olup, Avâye denilen set önceleri hem köprü hem de Erbil tarafında olan bir suyun Cizre'ye geçirilmesi için yapıldığı, Câîf (Câbif/Cabef) ismindeki diğer bir set ise o bölgede sonradan yapılmış olmayıp buralarda bulunan zincirleme yerli ve tabii bir kayadan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Avâye settinin yıkımı kolay olsa da Câîf settinin yıkımı mümkün değildir. Bunun için gelecek sene nehrin sol tarafından, bir kanal açılarak Musul'a kadar gidilmesi planlanmıştır.²²⁰

İran taraflarında ortaya çıkan kolera hastalığı, "atabât-ı şerifeyili-eclî'li-ziyâre"(Kerbelâ, Necef, Kâzîmiye'de Şiilerce ziyaret edilen yerler) ziyaret için gelen ziyaretçiler tarafından Bağdat, Kazîmiyye, Kerbela ve Necef'e dahi bulaşmıştır. Ancak kolera hastalığı şuan da Bağdat'ta tamamen geçmiştir. Kerbela ve Necef taraflarında ise üç dört günde bir kolera hastalığı gözükmektedir.²²¹

3.9.3. Politika (Dış Haberler)

Floransa'dan çekilen, jurnalde Diba adlı Fransız gazetesinde yer alan telgrafa göre, Kahire'de Avrupa ticarethaneleri tarafından tayin edilecek üyeler, kasım ayının ilk günü mecliste yayınlanacak anlaşma ve Avrupa ile Doğu Hindistan arasındaki ticareti kolaylaştırmak için görüşmeler yapılacaktır.²²²

²¹⁹Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.1-2-3-4.

²²⁰Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.4.

²²¹Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.5.

²²²Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.5.

Gelecek yıl Petersburg'da açılacak sergiye, Rusya İmparatoru Aleksandır ve Fransa İmparatoru Napolyon davet edilmiştir. Ancak İmparator Napolyon, sergiye geleceğini kesin bir dille söylemeyerek, bir engel çıkmaz ise sergiye katılacağını beyan etmiştir. (Demek oluyor ki geçen sene Paris'te açılan sergide, İmparator Napolyon'a verilen vizitelerden bazıları sonradan iade edildiği gibi Rusya İmparatoru vizitesi de serginin açılışı sırasında iade edilecektir.)²²³

Viyana'dan çekilen Semafurde Marseyi adlı Fransız gazetesinde yer alan telgrafa göre; Avusturya Ferd Mareşali Arşidük Alberd, canib-i imparatoriyye'ye "askerlerden paraya ihtiyacı olanların sıkıntı çekmeyerek kolaylıkla para sahibi olabilmeleri için yüz bin filorin sermaye ile borç verebileceğini duyurmuştur."²²⁴

3.10. SAYI 26 (3 RAMAZANÜLMÜBAREKE, 1286 / 7 ARALIK 1869)

3.10.1.Hindistan

İstanbul gazetelerinin Hindistan gazetelerinden aldıkları habere göre Ahmed-Âbâd bölgesinde çıkan çekirge istilasından dolayı ekili ürünler mahvolmuştur. Çekirgelerin, Hindistan'ın aşağı bölgelerini istila etmesiyle Bombay ve Ahmet-Âbâd bölgesinde yaşayan halk, zor duruma düşmüştür. Şimdi ise çekirge istilasını Hindistan'ın iç taraflarına doğru yayılmıştır. (Dünyadaki işler, her zaman tek bir yerde dönmemektedir. Dünyanın bir kısmı refah içinde yaşarken, bir kısmı yoksulluk ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bombay ve Ahmed-Âbâd'taki kişilerin bu haline diğer insanların üzülecekleri malumdur. "*Bezzâ gazet el-eyyâm mâbeyn-i ehlihâ mesâ'ib-i kavminde kavm-i fevâ'id*")²²⁵

3.10.2. Özel Maddeler

Osmanlı Devleti, elli dokuz senesindeki Tanzimat-ı Celile-i gereğince askeriye umum-ı kuvve-i beriyye nizamiyye ve redif olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Şimdi ki düzenlemeye göre nizamiyye sınıfından ihtiyat (yedek) sınıfı ayrılarak, redif ve müstahfiz sınıfı ilave edilmiştir.²²⁶

Medeni devletler, düzen içinde yaşayabilmek, şanını arttırmak, itibarını ve bağımsızlıklarını koruyabilmek için tevfik-i Bariye ve onunla beraber devleti teşkil eden esasları zamanın gerekli şartlarına uygun olarak, padişah tahta çıktığı günden beri amaçlarını elde edebilmek için çalışmışlardır. İlerlemenin, refahın, kurtuluşun ve barışın

²²³Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.6.

²²⁴Zevra Gazetesi, 26 Şabanülmüazzam, 1286, S.25, stn.6.

²²⁵Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.1.

²²⁶Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.1.

devamı için çareler aranmaktadır. Mülkün, milletin ve askerlerin güvenliği için zamanın şartlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Elli dokuz tarihinde yapılan ıslahatlarla, nizamiyye ve redif adlı iki yeni askeri sınıf eklenmiştir. Nizamiyyeden oluşturulan beş ordu dairesinde redif taburları yapılarak, her biri redif taburu dairesindeki iki taburluk bireyleri oluşturulmuştur. Ancak bazı ihtiyaçlardan dolayı yeni düzenlemelere gerek duyulmuştur. Askeriyenin birincisi eskiden olduğu gibi nizamiyye, ikincisi redif, üçüncüsü mustahfazdır (üçüncü kısım yeni yapılmıştır). Nizamiyye sınıfı, dört sene devam edecek şekilde iki sınıfa ayrılmıştır. Ayrıca diğer kısımlardaki askerlerin de dört sene boyunca nizamiyyede hizmet etmiş olmaları gerekmektedir. Bu kişilerin tabur ve alayları memleketlerine gönderilerek, iki sene boyunca bu sınıfta bulunmaları şartıyla redif kısmına alınmıştır. Mustahfaz kısmın da sekiz sene boyunca kalmaları ve bu süre zarfında yetmiş yedi senesinde "mebde-i ibtihâza" uygun görülmesi gerekmektedir. Maddelerin esasları ve diğer hususların düzenlenmesi padişahname arzı ile yapılacaktır. Birleşik düzenlemeler metni ve diğer uygulamalar askerlere bildirilmiştir. Vali, vekil, müftü, diğer düzenlemeler ve yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda saltanata olan güvenin bir kat daha artacağını göreceğiz. Yeni düzenlemeler gereğince ihtiyat sınıfının açılışı dahi soyutlanmış kuvvetli ihtiyacı gözetmeksizin redif bireyleri celb etme mecburiyetinden kurtulmuş olarak onların tarımdan, ticaretten, çocuklarından ve eşlerinden uzak tutulması kazaya-i matlube-i mültezimesinin ilerlemesi amacıyla nizamiyye sınıfında sürekli olarak silah altında bulunması demektir. Nizamiyyede bulunan kişiler, iki sene ihtiyat sınıfında bulunacaklarsa hizmetlerine ihtiyaç duyulmadığı zamanlarda bu kişilerin diğer vatandaşlar gibi memleketlerinde bulunacakları zaman redifin bir senesi indirilecektir. Müstahfiz sınıfına gelince memleketimizin muhafazası, devletimizin, vatanımızın görevleri ve dini hükümlerin ifası için gerek görüldüğü zaman kendi rızalarıyla akın akın gelerek, yine Osmanlı Devletinin büyük bir ihtiyacı halinde de mülklerini ve namuslarını korumak için görevlerinin yerine getirecekleri şüphesizdir. Müstahfiz sınıfının görevleri her gün kaydedilmektedir. Bu kişilerin, askerlikte serbest oldukları zaman nizamiyye, ihtiyat ve redif için çağrıldıklarında müselliha-i muhafaza-i memleket hidemet-i gereğince ve vatan sevgilerinden dolayı memnuniyetlerini biliriz. Yeni düzenlemeler ve yukarıda beyan edilenler nizamnamede yer alacağından dolayı nefret eyleminde bulunanlar mahkeme önünde kayıt altına alınacaktır.²²⁷

²²⁷Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.1-2-3.

İşte bu ferman geçen perşembe günü ordudaki mevcut süvari, piyade, alay, tabur, emniyet, memurların mülkiye ve askeriye görevleri için memlekete çağırarak mevkilerine saygı göstermek amacıyla vali paşa tarafından okunmuştur. Asker denilen şey vatanın evlatlarından ibaret olup, belli bir düzen altına girmekle vücuda gelir. Bu sebepten dolayı padişah, askerlik yükümlülüğü bulunanlara askerlik sanatını öğretmek, saltanatı düzenlemek ve bunca seneden beri Osmanlının şanını bir kat daha yüceltmek maksadıyla fayda sağlayacak şeyleri gözetmektedir. Ayrıca padişah, askeriye için yeni düzenlemeleri vücuda getirmiştir. Askeriye sınıfının düzenlenmesiyle beraber, redifeden birer sene indirilip ihtiyada tahsis ederek askeriyeyi hafifletmiştir. Mustahfaz ise her müminin vatanlarını korumakla yükümlü olduğu sınıftır.²²⁸

3.10.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

3.10.3.1. Divaniyye

Hille Sancağı Mutasarrıf Muavini Muhammet Emin Efendi görevinden ayrılarak Ravendiz Kaymakamı Seyyid Efendi Hille mutasarrıfı muavinliğine tayin edilmiştir.²²⁹

Geçen gazetemizde beyan olunduğu üzere Hille ve Divaniyye taraflarında güvenlik sağlanmıştı. Bir müddet daha bu bölgelerde asker bulundurulmuştur. Mirliva Ahmet Paşanın kumandası altında olan ordunun bölgeyi terk etmesiyle, taburların yerlerine gitmeleri için vali, Divaniyye'den gelmiştir. Üçüncü alayın ikinci taburu ise Musul'a sevk edilmiştir.²³⁰

3.10.4. İrakeyn ve Bağdat

Bağdat Sancağı Mutasarrıfı Muavini Ahmet Edip Bey, Tuna vilayeti Teftiş Reisliğine tayin edilmiştir. Şehr-i Rûz Sancağına bağlı Ravendiz Kaymakamlığına Abdullah Ağa tayin edilmiştir.²³¹

3.10.5. Afgan

Afganistan Emiri Şir Ali Hana muhalif olan Afgan Emiri Sâbık Muhammed Azim Han ile kardeşi Abdurrahman Han taraftarlarının Herat şehrini zapt ettiğinden bahsetmiştik. Bu olayın doğru olmadığına dair Bombay'dan çekilen bir telgraf üzerine on beş numaralı nüshamızda da yer alan bent ve telgraf, Hindistan hükümeti tarafından doğrulanmamış bir beyandan ibarettir. Halbuki Herat şehrinin zabtı hakkında önceleri

²²⁸Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.4.

²²⁹Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.4.

²³⁰Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.4.

²³¹Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.4.

bahsettiğimiz bilgiler, bir çok gazetede yer almıştır. Bu bilgiler doğrulanıncaya kadar önceden yazılmış haberlerin yanlış olduğunu düşünmek mümkün değildir. Herat'ın zabtı haberi doğru olup, Azim ve Abdurrahman Hanların bu dereceye kadar güçlü bir iktidar sahibi olmadıklarından dolayı meselede Rusya'nın yardımında bulunduğu görüşümüzü beyan etmiştik. Şimdi ise Tahran'dan aldığımız doğru haberler, bu meselenin hakikatini ortaya koymaktadır. Şöyle ki Şir Ali Han aleyhinde eğer ki düşmanca bir tavır da bulunmuşlarsa bile kuvvetleri başarılı olmadığı için Rusya'nın da daha önce yardım teşebbüs etmesinden dolayı şimdi de Rusya'nın yardım etmesi için müracaat etmişlerdir. Rusya'da, sadece yardım etmekle kalmayıp, Herat'ın zabtı değil belki de Şir Ali Hana baskı yaparak, Afganistan'ın sandallı imaretine kendilerinden birinin geçmesini sağlayacaktır. Bu ve diğer meseleleri görüşmek için Horasan yoluyla Buhara tarafında bulunan Rusya ordusu, baş kumandanının yanına gitmiştir. Bu duruma göre bize Herat'ın zabtı ile ilgili ortaya çıkan haberleri ihbar eden Hindistan gazeteleri ihbar ettikleri haber için Hindistan Hükümetini ve İngiltere Devletini uyarmaktayız.²³²

3.10.6. Politika (Dış Haberler)

1866 senesinde Avusturya ve Rusya arasında meydana gelen muharebe üzerine, Avusturya'nın Prusya'yla husumeti olmasına rağmen iki devlet arasında yapılan sözleşmenin korunması için Avusturya bu doğrultuda yazılmış düşmanca yazıları meydana çıkartmayarak Prusya ile olan komşuluğunu korumuştur. Rusya ve Avusturya arasındaki savaş üzerine Avusturya'nın kaybını düşünecek olursak ve bu durumun ileride de devam edeceği ihtimali göz önünde bulundurulursa Rusya, Avusturya'nın idaresi altındaki Rus milletlerini tahrik ederek, kendi tarafına çekmek için çaba sarf etmiştir. Avusturya ve Rusya arasındaki ilişki başka bir kazancıda sağladığını beyan etmiştik. Prusya'nın, Baltık Denizinde donanmasını çoğaltması ve Rusya'nın Prusya'dan çekinmesi yalnız ikisi arasında yapılan sözleşmenin bozulmasıyla kalmamıştır. Rusya'nın Prusya'dan çekinmesi bu defa aralarındaki soğukluktan kaynaklanmaktadır. Avusturya'nın ve Prusya'nın Rusya hakkında olan niyetlerini bir noktada topladık. Bu niyetler, Avusturya ve Prusya arasında Rusya'ya karşı yeni bir ittifakın doğmasına neden olabilir. Bu münasebetlerin Avrupa politikasına tesiri artarsa Avrupa'da sulhun devamı için yeni bir senedin kabul edilmesi gerekir. Çünkü öteden beri Avrupa'nın politikasını barış noktasından diğer tarafa meyil ettirecek sadece Rusya'nın ihtilalıyla meydana gelebilir. 1866 senesinden sonra Prusya'nın, bu doğrultuda ortaya çıkan istekleri daha sonradan Rusya ve Prusya arasındaki ittifakta karşılıklı barışa

²³²Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.5.

aykırıdır. Avrupa'da, Asya'nın tekarürünü hiç olmazsa ittifakın bozulmasına bağlı olarak görülürdü. Rusya ve Prusya ittifakının bozulmasıyla, Avusturya ve Prusya'nın Rusya'ya karşı birleşmeye mecbur kalmaları, geçmişteki isteklerinin birazda olsa azaldığını göstermektedir. Daha sonraki barışı Prusya'nın, Rusya'dan ayrılmasına bağlı olduğunu zannedenler şimdi ise yeni politikanın devamı olarak görmektedir.²³³

3.11. SAYI 27 (10 RAMAZANÜLMÜBAREKE, 1286 / 14 ARALIK 1869)

3.11.1. Irakeyn ve Bağdat

Dicle ve Fırat Nehirlerinin keşfi için Avrupa'dan sipariş edilen vapur sandallarından Hadba adındaki vapur beş beygir gücündedir. Bu vapurun, bir kısmı geçen gün Bağdat'ta ulaşmıştır. Burada muayeneleri yapıldıktan sonra Bağdat adlı vapurla birlikte Musul'u keşfetmesi için gönderilmiştir. Şehba adındaki vapur ise yedi beygir gücünde olup, diğer kısımlarının iki güne kadar Basra'dan gelecek olan Musul vapuruyla geleceği duyurulmuştur.²³⁴

3.11.2. Emniyet Sandığı

On beş numaralı nüshamızda emniyet sandığının üç aylık muhasebesini beyan etmiştik. Bundan böyle her üç ayda bir sandığın o zamana kadar olan işlemlerine gazetemizde yer vereceğiz. Geçen ekim ve kasım ayları işlemlerini açıklayan memurlar tarafından düzenlenen pusulaya göre;

"1174540 (başlangıcından Ağustos'a kadar sandığa teslim olunan) + 477387 (Ağustostan Kasım'a kadar üç ay sürede sandığa verilen) =1651927

1651927 - 304105 (bu sermayeden faizli faizsiz olarak ashab-ı nukd sözünde bulunan) = 1347822

1347822 - 1232425 (ile faiz mustakir zannıyla borç olunan) = 115397

115397 + 37972 (borç olunan paradan vadesi gelmiş olup da sandığa teslim edilen) = 2524

37972 + 2524 (iade edilen faiz) = 155893 (sandıkta mevcuttur)

281204 bir takım eşyalar

²³³Zevra Gazetesi, 3 Ramazanülmübareke, 1286, S.26, stn.6.

²³⁴Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.1.

1340166 bostan ve bağ

1300500 dükkan ve ev

2921870 toplam".²³⁵

3.11.3. Politika (Dış Haberler)

İstanbul'a padişahı ziyarete giden Fransa İmparatoriçesi Ojeni, İstanbul'dan Mısır'a giderek Kahire'de bir süre kalmıştır. Mısır ve Kudüs'e çekilen telgraflara göre Fransa İmparatoriçesi, Mısır'ın içeri taraflarını seyahat ettiği zaman, Avusturya İmparatoru Fransuva Josef'de Kudüs'e gitmiştir.²³⁶

Mısır Hükümeti tarafından İngiliz maiyetinde olan Bigr Paşa, Afrika'nın içeri taraflarına doğru asker sevk etmiştir. Gazetelerde yer alan haberlere göre Paşa esaret maddesinin yasaklanmasıyla arazileri gezerek, Mısır halkını itaat altına almıştır. Oradan da yeni eyaletin ilhakı için Mısır'ı keşfe gitmiştir.²³⁷

İstanbul gazetelerinde yer alan habere göre Avusturya ve Macar halkından bazı sarraflar, tarımda kullanılması için düşük faizli borç vermek adına üç milyon lira sermaye ile İstanbul'da bir banka açmak için imtiyaz almışlardır. (Çiftçilerin düşük faizle borç alması, Türkistan'da tarımın ilerlemesine hizmet etmek demektir. Eğer bu niyetleri doğru ise ecnebilere teşekkür etmek lazımdır. Lakin İstanbul'da hangi çiftçi ucuz faizle bu bankaya müracaat ederek borçlanacak? Şu hale bakılırsa buna çiftçi müracaat makamı denileceğine sarraf kumpanyası denilse daha doğru olur. Bu tür kumpanyalar, memlekette tüccarların çoğalmasına neden olacaktır ki bu da o memleketin sakinleri için çok önemlidir.)²³⁸

3.11.4. Rusya

Moğol Tatarlarının bir müddet esaretinde kalan ve daha sonra Polonyalıların istilasına uğrayan Rusya kıtası, 1613 yılında Romanof ailesinden Mihal sayesinde Moskof hükümetini canlandırarak yavaş yavaş hükümetin ilerlemesini sağlamıştır. Rusya'da o zamana kadar yaşanan olaylar son bulmuştur. Tatar ve Slav milletleri bu bölgeye çok önceden yerleştiği için burayı vatanları olarak görmüşlerdir. Büyük Petro zamanından beri Rusya, idaresinde bulunan kavimlerin kendileriyle uyuşmayan fikirlerini ortadan

²³⁵Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.2.

²³⁶Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.3.

²³⁷Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.3.

²³⁸Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.3.

kaldırarak, tümünün Moskoflu olması için çalışmıştır. Rusya'nın bu politikası sonuçsuz kalmayıp Kazan, Ejder Han halkını ve Gayrimüslim olan Tatarları Moskoflu yapmıştır. Dini kitaplarını Rus matbaalarında basarak, ulemaları da Moskof terbiyesiyle terbiye etmişlerdir. Çara muhalif olmak ve isyan etmek büyük günahlardan sayılmaktadır. Hükümdara boyun eğerek, dini ve mezhebi ne olursa olsun Rusya aleyhinde savaş açan milletlere karşı savaşmayı kurtuluş olarak görmüşlerdir. Lehlerle Ural Dağları civarına yerleşen Tatarları, öyle kolaylıkla Moskoflu yapamamışlardır. Tartar halkının ıslahı zamana bağlı olup, Lehleri zorla yola getirmeye çalışmışlardır. Lehlerden asbiyyet-i milliyyelerinin devamı için çalışan kimseleri birer birer yok etmişlerdir. Daha sonra sırasıyla Lehlerin tabi olduğu Katolik mezhebini, Ortodoks mezhebiyle değiştirmeye çalışmışlardır. Leh mekteplerinden Leh dili üzerine yazılmış olan kitapları kaldırarak, Rus kitaplarını okutmuşlardır. Lehlerin ana dillerini konuşmalarını yasaklayarak, Rusların dilini konuşmalarını emretmişlerdir. Böylece Lehlerin asabiyyet-i milliyyesini yok etmek için ne lazımsa onu yapmışlardır. Tek bir ferdin bile zorla muhabbetini kendilerine çekmek ne kadar zor ise mağlup olmuş milleti kuvvetle kendilerine çekip, milleti galibiyete ısındırmak daha zordur. Rusya'nın bu teşebbüsüyle, Lehleri Moskoflu yapmak şöyle dursun Rusya'dan nefret etmelerine sebep olmuştur. Rusya, Lehlerden sonra Tatarları yola getirmeye çalışmıştır. Rusya tarafından Lehistan halkına yapılan muamele dışında Buhara hududu olan Orenburg'da bulunan halkada zulüm etmişlerdir. Papazlar, medreselere yasaklar koyarak, Rusça ile eğitim görmelerini ve buna uyulmadığı takdirde şiddetli bir şekilde terbiye edileceklerini dile getirmişlerdir. Mahkemenin verdiği karara göre Orenburg'da ki caminin imamı ve hatibinin yerine kimse tayin edilmeyecektir. Müslüman halk, orada bulunan generale birkaç defa bu konu hakkında dilekçe verilmiştir ancak bu dilekçe kabul edilmemiştir. Caminin kiliseye çevrileceği beyan edilmiştir. Müslüman halkın malına el koyulmuştur.²³⁹

Medeniyette, tabi'iyet-i mülkiyyenin tabi'at-ı hayvaniyyeye üstün geldiği inancıyla dünyada medeniyet, en aşağı bir raddede iken akrabalıklar meydana gelmiştir. Daha sonrada sırasıyla kavimler kanunlara tabi olmuştur. İnsanlar, bu asırda "insan" adının altında toplanmışlardır. İnsanlar, evlerinin bir dairesinde yaşayan aile halkının rızasına aykırı bir durum ortaya çıkarsa nasıl susabilirler? Her devletin, kanunlarını medeniyete dayandırıp, siyasetini de kanunlarına göre şekillendirmesi gerekir. Kanunun sınırlandırdığı daireden çıkmak suçtur. Lakin din ve mezhep devlet siyasetinin medhali olmadığı halde

²³⁹Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.4-5.

devletin ona müdahale etmesi gerekir. Osmanlı Devletinde bulunan Hanefî, Şafî, Maliki, Hanbeli, Şii, Yezidi harici Ortodoks, Katolik, Protestan, Farmason, Yahudi hepsi Osmanlı kanuna tabidir. İngiltere'de Protestan, Katolik, Farmason, Hindistan'daki İslam, Hıristiyan, Yahudi, Mecusi İngiliz kanuna tabidir. Fransa'da Katolik, Protestan, Farmason, Yahudi ve Cezayir'de İslam Fransız kanuna tabidir. Acaba bu devletlerden hangisi dine ve mezhebe müdahale ediyorlar? Eğer Rusya, halkının dinine ve mezhebine müdahale ederse ona diyecek bir şey yoktur. Burada asıl hayret verici olan şey Asya'nın, Orta Doğu taraflarından Hindistan hudutlarına varıncaya kadar yaşayan kavimlerin başlarını gafletten kaldırıp, bir kere etrafı seyrederek dünyanın halini anlamaya heves bile etmeyip sadece Rusya'ya kapılmış olmalarıdır. Bu milletler, Buhara'da yaşayan kavimlerin halini anladıklarında kendileri de, Buhara'nın şimdiki hali gibi olacaklardır.²⁴⁰

3.12. SAYI 28 (17 RAMAZANÜLMÜBÂREKE, 1286 / 21 ARALIK 1869)

3.12.1. Özel Maddeler

Basra Sancağı'nda muhasebe görevini icra eden Selim Efendinin ayrılması üzerine Basra Sancağına Tahir Efendi tayin edilmiştir.²⁴¹

3.12.2. İrakeyn ve Bağdat

Dicle ve Fırat Nehirlerinin keşfi için Avrupa'dan sipariş edilen Hadba adındaki vapurun, Şehba adındaki diğer parçası da geçen cuma günü Bağdat'a ulaşmıştır. Bu vapurların dayanabilirliği üç dört ton yükür, bu yüzden Dicle ve Fırat Nehirlerinde ne büyüklükte gemiler yüzdürüleceği araştırılmıştır. Edinilen bilgilere göre yüz-yüz elli tonluk gemilerin işletilmesine dayanamayacağı yöndedir. Bu nedenle vapurlar, şimdilik sadece gerekli görülen yerlerin keşfi için kullanılacaktır. Bahsedilen vapurlar, sahilde bulunan liva ve kazalara posta götürüp getirmeye, gerek görülürse nehir karagölü işinde kullanılmasına karar verilmiştir. Teymurhane fabrikası yanında kullanılmaz durumda olan sandalın tamiri için teymurhanede sekiz on beygir kuvvetinde bir makine yapılarak, yararlı hale getirilmesi uygun görülmüştür.²⁴²

Basra ile Süveyş arasında işletilmek üzere Londra'dan alışveriş yapıldığını on numaralı gazetemizde bahsetmiştik. Babil adındaki vapurun içerisinde ziraat, fabrika ve matbaayla ilgili malzemelerin dışında İngiltere'den satın alınan alet, makine ve yirmi beş otuz beygir gücündeki iki kıta nehir vapuru bulunmaktadır. Bu vapurların, Basra'ya doğru

²⁴⁰Zevra Gazetesi, 10 Ramazanülmübareke, 1286, S.27, stn.6.

²⁴¹Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.1.

²⁴²Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.1.

yöneldiğini dile getirdikten sonra, Londra'dan hareket ederek yine Basra Körfezinde işletilecek olan Asur adındaki vapurunda Malta'ya vardığının haberi alınmıştır.²⁴³

3.12.3. Gureba (Garipler) Hastanesi

İnşaat halindeki Gureba hastanesi için Basra Vekili Seyyid Abdurrahman Efendi tarafından ikin bin, Seyyid Muhammed Said Efendi ile Müftü Seyyid Abdurrezzak Efendi tarafından biner kuruluş yardım yapılmıştır.²⁴⁴

3.12.4. İrakeyn ve Bağdat

3.12.4.1. İhtiyaç

Orman ve Numune Çiftlik Müfettişi Bijonofiski Efendi tarafından verilen belgenin bir tercümesidir. Geçen Zevra gazetesinde memleketin zenginliğinin devamı için birinci kuralın ziraat olduğundan ve ihtiyaçların öneminden bahsetmiştik. Irak'ta, tarımın ilerleyebilmesi için en önemli şart çiftçinin istekli olmasıdır. Bu mevkide tarım ile meşgul olan bir kimsenin tecrübesinden yararlanmak gerekir.²⁴⁵

"Ey Irak halkı Allah'ın size vermiş olduğu arazi vaktiyle sizi besledikten sonra meydana gelen tarım ve sanat ürünleri halk yüzünden uzak memleketlere gönderilmiştir. Size açıkça ifade edelim ki ziraatımızı ıslah etmeyerek, şu halde kalır iseniz yoksulluktan kurtulmak şöyle dursun ihtiyaçlarımız gün ve gün artacaktır. Böyle cehalet içinde devam edenler, ürün alanlarına daima muhtaç kalacaktır. Gazetemiz içinde bulunduğunuz durumun ne kadar önemli olduğunu göstermek ister. Bundan dolayı gün çiçeğini misal tutarak bu belgeden bahsetmek isteriz. Amma hangi gün çiçeği şu "*biz bundan ne fâ"ide hâsıl ideceğiz" deyü sū"âl ideceğiniz ma.,lûm olân hakîr çiçek".Evet bizde sorarız. Bahçelerde su kanallarının kenarlarına, şuraya buraya ekildiği gözlemlenir. Belirtilen gün çiçeğinden ne fayda görürsünüz deriz. Bu soruya şimdiki bilgiler ile ne cevap verirsiniz? Şüphe yok ki bu çiçeğin bahçelerin kötü alanlarını süslemekten başka bir faydasını görmezsiniz. Lütfen biraz dikkat ediniz. Bizim tarif edeceğimiz usul üzerine davranırsanız değersiz sarı çiçeğin ne kadar önem arz edecek bir şey olduğunu kendiniz görürsünüz. Öncelikle çiçeğin ekildiği yerin havasını özelleştirmeliyiz. Bataklik yerler güzel kokusunu mahveder. Tanelerinden yağ çıkarılır, tavuk beslenir, taneleri kabuğundan ayrılırsa özi pirinç ve bulgur yerine kullanılarak hamur veya çorba yapılır. Taneler kavrulularak bazı baharatlarla karıştırılır ise çikolata vb. bir şeyler elde edilir. Çiçek açmadan önce goncası*

²⁴³Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.2.

²⁴⁴Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.2.

²⁴⁵Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.2.

sebze gibi yenir. Ayrıca lezzeti de enginarın lezzetine eş değerdir. Açılmış çiçeği inek ve öküz gibi hayvanların beslenmesinde kullanılır. Çiçek kaynatılıp yağlı, su dişleri sallanan ineklere verilirse dişlerini sağlamlaştırır. Tanelerinin kabuğundan sert kağıt, sapının özünden yazı kağıdı yapılır. Çinliler bu çiçeğin sapında olan liften ipek gibi ince latif bir şey yaparlar. 1865 yılında Rusya, Prusya'ya elli milyon kantar gün çiçeği tanesi göndermiştir ki değeri otuz sekiz milyon kuruş eder. Rusya'da gün çiçeği ziraatı bu derece ileri giderse bir senede elli milyon kazanç elde etmiş olacaktır. Yalnız Prusya'ya ihraç edilen bu çiçeğin, toprağının bu duruma müsait olmasıyla da ilgisi vardır. Irak halkı ziraatını yoluna koyarak, kıymetsiz görünen bu çiçekten yarar sağlarsa, Rus çiftçilere boyun eğmez. Bundan sonra gün çiçeğinin meydana geldiği toprağı, tohumunun nasıl ekileceği ve ortaya çıktığındaki halinde nasıl muamele gösterileceği, tanesinin nasıl korunacağı hakkında bahsedeceğiz."²⁴⁶

3.12.5. Politika (Dış Haberler)

3.12.5.1. Rusya

Aral Denzinin kuzey ve doğu taraflarında iskan eden, Kirkis kabilesinin Rusya'ya karşı isyan ettiğini altı numaralı nüshamızda beyan etmiştik. Kirkis kabilesinin büyüklüğüne nazaran pek çok gazete isyanın büyüyerek, Rusya'yı işgal edeceği yönünde tahminlerde bulunmuştur. Ancak Rusya aldığı önlemlerle isyanın önüne geçmiştir. Olaylara dair yapılan tahminlerin yanlış olduğu, isyana önem veren gazetelerin düşüncelerinin doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Öncelikle Kirkisler, hakkındaki bilgileri özet şeklinde vermek uygun görülmüştür. Kirkisler; büyük, orta ve küçük kabile olarak üç büyük aşirete ayrılmıştır. Bu aşiretlerin her biri üçer binden beşer bine kadar çadıra sahip, Sultan unvanlı reislerinin iradelerine tabi, küçük kabileler halinde Aral Denzin kuzey ve doğu taraflarında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu kabile, Aral Dağlarından çıkıp, Hazar Denzine dökülen Aral Nehrinden başlayarak, Çin sınırlarında sona eren arazisiyle gerek Rusya'nın gerek Avrupa'nın gerek Sibiry'a'nın Orta Asya'yı elinden bulunduran Buhara ve çevresini içine alan bir yerdir. Halkının çoğu dindar, cesur olup avcılık ve otlakçılık yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Rusya'nın meşhur İmparatoru Büyük Petro, kabileyi idaresi altına almaya çalışmış hatta bunu yaparken bir çok kez savaşmıştır. Ancak Kirkisler, savaşta büyük bir yiğitlik göstermiştir. İmparatoriçe Ana zamanında (1731) Kirkis kabilesi, daha fazla direnemeyerek küçük ve orta kabileler, Rusya idaresi altına girmiştir. 1819 senesindeki savaşı büyük kabile kazanınca, Orta Asya ve Buhara yolu

²⁴⁶Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.3-4.

Rusya'ya açılmıştır. Kabile reisleri, bu seneye kadar Rusya idaresi altında yaşarken, şimdi Rusya idaresi altına girmeyip özgürce hareket etmişlerdir. Rus orduları, kabile sınırlarını aşmış Buhara taraflarına harekete geçmişlerdir. Ancak Ruslar, Kirkislerin Rusya idaresi altında olduğunu anlamışlardır. Ayrıca Ruslar, bu sayede Buhara taraflarına askeri hareket düzenleyerek, Kirkislerin Rus ordularına direndiğini de görmüşlerdir.²⁴⁷

Avrupa ve İstanbul gazeteleri, Kirkisler ile Rus askerleri arasındaki savaşın ayrıntılarını ele alarak, savaşta Kirkislerin üstün geldiğini yazmışlardır. Rusya aleyhinde isyan eden Kirkis kabilesi üzerine sevk edilen askerlerin kumandanı General Kofani, isyancıları Taşkent'te kuşatma altına almıştır. Kirkis kabilesi, Hayva Hanın teşvikiyle Orenburg'dan ileriye geçmişlerdir. Buhara taraflarında da bir savaş yapıldığı gazetelerde yer almıştır.²⁴⁸

18 Nisan 1868 senesinde Brezilya'da bulunan Vilarika adlı mahallede iki mahkum askerin idam edileceği haber alınmıştır. Doktor Lorenzuvayı Forma adındaki bir kişi, elektrik gücünün niteliklerini bazı mahkumların üzerinde denemek için izin almıştır. Mahkumlardan birini öldürerek, cesedini bir yatak üzerine yatırıp boynunun üzerine koyarak, göğsünden ve boynundan elektrik vermiştir. Ancak maktulün hayatının iade olunması üzerine teneffüse başlamıştır. Nabızı yerine gelen kişi, yetmiş iki saat sonra gözlemlenmiştir. Doktor, elektrik icrasından vazgeçerek, elektrik verilen kişinin ishal edip, üç aya yakın süreyle kesilen yerin büsbütün ilişkisi sağlamaya çalışmıştır. Vücut hareketlerinde olumlu yönde değişimler meydana gelmiştir. Yedi buçuk ay sonra maktulün yalnızca boyun taraflarında sertlik ile organlarında güçsüzlükler yaşanmıştır. Amerika Tıbb gazetelerinin haberine göre kişi ayağa kalkıp yürümeye başlamıştır.²⁴⁹

3.13. SAYI 29 (24 RAMAZANÜLMÜBÂREKE, 1286 / 28 ARALIK 1869)

3.13.1. İlan

Otuz numaralı gazetemizin çıkacağı salı günü bayrama denk gelmektedir. Bayram günü her yer tatil olduğu için gazetemiz salı günü çıkarılmayacaktır.²⁵⁰

²⁴⁷Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.4-5.

²⁴⁸Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.6.

²⁴⁹Zevra Gazetesi, 17 Ramazanülmübareke, 1286, S.28, stn.6.

²⁵⁰Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.1.

3.13.2. Özel Maddeler

Bağdat vilayetine tayin edilen Girit Vilayeti Mektub-ı Muavini Saib Beyefendi, pazar günü Bağdat'a gelmiştir. Plan Vekili Muhammet Mazhar Efendi, Bağdat Sancağı vekilliğine tayin edilmiştir.²⁵¹

Müddet-i muayyine-i nizamiyye göre; askerlikten sonra da nizamiyyede hizmette bulunmak isteyen kişiler, tezkere alanlar ve gönüllü olarak askeriyede kalmak isteyenler, hangi alay ve taburda olmak istediklerini belirterek, dilekçelerini buldukları yerin kumandanlığına veya zabıtasına vererek müracaat etmeleri gerekir. Kumandan ve zabitan kişiyi, alay hekimine muayyene ettirip, araştırıldıktan sonra Şahadetname mazbatasını alır. Hemen jurnallerine verilerek hangi tarihte jurnale verildiği yazılır. Yazılan belge, dilekçe, mazbata, şahadetname ve redif tezkereleri merkeze gönderilir. Gönüllü yazılanlarda tıbbi muayyene tabi tutulup, şahadetname ve gönüllüler hakkındaki nizamnameye göre araştırılır. Meclis tarafından mazbatasını alınarak yine istediği alay ve tabura kaydedilir. Şahadetname ve mazbatanın askere kaydına dair bendindeki belge ve dilekçe jurnale verilerek tarihide yazılır. Bundan sonra kişiler, merkez veya buldukları yerin kumandan ve zabitanına başvuruda bulunması gerektiği herkese ilan edilmiştir.²⁵²

Horasan Kaymakamı Sırrı Efendi yerine, Dileym ve Bağdat Sancağı Merkez Müdavimlerinden Abdullah Efendi Horasan Kaymakamlığına tayin edilmiştir.²⁵³

İmam-ı Azam mührünün kaybolmasının ardından yabancı işler müdürü Hamdi Bey bir ilan da bulunmuştur. Bu mühür olmadan ne borç senedinin ne de diğer evrakların mühürlenebileceğini açıklamıştır. Eğer bir kimse tarafından senet ve evraklar gösterilirse bile bu mühür olmadığı için senet ve evraklar kabul edilmeyecektir. Her kim mührü bulup, getirir ise karşılığının da verileceğini dile getirmiştir.²⁵⁴

²⁵¹Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.1.

²⁵²Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.1.

²⁵³Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.2.

²⁵⁴Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.2.

3.13.3. Genel Haberler

Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa, iki haftadan beri keyifsiz bir haldedir. Ömer Paşa, hizmette bulunduğu zaman boyunca elinden geleni esirgemeyip, çabasını göstermiştir. Yolculuğu sırasındaki sıkıntılara kırılan Ömer Paşa'ya, yaptığı hizmetlerden dolayı seraskerlik maaşı ve tayini verilmiştir. Birinci Ordu Kumandanlığına da İzzet Paşa tayin edilmiştir.²⁵⁵

Osmanlı Devleti, Amerika'da bulunan İспенkfil adlı fabrikadan altmış bin adet yeni icat tüfek sipariş etmiştir. Bunlarla beraber şimdiye kadar Avrupa ve Amerika'dan alınan tüfeklerin sayısı, iki yüz seksen dokuz bine yaklaşmıştır.²⁵⁶

Mümeyyiz gazetesinin haberine göre, askerlerin rovelver tabancalarla silahlandırılmasına karar verilmiştir.²⁵⁷

Bazı gazetelerde yer alan haberlere göre Rusya İmparatoru Aleksandır, Fransa İmparatoriçesi ve Avusturya İmparatoru bahar ayında Dersaadet'e gelerek padişahı ziyaret edecektir.²⁵⁸

3.13.4. Dış Politika

3.13.4.1. Asya Politikası

Müferihî'l-kulub adındaki Hindistan gazetesinde yer alan haberden sekiz numaralı nüshamızda bahsetmiştik. Bu habere göre Buhara hakiminin büyük oğlu, babasının Rusya ile yapmış olduğu barışı kabul etmeyerek, hem barış hem de babasının aleyhine ayaklanmışsa da Rusya askerleri tarafından mağlubiyete uğrayarak, Sibir taraflarına gitmiştir. Dürbün gazetesinde ve diğer Hindistan gazetelerinde yer alan haberlere göre; Buhara'dan aldığı kilim, nadir eşyalar ve kırk deve yükü hediye ile Kabil Emiri Şir Ali Han'a giderek, Afganistan'ın uygun bir bölgesinde kalmıştır. Şehzade, babasından dolayı Rusya'ya muhalefette bulunmuştur. Rusya'nın muntazam askerlerine direnebilmek için

²⁵⁵Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.2.

²⁵⁶Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.3.

²⁵⁷Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.3.

²⁵⁸Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.3.

savaş malzemelerinin eksiksiz olması gerekir. Daha önceleri Hindistan hükümetine bu konuyla ilgili bir mektup yazarak, İngiltere'nin yardımına müracaat etmiştir. Şimdi de Kabil'de ikamet eden İngiliz Müdürü Ata Muhammed Hana gerekçelerini sunarak, pederine ve İngiltere'nin düşmanı olan Rusya'ya mukavemeti için İngiltere'den, yardım istediğini dile getirmiştir. Hindistan'dan istediği yardımı alıp almadığı konusunda ne Hint ne de Avrupa gazetelerinde bir habere rastlanmıştır. İngiltere'nin, Orta Asya'yı alma politikasının amacı Rusya'nın o taraflardaki faaliyetlerini engellemektir. Bu ise gerek Afgan hakimi Şir Ali Han gerek şehzadeyi desteklemesiyle mümkündür. Afganistan'a her türlü yardımı yapacağı gibi şehzadenin de isteklerini kabul edecektir. Buhara hakiminin, Afgan sınırına gelmesiyle Hindistan hükümeti, yeni bir telaşa düşmüştür. Buhara hakiminin, Afgan sınırında bulunması üzerine Bombay'da yayınlanan Dayli News gazetesinde yer alan habere göre; "Buhara hakimi, kendi maiyetindeki askerlerle Türkistan sınırına geçerek, Emir Şir Ali Hanın o taraflarda bulunan adamlarından aldığı haberlerle, Rusya ordusu ve Şir Ali Han taraftarları ayaklanarak Afganistan'a hücum etmiştir."²⁵⁹

"Afganistan tahtına sahip olmak için bir vakitten beri parlatmış oldukları ateşin şimdiler de kıvılcıma döndüğü aşıkardır. İngiltere ve Rusya'nın, Şir Ali Hana muhalifin kuvvetlenmesi için yaptıkları yardımlar şimdi açığa çıkmaktadır. Afganistan'ın bazı yerlerini İran sınırlarına dahil etmek, İran'ında bu işe karışmasına yol açar. Hindistan, Afganistan ve Türkistan arasındaki meselelerin Rusya ve İran arasında bir savaşa neden olur. Hangi devletin karlı çıkacağına bakacak olursak Hindistan, Afgan ve Buhara'nın bir kısmında Rusya ve İran, Buhara'nın kalan yarısı da diğer tarafta kalacağından, bu iki tarafta da eşitlik sağlanır. Eğer ki Hindistan, bizim görüp bilemeyeceğimiz bir sakınca görür ve o sakıncayla Afganistan, Hindistan feda edilirse meseleden elini çeker, Afgan Şahı da Şir Ali Han'a kalır. Buhara şehzadesi, ise savaş malzemelerini alırsa savaşta zor durumda kalır. İngiltere, bu meseleden elini çeker de Rusya ve İran askerleri galip gelirse, İran'ın dikkati Herat üzerine olur, Rusya'da, adı geçen şehrin Afgan ve Türkistan'ca bilinen öneminden dolayı babasına bile hediye edemez. Diplomatik Riyo gazetesinin haberine göre; İngilizler, Orta Asya meselesinde devleti bir hayli teşvik eder. İngiltere'nin bu hususta kolaylık sağlaması şöyle dursun, belki de savaşta yardımı açığa çıkar ise Ceyhun'u Kızıl Irmağa benzetinceye kadar savaşa devam edeceği anlaşılır."²⁶⁰

²⁵⁹Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.4.

²⁶⁰Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.5.

"Avrupa devletlerinin duyûn-ı umûmiyyesini mübeyyen Mümeyyiz gazetesinde mûnderic cedveldir.

2143744000 İngiltere

1394060000 Fransa

0991312000 Rusya

0615892000 Avusturya

0713168000 İtalya

0559256000 İspanya

0203520000 Flemenk

0174688000 Osmanlı

0055120000 Prusya

0083528000 Bavyera"

Bu cetvele göre en az borcu olan devlet, Bavyera devletidir. Ancak borç sıkıntısı olduğu için buna borcu az bir devlet denilemez. Bundan sonra borcu az devletlerin birincisi Prusya ikincisi Osmanlı Devleti olup, kusurları cetvelde gösterilmiştir. Yunanistan'ın borcunun çokluğu, büyük devletlerin bile önüne geçer. Yunanistan ödeme yapmak için bile kimseden para almamıştır. Ayrıca devletlerin borcu olmadığından, Mümeyyiz gazetesi içinde yer alan cetvele diğer gazeteler yer vermemiştir.²⁶¹

3.14. SAYI 30 (9 ŞEVVALİLMÜKERREM, 1286 / 12 OCAK 1870)

3.14.1. Özel Maddeler

Vali, şerifin üçüncü çarşamba günü Basra'ya gelmiştir. Bağdat Mutasarrıfı Şakir Bey Efendi ile vilayet memurlarından iki kişiyi de beraberinde götürmüştür.²⁶²

Altıncı ordu başkanlığına tayin edilen Ahmet Hamdi Paşa Bağdat'a gelmiştir. Ahmet Hamdi Paşaya ikinci rütbeden bir kıta nişân-ı "âlî-i Osmâni" verilmiştir.²⁶³

²⁶¹Zevra Gazetesi, 24 Ramazanülmübareke, 1286, S.29, stn.6.

²⁶²Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.1.

Danıştay, adliye dairesi üyelerinden olup, devlet işleri için bazı hususi memurlar ile Bağdat'a gönderilen Kadri Bey Efendi geçen arife günü Bağdat'a gelmiştir.²⁶⁴

Yeni oluşturulan Gülanber Kaymakamlığına tayin edilen, Caf Aşiret Reisi Mehmed Paşaya miru'l-ümeralık, oğlu Mahmud Beye dergah-ı Ali Kapûcı başlığı verilmiştir.²⁶⁵

Avrupa'dan alınan ve bir süreden beri Basra tezgahlarında tamamlanan Rasafe adlı vapur, Bağdat'a gelmiştir. Vapur, Bağdat ile Basra arasında işlenen vapurlara ilave edilmiş olup, ilk postası bayramın üçüncü günü Basra'ya doğru yola çıkmıştır. Dicle Nehrinde bulunan vapurlardan Basra vapuru, Fırat Nehri ve Bağdat vapuru, Dicle Nehrinin yukarı taraflarında temizleme ile görevlendirilmiştir. Bağdat ile Basra arasında yalnız Musul ve Fırat vapuru işlenmekteyken şimdi Rasafenin de gelmesiyle idarenin işleri genişlemiştir. Babil vapuru ile parçalar halinde gelmekte olan iki vapurda muazzam bir hızla tamamlanması, idarenin genişlemesine yol açacaktır.²⁶⁶

3.14.2. Tüccar Hacı Muhammed'in Matbaamıza Gönderdiği Belge

"Tüccârdan Hacı Muhammed Hüseyin-i Hindinin li-ecl-il-itba., matbaamıza gönderdiği varakanın tercümesidir. Talkan ahalisinden olup, ticaretle Bağdada ikamet üzere iken bundan üç sene mukaddem vefat etmiş olan Seyyit Rızanın kızı Fatma Bîkem daha o zaman nezdime gelip pederi sağ iken kendisine bir miktar nakit ve eşya vermiş. Bu kere emval-i mezkûreyi bir kimseye ikraz ederek nemasıyla taayyüş itmek arzusunda bulunmuş olduğundan bahisle eşya-yı mezkurenin tarafımdan ahz ü kabul olunmasını rica eyledikde her ne kadar imtina eyledim ise de iltimasında ısrarı üzerine muvaffakta mecbur oldum. Bunun üzerine mezbûre ber memhûr çekmece gönderip bir kaç güne kadar çekmeceyi açarak emvali mevcudeyi teslim edeceğini ilan etmesiyle aradan hayli müddet geçtiği halde gelmediğini görünce kendisine haber gönderip eşyanın boş durmasında fayda olmadığını bildirdiğimde bir cevap vermiş. Bu vecihle aradan bir çok vakit geçmiş idi nihayet geçen sene hacca niyetle vakti hareketim takarrüb eylediği zaman emanet-i mezkure-yi almasını mezbûreye beyan eylediğimde baba dostları içinde benden gayri

²⁶³Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.1.

²⁶⁴Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.1.

²⁶⁵Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.1.

²⁶⁶Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.2.

kimseyi intihâb itmediği beyanıyla emanet-i mezkûre-i mahfuz bir mahalde bil-muhafaza ne vakit ister ise kendisine verilmesi için vekillerime emir ve malumat vermekliğimi rica eylediğinden ben dahi ricası mucibince iktizasını icra ederek hacca gitmiş idim. hacdan avdetimde mezkûr çekmeceyi alî hale sandıkta görünce gelip almasını mezbûreye bir daha teklif eylediğimde pederi eşya-i mezkûreyi kendisine mahfice vermiş olduğundan şimdi valide ve biraderleri bundan haber alırlar ise elinden alacaklarını ve birkaç gün sonra nezdime gelip elli liraya lüzumu olduğunu beyan ederek itasını rica eyledikde ettiğim nasihat üzerine çekmeceyi celb ve muayyene ve bir saat kadar mütalaadan sonra birkaç güne kadar gelerek ret ve ita edeceğinden bahisle mezkur elli liranın itası ricasında ilhah eyledi ve akçeyi verip senet istediğimde (nezdinde bunca emvalim rehindir) deyip beni mahcup ederek senet dahî vermeyip çıktı gitti. Mezbûre yine nezdime gelip çekmeceye mevcut nakit-i muhtelif'l-ecnâsı olmasıyla şimdi bunları karıştırmaktan ise kocasının İran ticareti için muhtaç olduğu bin tümeni verip bade-hû icabına bakılacağını ifade eyledikde yine kendisine nasihat eylediğimde filân gün ticarethaneme gelerek orada çekmeceyi açacağını beyan ve yevmi-i mezkûrda kendisi Bağdada gideceğinden benim de gelmekliğimi ihbar ve ilam eylemesiyle Bağdada gelip kendisini bekledim ve akşama kadar gelmediğini görünce yine Kazimiyye'ye avdet eyledim. Bunun üzerine mezbûreden bir haber daha gelip o gün buluşamadığına beyan-ı mazeretle zevcinin ticareti için mutlak dört yüz lira irsalini talep ve ısrar etmiş olduğundan kendisi komşum olduğuna aldanarak o zaman yüz lira irsaliyle geçende lira hükümet marifetiyle yüz yirmi beşten yüz kuruşa indirildiği vakit dahî kusur üç yüz lirayı şimdi verir isem ileride istirdat eylediğim zaman yüzde yirmi beş kuruş temettü ederim diye der-akab göndermiş idim lakin aradan iki ay mürurunda hükümet akçe fiyatının tenzilinden mukaddem vuku bulan ahz û ita ve düyunatın yine eski râyic üzerine tesviye olunacağını ilan edince mukaddemki hesap bozularak akçemi talep eyledimse de (anahtarı gönderirim çekmeceyi aç paranı al) cevabını vermesiyle bunu kabul etmediğimden meblağ-ı mezbûrın faizini vermek üzere biraz mühlet istedi işte bu müddet dahî altı ay devam edip fazla olarak yüzük ve esvâb gibi bir takım şeyler daha verdikten sonra akçe ve eşyayı kazıyyen talep eylediğimde bir cumartesi günü ticarethaneme gelerek işi bitireceğini vaat etmiş iken yine vaadinde hulf itmesi üzerine bir müddet daha sabır etmiş isem de artık sabrında tükenip nihayet gelip işi bitirmediği surette birkaç kişi huzurunda sandığı kırıp matlubatımı alacağımı katiyen beyan eylediğimden o zaman Bağdat'ta bulunmak hasebiyle mezbûre çekmeceyi alıp Kazimiyye'ye gelmekliğimi bildirmiş ve ben de ol-vecihle Kazimiyye'ye götürmüş isem de kasaba kapısında dide banlar çekmecenin açılmasını talep ve ibramla bunun memhûr ve

emanet olduğunu beyan edişim dahi kabul olunmayarak gümrükte sandığı açtılar. Derunundan çıkan şey memhûr bir kese olduğunu cümlesi müşahede eylediler ben ise artık keseyi açtırmayıp konağıma gelerek ve elimle lede"t-tecessüs içinde fakat çakıl taşı memlû olduğunu anladığım gibi derya-i hayrete dalarak keyfiyeti mezbûreye ihbar ve ilam eylediğimde mezbûre bunun kendi gıyabında güşad olunmasını kabul etmeyerek İran kâr-ı perdâz hanesine arz-ı şikayetle dava açması üzerine ben dahî devlet-i metbûam (İngiltere) konsoloshanesine müracaat eyledim ancak mezbûrenin ifadat ve rivayati inde"l-istintâk yek-diğesine tevafuk eylemediğinden mesele teşvişe düşmesiyle Karpürdaz cenaplarının nezareti ve ulema-i benamdan Kazimiyye'de mukim (geçen gün vefat etmiştir) Şeyh Abdülhüseyn Efendi hazretlerinin riyaseti altında olarak tüccar-ı muteberden mürekkep bir komisyon teşkil olunması kararlaştırılmış ve komisyon akd olunarak keyfiyet tetkik olundukça ber-minval-i muharrer mezbûrenin ifadati yek-diğere mutabık olmadıktan başka kese dahî lede"l-muayyene hiçbir yerinde alâmet-i fetih ve güşad müşahede olunmadığına ve mezbûre ise bir takım murassa nargile serî ve bad gibi şeyler dahi iddia edip halbuki bu gibi şeylerin vücuduna çekmecenin vusati müsait olmadığına mebni mezbûrenin butlan-ı iddiasına hüküm olunmuş ve fakat şimdi mezbûreye vermiş olduğum nukd ü eşya için benden ispat istemekte bulunmuştu.²⁶⁷

3.14.3. Politika (Dış Haberler)

Gazetemizin yirmi altı numaralı nüshasında, öteden beri büyük devletler arasında savaş olduğunu ve Prusya ile Rusya arasındaki ittifakın bozulduğunu, Avrupa'da barış ortamının devamı için yeni bir şeye ihtiyaç olduğundan bahsetmiştik. Bazı gazeteler, Prusya ile Rusya arasındaki münasebetin çok az bir zaman içinde değişmesini barışa delalet olarak görmüştür. Avrupa'daki diğer devletler ise bu meselede barışın sağlanacağını ve Fransa'nın daha şimdiden meseleye müdahale etmeye başlamasıyla savaştan başka bir seçenek olmadığını beyan etmişlerdir. Rusya'nın şimdiye kadar Prusya ile ittifak yapmasının sebebi; Baltık Denzinde kendisine rekabet edemeyeceğinden ve Baltık Denzinde bir Rus limanı bulunması halinde kendisi yalnız Prusya'dan değil doğudan da taarruz etmeyeceklerinden ileri gelmiştir. Prusya, Baltık Denzindeki kuvvetlerini güçlendirip, Rusya'yla rekabet edecek bir güce geldikten sonra, Rusya'nın can evi olan Kurunştad tersanesini vurarak onu anlaşılmaya mecbur bırakmıştır. Prusya, Rusya'nın himayesi altındaki Almanları bazı mertebelere teşvik ederek, Rusya'ya kendisine yaptığı şekilde karşılık vermeye başlamıştır. Bundan dolayı Ruslar, Prusya idaresinde bulunan

²⁶⁷Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.2-3-4.

Pulak ve diğer Slavlar arasında fesatlıklarını yaymıştır. Kendi idaresindeki Almanlara, Prusya tarafından verilen teşviklerin etkisi değişince, Leh ve Ural Dağı civarında bulunan Müslüman halkta sinirlemiştir. Baltık sahilleri ve Prusya sınırlarında bulunan Alman okullarındaki öğretmenleri kovarak, yerlerine Rus öğretmenleri getirmiştir.²⁶⁸

Rusya'nın, Prusya ile olan ittifakının bozulması, Avusturya'yla ilişkilerinin artmasına neden olmuştur. Avusturya, Slavlar meselesi sonuçlanana kadar Prusya ile olan ittifakına sadık kalmıştır. Çünkü savaş çıkması durumunda Prusya ve Rusya'nın dışında Avusturya'da duruma müdahale etmeye çalışacaktır. Rus gazetelerine göre; Fransa, Rusya'nın politikasına müdahale ederse iki devlet arasında bir ittifak söz konusu olacaktır. Fransa, ne Rusya'yı suçlayıp Prusya ile ittifaka girişmiş ne de Rusya ile Prusya aleyhine birleşmiştir. Fransa'daki Cumhuriyet taraftarlarının galeyan etmesiyle, fikirlerini dış ilişkilerde müşkül durumda gösterip, yatıştırılmaya çalışmıştır. Fransa'nın, Rusya ile Prusya arasındaki savaşta, hangisine taraf olacağını tahmin etmek uygun görülmemiştir. Rusya ile Prusya arasındaki savaşın genişlemesi hem Rusya'nın sıkıntılı olan maliyesini hem de Prusya'daki ıslahatların yapılmasını zor duruma sokacaktır. Bu mesele ne kadar büyüse büyüsün bir anlaşmayla çözüme kavuşulmalıdır.²⁶⁹

3.15. SAYI 31 (16 ŞEVVALÜLMÜKERREM, 1286 / 19 OCAK 1870)

3.15.1. Özel Maddeler

Basra Vekili Abdurrahman Efendi, nehirlerin keşfinde kullanılması için Avrupa'dan Hedba ve Şehba adlı iki küçük vapur almıştı. Basra'nın bulunduğu yer itibariyle tüccarlar, daha çok deniz ve nehirlerde gemicilik işleriyle uğraşırlardı. Basra'nın ileri gelenlerinden Mellehanı Efendi, daha önceki örnekleri göz önünde bulundurmuş olsaydı şuan da isteklerine ulaşmış olurdu. Çünkü buhar gücüyle çalışan gemilerin, yelkenli gemilerinden farkı, mızrak ile iğneli tüfek ve hançer ile rovelver arasındaki farktan daha çoktur.²⁷⁰

3.15.2. İslamiyet'in Doğuşundan 1299 Senesine Kadar Geçen Devirler

Zaman ifadesi saat, gün, hafta, ay, yıl ve asır gibi kısımlara ayrılmış olduğu gibi devir denilen bir kısmı da vardır. Dünyanın bugün ki hali yarına uymadığı gibi devirlerin de bir günü bir gününe uymaz. Devirlerin hali bir diğer devre benzemeyerek her devirde

²⁶⁸Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.5.

²⁶⁹Zevra Gazetesi, 9 Şevvalülmükerrem, 1286, S.30, stn.6.

²⁷⁰Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.1.

başka bir değişim yaşanır. Bu duruma bakarak, İslamiyet'in başlangıcından 1299 senesine kadar bir çok devir yaşanmıştır. Peki bu devirlerde hangi olaylar meydana gelir?²⁷¹

İlk olarak, İslamiyet'in yayıldığı devir yaşanmış olup İslamiyet, Avrupa'da Fransa'dan, Asya'da Çin'e kadar yayılmıştır. İkincisi ilmin genişletilip, az bir zamanda müelliflerin bir çok kitap yazdığı devirdir. Bu zamanda Frenklere bile ders verilmeye başlanmıştır. Üçüncü devirde, vatanımıza karşı yağmalar yapılmıştır. Dördüncü devirde, yağmalara karşı savunmalar yapılarak, vatanımız korunmaya çalışılmıştır. Beşinci devirde, vatanımız sayısız kısımlara ayrılarak; hükümdar, emir, kübera ve köy sübâsısı gibi kişiler tarafından yönetilmiştir. Altıncı devirde, Osmanlı Devleti milletimizi himaye altına almaya başlamıştır. Yedincisi cahillik devri olup, Osmanlı Devleti milletleri bir bayrak altında toplamaya çalışmıştır. Sekizinci devirde, karanlık dönem sona ererek, medeniyet yaşanmaya başlamıştır.²⁷²

İslamiyet'in başlangıcından 1299 senesine kadar sekiz devir geçmiş olup, dokuzuncu devirde; birlik, beraberlik içerisinde genişlemeye ve önceki devirleri telafi etmeye çalışılmıştır. Dokuzuncu devirde, önceki devirlerde yaşanan değişimler örnek alınmıştır. Ancak vatanımızla komşu olan Avrupa halkı bu devire üç yüz sene önce ulaşmıştır. Avrupa halkı, cahilce yaşadığı sürece mutluluğu yakalayamamıştır. Onların şundaki saadetleri, Araplardan ele geçirdikleri, ilim ve bilgileri her tarafa yayıp, Ümit Burnu yoluyla Doğu Hindistan'ı keşfetmeleriyle ortaya çıkmıştır.²⁷³

Dersaadet ve diğer bölgelerdeki belgeleri alarak, elimizde bulunan kitap ve yazarların desteği ile bir kaç kişi bir araya gelip, mahallenin belli bir yerinde vaazda bulunabilir. Bundan başka kiraathaneler oluşturulabilir.²⁷⁴

3.15.3. Genel Haberler

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, valiliğin kendisinden sonra çocukları ve torunlarına kalmasını istemiştir. Devletten aldığı imtiyazla, vilayet en büyük oğluna verilmiştir. Ancak daha sonra Mısır Valiliğine İsmail Paşa getirilmiştir. Mısır Valisi, Bab-ı Aliyye'ye sormadan Avrupa'dan borç para alarak, silah ve zırhlı gemi almıştır. Bab-ı Aliden buyrulan

²⁷¹Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.1.

²⁷²Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.2.

²⁷³Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.3.

²⁷⁴Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.4.

emirnameler üzerine Mısır Sadrazamı, Mısır'da "*imtiyâzât û fermân-ı âlişân ahkâmı*" haricinde hiç bir harekette bulunmadığını ve bulunmayacağını temin etmiştir.²⁷⁵

Baba-ı Ali, memleketin yararına olacak işlerin yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Silah ve zırhlı gemi gibi savaş aletlerinin alınması, Avrupa'dan Mısır adına akd olunarak, Mısır maliyesinin zor duruma düşürülmesi aykırı olarak görülmüştür. "Mısır Valisinin görevi, Mısır halkını adaletli bir şekilde yönetip, fermandaki hükümler doğrultusunda hareket edip, Osmanlı Devletinin kabul etmediği şeylerden uzak durup, Mısır maliyesini zor duruma uğratmamaktır." Bu ferman, Mısır Valisine gönderilerek, kendisi tarafından kabul edilmiştir. Mısır Valisinin, "*damen-i hazret-i veliyyün-ni,,meti takbîl*" için Dersaadet'e geleceği bazı gazeteler tarafından yazılmıştır.²⁷⁶

3.15.4. İlan

Basra ile Cidde arasında işletilmek için Avrupa'dan alınan Babil adındaki Osmanlı vapuru Basra'ya ulaşmıştır. Şimdiye kadar Basra ve Cidde'ye sadece bir İngiliz vapuru gidip gelmiştir. Cidde'ye gitmekte olan hacılar ve diğer götürülen şeyler yüksek fiyatla götürüldüğü için Osmanlı vapuru hacıları, İngiliz vapuruna göre daha uygun bir fiyatla götürmüştür.Önümüzdeki zilkadenin beşinci günü Basra'dan hareket edip, hareketinin on beşinci günü Cidde'ye ulaşacaktır. Bender Beşir ve Bender Abbas'ta kolera hastalığı olduğu için vapur; Bender Beşir ve Bender Abbas iskelelerine uğrayarak, Basra'dan hareketle Aden'e sonrada Cidde'ye ulaşacaktır. "*Ücret-i Nakliyye Gurûş; 4000 Birinci mevki yani kırk kamarası, 2500 ikinci baş, 1200 üçüncü güverte.*" Osmanlı vapuru, Hicaz'a gidecek olanları karantina bölgesinden alıp, zilkadenin beşinde Basra'dan hareket edeceği için gidecek olanlara vapur hareketinden iki üç gün önce Basra'da bulunmalarını ilan etmiştir.²⁷⁷

²⁷⁵Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.5.

²⁷⁶Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.6.

²⁷⁷Zevra Gazetesi, 16 Şevvalülmükerrem, 1286, S.31, stn.6.

4.BÖLÜM

4. SAYI 32 (23 ŞEVVALÜL MÜKERREM, 1286 / 26 OCAK 1870)

4.1. ÖZEL MADDELER

Babil adlı Osmanlı vapuru, Cidde'ye ulaştıktan sonra Süveyş'e giderek burada on gün kalmıştır. Bir müddet sonra Süveyş'ten Basra'ya kadar yol üzerinde bulunan iskelelere uğrayarak, götüreceği eşya, yolcu ve Dicle Nehrinde işletilecek vapurları aktarmak suretiyle yola çıkmıştır. Süveyş'ten Bağdat'a götürülecek eşya ve yolcular ile ilk önce Cidde'ye ulaşarak, Basra'ya geri dönecek hacıları almıştır. Süveyş'ten bu vapurla hareket edecek yolcuların, zilhiccenin sekizinci gününden önce hazır bulunmaları ilan edilmiştir.²⁷⁸

4.2. İSLAMİYETİN DOĞUŞUNDAN 1299 SENESİNE KADAR GEÇEN DEVİRLER

"*Hazine Kâtibi Abdulkadir Efendi Tarafından Gönderilen Varakadır*"; Kırathane ve kütüphane oluşturulması, gayret gerektirilecek ya da çok fazla fedakarlığa neden olacak bir şey değildir. İstanbul gazetelerinde görülen haberlere göre; şehrin her yerinde kıraathaneler vardır. Gazetenin bulunduğu bir yerde kimse boş laflara itibar etmez. Gazetelerde; politika, edebiyat, ahlak ve diğer konulardan bahsedilir. Bu da insanı, kitaplara yöneltir. İnsanlar, kıraathanelerdeki kötü konuşmalardan dolayı yavaş yavaş kütüphaneye sonra da ilim meclislerine gitmeye başlar. Kırathane gibi fayda sağlayacak şeylerden mahrum kalmak çok büyük bir haksızlıktır.²⁷⁹

4.3. GENEL HABERLER

Avrupa gazeteleri, Mısır'ı idare edenler tarafından alınan zırlı gemi ve silahların Osmanlı Devletine verilmesi teklifi üzerine, gemilerin teslimi için Tolon tersanesine memurlar gönderildiğini yazmıştır. Osmanlı Devletinin almış olduğu silah miktarı, iki yüz seksen dokuz bin kadar olup, iki yüz bin tüfekle beraber bugünkü silah miktarı dört yüz seksen dokuz bine yaklaşmıştır.²⁸⁰

²⁷⁸Zevra Gazetesi, 23 Şevvalülmükerrem, 1286, S.32, stn.1.

²⁷⁹Zevra Gazetesi, 23 Şevvalülmükerrem, 1286, S.32, stn.2.

²⁸⁰Zevra Gazetesi, 23 Şevvalülmükerrem, 1286, S.32, stn.2-3.

4.4. DERSAADET'TE ÇIKARTILAN GAZETELER

İstanbul gazetelerinin haberine göre; Dersaadet'te, Türkistan ve Kevkeb-i Şarki adıyla resmi olmayan iki gazete basılmıştır. Genel olarak yayınlanan her türlü gazete, mecmua ve gayr-i resmi gazeteler, kendi eserleriyle nasihatler verip, vaazlarda bulunmuşlardır. Avrupalıların bu derece zenginliğe ve mutluluğa erişmesi gazetelerin yayılmasından sonra olmuştur. Halkı, matbaanın ilerlemesinden ve gazetelerin çoğalmasından dolayı bir hayli mutlu olup, bu işe öncülük edenlere şükretmiştir.²⁸¹

4.5. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)

Fransa'da Cumhuriyet taraftarı olan Mösyö Roşfor, halk tarafından milletvekili seçilerek tayin edilmiştir. Mösyö Roşfor'un; Cumhuriyetin lehine, İmparator Napolyon'un aleyhine bir takım söylemlerde bulunduğu Lantern gazetesi tarafından yazılmıştır. İmparator, kendi aleyhinde haber yapan gazetenin yazarı hakkında taraf tuttuğunu dile getirerek, gazeteyi okuyanların takdirine sunmuştur. İmparator, gazete aracılığı ile halka fikirlerini sunmaya çalışmıştır. "*Zira anlar kemalleriyle kendileri nasıl müstefit iseler kemallerinden milleti dahî ifadeye kendilerini borçlu bilip malumatlarını emsal etmeği mugayir-i hamiyet ve fütüvvet add ederler şimdi biz dahî vatanımızda evrak-ı mezkure ehemmiyetinin bu dereceye vüsûli ile erbabı-ı kemalin gazeteleri meydan-ı sahin ittihaz itmeleri duasına muvâzebet etmeliyiz ki şayet bu duamızın eseri kalplerine ilham olunsun ve tesir eder de herkes bildiğini gazetelerle neşir edip umumi ifadeye bez-i atıfet ve mürüvvet eyler.*" Fransız gazetelerinden birisi üç yüz seneden beri Avrupa'dan Amerika'ya yapılan göçün kesilmemiş olduğundan bahsetmiştir. Bu senelerde göç eden muhacirlerin sayısı, üç yüz elli bini bulmuştur. Almanya'dan yüz otuz iki bin beş yüz yirmi yedi, İngiltere'nin Britanya adasından altmış bin sekiz yüz seksen altı, İngiltere'nin İrlanda adasından altmış dört bin dokuz yüz otuz sekiz, İsveç ve Norveç'ten kırk bin iki yüz doksan iki, İngiltere'nin Amerika kıtasından yirmi bin dokuz yüz on sekiz, Fransa'da üç bin sekiz yüz yetmiş dokuz, Danimarka'dan üç bin altı yüz kırk dokuz, Belçika'dan bin dokuz yüz yirmi iki, Hollanda'dan bin yüz otuz dört, Esveres'ten dört yüz yirmi, Meksika'dan üç yüz yirmi, Çin'den on iki bin sekiz yüz yetmiş dört, İsviçre'den üç bin altı yüz elli, Hindistan'dan iki bin iki yüz otuz dört, İtalya'dan bin dört yüz seksen sekiz, İspanya'dan bin yüz yirmi üç, Rusya'dan üç yüz kırk üç, Lehistan'dan yüz seksen dört ve diğer ülkelerden üç yüz yetmiş sekiz muhacir göç etmiştir. Amerika'ya göç eden nüfus, üç yüz sene önce vahşi halde bulunan Amerika kıtasının gelişmesine hayretler içinde bakmıştır.

²⁸¹Zevra Gazetesi, 23 Şevvalülmükerrerem, 1286, S.32, stn.4.

Avrupa ve diğer memleketler kendi halkına bakmış olsaydı halkı, Amerika'ya göç etmez, kendi vatanlarının gelişmesi için uğraşırlardı.²⁸²

4.6. SAYI 33 (30 ŞEVVALÜL MÜKERREM, 1286 / 1 ŞUBAT 1870)

4.6.1. Irakeyn ve Bağdat

Babil gibi dış denizleri işlemek için Avrupa'dan alınmış olan Asur adındaki diğer vapur, Basra'ya ulaşmıştır. Asur adındaki vapur, Babil'den yedi gün sonra Basra'dan hacca gidecek yolcuları ve eşyaları alarak Cidde'ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Hacca giden yolcuları alacağı için yolcular dönene kadar orada beklemiştir.²⁸³

Bağdat'ta Dubirmişarm yani hakıyyu'l-sıdk adıyla, İbranice bir gazete basılmıştır. Bu gazetenin on beş günde bir çıkartılması halkın gazete vasıtasıyla ilerleme sağlayacağı umudunu arttırmışsa da halkın göstereceği heves ve rağbete göre matbaa sayesinde bir ilerleme yaşanabilir. Bir milletin ilerlemesi sadece buna bağlı değildir. Diğer ülkelerde gördükleri örnekleri kendi menfaatlerine uygun bir hale getirmeleri gerekir.²⁸⁴

4.6.2. Süveyş Kanalı

Süveyş Kanalı, bazı kumsal mevkilere kadar uzanmaktadır. Bundan dolayı su dalgalandığı zaman kumun diğer taraflara birikmesine neden olur. Bazı yerler, büyük gemilerin geçmesi için uygun değildir. Bu konuda İngiliz gazeteleri, Süveyş Kanalı'nın harap olacağını ve kanal kumpanyasına ait hisse senetlerinin, diğerlerine göre daha düşük olduğunu dile getirmiştir. Mösyö Lepis, kumsal mahallerden kalkan kumların, kanalı harap edeceğini düşünmemekle birlikte cüzi bir masrafla çaresine bakılması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca bu işlemler, gemilerin geçişini engellemektedir. Mesajeri İmperyal adlı Fransız kumpanyasının Bahr-i Muhit-i Hindî gemileri, şimdi Süveyş Kanalı'ndan geçmektedir. Avrupa gazetelerinde yer alan haberlere göre; İngiliz gemicileri, hala tatmin olmayarak, bu sene İngiltere'den Hindistan'a gidecek olan gemileri, Ümit Burnu yolu ile göndereceklerdir.²⁸⁵

4.6.3. Politika (Dış Haberler)

Rusya'nın idaresi altında, Moskof ve Ortodoks ayinlerinden başka ayin ve mezhep kalmamıştır. Genel olarak halkın, Moskof ve Ortodoks yapılması ve yerleşmiş her milletin dinini mahvedecek şeylerden geri durmamaları öteden beri vardır. Bu durum Rus

²⁸²Zevra Gazetesi, 23 Şevvalülmükerrem, 1286, S.32, stn.5-6.

²⁸³Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.1.

²⁸⁴Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.2.

²⁸⁵Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.3.

halkından, istisnasız her halk sınıfı için uygulanmıştır. Avrupa gazeteleri dikkatlerini sadece Bulaklar ve Almanlar tarafına yoğunlaştırarak, Yahudileri sahipsiz bırakmışlardır. Geçmiş zamanlarda her memlekette, milleti hakimenin milleti mahkume üzerinde tefevvüü vardır. Avrupa'da, hatta Fransa'da bile milleti hakimeden sayılan Fransızlar, Katolik mezhebini resmi hale getirerek, diğer mezheplerin kilise ve mezarlık yapmasını yasaklamışlardır. Ancak içinde bulunduğumuz devirde özgürlük vardır bu yüzden de insanlar her din ve mezhepte serbesttir. Bundan önceleri Fransa'da, Katoliklerden başka hiç bir milletin ne kendilerine ait ibadethanesi ne de mezarlıkları bulunuyordu. Ancak geçen seneler içinde Protestanların, ayinlerini yapmalarına müsaade edildi. Bu müsaadeyle birlikte Yahudilerde, ayinlerini şerbetçe yapabilişti. Ancak Ruslar, Türkistan'da zulme devam etmiştir. Yahudilerin sadece ayinlerine müdahale edilmemiş onların, canına ve mallına kastedilmiştir. Bunun üzerine Avrupa gazeteleri, Pulak, Alman ve Tatarların dışında Yahudilere yapılanları da dile getirmiştir. Büyük devletler, Rusya'da küçük görülen milletleri, Avrupa'nın diğer taraflarına göndermeye teşvik etmişlerdir. Şimdilerde başka memleketlere göç etmek zorunda kalan Yahudiler, Prusya'ya gitmeye başlamışlardır. Rusya ve Prusya sınırları üzerinde bulunan Keniğsburg'da, Mösyö Kosih bir komite oluşturarak, göç eden kişilere yardımda bulunmuştur.²⁸⁶

İspanya, bir hükümdara ihtiyaç duyduğu gibi İtalya'da da güçlü bir iktidar gerekmektedir. İtalya, kötü gidişattan kurtulmak ve halkının istikbalini sağlayabilmek için ıslaha mecburdur. Vekiller, sanatkarların geçici olarak sergiledikleri orta oyunları sürekli hale getirerek halkın, hoşnutluğunu kazanmaya çalışmışlardır. Prusya ise Mösyö Döbismark'ın vicdanıyla Almanya ile birleşerek, Almanya'yı İmparatorluk haline getirmeye çalışmaktadır. Avusturya, 1866 senesindeki zayıflığı gidermek için Fransa, Rusya ve Prusya aleyhine bir ittifak kurma arzusuna girmiştir. İngiltere, henüz neticesi belli olmayan karışıkların önünü almaya çalışmaktadır. Rusya, Büyük Petro'nun vasiyet ettiği cihangirlik arzusunu gün be gün gerçekleştirerek fetihlerine devam edip, şimdilik memleketteki bir hissesini İran'a vermeye razı olmuştur. Ayrıca Orta Asya yönünde genişlemekten geri durmayarak, Hindistan'ın Afganistan'a olan himayesine set çekmiştir.²⁸⁷

"Levand Times gazetesi Avrupa devletlerinin esliha-i (silah) cedideden hangisini intihâb ve tercâh etmiş olduklarını göstermek için tercümesi zirde münderic bendi derç

²⁸⁶Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.4.

²⁸⁷Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.5-6.

eylemiştir. İngiltere, eski silahları Şinayder silahları ile değiştirerek, Martini Hors adındaki silahlardan, Fransa, eski silahlardan bazılarını Şinayder silahları ile değiştirerek, Şaspo adındaki silahlardan almıştır. Rusya, eski silahlardan bazılarını Kineka, elli bin kadarını Karl tarzındaki silahlarla değiştirmiştir. Ancak Karl tarzındaki silahların işe yaramayacağını düşünerek Amerika'ya, otuz bin tüfek siparişi vermiştir. İsveç ve Danimarka, Remington tarzı silahlardan almıştır. İtalya, eski silahların bir miktarını Şaşpo ile değiştirmiştir. İsviçre, eski silahları Milbank ve Amisler ile değiştirerek, Veterli ve on bin kadar Pabudi adındaki silahlardan almıştır. Belçika; Elbini, İspanya; Remington, Prusya; Zontina adındaki silahlardan almıştır. Bavyera, eski silahları Lindon ile değiştirerek, Verder adındaki silahlardan almıştır. Flemenk, eski silahları Şinayder adındaki silahlarla değiştirmiştir. Avusturya; Vanzel ve Verendel, Roma; Şaspo ve Paburi adındaki silahlardan almıştır. Karadağ, Rusya taraflarından bir miktar Keyneka tüfeği almıştır.²⁸⁸

4.7. SAYI 34 (7 ZİLKADE, 1286 / 8 ŞUBAT 1870)

4.7.1. Özel Maddeler

Dersaadet, Dubirmişarm adlı İbrani gazetesinin yayınlanmasına dair izni henüz resmi iznin verilmemiştir.²⁸⁹

4.7.2. Gureba (Garipler) Hastanesi

Basra erbab-ı hamiyet ve fütüvveti tarafında, Gureba hastanesine on bir bin beş yüz seksen üç kuruş yardım yapılmıştır. Kurna Kaymakamı Rifat Bey on bin, Muhasebeci Selim Efendi beş yüz, Basra Nüfus Nazırı Muhammed Efendi beş yüz, Zaptiye Tabur Ağası Ahmet Ağa beş yüz, Ebu'l- hasib Kaymakamı Emin Efendi beş yüz, Tüccar Hacı Abdullah İsa Çelebi beş yüz, Hacı Ahmet Atiyye beş yüz, Hamdan Müdürü Emin Efendi dört yüz, Evkaf Müdürü Sadeddin Efendi beş yüz, Muhammed Şehbenderi İnayetullah Efendi üç yüz, Muhasebe Katibi Abdulkadir Efendi üç yüz, Hacı Musa Çelebi üç yüz, Kurna Tüccarı Hacı Cafer üç yüz, Tahrirat Müdürü İbrahim Hilmi iki yüz elli, Ebu'l Hasib Naibi Ahmet Münir iki yüz elli, Molla Ömer Efendi iki yüz kırk dört, Devaser Nahiye Müdürü İbrahim Ağa iki yüz elli, Ebu'l-Hasib Mal Katibi Hacı Ali Efendi iki yüz, Ebu'l-Hasib Duavi Meclis Azası Mehmed Hamdi Efendi iki yüz, Kasım Çelebi iki yüz, Mecemmet Raif Efendi iki yüz, Zin Nace Müdürü Kasım Ağa iki yüz, Kav Müdürü Hamid

²⁸⁸Zevra Gazetesi, 30 Şevvalülmükerrem, 1286, S.33, stn.6.

²⁸⁹Zevra Gazetesi, 7 Zilkade, 1286, S.34, stn.2.

Efendi iki yüz, Kurne Naibi Mahmud Efendi iki yüz, Radyul-malûllah iki yüz, Tüccar Hacı Abbas iki yüz, Mollagandan Seyyidü'l Hamid-zade Ahmet Çelebi yüz doksan beş, Zin Karye Muhtarı Şeyh Süleyman yüz elli, Kurne Rûsumat Müdürü İsmail Efendi yüz elli, Kurne Telgraf Memuru Ahmet Ağa yüz elli, Mollagandan Şaban Bin Recep yüz kırk beş, Tahrirat Katibi Halil Efendi yüz yirmi beş, Muhasebe Ketebeti Seyyid Salih Efendi yüz, Ebu'l Hasib Sandık Emni Seyyid Ahmet Efendi yüz, Mellek Hacı Ali Ülyan yüz, Mellek Melagat Efendi yüz, Nehv-huz Muhtarı Hasanül Amir yüz, Muhammedül Amir Çelebi yüz, Kurne Mal Kâtibi Mustafa Efendi yüz, Kurne Meclis Katibi Şevket Bey yüz, Zabtiyye Yüz Başkanı Veli Ağa yüz, Tüccar Hüseyin Mirza Ali yüz, Amiye Muhtarı Hacı Şuride yüz, Ebu'l Hasib halkından Hacı Ömer Efendi doksan yedi, Mellek Ali Bin Abdullatif doksan yedi, Mellek Molla Vazi doksan yedi, Mellek Taha Efendi doksan yedi, Muhtar Hacı Bekir doksan yedi, Mellek İbrahim Velid Mazi doksan dört, Sultanul Amir doksan iki, Devaser Katibi Molla Rıza Efendi elli, Zin Katibi Abdulgani Efendi elli Kurne Sandık Emni Aziz Efendi elli kuruş yardımında bulunmuşlardır. Sonuç olarak toplam bağış, on bir bin beş yüz seksen üç kuruştur.²⁹⁰

4.7.3. İhtiyaç

Avrupa'da, insanlara gerekli olan ihtiyaçları karşılamak için sadece erkekler değil kadınlarda çalışmıştır. Kadınlar, kendi aralarında bazı sanatları icra etmişlerdir. Hatta fabrikalardaki, eğelerin dişlenmesini de kadınlar üstlenmiştir. Kadınlar, dişledikleri eğeleri Avrupa dışındaki fabrikalara da satarsa, ege dişleyiciliğiyle binlerce nüfus rahat yaşayacaktır. Dersaadet'te, el emeği ile geçinen pek çok sanatkar kadın bulunmasına rağmen sanatları, Avrupa'daki kadınlar kadar çeşitli değildir. Avrupa kadınlarını, çeşitli sanayi kollarında bu kadar ileri götüren ihtiyaç, Türkistan kadınlarında dahi yoktur. Avrupa ve Amerika halkı, her girişimin kuralını öğrendikleri gibi kadınlarda fen ilimleri ve sanayide eğitim almışlardır. Avrupalıların, bu konuda oluşturdukları mektep ve sanat haneler örnek alınarak, sanata uygun olan kadınları perişan halde bırakmamak gerekir. Avrupa ve Amerika kadınları; telgraf, doktor, avukat ve öğretmen gibi her türlü işle uğraşırken Dersaadet'teki kadınlar, sadece dikiş ve nakış gibi işlerle uğraşmışlardır.²⁹¹

"Acaba çerçilik ve yağlıkcılık ve dellâlık ve (İstanbul'a mahsus olmak üzere) çarşılarda tarhana ve bulgur ve yufka satmak gibi bakkallık ve (Irak'a mahsus olmak üzere) çarşılarda ekmekçilik ve süt ve yoğurt ve kaymakçılık ve sair bunlar misillü sanayi-i

²⁹⁰Zevra Gazetesi, 7 Zilkade, 1286, S.34, stn.2-3.

²⁹¹Zevra Gazetesi, 7 Zilkade, 1286, S.34, stn.4.

âdiye ve husûsat-ı süfliyyeyi kabûl ve icrâ iden kadınlar mestûre deĝildir de mekşûfe midir acabâ bu gibi süfliyâtın kabûl ve icrâsına mâni olmayan istitâr icrâsı bunlardan es., ab olmayan sanayi-i âliyye ve makbûleyi icrâyâ mı mânidir." Tobhane-i Amire Nezareti, Dersaadet'teki Yedi kule mevkisinde kadınlar için Mekteb-i Sanayi açmıştır. Bu gibi sanayi mekteplerinin, önemini tarif etmeye gerek yoksa da kendilerinde nasıl bir cevher olduğunu bir kaç sene içinde ortaya çıkardıkları eserlerle herkese göstereceklerdir.²⁹²

4.7.4. Politika (Dış Haberler)

Geçen nüshamızda, Fransa'nın iç işlerinde karışıklıklar yaşandığını ve Rusya'ya yakınlaşmasından dolayı Avrupa politikasının renginin deĝiştigiinden bahsetmiştik. Fransa'nın asıl amacı belki de Rusya'ya yakınlık göstermek deĝil, Fransız milletini zor durumdan kurtarmaktır. Önceden beri ihtiyaca göre Rusya ve Prusya ile bağlanarak, kendi aleyhinde düşmanca hareket edenlerle ittifak kurmuş olsa da bunun bir işe yaramayacağı ortadır. Almanya gazeteleri, Rusya ve Prusya ittifakının bozulmasıyla beraber Fransa ve Rusya ittifakının oluşmasına hayret etmişlerdir. Fransa ve Rusya ittifakını inkar ederek, Prusya ve Rusya ittifakının bekası için çaba sarf etmişlerdir. bazı Rusya gazetelerine göre, Rusya İmparatoru Aleksandır'ın, Prusya Kralı Kilyom'a yazdığı mektupta; Fransa'nın vefat eden İmparatoru Birinci Napolyon'un, Rusya taraflarında mağlup olduğunu dile getirilmiştir. Kral Kilyom tarafından cevap verilen mektup, Almanya gazeteleri tarafından yayınlanmıştır. Ancak İndependens ve diğer gazeteler, Rusya ve Fransa arasındaki ittifakı kabul etmedikleri gibi bu ittifakın bozulduğu hakkındaki diğer gazetelerde yer alan haberlerle iddiaları çürütmeye çalışmışlardır. Fransa ve Rusya arasında görülen yakınlaşmayı ve ittifakı doğrulamaya ya da yalanlamaya gerek yoktur. Fransa, Rusya'yı Prusya'dan ayırmaya ya da aralarındaki soğukluğu açıklamada başarılı olursa Rusya ile olan münasebetleri iyileşecektir. Bu ittifakla Fransız ordusunu, Prusya'ya bırakmak şöyle dursun bütün devletlerin tenkihat-ı askeriyesini gerekli kılacaktır. Avrupa ordularının, sefer halinde bulunmaları şimdiye kadar devam eden Rusya ve Prusya ittifakından kaynaklanmaktadır. Fransa, Rusya'yı kendi tarafına çeker Prusya'dan ayırmayı başarırsa orduların savaş halinde kalmasına gerek yoktur.²⁹³

²⁹²Zevra Gazetesi, 7 Zilkade, 1286, S.34, stn.5.

²⁹³Zevra Gazetesi, 7 Zilkade, 1286, S.34, stn.6.

4.8.SAYI 35 (14 ZİLKADE, 1286 / 15 ŞUBAT 1870)

4.8.1. Irakeyn ve Bağdat

Kuveyt, Basra Körfezi sahilinin güneyinde, altı yedi bin haneden oluşmaktadır. Halkı, genellikle yüz büyük ve dört yüz beş yüz kıta küçük gemilerle, Hint Okyanusunda ticaretle uğraşmıştır. Kuveyt, Basra'ya bağlı olmasına rağmen Basra tarafından, idaresi tam anlamıyla yerine getirilmemiştir. Şeyhler, Kuveyt'te idareyi ve güvenliği elinde tutmuşlardır. Halbuki ister yakın olsun ister uzak olsun halkın ve ülkenin güvenliği, adaleti Osmanlı Devletinin zimmetindedir. Bundan dolayı vali, Basra taraflarına gelerek, Kuveyt halkının reisleriyle görüşüp, saltanata bağlanmalarını ve diğer memleketteki halklar gibi eşit bir şekilde padişahiden hissedar olmalarını talep etmiştir. Kuveyt Kaymakamlığı Abdullah Sabah'a, vekilliği ise Muhammed Bin Abdullah El-Adsani'ye verilmiştir. Camilerde cuma namazı vaktinde isimleri okunarak, berûât-ı şerifeleri Dersaadet'ten istenilmiştir.²⁹⁴

Irak'ta, kuyulardan ve denizden bir çıkışın olmaması yetiştirilen ürünlerin dışarıya satılmasını engellemektedir. Bu durum ise Irak'ın, servetinin ve kalkınmasının geri kalmasına yol açmıştır. Yeni düzenlenen teşkilattan sonra, vilayet tüm dikkatini bu konu üzerine toplayarak, Musul ve Halep'e doğru, Dicle ve Fırat Nehirleriyle, denizden de Cidde ve Süveyş'e doğru Hint Okyanusuna çıkış açılmasını kararlaştırmıştır. Nehir için mevcut olan beş gemiden başka, yirmi beş ve otuz beygir gücünde iki kıta vapur, küçük iki kılavuz vapur, tarak makinesi, Süveyş yolu için Babil adındaki vapur ve Asur adındaki bir kıta deniz gemisi alınmıştır. Nehir vapurları, Babil vapuruyla parçalar halinde Basra'ya gelerek, Dicle ve Fırat Nehirleri üzerinde, cetvellerin açılmasına ve gerekli yerlerin temizlik, tamir işlerinde kullanılacaktır. Bu parçalar hızlı bir şekilde birleştirilerek Babil vapuruna ve işlemler gemi heyetine koyularak, gelecek yaza kadar amaçlarına göre kullanılabilir hale gelecektir. Babil; Süveyş ve Basra arasında, Asur; Basra Körfezinde bulunan Buşir, Bender Abbas, Kuveyt ve Bahreyn gibi iskelelerde işletilecektir. Nehir için mevcut olan vapurlar, yedi deniz içinde bir yol açacaktır. Ancak bu yolların gidecek artacağı aşıkardır. Bu yüzden gemiler, bir süre sonra yeterli gelmeyecektir. Ancak bu konuya çözüm getirmek için Asur vapurunun, Basra Körfezinde bulunan iskeleler içinde hareket etmesi tasarlanmıştır. Şimdi bakacak olursak dış denizlerde sadece Babil vapuru kalacağından,

²⁹⁴Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.1.

nehirdeki gemilerden çok denizdeki gemilere ihtiyaç duyulacaktır. Çinli şirketlerin sattığı yüz elli beygir gücündeki sekiz yüz tonitalık vapur için yapılan pazarlık kesildiği gibi İngiltere'den alınacak vapurun da pazarlığı kesilmiştir. Bunlardan başka nehrin sığ ve taşlık olan yerlerinden kolay geçebilmek için Tuna'daki Demirkapu'da Avustralyalıların yaptığı gibi dört çarklı bir vapur, önceden sipariş verilmiştir.²⁹⁵

Yeni teşkilattan önce vilayetin güvenliği için getirilen askerler, bir takım başı bozuk kişilerden ibarettir. Vilayet-i usulü ve askerler hakkında sonradan çıkartılan nizam-ı ceditte yer alan kanunlar gereği, başı bozuk askerler görevden alınarak yerlerine süvari, piyade, subay ve altı bin kadar asker alınmıştır. Askerlerin görünüşleri ve kıyafetleri istenilen gibi olup, silah öğrenmeleri de gün be gün ilerlemiştir. Ancak askerlere verilen silahlar, eski kaval tüfeklerdendir. Her sınıf asker için İngiltere'den iki bin tane eltilid şeşhaneli tüfek sipariş edilmiştir. Bunlardan bir takımını Babil vapuruyla Basra'ya gelecektir.²⁹⁶

Feyha adındaki vapurun nehir için bağışlandığı haberi duyulmuştur.²⁹⁷

4.8.2. Politika (Dış Haberler)

4.8.2.1. İran

İran Şahı Nasrettin Şah, şevval ayının yirminci günü Tahran'dan yola çıkarak, Rişt şehrine gideceği müneccim tarafından haber verilmiştir. Nasrettin Şahın gitme sebebi, Rişt ve Geylan taraflarında ipek böceği hastalığına yarar sağlayacak ilacı bulmaktır. Ancak diğer gitme nedeni ise Rusya'nın, Geylan sınırı üzerine inşa etmekte olduğu istihkâmeti (askeri yapı) görmek istemesidir. Şah, Rişt seyahatinden sonra Kirmanşah gelerek, kasabada bulunan İmadiyye ve Dağıstan köşklerinin tamamlama işleriyle uğraşmıştır.²⁹⁸

Kirmanşah Hakimi İmadüddeve, oğlu Sarimüddeve'yi Kaymakam olarak bırakıp, Tahran'a gittiğini yirmi üç numaralı nüshamızda dile getirmiştik. O zamandan beri Kirmanşah kasabasına gelen kişilerden alınan haberlere göre; İmadüddeve, ortada hiç bir

²⁹⁵Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.2.

²⁹⁶Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.3-4.

²⁹⁷Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.4.

²⁹⁸Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.4.

sebeup yokken Şah'a, yüz bin tümen (on bin kese akçe) ve hediye vermiştir. Şevval ayına doğru Tahran'dan hareket ederek, Kirmanşah'a gitmiştir.²⁹⁹

4.8.2.2. Rusya

Rusya, diğer milletlerle olan münasebetini arttırmaya çalışmıştır. Rusya'nın, düşünceleri bir nebze kadar anlaşılıyor olsa da Avrupa gazetelerine göre; Ruslar, Ortodoks haricindeki bütün milletleri hor görmektedir. Uniyon adlı Fransız gazetelerindeki haberler, Osmanlı gazetelerinde de yer almıştır. Bu haberlere göre; Rusların, insan yerine koymadıkları sadece Ortodoks haricindeki mezhepler değildir.³⁰⁰

Bazı devletlerin, komşu devletler hakkındaki birleşme politikasının bir sonucu olarak Rusya, Osmanlı Devletindeki Hıristiyan halkı, öteden beri bilinen işlerin ürünü gibi görmektedir. Bundan önce Girit Adasındaki ihtilalın alevlenmesini sağlayan itaat etmeyen reislerken, ikinci ihtilalın bitmesinden sonra Rusya'ya sığınan Rum Papazı, üç yüz kârbon maaş ve nişanla tayin edilerek, Girit Adasındaki halkın Rusya'ya göç etmesi teşvik edilmiştir. Rum Papazı, istedikleri yerde yaşama ve serbest geçinme şartıyla bir kaç aileyi, Rusya'ya göç etmesi için teşvik etmiştir. Bu aileler, Rusya'ya gider gitmez farklı sebeplerle Sibiryaya sınırına iskan edilerek, Moskofça okuyup yazmaları ve her işlerinde Moskof dilini kullanmaları için zorlanmışlardır. Bu durum üzerine Papaz, hükümete müracaat etmesi üzerine *"Rum lisanı putperest lisanıdır, Rusya'da bulunan milletler öyle kadersiz lisanlar tekellüm edemeyip be-heme-hâl Moskof lisanıyla tekellüm itmeleri lâzım-ı hâldendir"* cevabını almıştır. Papaz, hükümete şu düşüncelerini aktarır; *"benim öteden beri matbû müfâhham ve padişah muazzamım olub geçende sizin ilkââtınıza kapılarak, hemşehrîlerimi hükümeti aleyhine ifsâd eylediğim padişah-ı âlicâh ve şahin şâh raiyyetpenâhı bundan böyle dahî kendime metbû bilmekle müftehirim yalnız zât-ı hümayûn mülûkâneleri değil bütün ecdâd-ı izâmî zîr-i riayyetlerinde bulunan bi'l-cümle milletlerin ayin ve mezheplerine ve lisan ve âdetlerine muhalefet şöyle dursun bi'l-akis muhafaza etmiş oldukları cihanın malumudur. Şimdi böyle bir hükümdar-ı adalet-şiârın tâbii şerefine kendimi el-ân mazhar bildiğim hâlde sinemde şu Rusya nişanını ağır göreceğim gibi muhasse olân üç yüz kârbon maaşı dahî kendime haram bildiğimden bade-zîn bunların ikisini dahî kabul edemeyeceğimi arz ederim"*. Daha sonra Papaz, Kazakların elinden kaçarak Paris'e gitmiştir.³⁰¹

²⁹⁹Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.5.

³⁰⁰Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.5.

³⁰¹Zevra Gazetesi, 14 Zilkade, 1286, S.35, stn.6.

4.9.SAYI 36 (21 ZİLKADE, 1286 / 22 ŞUBAT 1870)

4.9.1. Özel Maddeler

Basra Mutasarrıflığına Süleyman Paşa yerine Kerbela Mutasarrıfı Hafız Paşa, muhasebeciliğine Tevfik Efendi, Kerbela Sancağına Halil Bey Efendi ve Musul Sancağı muhasebeciliğine Muhib gazetesinin yazarı Şebik Bey Efendi tayin edilmiştir.³⁰²

Bağdat, Musul ve Şehrızor'da bulunan kiralık evler, gelecek sene ihaleye çıkacağı için bu evleri almak isteyenlerin vilayet ile merkez livaya müracaat etmeleri gerekmektedir.³⁰³

4.9.2. Irakeyn ve Bağdat

Irak'ın, akıllara hayretlik veren bir arazisi vardır. Ancak insanların hiç bir çabası olmadığı için o güzel arazi çölden ibaret kalmıştır. Bundan başka ekili olan yerlerin ziraat yöntemi asla değişmediğinden bir ilerleme olmamaktadır. Örneğin küçük lokomotif ve saban makineleri bir günde kırk elli dönüm bir araziye sürerken Irak'taki çiftçiler, hala çapa ve saban ile tarlayı sürmektedir. Bunun gibi lokomobil ve çarklı tulumba bir günde dört yüz dönüm tarlayı sulayabiliyorken Irak'taki çiftçiler, büyük tulumlarla su çekmektedir. Çiftçileri ziraata teşvik etmek için Azamiyye kasabasının üst tarafında bir numune çiftliği oluşturulmuştur. Avrupa'da kullanılan makineler, numune çiftliğinde ziraatı kolaylaştırabilir. Bu sebeple çiftlik, Avrupa'dan bazı makineler sipariş etmiştir. Sipariş edilen on adet harman ve birkaç parça saban makinesi, Babil vapuruyla Basra'ya gelerek oradan da Bağdat'a ulaşmıştır. Saban makinesi, dört beş çiftçinin birkaç gün içinde sürebildiği tarlayı birkaç saat içerisinde sürüp bitirebilir. Orak makineleri, iki hayvanla idare edilip, işçilerin haftalarca çalışmasına neden olurken harman makineleri, demet olarak verilen ürünleri harmanladıktan sonra kalburlayarak, taşını toprağını ve ürünün büyüklüğüne göre bir, iki, üç kısma ayırabilir.

4.9.3. Politika (Dış Haberler)

4.9.3.1. Asya Politikası

İngiltere, Rusya, Afgan ve İran arasında bir zamandan beri Orta Asya politikası cereyan etmektedir. Afgan Emiri Şir Ali Han, hükümdarlığına musallat olan ve hükümdar ailesinde bulunan husumetlere karşı direnmeye çalışmıştır. Buhara ve Türkistan'daki,

³⁰²Zevra Gazetesi, 21 Zilkade, 1286, S.36, stn.1.

³⁰³Zevra Gazetesi, 21 Zilkade, 1286, S.36, stn.1.

Rusya ordusuna müracaat etmesi, İran'ın Afganistan sınırlarında ilerleme arzusu, Şir Ali Hanın tehlikeli bir duruma girmesine neden olmuştur. İngiltere, Rusya nüfusunun Hindistan sınırlarına kadar yayılmasından dolayı Şir Ali Hanla ittifak yaparak akçe, silah ve asker yardımında bulunacağını dile getirmiştir. Eğer ki geçen ki gibi bir savaş yapılırsa Rus orduları, Herat ve Herat'ın diğer tarafına yayılabilir. Böyle bir durumda İngiltere, askeri harekatta bulunacaktır. Afganistan'ın istiklaline hükmetmek istediye de temelinde Afganistan'ca, haysiyetlerin bulunmamasına karşılık Şir Ali Hana yönelecektir. Afganistan halkı, vatanlarına fayda ve zarar sağlayacak şeyleri, kendi vicdanlarıyla sorgulayarak, faydanın mı zararın mı lazım olduğuna karar vermeleri gerekir. Irak'ta insanlar, şeyhlerin fikirleriyle hareket ederken bu taraflarda insanlar, imamların çıkarımları üzerine hareket etmişlerdir. Muhalif tarafından teşvik edilen bazı imamlar, Şir Ali Hanın İngiltere'yle ittifak yapmasını son derece yanlış bulmuşlardır. İmamlardan başka, bazı reisler ve ileri gelen kimselerde Şir Ali Hana kafir gözüyle bakmışlardır. Afganistan'da bulunan milletlerin, yabancı saldırılara karşı kendilerini koruması şöyle dursun, memleket içinde ortaya çıkan fesatlıkları bile engelleyemezken, diğer bir devlete karşı hadlerini aşan ifadeleri cahilliklerinden kaynaklanmaktadır.³⁰⁴

Dinin gerekli kıldığı inançlar, hiçbir zaman siyasete ve muhalefete müdahale etmemiştir. Bir milletin siyaset yapması çok öncelere dayanmaktadır. Hicret esnasında sahabe-i kiramdan bazıları, Habeş Hükümdarı Necâşi'ye sığınarak, Medine'de ikamet eden Yahudilere saldırmıştı. Bu olaydan sonra korunmak için ittifak yapılmıştı. Bu hususlarda o zamandan bugüne kadar olan bütün olaylar, "*Müstahsene-i Ümmet-i Muhammedi'yle*" doğrulanmıştır. Afganistan'ın, Ali Hanı kafirlikle suçlayıp, muhalifini geçerli görmek diğer taraftan muhalifin koruyucusu ve müttefiki bulunan, Rusya ile yeni münasebetlerin ortaya çıkması demek olduğunu düşünmemiş midir? İngiltere ile olan münasebetlerinde bir müddet bağımsızlıkları devam etse bile Rusya ile olan münasebetlerinde, mağlubiyetleri ve esaretleri hızlanacaktır. Afganlıların, Türkistan ve Buhara gibi devletlerle olan ittifakı bağımsızlıklarını korumaya yetmeyecektir. Hatta memleketleri içinde hakim iken mahkum olacaklardır.³⁰⁵

4.9.3.2. Fransa

Fransa'da İmparatorluk aleyhinde sözler yayınlayan Latern gazetesinin yazarı Mösyö Roşfor, halk tarafından millet meclisi üyesi seçilerek, tayin edilmişti. İmparator

³⁰⁴Zevra Gazetesi, 21 Zilkade, 1286, S.36, stn.3-4.

³⁰⁵Zevra Gazetesi, 21 Zilkade, 1286, S.36, stn.5.

Napolyon taraftarlarından, bir çok kadının düşmanlığını kazanmasından dolayı bazı gazeteler, hasımların kendi aleyhindeki ayaklanmalarını yayınlamıştır. Rapol gazetesinde böyle bir bent görmüş olan İmparator Napolyon, amcasının oğlu Prens Pie tarafından yayınlandığını zannederek araştırmaya başlamıştır. Nevar'ı, prensin yanına göndererek özür dilemesini ve bilgi edinmesini istemiştir. Ancak Nevar prensten, Roşfor gibi bir fesatın ismini bile anmaya tenezzül edemeyeceği cevabını almıştır. Roşfor'a alçaklığından dolayı sinirlen Nevar, prene bir tokat atmıştır. Prens, masanın üzerinde bulunan tabancayla Nevar'ı öldürmüştür. Bu olay halk tarafından duyulunca, memleket içinde bir rezillik çıkmasını fırsat bilen serbesti tarafları, ayaklanmışlardır. Hükümet, bu kişileri perişan ederek, rezaletin önünü aldığı gibi Prensi de tutuklamıştır.³⁰⁶

4.10.SAYI 37 (28 ZİLKADE, 1286 / 1 MART 1870)

4.10.1. Özel Maddeler

Hille Sancağına, Fehd Paşa yerine Süleymaniyye Mutasarrıfı Mazhar Paşa, Hille Mutasarrıfı Karbi Paşa Süleymaniyye Mutasarrıflığına, Şehrizar Sancağı Muhasebecisi Sami Efendi yerine Hakkı Efendi tayin edilmiştir.³⁰⁷

Bağdat'ta, mukatta'at-ı vergileri için yapılan müzayedeye, gelmek isteyenler şubatın yirmi üçünde ihaleye katılmaları gerekmektedir. Şubatın yirmi üçünden sonra gelenler, kabul edilmeyecektir. Mirza Musa, miri arazilerini müzayedeye koyarak, şubat ayının son günü açıklanan bedel karşılığında satılacağını duyurmuştur. Mart ayı gelmeden belirlenecek zam vilayet muhasebesi tarafından beyan edilecektir.³⁰⁸

Süleymaniyye Sancağında bulunan Gülanber Kazası Kaymakamı Mehmet Paşa, Bağdat'a gelerek, Gureba hastanesine yedi bin beş yüz kuruş yardımda bulunmuştur.³⁰⁹

4.10.2. İrakeyn ve Bağdat

Basra Körfezi'nde işletilmek üzere Avrupa'dan alınan vapurların, Basra'ya ulaştığını geçen nüshamızda ifade etmiştik. Şimdi ise Asur adındaki vapur, Avrupa'dan alınan bazı eşyalarla Bağdat'a gelmiştir.³¹⁰

³⁰⁶Zevra Gazetesi, 21 Zilkade, 1286, S.36, stn.6.

³⁰⁷Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.1.

³⁰⁸Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.1.

³⁰⁹Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.1.

4.10.3. İnan

Horasan ve çevresinde Necdi türündeki çekirgeler, Halis taraflarına doğru yönelmeye başlamıştır. Çekirgelerin istilasından dolayı bir saat içinde kurs-ı huriid kapatılmıştır. Ancak çekirgeler, on birinci çarşamba günü Musul'un batı taraflarını da istila etmiştir. (Arazideki ekinler için şuanda çekirgelerden korkacak bir durum yoktur. Necid türündeki çekirgeler, bu mevsimde toprağa tohum bırakırlar. Bu tohumlar, kırk gün içinde canlanmaya başlar. Ancak kırk gün içinde ürünler, büyüyüp kuvvetlenmeden bırakacakları tohumları yok etmek gerekir. Köylerindeki arazilerinde çekirge bulunan vatandaşlar, çekirgeleri yok etmeyip, nereye tohum bıraktıklarına bakarak, bu tohumları yok edeceklerdir.)³¹¹

4.10.4. İrakeyn ve Bağdat

Dış deniz ve Basra Körfez'inde işletilen Osmanlı gemilerinin, Arap ticaretindeki önemi aşikardır. Bundan dolayı gemi tedariki yapılmaya başlanmıştır. Çin Kumpanyasının satmakta olduğu yüz elli beygir gücündeki bir vapur alınarak, Bombaya ulaşılmıştır. Ancak Hindistan Deniz İdaresi tarafından, vapurun istenilen derecede sağlam ve dayanıklı olmadığı ortaya konulmuştur. Bu yüzden Londra'dan bir vapur alınarak, Basra'ya teslim edilmiştir. Londra'dan alınan vapur, eğer istenilen derece sağlam çıkmazsa iade edilecektir. Ganj Nehri için yapılan ve şuanda satışa sunulan yüz yirmi beygir gücündeki vapur için altmış beş bin rupiye yani altı bin üç yüz liraya pazarlığı yapılmıştır.³¹²

4.10.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduya bağlı piyade sınıfının üçüncü alayındaki kırk dört asker, gönüllü olarak Sülaymaniyye mevkinde bulunan üçüncü tabura kendilerini kaydettirmiştir. Bu askerlerden başka, askerlerde kendilerini kaydettirmek istemiştir. Fakat üçüncü taburda, yer olmadığı için diğer askerler kabul edilmemiştir. (Askerlik hizmetinde yer alan kişilerin, dünyevi, uhrevi şeref ve üstünlüğünü herkes bir dereceye kadar takdir etmeli. Bu konuda Kürtlerin desteği inkar edilemez. Çünkü araştırıldığı zaman on üç bin askerin üçte bir Kürt'tür. Acaba askerliğe bu kadar teşvik edilmesinin sebebi nedir? Askerlik yolunda hizmet edenler, ahirette de dünyada da mükafatlandırılmıştır. Bu konuda Kürtlerin, yaratılıştan gelen bir gayreti vardır. Zira gayreti ve cesareti olan kişiler, bu özelliklerini

³¹⁰Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.2.

³¹¹Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.2-3.

³¹²Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.3.

güzel kullanacaktır. Askerliği, başka yollarda kullanmak suistimaldir. Kürtler, bunu tecrübe etmişlerdir.)³¹³

4.10.6. Genel Haberler

Girit Adasının ihtilalı sırasında cesaret gösteren askerler, zaferi padişaha sunmuşlardır. Darphane-i Amire de yapılan nişanlar tamamlanarak, Girit Adasının resmi ve diğer taraflarına gönderilmiştir.³¹⁴

İngiltere tezgahlarında yapılan Fetih adındaki zırhlı geminin yapımı bitmiş olup, denize indirilmiştir.³¹⁵

4.10.7. Politika (Dış Haberler)

İngiltere'nin merkez idaresi olan Londra'da, bir kulenin duvarı üzerinde balta şeklinde gölge görülmüştür. Fransa'da, 1848 senesinde yaşanan ihtilal de bunun gibi bir cisim görüldüğü için şimdi Londra'da ortaya çıkan bu gölge, Fransa'da yeniden bir ihtilalın habercisi olduğu gazeteler tarafından yazılmıştır. Fransızlar, serbesti fikirlerinde olup, halkta bu fikirlere devam ettiği sürece memleket içinde fesatlıklar eksik olmayacaktır. Bir kimse Fransa'da karışıklık çıkardığı zaman ona dur endişe etme denir. Ancak duvarda görülen gölgeden karışıklık çıkaran birine ne denir? Kuyruklu ve saçlı yıldızlara çeşitli manalar verip, dünyanın hareketleri çıkarımını yapanlara ne denir ise onlara da o denir.³¹⁶

Hazar Denzinde, ticaretle uğraşan Rus gemileri eskiden İran limanına, bu kadar serbest giremezken şimdi serbestçe girebilmişlerdir.³¹⁷

İngiltere Konsolosluğu Habeşliler tarafından katledilen İngiliz seyyahın naşını, teslim etmelerini emretmişlerdir. Konsolos tarafından, Habeş aşiret şeyhine ne talep ederlerse devlet tarafından esirgenmeyeceği vaat edilmiştir. Şeyh, bir müddet düşündükten sonra İngiliz korgenerallerinin giydiği elbiseden kendisine verilmesini istemiştir.

³¹³Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.4.

³¹⁴Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.5.

³¹⁵Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.5.

³¹⁶Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.5.

³¹⁷Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.6.

Konsolosluk, şapkadan çizmeye kadar korgeneral ait elbiseleri göndermiştir. Şeyh, kıyafetleri teslim aldıktan sonra giyinip kuşanarak konsolosluğa gitmiştir.³¹⁸

4.11.SAYI 38 (5 ZİLKADE, 1286 / 6 ŞUBAT 1870)

4.11.1. İlan

Irak'ta, ürünler için devletin almış olduğu pay bazı yerlerde farklıdır. Kimi yerlerde beşte bir, dörtte bir ve üçte bir alınırken kimi yerlerde üçte iki şeklinde alınmıştır. Pamuk, halkın ana kaynağı olmasına rağmen ziraatı çok az yapılmaktaydı. Eğer pamuk ziraatı çoğaltılırsa pamuğun ihracatıyla, dışarıdan alınan ithal ürünler eşitlenecektir. Vilayet tarafından, seksen altı senesinden itibaren her nerede olursa olsun pamuktan sadece öşür vergisi alınacağı ilan edilmiştir.³¹⁹

4.11.2. İrakeyn ve Bağdat

Eski müverrihlerin Mezopotamya dediği alan, verimli arazilerin olduğu Fırat ve Dicle Nehirleri arasında kalan bölgede yer almaktadır. Bayındır bir yer olduğu için halkı, eskiden beri araziye oldukça verimli kullanmıştır. Ancak daha sonra yaşanan değişimlerle harabe haline gelmiştir. Arazinin bu halde olmasının nedeni göçebe halkın tavırlarından kaynaklanmaktadır. Çiftçiler, halkı medeniyete davet etse bile eski haline döndürme imkanı yoktur. Çünkü ürünlerin yetiştirme süresi, toplanması ve çokluğu gibi zorluklar ortaya çıkabilir.³²⁰

Yeni oluşturulan yapılardan sonra vilayet, bütün dikkatini bu bölgeye vermiştir. Vilayet, yapılacak işler için hükümeti teşvik etmeye başlamıştır. Bu konudaki amaç Fırat ve Dicle Nehirlerinden yol açarak; Şattül Arap, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu yoluyla birleştirilip, Arap yarımadasına ulaştırmaktır. Vilayet; nehirlerin araştırılması, gerekli yerlerin temizliği, gemilerin ihtiyaçları, ziraatı halka göstermek, ziraat ve çiftçileri ıslah etmek ve göçebe yaşayan vahşi halkı ziraata teşvik etmeyi amaçlamıştır.³²¹

Bağdat vilayetine bağlı Dileym Sancağı ile Halep vilayetine bağlı Zor mutasarrıflığının orta bölümünde bulunan Ane kasabasına on dört saat uzaklıkta bulunan Kayım adlı yer, Fırat Nehrindeki bir çok araziye içine almaktadır. Ancak arazi boş bırakıldığı için göçebe halkın istilasına uğramıştır. Dileym Kaymakamı Sırrı Efendinin

³¹⁸Zevra Gazetesi, 28 Zilkade, 1286, S.37, stn.6.

³¹⁹Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.1.

³²⁰Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.1-2.

³²¹Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.2.

ürün teşvikiyle bazı aileler, ziraat yapmaya başlamıştır. Bu bölgede çobanlık yapan Elbu Abit ve Kerrayla aşiretlerine mensup ufak tefek kabileler, Ane'den Kayım adlı yere kadar on dört saat uzaklıktaki arazi üzerine yerleşerek, ziraat yapmışlardır.³²²

Kayım'daki arazilerde her türlü ürün yetiştirilmektedir. Ayrıca halkın pamuk yetiştirmesi de tavsiye edilmiştir. Çünkü pamuk, hem yetenek gerektiren hem de para eden bir üründür. Pamuğun, Ane kasabasına nakli halinde fakir halktan üç sene boyunca vergi alınmayacaktır.³²³

On bir numaralı gazetemizde Mentifik aşiretini, idare eden mutasarrıflığın değiştirildiğinden bahsetmiştik. Aşiret halkı, çerge ve hasırdan yapılmış kulübelerde ikamet etmekteydi. Şimdiki mutasarrıflık, hava şartları uygun olan Nasiriyye'de bir kasaba inşa etmeye karar vermiştir. O zamandan beri kasabaya yapılacak cami, hükümet konağı ve diğer binalar için gerekli olan malzemeler tedarik edilmeye çalışılmıştır. Liva Mutasarrıfı Nasır Paşa ve oğulları, Es-Sa'dun ailesi ve diğer üyeleri tarafından, beş yüz kese yardım edilmesi için vilayete telgraf çekilerek bu konuda izin istenmiştir. Vilayet, para ve diğer yardımları kabul etmiştir. Aşiret halkı, bedeviyette kaldığı sürece medeniyetten mahrum olacaktır. Aşiret halkının, mutasarrıflığa tahviliyle halkın düzene girmesi sağlanacaktır.³²⁴

Gazetemizin bin üç yüz otuz bir numaralı nüshasında Mentifik aşireti reislerinden olan ve düzene aykırı hareketlerde bulunan birkaç askerin, Rumeli'de bulunan Niş kasabasına sürgün edildiğinden bahsetmiştik. Bazı gazeteler, Menfilerin hangi aşiretten olduklarını bilmediği halde araştırmadan bu kişilerin Müntefik reislerinden olduklarını yazmıştır. Mentifik halkının, hangi tavırda olduğunu gazetemiz yer verilmiştir. Menfiler, Şubba' El-Faysal ve Ebu Rişe'ye bağlı bir aşirettir.³²⁵

Dicle Nehrinin, Bağdat'la Musul arasında bulunan liman ve engellerden en büyüğü, Musul'un beş saat aşağısındaki Nemrut denilen yerdir. Süveyş Kanalı henüz bitmediği için Bağdat vapuru, settin öte tarafına geçememektedir. Hadba vapuru ise setti geçerek, Musul'a

³²²Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.3.

³²³Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.3-4.

³²⁴Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.4.

³²⁵Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.5.

kadar gidip geriye dönmüştür. Bağdat vapuru, eski olduğu için her zaman tamire muhtaç olmuştur. Bazı yerleri onarılıp, yolları iyice öğrendikten sonra Musul'a yük ve yolcu taşımaya başlayacaktır.³²⁶

4.11.3. İran

İran aşiretlerinden Pişteguh Loristan Hakimi Hüseyin Kulu Hana tabi bir takım eşkıyaların, bundan önce sınırı geçerek, Hanekin tarafında bulunan Osmanlı Devletine bağlı Rabi'a aşireti üzerine saldırdığını ve bir takım kimseleri de katlettiğini ayrıca Şeyh Zida'nın iki yaşında bir çocuğu yaktıktan sonra annesini esir alıp, İran'a götürdüğünü on iki numaralı gazetemizde beyan etmiştik.³²⁷

Osmanlı Devleti ve İran arasındaki mesafeden dolayı ilişkileri dostane olmuştur. Ancak eşkıyaların, Osmanlı sınırlarını tecavüz etmesi hoşnutlukla karşılanmayacaktır. Aşiret halkı, cahilliklerinden dolayı devletin ve milletin kurallarını bilmeyip, ısrarla sınırları tecavüz ederek zarar vermişlerdir. Sülaymeniye köyünde bulunan Tavile karyesine gelerek, halk ile karye arasında vuku bulunan çatışmada taraflar bir çok kayıp vermiştir. İran'dan yüz elli süvari sınırı geçerek, Benekdire kasabasına gelip, hükümet konağını kuşatmıştır. Dört saat uzaklıkta bulunan süvariler üzerine asker gönderilerek, üç buçuk saat boyunca savaşılmıştır. Eşkıyalardan on nefer öldürülmüş olup, on beş neferde kaçmıştır. Bundan başka kırk baş hayvanları ölmesine rağmen sağ kalanlar, İran'a kaçmıştır. Ölenlerin içinde Hüseyin Kulu Hanın kölelerinden Abdullah isimdeki asker ile Hemvendlerden olan Biha Eminin kardeşi Biha Kadir'de vardır. İran aşiretinden olan Sencabi aşireti, kışı geçirmek için Hanekin tarafına giderek burada elli gün kalmıştır. Kartepe karyelerinden Keşkül adlı karyeyi basarak, ahaliden dört askeri yaralayıp, karyenin hayvanlarını ve eşyalarını gasp etmişlerdir. Bu olaylardan önce İran'dan bu tarafa doğru gelen bir kaç eşkıya, Sülaymaniye tarafına ve diğer eşkıyalardan bazıları da İran'a giderek, seçkin kişilerin eşyalarını satın alıp kurtulmuşlardır.³²⁸

4.12.SAYI 39 (20 ZİLHİCCE, 1286 / 23 MART 1870)

4.12.1. Özel Maddeler

Vilayet Defterdarı Rasim Efendi, Bağdat'a gittikten sonra sıtma hastalığına yakalanmıştır. Bu sebeple Rasim Efendi, Vilayet Defterdarlığından istifa ederek, bayram

³²⁶Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.5.

³²⁷Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.5-6.

³²⁸Zevra Gazetesi, 5 Zilkade, 1286, S.38, stn.6.

öncesinde Dersaadet'e gitmiştir. Rasim Efendinin yerine altıncı ordu muhasebecisi Abdi Efendi, Vilayet Defterdarlığına atanmıştır.³²⁹

Şehrizer Mutasarrıfı Ömer Paşanın, işinden ayrılması üzerine yerine geçecek halefinin gelmesine kadar mutasarrıflık işlerini yürütmek amacıyla Dergah-ı Ali Kapucu Başı Mentifik Sancağı Mutasarrıf Yardımcısı Abdurrahman Bey, geçici olarak Şehrizer'a gönderilmiştir.³³⁰

İran sınırındaki işleri yürütmek amacıyla gönderilen Şura-yı Devlet-i Adliyye Dairesi Üyelerinden Kadri Bey, Bağdat'a gitmiştir. İran tarafından tayin edilen memurlar, sınıra gelerek, yakında Bağdat'a gönderilecektir.³³¹

Mentifik Sancağı Mutasarrıfı Nasır Paşanın oğulları Falih ve Süleyman Beylere ve Hille Telgraf Müdürü Hacı Kamil Beye, beşinci rütbeden birer parça mecidiyye (gümüş para) buyrulmuştur.³³²

Bağdat vilayetinde bulunan mahallelerin seksen altı senesinin mart ayından itibaren ödeyecekleri ihtisap vergisinin, eşyadan alınacağı ve miktarının ne kadar olduğu belirlenmiştir. Öncelikle bir kasabada veya bir karyede ihtisap vergisi olarak verilmiş olan erzak veya eşyanın ödeyecekleri miktar açıklanarak, kabulü sağlanacaktır. Fakat belgede değişikliğe uğramış miktardan çoğu varsa verilen eşyalar, gümrüğe vardığında resmi gümrüğe alınır, gümrük belgesi gereğince öndecen alınmış olan resmi vergi sahibine geri verilecektir. Eğer ihtisap olarak verilen eşyanın gümrük olan yere götürüleceği sahibi tarafından haber verilir ise mesafesine göre bir aydan iki aya kadar süre tanınacaktır. Kişi, bu süre içerisinde gümrük belgesini getirmek zorundadır. Getirmediği halde ihtisap vergisini vermek üzere kefil bağlanacaktır. Bir yerde resmi gümrüğe verilmiş olan eşya değiştirilemediği gibi ihtisap vergisi olan yere geldiği zaman ondan ihtisap

³²⁹Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.1.

³³⁰Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.1.

³³¹Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.1.

³³²Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.1.

istenilmeyecektir. Bir kazadan başka bir kazaya giden erzak veya eşya olarak verilen ihtisap belgelerinin tümü, ihtisap vergi mültezimi ve emanet memurları tarafından alınacaktır. Mültezim veya emanet memurları tarafından kabul edilen belgeler, dikkate alınmayacaktır. Resmi talepte ısrar edenler olur ise mal sahipleri, ortaya çıkacak zararı kendileri karşılayacaktır. Bir kazanın kasabasında ihtisap olan yerlere uğramadan son kazaya gönderilen eşya, gönderildiği kazanın ihtisap memurları tarafından belgenin verilmesi usule aykırı olacağından hileye cürret etmiş olacaktırlar. Bu durumda memur veya mültezime kanuna uygun bir şekilde ceza verilecektir.³³³

Bağdat vilayetindeki sancakların, seksen altı senesi olarak belirlenen arazi iltizamını, gerek toptan gerek parça parça isteyenler kefil göstererek, vilayet muhasebesine müracaat etmeleri gerekmektedir.³³⁴

Bu sene yağmurun fazla yağmasından dolayı Hindistan'a, buralardan erzak sevk edilecektir. Erzakların verilmesiyle uğraşan bazı vurguncular, halka bir taraftan bu sene erzak olmayacağını söylerken diğer taraftan da ellerinde bulunan ürünleri saklamaya çalışmışlardır. Bundan dolayı erzak dükkanları, mahluve denilen yerlerde bin kıyyeden ibaret olan altı yüz kuruşa satılan tagar buğdayını bin iki yüz-bin üç kuruşa, tagarı iki yüz elli kuruşa satılan arpanın fiyatını da altı-yedi yüz kuruşa çıkartmıştır. Hükümet, devlete ait olan ambarlardan lazım olacak kadar ürünün ihraç edilmesi gerektiğini dile getirerek, buğday tagarının ilk günü bin, ikinci günü dokuz yüz kuruşa ve arpa tagarının ilk gün beş yüz, ikinci gün dört yüz elli kuruşa sattırılması üzerine harekete geçmiştir. Vurguncular, saklamış oldukları ürünleri ortaya çıkararak, ürünlerin fiyatını indirmiştir. Halk, hükümetin bu teşebbüsünden oldukça memnun kalmıştır. Devletin, halka ibraz edeceği binalar ve yardımlar, memurların vazifesi olarak sayılırsa bu vazife için halk şükranlarını sunacaktır. Bazı kişilerin, yağmur vesilesiyle ürünlerde fiyatları arttırması yalnızca vurguncuların sözlerinden ibaret kalmıştır. Herkesin, kıtlık korkusuna düştüğü bu zamanda hükümet, halk hakkında ibraz olunan eserleri meydana getirerek, vurguncuların kötü niyetlerini ortadan

³³³Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.1-2.

³³⁴Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.2.

kaldırılmıştır. Öncelikle kura usulü vaaz edilmiştir. Memlekette ithal edilecek ürünler için çeşitli zorluklara tahammül edenler, ihtisap vergisinde serbest bırakılmıştır.³³⁵

4.12.2. İrakeyn ve Bağdat

Bu sene Hicaz'a giden hacıların, Cidde'ye yönelerek Basra'ya hareket ettiğini bundan önceki nüshalarımızda beyan etmiştik. Babil adlı Osmanlı vapuru, hac mevsiminden önce Cidde'ye ulaşmış olup, vapurun hacıları alıp geri dönmesi için epeyce bir zamana ihtiyaç duyulmuştur. Anadolu, Rumeli ve Mısır taraflarından gelerek Medine'yi ziyaret etmiş olan hacılar, geri dönecekleri zaman vapur, bu hacıları alarak Süveyş'e nakil ettikten sonra Cidde'ye dönerek, Basra'ya hareket etmiştir.³³⁶

Bağdat adlı vapur, geçen perşembe günü Bağdat'a geldiği zaman yirmi bir parça top atarak, kaleyi selamlamıştır. Kale tarafından sancak çekilerek, top atılmıştır. Vapur, Fırat'ta bulunan Basra vapuru gibi eski olup hiç tamir edilmemiştir. Bu vapurlar, diğer vapurların inşası tamamlanincaya kadar tamir olunmak üzere Basra'ya gönderilecek ve geri dönerken Musul'da işletilecektir.³³⁷

Dicle ve Fırat Nehirlerinde gemi işletilmesi için öncelikle nehirlerde, keşif ve temizliğinin yapılması gereklidir. Dicle Nehrine Bağdat vapuru, Fırat Nehrine Basra Vapuru ile bazı mühendisler ve memurlar gönderilmiştir. Bunlar vasıtasıyla nehirlerin, üst tarafına kadar keşifler yapılarak, o mesafe üzerinde gerekli olan işler araştırılmıştır. Gemilerin Hille'ye, on sekiz yirmi saat uzaklıkta bulunan Balis adlı yere kadar işletilebilmesi için Balis'e kadar giderek, Bağdat Mutasarrıfı Şakir Bey, gönderilmiştir. Anca bu işlerde Basra vapuru yeterli olmadığı için Şehba ve Ressafe adlı vapurlarda mutasarrıf kumandasına verilmiştir.³³⁸

Bağdat halkı, bayramın ilk cuma günü Bağdat'a bir saat uzaklıkta bulunan İmam-ı Azam Ebu Hanife, cumartesi günü Bağdat'a bir buçuk saat uzaklıkta bulunan İmam Musa

³³⁵Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.3.

³³⁶Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.4.

³³⁷Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.5.

³³⁸Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.5.

El Kazım Hazretlerinin mezarlarını ziyaret edecektir. Ziyaretçiler, mezarlığı ziyaret ederken Bağdat fabrikalarına demir atan Asur ve Bağdat adlı vapurların burada ücretsiz bir şekilde işletilmesi kararlaştırılmıştır. Vapurların; kömür, yağ ve diğer eksikleri tedarik edileceği için cuma günü Azamiyye'de işletilmeyip, ertesi gün ikisi de akşama kadar Kazamiyye'de ücretsiz olarak ziyaretçileri götürüp getirmiştir.³³⁹

Bağdat ile Basra arasında, Şattül Arab ve Dicle Nehirlerinde seyir edecek vapurlar için bir engel bulunmamaktadır. Ancak sular, sağlam hat üzerinde akmamaktadır. Bu akış sırasında gemiler, kavislerden dolayı devrilebilir. Gemilerin devrilmesi bir hayli masraflı olacağı için kanal açılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bağdat'ın alt tarafında bulunan eğriliklerin devri iki saate neden olduğu için beş yüz metre mesafeden ibaret olan Haminiye devresinden bir kanal açılmasına karar verilmiştir. Şimdi ise vapurların, kanaldan geçmeye başladığı haberi alınmıştır.³⁴⁰

4.12.3. Genel Haberler

"Bend-i Ati Basiret Gazetesinde Okunmuştur." Trabzon vilayetinde ikamet eden Rum halkından bazıları, Rusya'nın vaatlerine kanarak Karim'e doğru göç etmeye başlamıştır. Rusya tarafından bu kişilere, az miktarda arazi verilmesine rağmen ziraat ve geçim sağlama hakkı verilmemiştir. Muhacirler, Gürc'te bulunan Osmanlı Devleti konsoloslüğundan yardım isteyerek, vatanlarına dönmek istemişlerdir. Konsolosluk, geri dönmelerine izin vereceğini buyurmuştur.³⁴¹

4.13.SAYI 40 (27 ZİLHİCCE, 1286 / 30 MART 1870)

4.13.1. Özel Maddeler

Basra'dan hacılarla birlikte Hicaz'a giden Babil adlı Osmanlı vapurunun, Cidde iskelesine hacıları götürdükten sonra Süveyş'e gittiğini, oradan da Cidde'de bekleyen hacıları geri götürdüğünü beyan etmiştik. Hacıların, Cidde'ye geri döneceği zaman, kadir gecesine denk geldiği için Dersaadet'teki hacılardan bin kişiyi alarak, zilhiccenin yirmi birinci perşembe günü Süveyş'e ulaşmıştır. İdare vekilleri tarafından çekilen telgrafa göre; hacılar, burada beş gün karantinada kaldıktan sonra Süveyş Kanalına geçerek, Dersaadet'e gideceklerdir. Tahminlere göre vapurun, Süveyş'ten Dersaadet'e varması ve orada bir süre

³³⁹Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.5-6.

³⁴⁰Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.6.

³⁴¹Zevra Gazetesi, 20 Zilhicce, 1286, S.39, stn.6.

kalması yirmi günü bulacaktır. Gidecek yolcu ve eşyaların ücreti henüz belli değildir. Ancak Dersaadet'ten Bağdat'a götürülecek eşyanın bir kıyyesinden alacağı ücret iki kuruşu geçmeyeceği için tüccarlar, eşyaların hazırlanmasını ve Şamdan çöl yoluyla gelmekte olan eşyaların Beyrut'tan vapurla Said limanına gönderilmesini istemişlerdir. Tüccarlar, Babil vapurunun geri dönerken kolay, ucuz ve güvenli olmasından dolayı teşekkürlerini iletmişlerdir.³⁴²

4.13.2. İrakeyn ve Bağdat

Irak, medeniyete sahip bir ülke iken bayındırlık halini alarak, batı taraflarına yönelmiştir. Bu değişimden sonra Irak'ta medeniyet, bir süre daha korunabilmiştir. Ancak batı medeniyeti içerisindeki ilerlemeler ve Irak'ın batı ile olan ilişkilerinin kesilmesi medeniyetin, geri kalmasına yol açmıştır. Batılı Devletlerin, yükselmesi ve Ümit Burnundaki ticaret yerine Hint Okyanusundaki ticareti tercih etmeleri ürünlerin, Hint sahillerinden Çin sınırına kadar yayılmasını sağlamıştır. Artık Batılı Devletlerin Irak'la, hiç bir ilişkisi kalmamıştır. Irak, İslami ilimler ve bilgilerde, sanayide ve ziraatta gerilemeye başlamıştır. Halbuki bir yerin serveti ve saadeti bu üç maddeden meydana gelmekteydi. Bu sebeple Irak'ın ilerlemesi de, ilme, sanayiye ve ziraata bağlıdır. İlimde, sanayide ve ziraatta gelişmiş ülkeler gibi Irak'ta bir zamanlar bu konularda gelişmiş bir ülkeydi. Irak'ta, bu duruma çare bulunmaz ise ihtilal bile fayda sağlamayacaktır. Irak'ın bugünkü hale gelmesinin sebebi öncelikle su yollarından uzak kalınması daha sonra ilmin, sanayinin ve ticaretin gerilemesidir. Hint Okyanusunda, Dicle ve Fırat yollarında kanallar açarak, şuanda bulunduğu durumdan kurtulabilir. Bağdat Mutassarı Şakir Bey, maiyetine yeteri kadar memur, mühendis ve üç kıta vapur tayin edilmiştir. Halep yakınlarındaki Balis'te oturanlarda, Fırat Nehrinin keşfine yardımcı bulunmuşlardır. Bu kişiler, zilhicenin on üçüncü günü harekete geçmişlerdir. Fırat'ın Bağdat hizasında ve Bağdat'a on iki saat uzaklıkta bulunan Felluca'dan Kenaniyye'ye kadar olan su kanalları, gemilerin seyrine engel olacak bir derinlikte değildir. Zilhicenin yirmisinde Remadiyye Kalesinden yazılan mektuplarda, Irak'taki huzurun tekrar sağlanmasını isteyen vatandaşları memnun edecek haberler verilmiştir. Martın sekizinde, akşam saat ikide Remadiyye'ye ulaşıldı. Felluce ve Kenaniyye arasında olduğu gibi gemilerin seyri, Kenaniyye ile Remadiyye arasında da yeterli derinliğe sahiptir. Nehrin iki tarafı da düzgün arazilere sahiptir. Ancak Şamiyye taraflarında, Şeyh Mesut adlı bir zatın arazisi ve Ömer Faruk Hazretlerinin Remadiyye Kalesi yakınlarına inşa edilen cami ve medresesi bulunmaktadır. Cami, sahilden bir saat

³⁴²Zevra Gazetesi, 27 Zilhicce, 1286, S.40, stn.1.

uzaklıkta olup, nehirlerin arasında bulunan arazide Al u Fehd ailesine ait çadırlar vardır. Burada dikkat çeken en önemli şey Al u Fehd ailesindeki kişilerin yetiştirdiği bahçelerdir. Bu bahçenin etrafı duvarlarla kuşatılmış olup, her ne kadar küçük bahçeler olsa bile oldukça hoş gözüken bir yerdir. Bağ ve bahçe ile uğraşarak medeniyet çerçevesine girmeleri mümkündür. Çünkü hükümet, kendilerinden yalnızca ziraat yapmalarını istemiştir.³⁴³

4.13.3. Hit'ten Yazılan Mektubun Tercümesi (Fi 22 Zilhicce)

Şehba adlı vapur, dün Hit'e bir saat uzaklıkta bulunan bir yerde durmuştur. Şehba vapurunun kömürü bittiği için Basra vapurundan kömür gönderilerek, gece saat üçte Basra vapuruna yetiştirilmesi sağlanmıştır. Bu sabah saat ikide Hit'e ulaşılmıştır. Dün yolculuk esnasında Basra ve Şehba vapuru Akabe adlı bir dağın altında durmuştur. Bu duraklamının sebebi sudan kaynaklı olmayıp, yolu bulamamaktan kaynaklanmaktadır. Yedi metre derinliğinde bir su bularak, dün gece yatılan yerde Hit'e bir saat uzaklıktaki mevkide Şehba vapurunun kömürü bittiği için Basra vapuruna bağlanmıştır. Memleketin kenarında bulunan naur önünde akıntının güçlenmesi ve rüzgarın şiddetlenmesiyle Şehba, Basra'nın hareket etmesini engellediği için orada bırakılarak yukarı heyete doğru çıkılması sağlanmıştır. Kasaba sakinlerinden öğrenilenlere göre; Hit ile Ane arasında seyir eden gemileri zorlayacak en büyük engel, Kalbo'ya Adasıdır. Suyun altı kayalık olduğu için geçen sene su yetmiş beş metre alçalmıştır. Suyun bu kadar alçalması pek nadir olup, diğer seneler bir metreye kadar alçalmalar meydana gelmiştir. Hit'den Cebe'ye kadar olan sular, yazın geçilebilir derecede olup, şuanda Cebe'den Ane'ye kadar olan akıntı şiddetlenmeye başlamıştır. Bu akıntı Tuna'nın Rusçuk'taki akıntısıdır. Yani saatte altı mil derecede ise Şehba vapuru bağlı olmasına rağmen bu akıntıyı geçebilecek durumda değildir. Basra vapurunun güçlü olmaması, rüzgarın şiddetlenmesi ve suların kesilmesine rağmen Basra vapurunun burayı geçebilmesi, Fırat'ın her yerinde vapur işletilebileceği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Basra vapuru, Fırat'a gönderildiği zaman naur akıntısı yoktu. Fırat'ın en zorlu geçidi, Ane'ye kadar olan mesafede yer almaktadır. Hit kasabası, Şamiyye taraflarında bir küçük tepe üzerine kurulmuş bir yer olup, altı yüz haneye sahiptir.³⁴⁴

4.13.4. Mekteb-i Sanayi

Mektebi sanayi, bundan dört sene önce Dersaat'te yanan ve yangından sonra yapılan geniş caddeler üzerine açılmıştır. Mektebi sanayi öğrencileri, fukara ve öksüz

³⁴³Zevra Gazetesi, 27 Zilhicce, 1286, S.40, stn.2-3-4.

³⁴⁴Zevra Gazetesi, 27 Zilhicce, 1286, S.40, stn.4-5.

çocuklardan oluştuğu için bazı gazeteler, yetimhane ifadesini kullanmıştır. Ancak bu ifadeyi kullanmak yanlıştır. Çünkü yetimhane, mektebi sanayi dışında bir yerdir. Mektebi sanayi öğrencileri, sadece Müslümanlardan oluşmayıp Gayri Müslimleri de bünyesinde barındırmıştır. Mektepteki çocuklara, piyano dersi bile verilmiştir. Mektebi sanayi, diğer mektepler ve askeri okullarla da benzerlik göstermiştir. Bir yabancı mektebi sanayiye girmeden önce teymur dökmekte, tahtaları kesmekte veya kitapları ciltlemekteydi. Mektebin açılışındaki amaç, çocukları ünlü bir şair yapmak değildir. Mektebi sanayide aldıkları ilimle bu çocukların, vatandaşlar arasında maneviyatı yüksek kişiler olması sağlanmıştır. Çocuklara edepli ve terbiyeli olmaları öğretilmiştir. Mektebi sanayideki çocuklara, sanat ve ahlak kuralları birlikte öğretilmeye çalışılmıştır. Bu çocuklar, mektepten ayrıldıkları zaman ilmiyle iftihar ve servetiyle gururlanacak belki de katip ve tüccar olacaklardır. Mekteb Nazırı Mir Alay Edhem Bey, askeri usulleri uygulayarak, mektep kapılarına nöbetçi öğrenci yerleştirmiştir. Edhem Bey, idaresindeki öğrencilerin hepsini evladı gibi görmüş, halkı da bu şekilde görmeye davet etmiştir. Bazı kişiler, ihtiyaç olunan eşyalar için yardımda bulunmuştur. Bundan önce sokaklarda yaşayan bunca fakara çocuğu, millete hizmet edebilecek seviyeye getiren mektebi sanayinin kurucusu olan Mithat Paşa, bir çok zorluğa rağmen mektebi ilerleterek, şimdiki hale getirilmesini sağlamıştır. Bu konuda, Dahiliye Nazırı Rüştü Paşa'ya, büyük zatlara ve Osmanlı milletine teşekkür etmeleri gerekmektedir.³⁴⁵

4.14.SAYI 41 (4 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 16 NİSAN 1870)

4.14.1. Özel Maddeler

İran sınırına, tayin edilen Mucib Ali Han, maiyetinde bulunan üç asker ve memurlarla beraber Bağdat'a gelerek, Kadri Bey ile görüşmüştür.³⁴⁶

Vilayet Üyelerinden Mehmet Cemil Efendi, mektebi sanayi için bin kuruş yardımda bulunmuştur. Mektebi sanayi müdürü tarafından, Cemil Efendinin bu hareketi vatanperverlik olarak görülerek, takdir edilmiştir.³⁴⁷

³⁴⁵Zevra Gazetesi, 27 Zilhicce, 1286, S.40, stn.5-6.

³⁴⁶Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.1.

³⁴⁷Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.1.

4.14.2. İlan

Muharremül haram ayının gelmesiyle birlikte bazı kişiler, kendi ibadethanelerinde taziye ve ayin gibi işlerini yerine getirmişlerdir. Ancak bir takım kişiler, taziye işlerini yerine getirirken evsak ve pazarlarda toplu halde gürültüye neden olmuşlardır. Bu kişiler, bazı aletlerle vücutlarına vurarak, yaralanmışlardır. Sokaklarda bağırarak, kendini yaralamak ve dehşet saçmak gibi eylemler, kanuna aykırı olduğu için sokakta gürültü yapanlar, çıplak gezenler ve kendilerini darp edenler, zabıta memurları tarafından tutuklanarak hükümete teslim edilecektir.³⁴⁸

4.14.3. Fırat Nehrinin Keşfi

Fırat Nehrinin keşif ve araştırılması için gitmiş olan Bağdat Mutasarrıfı Şakir Bey Efendi daha sonra Hadise adlı yere kadar gitmiştir. Hadise'nin alt tarafında bulunun Cebe adlı yerden mektup yazılmıştır. "On üç martta Cebe'den alınan mektubun tercümesidir". Perşembe günü heyetten hareket edileceği on bir martta yollanan mektupta beyan edilmişti. Sabahleyin Şehba vapurunun silindiri bozulunca, silindir tamir edilmiştir. Silindir tamir edilmesinden sonra saat ikide hareket edilerek, ertesi günün akşamında Cebe Adasındaki bir karyeye ulaşılmıştır. Heyetin üst tarafında bulunan nurlar suyla dolunca dalganın yaklaştığı anlaşılmıştır. Ancak hiç bir zorluk çekmeden geçiş sağlanmıştır. Heyetin bir saat uzaklığında bulunan bir naur bendi, suyu fazlasıyla sıkıştırarak akıntının şiddetlenmesine neden olmuştur. Kalebu'da iki metre su bulunuyordu. Akıntı şiddetlenip, nehir yatağı taşınca kaptan telaşlanmaya başlamıştır. Burada suyun iki metre olması nehrin altındaki taşlardan kaynaklanmaktadır. Yapılan araştırmalar ve Mösyö Veri'nin ifadesine göre; bu taşlar kaptanında dediği gibi yerli bir kaya ise Şamiye tarafından yeni bir su kanalı açılması pek mümkün değildir. Eğer su kanalı değiştirilmezse ve sular geçen seneki gibi alçalırsa vapurlar, buradan geçerken zorlanacaktır. Kalbuye Adasından, Garrafe adlı yere kadar su kanallarının düzeltilmesine gerek yoktur. Fakat Garrafe ile Zevir arası Kalbu'ye gibiyse ikisinin uzunluğu üç kilometre mesafeden ibarettir. Cebe önünde değirmen harabeleri, suyu sıkıştırarak akıntının şiddetlenmesine yol açmıştır. Su alçaldığı zaman bunların uzaklaştırılması bir kaç günü alacaktır.³⁴⁹

"On beş martta Hadise'den alınan mektubun tercümesidir." Şehba vapurunun geç kalınması Cebe'den altı saat geç hareket edilmesine neden olmuştur. Garaf ile Zevir arasındaki akıntı şiddetli olduğu için vapur, zor geçebilmiştir. Kılavuzlar tarafından, yukarı

³⁴⁸Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.1-2.

³⁴⁹Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.2-3.

tarafındaki akıntının şiddetleneceği haberi gelince Basra vapurundan, daha güçlü bir vapurun gelmesi gerektiği düşünülmüştür. Alus'a yarım saat kaldığı haberi verildiği sırada şiddetli bir akıntı meydana gelmiştir. Ancak kaptan ve makineci Sait Efendinin cesareti ve buharın çoğalmasıyla burası geçilmiştir. Alus'a ulaşıldığı sabah, akıntının saatte altı mili geçmediği anlaşılınca bu akıntıyı Basra vapurunun geçebileceği düşüncesiyle vapura yol verilmiştir. Zulam, Hafaca ve Hadise yakınlarında şiddetli üç pervane, karye yakınlarında hafif iki akıntı oluşmaya başlamıştır. Ancak bu engellerden geçilerek, saat dokuzda Hadise'ye ulaşılmıştır. Artık Ane geçidinden başka düşünülecek ve önem verilecek bir geçit kalmamıştır. Fırat'da vapur işletilmesini zorlaştırması düşünülen engeller işte bu akıntılardır. Garraf'tan beri nehrin iki tarafı dağlık olduğu için tarım yapılamamıştır. Çünkü halk, düz yerlerde tarım yapmıştır. Naur sahipleri, naurun karşı tarafından nehrin ortasına kadar taşlardan setler inşa ederek, akıntının basıncını değiştirmeye çalışırlar. Bundan dolayı sular, nehrin yalnızca bir yerine yığılarak, sahildeki büyük kayaların oyulmasına ve nehre düşmesine sebep olur. Gemiler, hareket halindeyken akıntı şiddetlenmeye başlayınca kayalar, ortaya çıkar. Bu durumda güçlü olan vapurlar geçebilir. Nehrin ortasında bulunan değirmen harabelerinin çıkartılması gerekmektedir. Çünkü Hadise'nin üst tarafında bulunan Köbri harabesi suyu sıkıştırınca akıntının şiddetlenmesine neden olmaktadır. Alus, Pervane, Cebe, Garraf ve Zevir karyeleri bir kaç hurma bahçesinden oluşan küçük yerler olsa bile Hadise karyesi bahçe ve ağaçların bulunduğu büyük bir yerdir. Yarın buradan hareket ederek, Aneye ulaşılması tahmin edilmiştir. Bu bölge Heyet ile Ane'nin ortayı sayılmaktadır. Kılavuzların ifadesine göre; Ane'ye kadar yol daha çoktur. Dicle'nin, Bağdat ve Basra'ya olan mesafesi kadar olduğu tahmin edilmiştir.³⁵⁰

Kerbela sancağında, seksen altı senesi gelir vergisi için bir müzayede yapılacaktır. Mart ayının yirmi sekizinde kara vergisi çekileceği gibi Bağdat ve diğer sancakların vergisi içinde müzayede yapılmasına karar verilmiştir. Talip olan kişilerin, martın yirmi sekizinci gününe kadar vilayet muhasebecisine müracaat etmeleri gerekmektedir.³⁵¹

4.14.4. Emniyet Sandığı

Emniyet sandığının yapmış olduğu işler, gazetemiz tarafından üç ayda bir kere ilan edilmektedir. Geçen kanuni evvel, sani ve şubat aylarının özeti verilmişti. Mart ayı ilanının

³⁵⁰Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.3-4-5.

³⁵¹Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.6.

yapılması gerekirken sandık idaresi, yıl işleri düzenlemesi ile meşgul olduğu için seksen beş senesinde şubat sonuna kadar geçen sekiz ay içerisindeki işleri göndermekte gecikmiştir. Sandık idaresi tarafından matbaamıza gönderilen ilan;³⁵²

Tablo 4.14.1.1. Emniyet Sandığı Tarafından Gönderilen İlan

"Re'sü'l-i Mal-ı	Güzeşte	
1938208	67472	Sandığın bidayet-i güşadından şubat nihayesine kadar gelen akçe ile güzeştisi.
0225670	02758	Meblağı mezburdan yine akçe sahiplerine iade olunup hesabı kat edilen.
1712538	64714	
0153221	05156	İbtidasından Şubat nihayetine değin eshabına iade olup henüz hesabı kesilmeyen .
1559317	59558	

Tablo 4.14.1.1. Emniyet Sandığı Tarafından Gönderilen İlan (Sandığın Açılışından Şubat Sonuna Kadar Rehin Bırakılan Akçe İle Güzeştisi

Re'sü'l-i Mal-ı	Güzeşte	
1544575	84685	
133265	10692	Vadeleri hululiyle istirdat ve istihsal olunan.
1411310	73993	
1411210	84685	Baladaki güzşteden tenzil olunan on bin küsür kuruş zirdki kalem mücebince.
0148507	25127	resül mâl-e zâmm olunacağından ashâb-ı akçeye verileceği bâlâda işaret olunan elli dokuz bin küsür guruşun yekun faizden yani seksen dört bin küsür guruştan mahsubı lazım gelmiştir.
0010692	00000	
01586999	25127	
0000000	05610	Hin-i ikrazda harc-ı kaydiyye olarak alınan.
0157699	30737	
0000000	26411	Sandığın sekiz aylık mesarifat ve maaşatı.

³⁵²Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.6.

54326	0157699	
Verilen ve alınan faiz beynindeki yüzde üç farktan sandığın sekiz aylık mesarifi ba'dettenzil kusuru olup tevkif kılınan.	Güzeşten ber-müceb-i bala Resülmala zamm olunan on bin küsür guruşla beraber ashab-ı nukuda aid olup mevcut sandık bulunan."	

Uyarı; Sandıktan halka verilen borç para, yüzde on iki faizle verilecektir. Faizler hesaplanarak, rakamlandırılmıştır. Ancak meblağ henüz hesaplanmadığı gibi borç verilecek parada hesaplanmamıştır. Gelirlerin ve borçların tarihi farklı şekilde hesaplanmış olup gazeteler, sandık idaresi tarafından gerçekleştirilen düzenlemeleri ilan edecektir. Eğer kişiler, sekiz ay karşılığında yüzde dokuz veya yüzde on iki faizle borç alacak ise bu dengeli olmayacaktır. Bundan dolayı borç alacak kişiler, sandık idaresine giderek hesaplamının doğrusunu öğrenebilir.³⁵³

³⁵³Zevra Gazetesi, 4 Muharremülharam, 1287, S.41, stn.6.

5.BÖLÜM

5. SAYI 42 (11 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 13 NİSAN 1870)

5.1. ÖZEL MADDELER

Rasim Efendi, vilayet defterdarlığı yaparken sıtma hastalığına yakalanmıştır. Bağdat'ın havasının sıtma hastalığına iyi geleceği düşüncesiyle buraya gelmiştir. Rasim Efendinin, daha sonra Hint Okyanusu yoluyla Dersaadet'e geleceğini beyan etmiştir. Ancak Rasim Efendi, Bombay iskelesine bir kaç gün kala vapurda vefat etmiştir.³⁵⁴

Paranın, kıymeti ne kadar çok olursa o kadar halkın işine yarayacaktır. Bağdat halkının kullandığı para ayarının bozuk olduğu, paraların Osmanlı Devleti sikkesi gibi dengeli olacağı, yabancı devletlerin paralarını halkın güzel kullanamayacağı, rayic hesabı gibi boş düşüncelere kapılarak, kendilerine zarar verecekleri ve on paranın bir kuruş etmeyerek kuruşun kırk para etmesi ilan edilmişti. Paraların, rayic hesabına geçirilmesi kurallara aykırı değildir. Ancak bazı vurguncular, halkın rayic hesabını alarak kendilerince bir düzen yaratmışlardır. Rayic, bu olaylardan sonra kaldırılarak, alım satım yapanlar teftiş memurları tarafından incelenip, hükümete teslim edilmiştir.³⁵⁵

5.2. FIRAT NEHRİNİN KEŞFİ

Fırat Nehrinin keşfinde görevli Şakir Bey Efendi tarafından yirmi iki martta gönderilen mektubun tercümesidir. On beş mart tarihinde yazılan mektupta, martın on altıncı günü Hadise'den kalkan vapurun, dar ve akıntılı bir geçitten geçerek, Ane'ye ulaşacağı yazılmıştır. Burası bir hayli dar bir geçit olup, ada tarafında harap halde bulunan köprü ve nurlardan dolayı akıntının şiddeti artmıştır. Ancak geçitten, akıntılara rağmen geçilmiştir. Akıntının şiddeti ve bölgenin zorlukları, Alus'taki akıntı ve zorluklardan daha fazladır. Ancak bundan sonraki hareketi zorlaştıracak bir engel kalmadığı için saat on gibi Sekryafe'ye ulaşılmış olunur. Bahsedilen adalar, Fırat Nehri ve İsviçre gölleri gibi kollara ayrılmış olup, çoğunlukla yabani ağaçlardan oluşmaktadır. Bundan kırk sene önce bu

³⁵⁴Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.1.

³⁵⁵Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.1-2.

bölgede, bir çok kişi yaşarken daha sonraları bölgeyi terk etmişlerdir. Etrafında hayvandan başka bir şey bulunmayan Müşahede mahallesi Kazamiyye kazasına bağlanmıştır. İki saat süren bu yolculuğun ardından daha önceden hazırlanmış olan odunları almak için saat on birde ada tarafında bulunan ormanlı mahallede kalınmıştır. Ertesi gün saat biri çeyrek gece buradan hareket ederek sahil taraflarına doğru geçilmiştir. Daha sonra Maazid adlı bir köye ulaşılmıştır. Maazid köyü, Ane'ye yakın bir yer olup, Ane halkı tarafından idare edilen naurlar ve ziraatla uğraşmışlardır. Köy, kırk elli kişilik hanelerden oluşmaktadır. Köyde odun olmadığı için Ane'den odun siparişi verilmiştir. Odunlarla beraber Ali Ağa adındaki bir kılavuz gelmiştir. Bu adam önceleri Fırat Nehrinin keşfinde memur edilmiş olan İngiliz Generallerinden Cesne adındaki Generalin vapuruyla Tabalis'ten Basra'ya, Basra'dan Tabalis'e kadar gitmiştir. Ertesi gün saat bir buçukta Maazid köyünden hareket edilerek, saat dört buçukta Ane'ye ulaşılmıştır. Şimdiye kadar yapılan yolculukta hiç bir zorluk yaşanmamıştır. Ancak Ane'ye yaklaşıldığında kasabada bulunan fabrikalara girmek için iki naur arasından geçilmek zorunda kalınmıştır. Naurlar, birbirine karşılıklı bir şekilde bulunduğu için suyu bir hayli sıkıştırıyorlardı. Saat on bir gibi burası geçilmiştir. Ane'nin üst tarafına geçildiği zaman bazı eksiklikler tamamlanmaya çalışılmıştır. Eksikler tamamlandıktan sonra Erdeşir adlı bir adaya ulaşılmıştır. Adanın iki tarafında bulunan köprü döküntülerinden dolayı akıntılar oldukça şiddetlenmiştir. Ayrıca naurlar bu şiddetin giderek artmasına neden olmuştur. Vapur, köprüyü geçtikten sonra naur akıntısı ile karşılaşarak, köprünün üzerinden parçalar düşmesine sebep olmuştur. Bundan dolayı ileriye doğru gitmek yerine Erdeşir adasının Şamiyye taraflarına yanaşmıştır. Bu sırada maiyetimizde bulunan Şehba adlı kılavuz vapuruyla bölge keşfedilmeye başlanmıştır. Şehba'nın ızgaraları yanıp bitmesine rağmen bir yandan bunları tamir edilmiş bir yandan da nehrin keşfi yapılmıştır. Erdeşir adasına geçildiği zaman bu taraflarda geçit olmadığı fark edilmiştir. Bundan dolayı harabe olarak bulunan köprünün ayağına halat atarak vapur çekilmiştir. Onca zahmetten sonra ada tarafına geçilmiştir. Bu sırada Şehba vapurunun ızgaralarının, yapılmış olduğu haberi gelmiştir. Şehba'nın buharlarının, istenilen derecede ve vapurun boyunun Basra vapurundan daha müsait olmasından dolayı vapura binilerek, akıntıdan yavaş yavaş ilerlemeye başlanmıştır. Akıntı başlar başlamaz vapurun, başı ok gibi dönerek, içinde bulunan kişileri köprünün ayaklarına doğru atmaya başlamıştır. Vapur, iki akıntı arasında kaldığı ve akıntının bir hattan ileriye doğru gitmesiyle birlikte başka tedbirlere ihtiyaç kalmamıştır. Ertesi günün sabahı Basra vapuru için bir hayli

telaşlanılmıştır. Şimdiye kadar görülen zorlukların en büyüğü burası olup, Balis'e kadar gidilmesi için ümit edilmiştir.³⁵⁶

Ane kasabası, Belçika'daki köyler gibi boylu boyuna yedi kilometre uzunluğunda bir yolun üzerindedir. Bu yolun, Fırat tarafında evler ve bahçeler, dağ tarafında tarlalar ve mezarlar bulunmaktadır. Kasabada bin üç yüz Müslüman, altmış tane Yahudi vardır. Bahçelerde meyvelerden başka, zeytin ağaçları da yer almaktadır. Fırat üzerinde görülen yerlerden en güzeli burasıdır. Kasabada, büyük bir saray varmış ki bu saray şuan kale şeklindeki duvarları ile "Cami'in harabesi" olarak, Faruk'un tarafından gözlemlenmiştir.³⁵⁷

5.3. BAĞDAT'TA OSMANLI'NIN ALTINCI ORDUSU

Altıncı ordu ambarlarında kaval tüfeklerinden olan iğneli ve şeşhaneli silahlar bulunmaktayken bugün askerlerin ellerinde, sekiz bin üç yüz altmış bir silah ve on bin adet küçük çabda şeşhaneli tüfek bulunmaktadır.³⁵⁸

5.4. İLAN

Hacılarla birlikte, İstanbul'a gitmek üzere Süveys'ten hareket eden Babil vapuru, Beyrut'a çıkaracağı iki yüz tane hacıyla, martın yirmi sekizinde iskeleye ulaşacaktır.³⁵⁹

5.5. GENEL HABERLER

Osmanlı Devletinin Londra'ya sipariş ettiği Avnullah, Mu'in-i Zafer ve Feth-i Beled adındaki zırhlı gemiler denize indirilerek, Dersaadet'e gönderilmek üzere yola çıkmıştır. Mısır Valisi İsmail Paşanın, Fransa'ya sipariş ettiği ancak Osmanlı Devleti tarafından iade edilmesine karar verilen zırhlı gemiler, Dersaadet limanına ulaşmıştır. Tuna ve Hersek taraflarında bulunan beş altı parça zırhlı dubadan başka Osmanlı zırhlı gemileri, on parçaya çıkmıştır. Bundan önceleri denizlerde, üç ambar, kapak, firkateyn, Kurut ve Berik gibi sekiz on top çekilirken şuanda yüz yirmi yüz otuz top çekilmektedir. Ahşap gemiler, bir takım vapurlara bağlı olduğu ve Osmanlı'nın denizlerde güçlenebilmesinde zamana ihtiyaç duyulduğu için sayısı yüz seksen olan ahşap gemiler azaltılarak, demirden yapılan gemiler tedarik edilmiştir. Bu kadar az bir zaman içinde tedarik ettiği zırhlı gemilerle sayıları

³⁵⁶Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.2-3-4.

³⁵⁷Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.5.

³⁵⁸Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.5.

³⁵⁹Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.5.

çoğaltılmıştır. Bunun dışında İstanbul tersanelerinde, zırhlı gemi yapılabilmesi için fabrikalardan hediyeler gönderilmiştir.³⁶⁰

5.6. POLİTİKA (DIŞ HABERLER)

Rusya tarafından İran sınırlarında başlanılan keşif için Nasrettin Şah, Geylan taraflarına gelmiştir. Geylan eyaleti, Rusya ile sınırdır. Nasrettin Şah, tebrikleri kabul etmek için memur tayin ederek, maiyetindeki üç parça vapur ile Geylan eyaleti merkez idaresi olan Reşt şehrine, üç saat uzaklıktaki Hazar Denizi sahilinde bulunan Anzeli limanına, daha önceleri gelmiş olan Badkuba Hakimi General Kolayk'in, şahın Reşt şehrine gelmesiyle oraya giderek tebriklerde bulunmuştur. Nasrettin Şah, bir kaç gün sonra Anzeli limanına gelerek, vapurları seyretmiştir. İran'ın, Hazar Denizde vapurları bulunmamaktadır.³⁶¹

5.7. İLAN

Altıncı ordu idaresinde bulunan askerlerin imalatı için alınan toplam miktar, kontrat bağlanacaktır. İsteyenlerin, salı ve perşembe günleri saat yedi gibi orduyu hümayun meclisine gelmeleri ilan edilmiştir.³⁶²

5.8.SAYI 43 (18 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 20 NİSAN 1870)

5.8.1. Özel Maddeler

Babil vapurunun, Süveyş'ten hareket ederek, iki yüz hacıyı Beyrut iskelesine götürdüğünü bir önceki nüshamızda beyan etmiştik. Bundan sonra vapur, Mersin ve İzmir iskelelerine uğrayarak, muharrem ayının on dördüncü günü Dersaadet'e ulaşacaktır. Dersaadet'te on beş gün kaldıktan sonra Bağdat'a götüreceği eşyaları alarak, İskenderiye yoluyla Cidde'ye gidecektir. Cidde'de vapuru bekleyen hacıları alarak, Basra'ya ulaşacaktır.³⁶³

Fırat Nehrinde, bu sene diğer senelere kıyasla daha çok su taşmıştır. Bu taşkınlıktan dolayı Divaniyye kasabasındaki Fırat Nehri yakınlarında bulunan bir kaç ev ve telgrafhane su içinde kalmıştır. Telgrafhanedeki makineler, askeriyyeye nakledilmiştir. Hindiye'de bulunan hükümet binası ve telgrafhanade suyun taşmasından dolayı hasar görmüştür.

³⁶⁰Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.5-6.

³⁶¹Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.6.

³⁶²Zevra Gazetesi, 11 Muharremülharam, 1287, S.42, stn.6.

³⁶³Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.1.

Mahallelerden alınan haberlere göre; evleri hasar görmüş kişiler, diğer mahallelere gönderilmiştir.³⁶⁴

5.8.2. Bağdat Gümrük İdaresinden Gelen Belgenin Tercümesi

Tuz almak isteyen kişiler, bu sene tereddüt yaşamaktadır. Bundan faydalanmak isteyen bazı kişiler, tuz fiyatlarında indirim yapılacaktır diye bir takım yalan haber uydurmuşlardır. Tuz fiyatlarında yapılan artışlar ve indirimler devletin elindedir ve devlet bu konu hakkında henüz bir açıklama yapmamıştır. Bu konuda çıkan haberler, tamamıyla asılsızdır.³⁶⁵

5.8.3. Irakeyn ve Bağdat

Bağdat, yirmi bin nüfusa sahip bir şehir olup, sadece büyük beldelede değil küçük kasabalarda bile halkın gezip göreceği yerler olmasına rağmen bu bölgede sadece bağ ve bahçe gibi alanlar mevcuttur. Herkesin istinasız gidip eğlenebilmesi için memleket bahçesi açılmıştır. Azamiyye kapısının dışında bulunan Necibiyye bahçesi, durum ve yer bakımından uygun olduğu için memleket bahçesi unvanını almıştır. Necibiyye bahçesi, Azamiyye kapısına dört yüz beş yüz metre uzaklıkta bulunmaktadır. Bahçenin yolu, pek düzenli olmadığı için yağmurlu havalarda oradan gelmek bir hayli zor olacaktır. Bundan dolayı, yolun düzenlenmesi için mühendisler tayin edilmiştir.³⁶⁶

8.8.4. Askeriye

Askerlik hizmetini yerine getirmiş olan kişiler ile orduda bulunan alay ve taburlardan üç yüz yetmiş dokuz asker, vali ve Reisi Erkan Hamdi Paşa ile birlikte kale meydanına çağırılmıştır. Burada askerlere, tezkereleri verilmiştir. Ancak bu askerlerden altmış yedi tanesi, askerlik hizmetlerine devam etmek istediği için tezkerelerini almamıştır. Osmanlı milleti, dualar eşliğinde üç kere "padişahım çok yaşa" diye bağırmıştır.³⁶⁷

5.8.5. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı orduya mensup piyade safının üçüncü alayının Sülaymaniyye mevkinde bulunan üçüncü taburuna, bir ay içinde kırk dört asker gönüllü olarak yazılmıştır. Bu kırk dört gönüllü asker, üçüncü alayın Sülaymaniyye mevkinde bulunan üçüncü taburuna yerleştirilmiştir. Kerkük ve Musul mevkillerinde bulunan birinci ve ikinci taburlara da yüz dört asker, gönüllü olarak kaydedilmiştir. Alayın gönüllü asker sayısı, yüz kırka ulaşmıştır.

³⁶⁴Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.1.

³⁶⁵Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.1-2.

³⁶⁶Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.2.

³⁶⁷Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.2-3.

Orduda bulunan taburlara, Bağdat ve civarından yirmi beş asker gönüllü olarak kaydedilmiştir.³⁶⁸

5.8.6. Fırat Nehrini Keşfi

Fırat Nehrinin keşfi için görevlendirilen memur Şakir Bey Efendinin, Ebu-Kemal'den yazdığı mektubun (yirmi altı mart) tercümesidir. Mart ayının yirmi ikinci günü Ravaya'ya yakın bir yerde kalarak, ertesi gün Avniyye'ye oradan da Kaim'in alt tarafında bulunan yere hareket edilmiştir. Mart ayının yirmi beşinci günü Anka şehrinin üst tarafında kalındığı için bugün Ebu-Kemal'e ulaşılmıştır. Rava'dan hareket edildiği gün, şiddetli bir rüzgar vardı. Ayrıca Rava'nın üst tarafında bulunan naur bendinden dolayı akıntıdan geçmek mümkün olmayacağı için Rava'ya dönerek, buraya yakın bir adadan Ebu-Kemale gelinmiştir. Rava'dan buraya kadar naurdan başka, Kurne Nehri ve Ammare arasındaki geniş, derin ve durgun su yolundan hareket edilmiştir. El-Kaim bölgesinde, eski binadan başka bir şey yoktur. Ancak haritalardan öğrenilen bilgiler, bir hayli hayrete düşürmüştür. Avniyye mevkiisi, Fırat üzerinde görülen tepelerin ortasında bulunan bir kaynaktan ibarettir. Önceleri bu kaynaktan, bulunan büyük bir arazide tarımla uğraşılırken şimdilerde boş bir bölgedir. Kaynağın sahile uzaklığı bir mil olup, suyunda bir miktar kükürt bulunmaktadır. Elba-Abid aşiretinin burada olan çadırlarından anlaşıldığına göre; bu suyun iki mil kadarı bazı yerlere sevk edilmiştir. Kaynaktaki sular, bir saat uzaklıkta olan nehre dökülüyordu. Ayrıca kaynaktan, kum ve güherçileli topraklarda bulunmaktadır. Yanaşılan yer tarafında büyük bir bataklık vardı. Anka, Caberiyye denilen arazi, Turfa ağaçlarının bulunduğu büyük bir ormana sahip olan şehirde az da olsa harabeler yer almaktadır. Buralar henüz araştırılmamıştır. O taraflardan bulunan halkın inancına göre; bu harabe Heyt'den Kuveyt'e kadar uzamakta olup, iki yüz elli saatlik cetvelin kurucu olan Sade'nin yaşadığı tepeciğin merkezidir ve İranlılar, Irak'a sahip olmadan önce harap olmuştur. Şimdi ise şehirde hisar şeklin de uzunca tepecikler ve terk edilmiş bir cetvel bulunmaktadır. Ebu-Kemal'de bazı aşiretler içerisinde bir kale olup, Akidat aşiretlerinden Ebu-Kemal, aşireti mezralarıyla süslemiştir. Rava'dan Kaim'e kadar görülen sahillerde su tulabından başka bir şey yok ise de çiftçileri oldukça çalışkandır. Şakir Beyin, nisan ayının ikisinde Deyr'den yazdığı telgrafnamenin tercümesidir. Nisanın ilk günü Deyre'ye ulaşıldığında, kaleden topraklar atılarak karşılamalar yapılmıştır. Nehrin Ane'den buraya kadar olan kısmı müsait olup, gece ve gündüz vapurların geçişine de uygundur. Şimdiye kadar Meskene'den

³⁶⁸Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.3.

Ane'ye kadar vapurun işletilmesi bir hayli üzüntülü geçmiştir. Yarın buradan hareket ederek, Balise ulaşılması ümit edilmektedir.³⁶⁹

5.8.7. Politika (Dış Haberler)

İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın oğlu Dük Demborg, Hint Okaynusu ve Çin sahillerinde seyahat ettikten sonra Hindistan'dan Bombay iskelesine gelerek, iskeleyi ve civarı dolaşmıştır. Bölge halkı ile Osmanlı, Basra ve Kuveyt'te bulunan halk, dükü saygıyla karşılamıştır. Bombay'da bulunan tüccar, dükün Bomba'ya gelmesiyle Osmanlı bayraklarını açmıştır.³⁷⁰

5.8.8. Vilayet Evrak Odası Tarafından Düzenlenen Liste

Vilayet evrak odası tarafından, teşkilatı cedidenin başlangıcı olan 18 Muharrem 1286'dan zilhicce ayının sonuna kadar olan ülke idaresi ve askeriyye dair gerek vilayet makamının, gerek evliye-i mülhaka ve dışarıdan gelen miktarın yazılan telgrafın açıklamasıdır.³⁷¹

Tablo 5.8.8.1. Umur-ı Mülkiyye ve Umur-ı Askeriyyeye Dair Toplam Miktar

Umur-ı Mülkiyye Dair (Ülke idaresiyle ilgili işler)		Umur-ı Askeriyyeye Dair (Askerlik ile ilgili işler)		
Vilayete gelen	Yazılan	Vilayete gelen	Yazılan	
"583	326	484	544	Dersaadet
342	458	255	503	Musul mutasarrıflığı
472	719	231	323	Şehrizor mutasarrıflığı
325	374	199	366	Sülaymaniyye mutasarrıflığı
330	452	204	510	Bağdat mutasarrıflığına
306	689	533	703	Hille mutasarrıflığı
369	664	029	067	Kerbela mutasarrıflığı
372	426	079	186	Basra mutasarrıflığı
249	333	107	274	Ammare mutasarrıflığı
088	143	000	000	Mentifik mutasarrıflığı
0800	143	001	007	Dileym mutasarrıflığı

³⁶⁹Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.4-5-6.

³⁷⁰Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.6.

³⁷¹Zevra Gazetesi, 18 Muharremülharam, 1287, S.43, stn.6.

932	271	225	148	Bazı vilayetlerle mutasarrıfın ve kaymakamlıklara
2285	3663	022	458	Ale'l- umum telgraf
7991	0000	2406	000	Verilen dilekçe
14866	9359	4789	4089"	

5.9.SAYI 44 (25 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 27 NİSAN 1870)

5.9.1. Özel Maddeler

İran aşiret eşkıyalarından ve Pestguh Loristan Hakimi Hüseyin Kuluhan'a tabi bazı kişiler, beri tarafa geçtiklerinden yukarıda bahsetmiştik. Eşkılalardan iki yüz otuz asker, Sülaymaniyye bağı Tavile köyünü basarak, halk ile mücadele etmiştir. İki tarafta da yaralılar olduğı gibi vefat edenlerde vardır. Bu olaydan bir kaç gün sonra İran aşiretinden yüz elli süvari (eşkilya) Benekdire kasabasına gelerek, eşkıyalıklarına devam etmiştir. Ancak askerlerin, eşkıyaların önünü kesmesiyle eşkıyalardan on asker vefat etmiş, on beş askerde yaralanmıştır. Sağ kalan askerlerin bir kısmı tekrar İran'a kaçarak, kurtulmuştur. O gün İran'a bağı Sencab-i aşiretinden elli atlı, Keşkül'ü basmıştır. Osmanlı Devleti ile İran arasındaki münasebet nedeniyle eşkıyaların bu hareketlerine hoş gözle bakılmayacaktır. Aşiret halkı; tarım, sanat ve ticaret gibi işlerle uğraşmadığı için medeniyete alışık değillerdir. Eşkılalardan kırk atlı, Kızılıribat ile Hanekin arasında bulunan Kain Yeniçeri Mezarlığında İran'dan beş atlı, Kızılıribat halkının üzerine hücum etmiştir. Kulay bölgesindeki muharebede, halktan bir asker şehit olurken, üç asker ve bir kadın yaralanmıştır. Hanekin Kaymakamlığından alınan haberlere göre; üzerlerine asker gönderilerek, eşkıyaların takip edilmesi sağlanılmıştır. Ancak eşkıyalar, sınırın diğer tarafına geçtiğı için hiç bir şey yapamamıştır. Hemune eşkıyalarından Çökel adlı kırk asker, geçen çarşamba günü Şehrizer sancağında bulunan Kara Hasan kazasına tabi Halid Yazanı karyesine geçerek, halkla mücadele etmişlerdir. Şehrizer mutasarrıflığından alınan habere göre; üzerlerine asker gönderilerek, eşkıyalardan bir asker öldürülürken, iki asker ağır şekilde yaralanmıştır. Askerler kaçan eşkıyaların bir kısmına yetişememesine rağmen iki askeri yaralamışlardır.³⁷²

³⁷²Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.1-2.

5.9.2. İlan

Bağdat'ın karşı yakasından Kazamiyye kasabası, bir saat uzaklıktadır. Kazamiyye kasabasında yaşayan halkın çoğunluğu Bağdat'ta, ticaret ve sanat gibi işlerle uğraşırlardı. Bu kişiler, sabahları Bağdat'a gelerek, akşamları geri dönebilmek için at ve eşek gibi hayvanları beslemeye ya da hayvan kiralamaya mecbur kalmışlardır. Ticaret ve sanatla uğraşan bazı kimseler de Bağdat'a, yaya olarak gelip giderlerdi. Bağdat'a ticaret ve sanatla uğraşmaya gelenlerden başka ziyaret etmek amaçlı gelenlerde vardır. Bağdat'tan günlük Kazamiyye gelen ve oradan geri dönen toplam nüfus dört bin kadardır. Avrupa, uzak mesafeler için Tramvay denilen yeni demir yollarını kullanmıştır. Tramvaylara, kırk elli hatta daha fazla yolcu binmektedir. Hayvanlar ile çekilen arabalardan daha hızlı ve daha az masrafa tabi olup, kullanılması daha kolaydır. Karşı yakadan Kazamiyye bir saat sürdüğü için her bir bölümün altı kilometre demir ihtiyacı vardır. Londra'dan demirlerin ve arabaların alınıp, buraya getirilmesi sekiz bin ila dokuz bin arası tutacaktır. Tahminlere göre yolun yapılabilmesi için on beş yük kuruşa ihtiyaç vardır. Eğer harcanacak meblağ, tahminden daha az tutar ise faydalı olacaktır. Ancak harcanacak meblağ, tahminden daha fazla tutarsa hükümetin, masrafları hesaplayarak her sene fazla kalacak şekilde kazanç sağlaması için hissedarlara taksim etmesi gerekmektedir. Bin hisselik bir şirket oluşturularak, hisseler açılmıştır. Hisse bedelinin toplanması, alışveriş, yolun yapılması ve hesapların düzenlenmesi gibi işler vilayet idaresine bırakılmıştır. Ayrıca tüm bu işlerin yapılabilmesi için bir memur tayin edilmiştir. Yol için hisse almak isteyen kişiler, her bir hisse için belirlenen iki yüz elli kuruşu ödeyerek istediği kadar hisse alabilir.³⁷³

5.9.3. Fırat Nehrinin Keşfi

Fırat Nehrinin keşfi için görevlendirilen memur Şakir Beyin yirmi dokuz martta Rahbe'den yazdığı mektubun tercümesidir. Yirmi altı mart tarihinde Ebu-Kemal'den yazılan mektupta, Habur'dan ya da Deyr'den yazılacağı vaat edilmişti. Ancak Ebu-Kemal'den hareket edildiği zaman, makinedeki şaft adı verilen mihver yatağı makinenin çerçevesine bağlanan çubukların ikisini de kırarak, sol taraftaki çarka bağlı mihverin parçasını yerinden çıktığı için vapur, durmak zorunda kalmıştır. O gece mihver yerine takılmıştır. Sonradan anlaşıldığı üzere mihver, yedi seneden beri eğri olmasına rağmen o gün yaşanan basınç ile doğrulmuştur. Eğer ki ifade edilen, dikey kollardan birisi eğilmiş ise tamir edilmesi beklenecektir. O gece sabaha kadar mihveri yerine yerleştirmek, çerçeveden kırılan parçanın yerine kurşun doldurmak ve vidaları sıkıştırmak gibi tamirlerle

³⁷³Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.2-3-4.

uğraşmıştır. Bundan dolayı akşam saat on bir gibi Salihyye'ye ulaşılmıştır. Salihyye'ye ulaştığımız günün akşamı, bölge halkını araştırmaya vakit olmadığı için Salihyye hükümetinin bir saat uzaklığındaki Salihyye tepesini araştırdık. Eski bir harabe olan bu bölge, önceleri büyük ve iki katlı kale duvarıyla kuşatılmış bir şehir olup, iç ve dış kalenin kapıları şimdilerde meydanda olduğu için tahkik olunmuştur. Kalede, bir buçuk ve yarım metre uzunluğunda yontma Burak taşından bir bina vardır. Memleketin devri beş altı kilometre kadar büyük olup, sokakları yirmi metre uzunluğundadır. Yunanlılardan, Türkçeye tercüme edilmiş olanın, Zeberkan olmadığı anlaşıldığı gibi eskiden ne denildiği araştırılmamıştır. Buranın, kimlerin zamanında yapıldığı ve ne zaman harap hale geldiği bilinmemektedir.³⁷⁴

Salihyye'den yola çıkıldığında, henüz mihver ve yataklar yerleşmediği için yavaş yavaş gidilmiştir. Bugün arfek adlı aletin yatağını değiştirmekle uğraşıldığı için üç dört saat vakit kaybı yaşanmıştır. Arabistan yarımadasından alınan haberlere göre; eski tarihler detaylı bir şekilde araştırılırsa bile bilgilere ulaşılmaz. Eski tarihlerde, bazı memleketlerin isimleri anlatılmasına rağmen bunların yeri ve harabeleri hakkında bilgi yoktur. Memleketler hakkında bilgi veren eski eserler, bizlere yol gösterecektir. Bundan dolayı her gün yeni eserler bularak, eski zamanlar hakkında bilgi edinilebilir. Araştırmalar sırasında harabede bulunacak eski eserler de kendisi hakkında bilgiler verebilir. Zeberkan, hafif sakal anlamına gelerek, sahabelerden Bedrin oğlu Hüseyin'in lakabı olduğuna ve sahabeden oğluna geçtiği bilgilerine ulaşılmıştır. Yani bu mevkinin Zeberkan adını alması Hüseyin Bey ve Bedri zamanında olmuştur.³⁷⁵

5.9.4. Genel Haberler

Dersaadet gazetelerinde yazan habere göre; Osmanlı Devleti'nin eski vekillerinden Hasip Paşa vefat etmiştir.³⁷⁶

5.9.5. Politika (Dış Haberler)

Buhar gücüyle çalışan makineler, sanayideki işleri kolaylaştırmıştır. Şimdiye kadar dokumada, imal edilen ürünlerde ve deniz nakliyatında kullanılmıştır. Fabrika, tren ve vapurlarda kullanılan aletler gelişmeye katkı sağlamıştır. Belli bir zamandan beri Avrupa'da buhar gücüyle çalışan balonlar, ticarete de kullanılmıştır. İngiltere'de balonlu vapurları kullanarak, istedikleri yerlere gitme imkanını elde etmiştir. Ayrıca yükselme ve

³⁷⁴Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.4.

³⁷⁵Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.5.

³⁷⁶Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.5.

alçalma gibi hareketleri geliştirerek, Afrika kıtasından Ümit Burnuna kadar pek çok yere gidebilmişlerdir.³⁷⁷

5.9.6. Zevra

İnsanların düşünceleri, her devirde değiştiği için medeniyet, ilim ve sanayi gibi dalları önceden bularak ya en yüksek mertebeye ulaşırlar ya da en aşağı mertebeye inerler. İnsanların bu değişimleri, ya zamanın politikalarına ya da politikanın olaylara olan etkisiyle şekillenmiştir. İnsanlar, miladi senenin on beşinci asrına gelene kadar dünyadan hatta kendi vatanlarından bile habersiz olduğu için düşünceleri, ilimleri ve sanayi önceden beri merkezde değildi. On beşinci asrın sonunda kıtalar ayrılmıştır. Bugün elimizde bulunan haritalarda, o zaman ki Avrupa'nın kuzey tarafı bilinmemektedir. Pusulanın kullanılmasıyla, Amerika ve diğer bölgeler keşfedilmiştir. Barutun kullanılması, savaşların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanatın gelişip ilerlemesi, ilmin ve bilimin yolunu açmıştır. On yedinci asırda buhar gücünün keşfedilmesi, deniz yolunun kullanılmasını arttırmıştır. İnsanlar, gözlerini açarak, vatanlarının neresi olduğunu algılayıp, bilimin ve sanayinin ne kadar önemli olduğunu görmüşlerdir. On dokuzuncu asırda, ahşap gemilerden ahşenpuş gemilere geçiş yapılmasıyla deniz sanayisi, yeni silahların kullanılmasıyla deniz savaşları ortaya çıkmıştır. Matbaaların gelişmesiyle ilim ve bilim alanındaki bilgiler, yayılmaya başlamıştır. Süveyş kanalının açılması doğu ve batının birleşmesine, insanların bilme ve sanayiye olan bakış açısının değişmesine yol açmıştır. Yaşanan değişimler ve ilerlemeler, vapurların icat edilmesinden sonra olmuştur. Bilgiyi arayan insanlar, vapurlarla hayal ettikleri yerlere gidebilmiştir. Selanik gazetesi; balonlu vapurların, Belkin gemisinin, trenlerin, nakliyat işleri yapan kervanların önemini vurgulamıştır. Bundan sonra bilimde, sanatta, ticarete, seyahatte ve savaşlarda pek çok değişim yaşanmıştır.³⁷⁸

5.10.SAYI 45 (2 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 4 NİSAN 1870)

5.10.1.Özel Maddeler

Dersaadet Mutasarrıfı Nafiz Paşa, altıncı orduya tayin edilmesi üzerine Bağdat'a hareket etmiştir.³⁷⁹

³⁷⁷Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.5.

³⁷⁸Zevra Gazetesi, 25 Muharremülharam, 1287, S.44, stn.5-6.

³⁷⁹Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.1.

İran sınırındaki işleri düzenlemek için Bağdat'a gönderilen Kadri Bey, İran memurlarından Mucib Ali Han ile Şehriyan taraflarına gitmiştir.³⁸⁰

Mentifik aşiret idaresi mutasarrıflığının değiştirilmesinden beri başında bulunan Nasır Paşa, Mala ve Bednamşah'a yardımda bulunmuştur. Es-Sadun ile birlikte Nasırıyye kasabasında yapılacak binalar için beş yüz akçe bağışlamıştır. Nasır Paşa, binaların yapımı başlayınca da üç yüz elli kese akçe yardımda bulunmuştur. Bunlardan başka Fırat Nehri sahiline yapılacak köprü içinde on bin şami (doksan yedi bin beş yüz kuruş) vermiştir.³⁸¹

5.10.2. Fırat Nehrinin Keşfi

Fırat'ın keşfinde memur olarak görevlendirilen Şakir Bey tarafından, iki nisanda Dağare'den yazılan mektubun tercümesidir. 29 Mart 1286 tarihinde yazılan mektupta, Rah'e adlı mevkide iki üç saat kaldıktan sonra yanaşılacak yerden hareket edileceği yazılmıştır. O sabah buradan hareket ederek, Aşere kasabasına geçtikten sonra üç buçukta Tayan'a ulaşılmıştır. Tayan'da bir süre kaldıktan sonra yola devam edilmiştir. Saat beş buçuk sularında makinenin cıvatası kırılınca, tamir edilene kadar beklenilmiştir. Beklenen sahil ile Rahbe harabesinin arası beş mil olup, cıvata tamir olana kadar yürüyerek harabenin oraya kadar gidilmiştir. Harabe, sıra dağların arasında yer almaktadır. Harabenin uzunluğu, tahminen beş metre kadar olup, bir tepe üzerine inşa edilerek, pencerenin alt kısmı tuğladan, üst kısmı büyük taşlardan yapılmıştır. Bu tepenin yüksek olması harabenin her yerden gözükmemesine neden olmuştur. Bazı tarihçiler, harabenin saray olarak yapıldığı tezini öne sürmüştür. Kale, meşhur Roma İmparatoru Traja zamanında ticaret şehri olan Kerkesiye şehrinde bulunan Arapların, taarruzlarından korunmak için yapılmıştır. Daha sonra Romalıların yok olmasıyla küçük devletlerin eline geçerek, saray olarak kullanılmıştır. Harabe çeşitli odalara ayrılmış olup, binası üçgen şeklindedir. Kalenin içerisi tuğlayla örülerek, her sınıf insanın kullanabilmesi için bir kuyu yapılmıştır. Arslan Paşanın, gönderdiği hayvanlarla Miyadin'e ulaşılmıştır. Burada saat on bire kadar kaldıktan sonra hep birlikte Miyadin'in üst tarafında kalınmıştır. Meyadin, Rahbe iskelesine göre daha küçük bir kasabadır. O gece Miyadin'de kaldıktan sonra ertesi gün hareket ederek, saat üç sularında Habur'a ulaşılmıştır. Habur nehri, gemi işletilmesine müsaittir. Nehir, altı mil mesafedeki küçük vapurlara uygun olup, altı milden yukarısına uygun değildir.

³⁸⁰Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.1.

³⁸¹Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.1.

Trajya'nın, adayı fethettiği sırada yaptırdığı köprülerin harabe halini alması ve dolap bentlerinin berbat olması nedeniyle ada, mezra haline gelmiştir. Bundan dolayı nehrin suyu yer buluncaya kadar gemiler, burada işletilecektir. Geçmişte ticaret şehri olan Kerkesiye şehri, Habur nehrinin Fırat'a bağlı olduğu noktanın üst tarafında yer almaktadır. Önceleri buraya Karkamış ve Sen Siriyom adı verilmiştir. Tarihçilerin verdiği bilgilere göre, Mısırlı Nikaos bu bölgeyi Asurluların elinden almıştır. İsa'dan altı yüz sene önce de bölgenin harap halde olduğu bilinmektedir. Bölge daha sonraları Romalılar tarafından, düzenlenmiştir. Şimdilerde ise bölgede hiç bir eser olmayıp, Basiri adlı bir aşiret vardır. Bölgeye Habur yönünden, kara yoluyla gidilir. Vapurlar ise Fırat yönünden, halk ile birlikte saat altı buçuk civarı hareket etmiştir. Saat on iki gibi Aliyonus civarında kalınarak, ertesi gün Deyr'ye deresine ulaşılmıştır. Deyr kasabası askeri bölge olup, içerisinde bir de kale vardır. Kale hizasına varıldığında sancaklar çekilerek, selam topları atılmıştır. Deyr kasabası, Fırat'tan ayrılmıştır. Kasabanın alt tarafında Teşvikiyye adlı büyük bir mahalle bulunmaktadır. Ancak kasabanın ihtiyaçlarından dolayı buranın genişletilmesine karar verilmiştir. Ane'den buraya kadar nehrin hali Tuna Nehrindeki gibi gemilere uygundur. Buradan Meskeneye kadar da gemiler için uygundur. Ancak Zill-i Çilli dar olduğu için gemilerin buradan geçmesi zor olabilir.³⁸²

Adı geçen mirin nisanın on beşinci çarşamba günü Halep'te yazdığı telgrafın tercümesidir. Bugün Haleb'e ulaşıldı. Deyr'den nisanın on üçüncü günü hareket ederek, altı günde varılacağı hesap edilen Meskeneye on üç günde varılabildi. Yolculuğun bu kadar uzun sürmesinin nedeni şiddetli rüzgarlar ve makinenin bozulmasıdır. Safka adlı yerde kalındığı gece saat on gibi ortaya çıkan bora iki saat sürmüştür. Deyr'nin yukarı taraflarında her zaman akıntılar görülmüşse de Hebt ile Ane arasındaki akıntılar gibi değildir. Zill-i Çilli boğazının oldukça dar olduğu söylenmiştir ancak bu sadece abartıdan ibarettir. Çünkü Basra vapurunun makinesi bozuk olmasına rağmen oradan rahatça geçebilmiştir. Rakka'da suyun derinleşmeye başladığı haber verilmiştir ancak Deyre'ye ulaşıldığında sular inmeye başlamıştır. Geçit geçildiği zaman sular, her zaman olduğu seviyeye inmiştir. Fırat Nehrinin her tarafı vapur işletmeye müsait olup, Ane ile Heyt arası eğer iyileştirilirse Bağdat'ın karşısındaki Felluce'den Meskene'ye kadar gemiler, rahatça gidip gelebilir. Meskene'den Halep'e yirmi saatte gidilmesine rağmen biz on dört saatte

³⁸²Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.2-3-4.

gidebildik. Rutiye ile Halep, Halep ile Meskene taraflarında kilometrenin ıslah edilmesiyle demir yoluna uygun hale gelebilir.³⁸³

5.10.3. Politika (Dış Haberler)

İran'da Şii mezhebine mensup kişiler, muharrem ayını hüzün içinde geçirmektedir. Geçen muharrem ayında, İranlı Ağa Abdullah hanesinde taziye düzenlemiştir. Taziyeye, İmadüddevenin oğlu Emirzade Murtaza Kulu Mirza'da davet edilmiştir. Mirza, Mehmet Rıza Hanı kendisine ayrılmış olan yerden kaldırmıştır. Ancak Mehmet Rıza Han, taziyelerde öne geçmenin olmayacağını dile getirince Mirza'nın canı sıkılmıştır. Bu kişinin özür dilememesi üzerine babası İmadüddeve, darp etmiştir. Bir adam, hukukun üstünlüğünü bilmez ise pişmanlık duyar. Bu olayın yaşanması Mirza'dan kaynaklanmaktadır.³⁸⁴

5.11.SAYI 46 (9 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 11 NİSAN 1870)

5.11.1. Özel Maddeler

Bağdat Müftüsü Mehmet Zühhadi Efendiye beş şehrin idaresi, oğlu Reşit Efendiye de müderrislik yetkisi verilmiştir. Bağdat hanedanından olup Dersaadet'te yaşayan Mehmet Paşaya Emir rütbesi, Vergi Bakanı Raif Beye ikinci rütbe verilmiştir.³⁸⁵

5.11.2. Fırat Nehrinin Keşfi

Fırat Nehrini keşfetmek için görevlendirilen Şakir Bey, önce Meskene'ye oradan da Hille'ye ulaşmıştır. Halep'de düzenlenecek bir iş olmadığı için bir an önce buraya gelinmelidir. Fırat Nehrindeki seyahati boyunca yapılan keşif ve bazı işler vilayete aktarılmıştır. Vilayet tarafından verilen karara göre; Halep ve Bağdat arasında açılması planlanan yolun bir an önce yapılması gerekmektedir. Bu karar doğrultusunda Halep'ten Bağdat'a hareket edilmiştir.³⁸⁶

5.11.3. Vilayetin Kura (Köyler), İnhâ (Tayin Etme), Kaza ve Liva Düzenlemesi

5.11.3.1. Divaniyye

Geçen yıl Hille ve Divaniyye yaşayan aşiretlerden bir çoğu hükümete karşı muhalefette bulunmuştur. Dağare, İfk, Ebu Seltan ve Cubur aşiretlerinin cezalandırılması, civarda bulunan diğer aşiretlerin hükümete itaat etmesi, hükümete karşı muhalefet olan

³⁸³Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.4-5.

³⁸⁴Zevra Gazetesi, 2 Muharremülharam, 1287, S.45, stn.6.

³⁸⁵Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46, stn.1.

³⁸⁶Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46, stn.1.

kişilerin tarıma alıştırılması gibi bir takım girişimlerde bulunulmuştur. Bu kişilere başka yerler göstererek, tarımla ilgilenmeleri istenmiştir. Aşiretler içerisinde en meşhur olanı Ebu Seltan aşiretinin El- Bucasim fırkasındaki bazı kişilerdir. Aşiret Şeyhi Hindi Bey, suikast sonucu öldürülünce aşiret halkı, hükümete başvurmuştur. Hükümet, maktulun katillerini kendi silahlarıyla öldürmeleri konusunda aşiret halkına akıl vermiştir. Bunun üzerine aşiret halkından bazı kişiler, intikamlarını almak için hazırlıklara başlamıştır. Katiller, Ebu Seltan'ın diğer fırkaların savunmaya geçtiği haberini almıştır. Halbuki bu gibi konularda hükümete başvurup, haklarını aramaları gerekmektedir. Bu olaylardan sonra üç yüz dört yüz silahlı adamın ailelerini, hayvanlarını ve eşyalarını bırakarak kendilerinin çöle doğru ilerlediği öğrenilmiştir. Eğer ki katiller kendi rızalarıyla teslim olmaz ise Hille ve Divaniyye'de bulunan askerlerden bir grup tertip edilerek Osman Beyin kumandasına verilip, Hille Mutasarrıfı Mazhar Paşa maiyetine gönderilecektir. Bahsedilen katiller, İfk ve Dağare'de bulunan aşiretlerden yardım istemiştir. Ancak aşiret halkından bir kısmı, bu kişileri teslim etmiştir. Katilleri himaye eden kırk nefer ele geçirilip, sorgulanmak üzere Hille'ye gönderilmiştir.³⁸⁷

5.11.4.İrakeyn ve Bağdat

Bağdat'a bir saat uzaklıkta bulunan Kazimiyye kasabası Bağdat'ın müfreze mahallelerinden biri konumundadır. Mezarları ziyaret etmek için Bağdat'tan oraya giden ve oradan Bağdat'a gelen nüfusun miktarı dört binden aşağı değildir. Bu iki yer arasında götürülüp getirilen eşyaların naklini eşekler sağlamaktaydı. Önceleri nakliyat işlerinde sadece eşek, katır ve deve gibi hayvanların kullanıldığı bilinmekteydi. Artık nakliyat işleri için icat edilen eşyalardan, bir hayli fayda sağlanılmaya başlandı. Örneğin yedi yüz sekiz yüz hayvana sahip bir kimse çölde suyunun ve erzakının bitmesiyle zor duruma düşebilir. Bu kişinin yanına aldığı eşyalar şöyle bir dursun, canını kurtarmak için geçimini sağladığı hayvanları bile satmak zorunda kalabilir. Ancak trenler, yedi yüz sekiz yüz kilo ağırlığındaki eşyaları taşımakta zorluk çekebilir. Tren; Basra, Kutul-Ammere ve yukarıdaki iskelelerden eşya aldığı sırada rüzgar kesilmeye başlamıştır. Bu durum demirlerin atmasına ve yirmi beş gün orada beklemelerine yol açmıştır. Yolda kalan tren, iki yüz üç yüz yolcu ve yüz elli bin kıyye ağırlığındaki eşyaları taşıyan trenin geçip gittiğini görünce, geçen baharda kırk beş bin kuruşa alınan Hadba, Şehba ve Fayha gibi küçük kılavuz vapurlarının bir işe yaramayacağını düşünmüştür. Gazetemizin kırk dört numaralı bendinde Kazamiyye yolu hakkında bilgiler vermiştik. İkinci bentte ortaya

³⁸⁷Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46. stn.1-2-3.

konulan bilgilere göre bu yolun bir saatlik yollara özel olmadığı, yolların çöl ve nehir üzerinde işletilecek vapurların güvenliğinde uygun olmadığı anlaşılmıştır. Kazamiyye yolunun vicdanen sorgulanması gerekmektedir. Bir yerden diğer yere yapılacak yollar için halkı teşvik etmek ve şirket açmak gerekir. Yapılacak yol, yayaya verilmelidir. Ancak yapılacak yol, eski yoldan daha zorlu bir yoldur. Yapılacak yol ile diğer tarafa yine bir saatle gidilmekte olup, güneşin çok olduğu ve yağmurun fazla yağdığı zamanlarda ortaya çıkacak zararlardan emin olunmamıştır. İkinci yolun yapımında kullanılan harcamalar, elde edilen kazançlar hesaplandıktan sonra şirketler ticaret amaçlı kullanılacaktır. Bu yol, günlük en az dört bin nüfusu taşıyabilir. Oluşturulan şirketlerin ümit edilenden daha fazla övüleceği aşıkardır. Böyle bir yolun yapılması büyük bir tren yapılmasıyla hemen hemen aynıdır. Yol için oluşturulan hisselerin satışa çıkartılmasıyla, on iki günden beri satılan hisse miktarı yedi yüz seksen dörde ulaşmıştır. Örneğin beş hisse alan kişileri, on hisse almaya teşvik etmemiz gerekir.³⁸⁸

5.11.5. Mekteb-i Sanayi

Mektebi sanayinin bu sene nisan ayı içerisinde faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Tamirci, kunduracı ve terzi gibi sınıfların düzenlenmesine yardımcı olan yüz kırk dört askerin (öğrenci) içinde sünnet olmamış, kırk dört askerin sünnet edilmesine karar verilmiştir. Mektebi sanayi için yapılan binaların henüz inşaatı bitmediğinden memleket bahçesi olarak geçen Necibiyye bahçesine çadır kurularak, sünnet olacak çocuklar ve lazım olan eşyaların buraya taşınması sağlanmıştır. Perşembe günü vali ve Altıncı Ordu Reis Erkanı Ahmet Hamdi Efendi bahçeye gelerek, öğrencileri ziyaret etmiştir. Öğrenciler, sınavlarını hem kendi sanatlarıyla hem de onlara verilen dersler sayesinde kazanacaktır. Sınavdan çıkan öğrenciler içerisindeki sünnet olacak askerler ve askerler içerisindeki henüz sünnet olmamış kişiler, bahçeye getirilmiştir. Bu kişilerden başka seksen altı fakir çocuk sünnet edilmiştir. Akşam millet bahçesi fener ve meşalelerle süslenerek, çalgılar çalınmıştır. Bahçede on beş yirmi bin kadar bulunan nüfus eğlenmeye devam etmiştir. Hiç kimse güvenliği bozacak ya da padişaha karşı olacak hareketler de bulunmamıştır.³⁸⁹

"Matbaamız Mürettibleri Tarafından Tertib ve Tabla Meclis-i İmtihana Takdim Olunmuş Olan Bendin Suretidir." Efendiler, bu gibi cemiyetlerde sadece kendi sanatlarımızla kazanılan beceri sınavları yoktur. Bundan önceleri her şeyi elde etmeye imkanı olan ancak kimsesiz olduğu için hiç bir şey elde edememiş bir çok genç sokakta

³⁸⁸Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46. stn.3-4-5.

³⁸⁹Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46, stn.5-6.

sürünmeye mecbur olurdu. Bu kişiler, kendi nefislerine bile fayda sağlayamazken devletine ve milletine nasıl hizmet edeceklerdi? Bugün ise sanayinin ilerlemesi ve matbaanın düzenlenmesi ile medeniyet ve eğitim hizmetleri gelişmiştir. Asrımızın en büyük ilerlemelerinden biri de budur.³⁹⁰

5.12.SAYI 47 (16 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 18 NİSAN 1870)

5.12.1. İlan

Gazetemize bir seneliğine abone olan kişilerin süresi mayıs ayının sonunda bitecektir. Gazetemiz haftada bir defa çıkmakla beraber, görevini hakkı ve layıkıyla yerine getirmiştir. Gazetemizin birinci vazifesi, vilayetin yapmış olduğu faaliyetleri halka duyurmak olup, halka medeniyet çerçevesinde yol da göstermiştir. Genel haberler ve siyaset ile ilgili bilgiler vermek, gazetemizin ikinci görevidir. Gazetemiz gelecek haziran ayından itibaren haftada iki defa çıkartılacaktır. Şu anda gazetemizin bir senelik bendi yetmiş kuruştan olup, hazirandan sonra haftada iki defa çıkarılacağı için bir kat daha artacaktır. Vilayet gazetelerinin amacı kâr yapmak değil, halka hizmet etmektir. Bundan dolayı alınacak olan bedel, yazılı ücret ve düzen için gereklidir. Bağdat gibi matbaaların ihtiyacı olan eşyayı tedarik etmek ve bu eşyaları getirmek için uzun bir yol kat edilmektedir. Diğer yerlerden çok daha fazla masraflı olan yerlerde basılan gazeteler, haftada iki defa ilan edildiğinde bahar aboneleri için bir kuruş fazla alınmaktadır. Alınan bedel; yazı masrafı, matbaada kullanılacak aletler, kağıt ve diğer masraflara karşılık gelmektedir. Haziran ayından itibaren gazetemizin bir seneliği için yüz, altı aylığı için elli beş kuruş alınacaktır. Vilayet içerisinde bulunan yerler ile Musul, Şehrızor ve Sülaymaniyye gibi gazeteler ve postayla gönderilecek yerlerde oturan müşterilerimizden bir senelik posta ücreti olan yirmi beş kuruş alınmayacaktır. Bundan dolayı abonelerini yenilemek veya haziran ayından itibaren yeni abone olacak kişilerin, haziran ayından önce başvurmaları gerekmektedir. Vilayet merkezinde bulunan müşterilerin doğrudan matbaamıza müracaat etmesi, evliye-i mülhakada bulunan kişilerin hükümete müracaat etmesi gerekir.³⁹¹

5.12.2. Özel Maddeler

Bağdat sancağıyla Kutu'l- Ammare sancağı arasında bulunan ve Kutu'l- Ammare kaymakamlığı içinde yer alan Beysabi arazisi, Osmanlı milletinden olan Ben-i Lam aşiretine ait olup, kavgasız bir şekilde Osmanlı Devletinin olduğu halde İran, iki senden

³⁹⁰Zevra Gazetesi, 9 Muharremülharam, 1287, S.46, stn.6.

³⁹¹Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.1-2.

beri müdahale etmektedir. Bölgede bulunan aşiret eşkıyalarından bazı kişiler, araziyi tasarruf etmeye çalışmışlardır. Bölgenin etrafında bulunan bazı aşiretler de araziye zarar vermişlerdir. Bu kişilerin derhal cezalandırılması için iki buçuk tabur piyade, bir miktar süvari, Çeçen atlısı ve güvenlik süvarilerinden oluşan bir grup üzerlerine sevk edilmiştir. Bunlardan başka Kerbela Kaymakamı Mehmet Paşa üzerlerine gönderildiği gibi askeri kumanda Birinci Alay Kaymakamı Hüseyin Beye verilmiştir.³⁹²

5.12.3. Fırat Nehrinin Keşfi

Fırat Nehrinin keşfi için gönderilen Basra, Rusafe ve Şehba adlı vapurların Halep iskelesi olan Meskeneye ulaştığını gazetemizin önceki bölümlerinde beyan etmiştik. Basra vapuru, eski olduğu için bu gibi yerlerde sürekli ve hızlı kullanılmaya müsait değildir. Bundan dolayı yerine başka bir vapur gönderilecektir. Rava'dan yani Ane iskelesinden Meskeneye kadar olan mesafede işletilmek için Rasefe vapuru gönderilmiştir. Dicle Nehrinden Tikrite kadar işlemek üzere de bir vapur tahsis edilmiştir. Geçen pazar günü Bağdat'tan hareket eden vapur, Halep'e pirinç ve hurma gibi bazı eşyaları götürmek için yola çıkmıştır. Gazetemizin çıkacağı saatte Basra vapurunun, yolcular ve eşyalar ile Müseyyibe ve oradan Hamle'ye geçmiş olduğu haberi gelmiştir. Vapurda olan yolcular ve eşyalar Bağdat'a ulaşacaktır. Yolculardan alınan bilgilere göre; vapur Rasefe vapuru ile pazar günü akşam üstü Meskene'den kalkıp, Müseyyibe gelmiştir.³⁹³

5.12.4. İran

İran sınırındaki işleri düzenlemesi için Osmanlı Devleti tarafından tayin edilen Kadri Bey ve Kaymakam Fevzi Beyin, İran tarafından tayin edilen Muhib Ali Hanın Şhriban taraflarına gelmiş olduğundan bahsetmiştik. Şuan da alınan bilgilere göre memurların Hanekin'de olmasına rağmen Muhib Ali han ve arkadaşları İran'a gitmiştir.³⁹⁴

5.12.5. Muhasebeden Gönderilen Belgenin Tercümesi

Evliye-i mülhakada görülen hesap işlerinin fazla olmasından dolayı biriken eski hesaplar bir gün önce tamamlanmıştır. Maliye memurlarının çabaları sayesinde evliye-i mülhaka muhasebecileri eski hesaplardaki işleri yoluna koymuştur. Ammare Sancağı Muhasebecisi İsmail Efendi az bir süre içinde gelir ve masrafları müfredata uygun bir şekilde düzenlemiştir.³⁹⁵

³⁹²Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.2.

³⁹³Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.2-3.

³⁹⁴Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.3.

³⁹⁵Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.3-4.

5.12.6. Ölçüler ve Yeni Ölçülerin Kullanılması

Gazetemizde daha önce yer alan ölçünün insanlar için bir vasıta olduğundan bahsetmiştik. Örneğin bir memlekette bir kıyye beş yüz dirhem ağırlığındadır. Beş yüz dirhem ağırlığına denk gelen kıyye neye ulaşmış ise o oranda olur. Ancak ölçülerin amacı oranları ve kıyasları belirtmektir. Çünkü bir memleketin, ticareti ve diğer şeyleri yalnız o memlekete mahsus olmayıp, o memleketteki ticaret diğer memleketlerde de genel bir madde olabilir. Örneğin Bağdat'taki vergiler ve senetler Osmanlı'yı, İran'ı, Hindistan'ı ve Frengistan'ı da kapsamaktadır. Bağdat'ta kullanılan ölçüler; İran, Hindistan ve Frengistan'dan Osmanlı Devleti'nde kullanılan ölçüler değildir. Bağdat'ta bulunan tüccarlar, İstanbul'la yaptıkları alışverişte kendi ölçülerini kullanmışlardır. Bu zorluk İran, Hindistan ve Frengistan ile yapılan alışverişleri de kapsamaktadır. Pekala bu ölçülerin oransızlığı sadece Bağdat'a mı mahsustur? Hayır yalnız Bağdat'a değil Osmanlı devletinin diğer taraflarına bile mahsustur. Bir memleketteki ölçü başka bir memleketteki ölçü ile uyuzmaz. Para yönünden Avusturya'nın florini, Rusya'nın kapağı ve karbevanisi, Fransa'nın frankı, İngiltere'nin şilisi, Yunan'ın drahmisi vb. diğer Avrupa ülkelerindeki paraların çoğu ne ayarı bakımından ne de kıymeti bakımından bir diğeriyle ilişkisi yoktur. Avusturya'nın reyfi, Fransa'nın metresi, İngiltere'nin yardası ve Türkiye'nin zirası bir diğeriye uygun değildir. Ancak Avrupa milletleri arasında "usul-i aşari" adı verilen bir hesap mevcuttur. Medenileşmiş her millet, bu hesapla işlerini halledebilir. İlerleme yolunda olan milletler, bu hesabı kullanarak, her türlü ölçüye uymuş olurlar. Osmanlı Devleti, her türlü işin bu usul ile yapılması gerektiğine inanarak, düzenlenen tanım yazısını her tarafa göndermiştir. Bu yazının dokuzuncu, onuncu ve on birinci maddelerine göre; bin yüz seksen yedi senesinin mart ayından itibaren hükümetin resmi daireleri her türlü işi bu hesap üzerinden halledecektir. Ayrıca seksen yedi senesinin mart ayından doksan senesinin mart ayına kadar halk ve tüccar bu yeni ölçülerin kullanımında serbest bırakılacaktır. Doksan senesinin mart ayına kadar her türlü iş için bu yeni ölçülerin kullanması zorunlu olup, eski ölçüler terk edilecektir. Yeni ölçülerin hesapları daha kolay olup, halka hiç bir zorluk çıkarmayacaktır. Halkın, kendilerini şimdiden bu yeni ölçülere alıştırmaları gerekmektedir. Bu tarife ile ona bağlı çizelgeler, vilayet matbaası tarafından Türkçe ve Arapça olarak yayınlanıp, kırk paraya satılacaktır.³⁹⁶

³⁹⁶Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.4-5.

5.12.7. Irakeyn ve Bağdat

Bağdat'tan Kazimiyye kasabasına kadar uzanan tramvay yolu hisselerinin iki yüz seksen dört tanesi satılmıştır. Şimdiye kadar satılan miktar, bin yirmi iki hisseye ulaşmıştır. Bu yoldan hisse alacak kişilerin, her gün saat beşten sekize kadar nafia idaresine müracaat etmeleri gerekmektedir.³⁹⁷

5.12.8. Bir Zatın Gönderdiği Mektup

"Bu varakamda yazacağım şey benim ne derece taaccüb ve istirabımı müceb oldu ise her okuyanın dahi o derece taccüble beraber memnuniyetini iltizam edeceğini bildiğimden yazıp göndermeğe cesaret ettim vakıa siz hiçbir tarafta görülmemiş olan mesleğiniz iktizasınca vilâyetin icraat-ı hasenesi hakkında yazılan varakaları kabul etmiyorsunuz da artık bunun methiye olmayıp vuku hâli hikâyeden ibaret bulunduğu için gazetemize derc edeceğimizi memul ederim. Bu gün bir iş için cisir başına inmiş idim. Orada Bağdat vapurunu gördüm Derununa yük ve yolcu konulmakta ve vapur ise istim üzerine bulunmakta olduğunu müşahede ve bugün Basra'ya vapur gidecek gün olmadığını dahi der-hatır edince vapurun nereye gideceğini merak ederek orada bulunanlara sordum. Meğer Ane ile Meskeneye kadar Fırat üzerinde vapur işletilmeye başladığından işbu Bağdat vapuru dahi buradan Tikrit'e kadar Cidde'ye tayin olunmuş ve bu defaki hareketi birinci defası imiş. Artık bu hal üzerine bundan mukaddem hikâyelerde kuş uçmaz kervan geçmez yılan bağırsağını sürmez adem oğlanı hiç geçmez diye tarif edilen mahallere misil olan bizim Tikrit'e gidecek vapuru temas etmek için varıp içine girdim ve her tarafını gezer ve dolaşır iken bir de vapurun kış tarafında yarım Arap kıyafetine girmiş bir ferdin karısına tesadüf eyledim. Mûmâ-ileyhanın hal ve heyeti kendisinin yolcu olduğunu göstermekte bulunmuş ve benim ise Tikrite vapur işleyeceğinden dolayı urûk-ı zevk ve neş etim harekete gelmiş olmaktan-naşi vapurun her halini müdekkikâne tahkik etmekte olduğum gibi bu kadının dahi kim olduğunu ve nereye gitmekte bulunduğunu mütecessisane tetkika başladım. Sonra bu kadın (Eliza Yozeף) isminde Nemçeli bir kadın olup bu defa mezkur Bağdat vapuru ile buradan Tikrit'e ve oradan çöl tarikiyle Ane'ye ve Ane'den dahi Halep'e gitmek üzere Meskeneye gidecek imiş. Lakin çölün Tikrit ile Ane arası gimir urbanın cevlangâhı olmaktan-nâşi öyle olur olmaz karbanların bile buradan mürura pek de cesaretleri olmadığı halde bu kadının cesaret edişine taaccüb etmekde iken yanımda bulunanların birisi taaccübümü hissederek ne taaccüb ediyorsan şimdi Tikrit ile

³⁹⁷Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.5.

Ane arasında bir yol açılıp lüzumu kadar müstahfizlar dahi tayin olundu ki buradan vapur ile Tikrit'e ve oradan dahi Fırat vapuruna binmek için Ane'ye gidecek olan yolcuları hükümet buradan emînen ve salîmen bi"l-imrâr öte tarafta vapura teslim edecektir dedi. Bunun üzerine anladım ki mukaddema koca karbanların bir çok tüfeciler ile gidebilmekte oldukları cezire çölü şimdi tek û تنها bulunan bir ecnebi kadının dahi cadde yolu olmuş. Artık bunun üzerine doğrusu şaşırıp bilmem nereden aklıma geldi hemen (Siru fiha leyaliye ve eyyamen aminin) ayetini okuyu vermişim (Zevra") fa"tebirû ya ulul ebsâr."³⁹⁸

5.13. SAYI 48 (23 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 25 NİSAN 1870)

5.13.1. Özel Maddeler

Fırat Nehrinin keşfi için görevlendirilen Bağdat Mutasarrıfı Şakir Bey, maiyetindeki memurlarla birlikte Halep'ten Fırat yoluyla Ane kasabasının karşısında yer alan Rava adlı mahalleye oradan da çöl yoluyla Dicle Nehrinde bulunan Tikrit kasabasına geçerek, Perşembe günü vilayete ulaşmıştır. Şakir Bey, Halep'e geldikten sonra Fırat Nehrinin keşfini tamamlayarak gereken bilgileri, vilayete aktarmıştır. Nehrin, Ane ile Heyt arasında bulunan bazı yerlerin engel yaratacak olmasını beyan etmesi üzerine, Dicle ve Fırat Nehirlerinin birleştirilmesi için kararlaştırılan trenin Tikrit'le Rava arasında inşaat halinde bulunan Tikrit'e ikişer günlük uzaklıkta bulunan Musul, Şehrizar ve Sülaymaniye sancaklarının faydalandırılması ve engellerin ortadan kaldırılması için gereken masrafların karşılanması düşünülmüştür. Müzakerede yer alan konuya göre; Rava ile Tikrit'in arasının yüz altmış kilometre olması ve yolda bir takım engellerin bulunmasından dolayı demir yolunun uzatılması gerekmektedir. Hit ile Ane arasındaki engeller, kolaylıkla ortadan kaldırılmıştır. Eğer ki nehrin Bağdat'la Makdem arası birleştirilirse masrafı kırk-kırk beş kilometreye düşürülebilir. Musul, Şehrizar ve Sülaymaniye sancaklarının faydalanabilmesi için Tikrit'e veya Sedd-i Nemrut'a kadar işletilmesi gerekmektedir. Şimdilik Bağdat'tan Makdem ve Kenaniye yoluyla Fırat Nehri üzerinden Ane'ye kadar olan yollar güvenlik altına alınmıştır.³⁹⁹

Bu hafta içerisinde Kazimiye yolunun hisselerinden yüz elli adeti satılarak, toplam satılan hissenin bin yüz yetmiş iki adete çıkartılması sağlanmıştır.⁴⁰⁰

³⁹⁸Zevra Gazetesi, 16 Muharremülharam, 1287, S.47, stn.6.

³⁹⁹Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.1-2.

⁴⁰⁰Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.2.

5.13.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Seksen altı senesinin mart ayından nisan ayı sonuna kadar yirmi bir asker, gönüllü olarak altıncı ordunun merkezinde bulunan alay ve taburlara kaydolmuştur. Bu askerlerden altısı birinci sürat taliyyesine, ikisi saf piyade alayının ikinci taburuna, dördü saf piyade alayının üçüncü taburuna, beşi süvariden birinci ejder alayına ve dördü bahriyeye kaydedilmiştir.⁴⁰¹

5.13.3. Mekteb-i Sanayi

Basra Meclis İdaresi Üyelerinden Neccade Şeyh Süleyman Ezzehir Çelebi tarafından dört bin, Basra Ticaret Reisi Kasım Çelebi tarafından üç bin, Basra Belediye Reisi El-Hac Salim El- Bedr Çelebi tarafından iki bin kuruş yani toplamda dokuz bin kuruş mektebi sanayiye bağışlanmıştır.⁴⁰²

5.13.4. Genel Haberler

Adliye Nezareti Üyelerinden Mustafa Fazıl Paşa vilayet valiliğine Adliye Nazırı Cevdet Paşayı getirmiştir. Ayrıca Maliye Nazırı Sadık Paşaya birinci rütbeden mecidiyye nişanı verilmiştir. Milletın ilerlemesi, Osmanlı Devletinin teşebbüs ettiği icraatlara bağlıdır. Dersaadet'in Üsküdar tarafından Ankara'ya kadar demir yolu yapılmasına karar verilmiştir. İstanbul'dan alınan haberler göre; yeni yapılacak demir yolunun güzergahını belirlemek amacıyla Binbaşı Ali Bey Ankara'ya gönderilmiştir.⁴⁰³

Avrupa'ya sipariş edilen iki vapur ve sekiz parça işleb ile beraber vapurlar dokuz, işlebler yirmi üç kıtaya ulaşmıştır.⁴⁰⁴

5.13.5. Süveyş Kanalı

Süveyş Kanalı, insanların başarılı olduğu eserlerin en büyüğüdür. Halk bir çok vakitten beri Süveyş Kanalı'nın tamamlanmasını beklemektedir. Süveyş Kanalı'nın tamamlanmasındaki en büyük zorluklardan birincisi, Ahmer Denizinin yüksekliğinin Akdeniz'in yüksekliğinden fazla olmasıdır. Kanalı'nın açılması halinde Ahmer Denizinin suları Akdeniz'e hücum edecektir. İkinci zorluk, kanalı'nın kazılmasının ve açılmasının yüklü bir maliyeti olmasıdır. Kanaldan gemiler geçmeye başladığı zaman, gemilerden fazlasıyla yararlanılacaktır ancak kumpanyayı beklerken kazanç sağlanmayacağı için zarar

⁴⁰¹Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.2.

⁴⁰²Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.2.

⁴⁰³Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.2-3.

⁴⁰⁴Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.3.

edilecektir. Eğer ki sermaye faizi ve kumpanyanın ihtiyaçı olan masraflar, sürekli hale getirilip, hesap edilecek bir orana geçilirse fayda sağlanacaktır. Bu nedenle kumpanyanın kazanç sağlaması ve gemiciler ile eşya taşıyan tüccarların zarar etmemesi istense bile kanalın güzergahının kumlu ve rüzgarlı olmasından dolayı kanala yağmur gibi kum yağmaktadır. Deniz sularının yükselmesi ve bir diğerinden eksik veya çok olması suların saldırısına etki etmemiştir. Kanal, zahmetsiz bir şekilde açılmıştır. Kanalın açılışında gerekli olan kumpanya tarafından açıklanan kararnameye göre; kanaldan geçecek gemiler kaç tonaj ise her ton için onar, içerisinde askeri yolcu var ise her asker için onar frank verecektir. Said, Süveyş ve İsmailiye limanlarına demir atan her gemi, yirmi saatten sonra günlük her ton için beş santim resmi liman ödemesi yapacaktır. Bu hesaba göre bin tonluk bir geminin içinde yüz elli asker varsa kanaldan geçmesi için altmış bin kuruş ödemesi gerekmektedir. Kanal açıldıktan ve gemiler geçmeye başladıktan bir müddet sonra günlük bir buçuk veya iki parça gemi geçerse kumpanyanın ne kadar zarar ettiği anlaşılmış olur. Bazı gazetelerde yer alan haberlere göre; suların dalgalanması, rüzgarların şiddetlenmesiyle ortaya çıkan kumların kanalı doldurması kanalın temizlenmesini ve korunması gerektiğini ortaya koymuştur. Böyle bir durumda iki yüz milyon franka ihtiyaç vardır. Kanalın baş memuru Mösyö Lepis, bu meblayı ödeyebilmek için Avrupa'daki sermaye sahiplerine müracaat etmiştir. Sonuç olarak kanal, gün be gün kum ile dolarak işe yaramaz bir hale gelecektir. Bunun dışında kumpanya kazancı yıllık masrafları bile karıştıramaz halde olacaktır.⁴⁰⁵

5.13.5. Politika (Dış Haberler)

İmparator ailesinden Prens Piyer Bonapartın, serbesti taraftarlarından Viktor Nevar adlı Şahsı katletmesiyle halkın galeyanı bir kat daha arttırmıştır. Prensın varisleri sorgulandığı zaman katilin bilerek yapmadığı belki de zorunda kaldığı için yapmış olabileceği bir izlenim ortaya çıkmıştır. Prens, varisine yirmi otuz bin frank nakit ceza vermiştir. Serbesti taraftarları, sorgulamadan önce ve sorgulama sırasında bazı gösterilere kalkışmak istemişlerse de polis herkesi dağıtmıştır. Amaç Avrupa'nın en büyük sorunundan birisi ve belki de birincisinin çözüme kavuştuğu gibi Avrupa Devletlerinin ekonomide dengeli olmasıdır. Fransa'nın içinde bulunduğu karışıklık gibi büyük devletlerden bir takımının iç meselelerinde karışıklık çıkmasından dolayı pek yakında

⁴⁰⁵Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.3-4-5.

devletler arasındaki güvenliğin devamı ve bir diğeri arasında sağlanan barışı koruyabilmek devletlerin tek arzudur.⁴⁰⁶

Avrupa'nın doğuda ve batıda uyguladığı politikalar birbirinden farklıdır. Rusya, Petersburg ve Moskova gibi büyük şehirlerde devletin ve milletin ne demek olduğu, hukuk ve devlet yetkisi gibi nitelikler yoktur. Rus İmparator Aleksandır zamanında, imparatorluk soylular tarafından ortak olarak hesapsız bir şekilde yönetilmiştir. Asil soylular, ellerinde tuttıkları köleler ile fesat bir cemiyet kurmuştur. İşte cemiyet bu şekilde büyümeye başlamıştır. Hükümet, bir yandan yedi yüz sekiz yüz askeri cezalandırırken bir yandan da halkı uyarmaya çalışmıştır. Uyarı yapan kişilerin sayısı on beş bin yirmi bine kadar çıkmıştır. Adliye Nazırı Konet Bahles ve Dahiliye Nazırı General Timayif, bunların perişan edilmemesi için ellerinden geleni yapmıştır. İmparator Aleksandır, kardeşi Grandük Mişel ile birlikte Kafkasya'ya askerleriyle Orta Asya üzerine fetihler gerçekleştirmiştir. Avrupa gazeteleri, Rusya'nın iç işlerinin karışması ve dış teşebbüsleri hakkında bir takım açıklamalar yapmıştır. Ancak Rusya'da fesatlık ilerlemiştir. Grandük Mişel zamanında Rus orduları, Orta Asya'da zayıf düşmüştür.⁴⁰⁷

5.14. SAYI 49 (30 MUHARREMÜL HARAM, 1287 / 2 MAYIS 1870)

5.14.1. Özel Maddeler

İran Şahı Nasıreddin Şah, Bağdat'a gelmiştir. Bir hükümdarın, komşu memlekete seyahat etmesi o memleketteki hükümdarın hoş karşılamasına bağlıdır. Bundan dolayı Şah, hükümdarı ziyaret etmiştir. Şehinşah ve şahın dostane ilişkilerinden dolayı hürmette kusur edilmemiştir.⁴⁰⁸

5.14.2. İrakeyn ve Bağdat

Hacılar, yolcular ve eşyalarla Süveyş'ten İstanbul'a hareket eden Babil adlı vapurun bazı tamir işlerinden sonra Süveyş yoluyla Bağdat'a gideceğinden bahsetmiştik. Dersaadet'ten alınan habere göre; Bağdat adlı vapur, Bağdat ve diğer iskelelerden eşyaları aldıktan sonra Haliç'ten hareket etmiştir. Vapurun bu hafta içinde Port Said'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Geçişte meydana getirilen, "Umman-ı Osmani idaresi" için Babil vapuru gibi Avrupa'dan satın alınan Elizabet adlı gemi, Basra'da kontrolden geçirilmiştir. Telgrafla

⁴⁰⁶Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.5.

⁴⁰⁷Zevra Gazetesi, 23 Muharremülharam, 1287, S.48, stn.6.

⁴⁰⁸Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.1.

alınan habere göre; Elizabet adlı vapur, Süveys kanalını geçtiği için iki hafta içinde Basra limanına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Babil vapuru, vilayet tarafından sipariş edilen bazı eşya ve makineleri İngiltere'den gelmeden önce getirmiştir.⁴⁰⁹

Bağdat'tan Kazimiyye'ye uzatılması düşünülen tramvay yolu hisselerinden yüz altı tanesinin daha satılmasıyla toplam satılan hisse, bin iki yüz yetmiş sekiz adete ulaşmıştır.⁴¹⁰

5.14.3. Politika (Dış Haberler)

5.14.3.1. Orta Asya

Dürbin adlı Hindistan gazetesinin Orta Asya hakkında yayınladığı haberler, sadece Hindistan halkı için önemli değildir. Bu yüzden gazetemiz, gelecek gazetede bu haberleri yayınlacaktır.⁴¹¹

Afgan Şahı Şir Ali Hanın, Hindistan'a gelip valiyle konuşmasından sonra şah Afganistan'a dönerken vali, kendisine tavsiyelerde bulunmuştur. Afganistan'da ilerlemelere vesile olacak gelişmeler şarttır. Ancak halk, bu durumu hoş karşılamamıştır. Doktor Finder adlı bir zat, bundan önceleri Kandehar halkından birisine İseviye mezhebinin öğretmek, Kandeharı bu konuda yeterli seviyeye ulaştırmıştır. Daha sonra Doktor Finder, Afganistan'ın merkez hükümeti olan Kabil şehrine gelerek, halka nasihatte bulunmuştur. Halktan bir grup, Şir Ali Hanın adamı olan Serdar İbrahim Hana Kandehar'ın İslamiyet'i yok etmeye çalıştığını beyan etmiştir. Bunun üzerine Kabil Hükümeti, bu kişiyi alarak sorguya çekmiştir. Bu kişiye; idam, sürgün veya eziyet gibi cezaların verilmesi beklenirken Şah, adama bir hayli saygılı davranmıştır. Sorgulamadan sonra adam, halkı bu mezhebe teşvik etmeye devam etmiştir. Hatta kendisi bu konuda Hint Hükümeti evliyelerinden Mister Lin adlı zata mektup yazmıştır. Mister Lin, farsça bir metin ile Şir Ali Hana mektup yazarak, kendisinin ne derece adil ve insafli olduğundan bahsetmiştir. Afganlıların, bu gibi durumlardan dolayı Şir Ali Hana karşı olan hoşnutsuzlukları günden güne artmaya devam etmiştir. Hatta Kabil şehri, adeta isyancılarla dolmuştur. Afganistan'ın dış ilişkilerine gelince, Şir Ali Hanın tahtına göz dikmiş olan hısımları Serdar Abdurrahman Han Buhara'da olmasına rağmen İran'dan aldığı yardımlarla, Türk askerlerine ve Belh

⁴⁰⁹Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.2.

⁴¹⁰Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.2.

⁴¹¹Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.3.

hükümetinin idaresinde bulunan Abcu, Akça, Şibirgan ve Şibirabad'a saldırmıştır. Ülkelerin tamamını ele geçirmiş olmasının yanı sıra ordusuna iki bin Türk askerini de almıştır. Tahta Pul'dan çekilen telgrafa göre;Şir Ali Hana, Belh hakiminin üzerine gidileceği haberi gelmiştir. Bunun üzerine han, Kabil şehrinde bulunan askerleri ve Serdar Abdurrahman Hanı üzerlerine sevk etmiştir. Bu olaydan sonra askerlerin kumandası Serdar Mehmet Yakup Hana verilmiştir. Şah, Mehmet Yakup Hanı destekleyenlere kin ve düşmanlık beslerken, Serdar Abdullah Hanı övenlere, iyilikte bulunmuştur. Ancak Serdar Mehmet Han, babasına ve hükümete sadakatle bakmamıştır. Alınan bazı haberlere göre; İran'da bulunan , Şir Ali Hanın düşmanı Serdar Mehmet Azam Han vefat etmiştir.⁴¹²

Amerika kıtasının kuzeyinde bulunan Meksika, evelerli Cumhuriyet şekliyle idare edilmekteydi. Fransa'nın, bölgeye asker göndermesiyle Cumhuriyetten İmparatorluğa geçilmiştir. Avusturya İmparatorlarından Maksimilyen, İmparatorluğa tayin edilince Jevariz adlı bir reis, kumandası altında olan halk ile Maksimilyen'i kurşuna dizmiştir. Bütün Avrupa, Maksimilyen'e üzüntü duymuştur. Jevaris, Meksika'ya tekrardan Cumhuriyeti getireceğini vaat ederek, tayin edilmiştir. Amerika medeniyeti, Avrupa medeniyet derecesindedir. Amerika'da halkın serbestliğinde bir sınır olmaması halkın, hükümete karşı üstünlük sağlamasına neden olmuştur. Halk, daha Jevariz'in başkan seçilmesinin üzerinden bir sene geçmeden ayaklanmış. Avrupa gazetelerinde yer alan haberlere göre; Meksika'da yaşanan ihtilalın, şiddetlenmeye başlaması Jevariz hükümetinin ve başkanlığının pek yakında tehlikeye düşeceği şeklinde yorumlanmıştır. Maksimilyen, Fransa İmparatoru Napolyon'un Amerika kıtasındaki politikasına, karşı bir tavır sergileyerek, canını feda etmiştir. Jevariz, Maksimilyen'in halkın gözünden düşmesi için elinden geleni yapmıştır.⁴¹³

Basiret gazetesinde yer alan habere göre; Fransa İmparatoru Napolyon, vücudunun güçsüz düşmesinden ve yaşının ilerlemesinden dolayı tacını veliaht'ına vermiştir. Ancak bazı haberlerde, Fransız İmparatorunun halk tarafından istenmediği ve veliaht'ı hükümetin başına geçirerek halkı memnun etmeye çalıştıkları yazılmıştır. Yine bazı gazetelerde yer alan haberlere göre; Fransa İmparatorunun kendi hayatında oğlunu hükümet makamına

⁴¹²Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.3-4-5.

⁴¹³Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.5-6.

yerleştirerek, vefatından sonra oğlunun verasetinin kabul olmaması gibi bir meselenin yasaklanması hususunda başarılı olmasına dayandırılmıştır. Ancak Fransız milletinin tavırları ve gidişatından hükümet hakkındaki niyetlerini bilenler, bu habere inanmamıştır. Eğer ki devlet, İmparatorun oğlunu taraf tutarak veliaht olarak tanımış ise taraflar, sadece imparator veliaht'ına değil Fransa'daki imparatorluk usulüne ağız açmak isteyenlere de kin ve düşmanlıkla bakarlar. İmparator, nasıl ki imparatorlukta zorluklarla uğraşıyorsa veliaht'ta, imparator sıfatıyla hükümetin başına geçtiği zaman bin kat daha fazla zorlukla uğraşacaktır. Böyle bir hükümet içinde İmparator olan Napolyon, Fransa'nın güvenliğinin ve sükunetin sağlandığı zamanlarda bile halkı galeyana gelebilir.⁴¹⁴

5.15. SAYI 50 (7 REBİÜLEVVEL, 1287 / 7 HAZİRAN 1870)

5.15.1. Uyarı

Gazetemize bir seneliğine abone olanların süreleri bu numaramız da tamamlanacağı için bu kişilerin, aboneliklerini yenilemeleri gerekmektedir.⁴¹⁵

5.15.2. Bağdat'ta Osmanlı'nın Altıncı Ordusu

Altıncı Orduyu Reislerinden Hamdi Paşa, dördüncü ordu erkanlığına tayin edilmiştir. Altıncı ordu reis erkanlığına ise Rauf Paşa getirilmiştir.⁴¹⁶

5.15.3. İrakeyn ve Bağdat

İrak'taki hububat ekimine mahsus olan araziler, çiftçilerin veya halkın kendi mülkü değildir. Bu arazilerin hemen hemen hepsi mukataa olup hükümet tarafından ihaleye açılmaktadır. Eğer ki arazi halkın mülkü ise hükümet arazideki ürünlerden yalnızca bir öşür alabilmektedir. Irak'taki mukataa arazilerinden, humusun üçte biri veya daha fazlası ve daha eksiğinin alınmasına nispetle miri hisse alınır. Hükümetin fayda sağlaması yalnız halkın servetindeki mutluluğuna bağlıdır. Memleketimizin yeri gereğince, mülkümüzde sanat ve ticaret pek geride kalmıştır. Irak'ta, sanat ve ticaretin ilerlemesi bir hayli zaman alacaktır. Ancak halkın servetinin artması yalnızca ziraata bağlıdır. Halbuki halk, mezraya sahip değildir ve ürünlerinin bir kısmını miri hisseye bir kısmını da mültezime ayırdıktan sonra kalan dörtte biri veya daha az bir miktarı çiftçinin olur. Bir çiftçinin ilerlemesi öncelikle mülk sahibi olmasıyla olur.⁴¹⁷

⁴¹⁴Zevra Gazetesi, 30 Muharremülharam, 1287, S.49, stn.6.

⁴¹⁵Zevra Gazetesi, 7 Rebiyülevvel, 1287, S.50, stn.1.

⁴¹⁶Zevra Gazetesi, 7 Rebiyülevvel, 1287, S.50, stn.1.

⁴¹⁷Zevra Gazetesi, 7 Rebiyülevvel, 1287, S.50, stn.1.

Devlet, halkının saadeti için büyük bir fedakarlık göstererek, Irak'taki arazileri ve diğer yerlerdeki arazileri tapulandırmak için müzayede gerçekleştirmiştir. Çiftçi, satış yapmaya başladığı zaman ürünlerinden yirmi-yirmi beş veya otuzda birini alarak, kazanç sağladıklarını iddia etmişlerdir. Bu davacılar içinde bazıları zaten tanınmış olup, gerçek senet ile davacıları ispat etmeye uğraştıkları zaman bazı kişiler, şahıslara karşı doldurmuşlardır. Memleketin ilerlemesi için hizmette bulunan devletin, arazi üzerine hakkının olması ortadır. Bu hakka dayanarak araziyi kullanmak isteyen halk, başlangıçta ziraate zarar getirmemek şartıyla arazideki ürünlerden elde edilen kazancın bir miktarının bunlar tarafından faydalanmasına müsaade edilecektir. Bu durumun üzerinden bir hayli zaman geçmiştir. Geçen zaman içerisinde bu nitelikler bir çok değişikliğe uğramıştır. Sonraları bu kazanç, ileride memleketi koruma uğrana hizmet edecek olan silahşorlara, maaş olarak verilmesinden kaynaklanmıştır. Milletın ve devletin ilerlemesi güzel hizmetlere, durumlara ve zamana bağlıdır. Arazilerde bir kere satış yaptıktan sonra, kazançta hisse sahibi olunur. Çünkü bu araziler, kişinin çocuğuna ve torununa geçmektedir. O halde bunu elde eden bir kişi, bağımsız bir mülk sahibi olacağından dolayı artık senelik üründen başka bir şeye ortak olamaz. Devlet, ziraat sahiplerini mülk sahibi edebilmek için bunca fedakarlık yaptığı zaman kazancın güzel yönde olacağı ümit edildi. O zamandan beri arazileri kullanarak kazanç sağlayanlar hakkında hükümete sunulan isteklerin ve bu yönde bakılan davaların meydana koyduğu neticeye göre; kazançlar hakkında yukarıda beyan edilen fikirlerin pek çoğu doğru çıkmayıp, bazı tasarruf eden kişiler kazanç yolunda olsa da bir çok kimse tasarruf iddiasında buldukları kazançta zayıf senetlerle sahiplerdir. Bazı kişilerin kazançları ise hiç bir gün senetle sağlanmamıştır. Hükümet, kazanç maddesinin güzelce kalıba dökülmesinden sonra kazanç davalarının önünü almak ve çiftçilerin kullandığı arazilerin ne için kullandıklarını bilmek amacıyla bir komisyon meydana getirmiştir.⁴¹⁸

Bu komisyon, tasarruf arzusunda olanların davalarına bakarak, gerçek tasarruf yapanları senetle ispatlayıp zayıf olanları ayırmıştır. Senetleri zayıf olan kişiler, mani olma ve erteleme gibi hilelere başvurmuştur. Bu kişiler için komisyon tarafından verilecek kararlar gazetemizde yayınlanacaktır.⁴¹⁹

Devlet tarafından ihaleye çıkartılan arazi ve ambarlar, müzayede de bedel karşılığında tapularıyla çiftçilere ve halka verilecektir. Kazanç hisse davasında bulunan

⁴¹⁸Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.1.

⁴¹⁹Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.2-.

kişilerin, bu meseleyi arazi satış sırasında çözmesi gerekmektedir. Eğer ki davalara bakmak üzere komisyon tarafından memur verilir ve davanın zamanı belirlenmezse, senete ve kuvvete dayananlar komisyona müracaat etmeyerek ispattan kaçınmışlardır. Kazanç maddesinin düzenlenmesi tapu işinin işgaline neden olacaktır. Seksen altı senesinin eylül ayı sonuna kadar kazanç hissesinde dava edenlerin, bizzat gelerek komisyona bildirmesi gerekmektedir. Bu sürecin sonunda her kim kazanç iddiasında bulunur ise o kişinin davalarıyla ilgilenilmeyecektir.⁴²⁰

5.15.4. Fırat Nehrinin Keşfi

Dicle ve Fırat Nehirlerini birleştirmek için planlanan demiryolunun, Bağdat ile Makdem arasına inşa edilmesine karar verilmiştir. Demiryolunun düz olmasından dolayı yapılacak masraflar, hesap edilen tutardan daha uygundur. Bu yol ile hem Halep yoluyla gidiş gelişler sağlanacak hem de her sene Kerbela'yı ziyarete giden kişilerin gelip gitmeleri kolaylaşacaktır. Yolun, Kerbela'ya kadar uzatılmasında şuanda karar verilmiştir. Bu yolun masrafı için bir müzayede oluşturulacaktır.⁴²¹

5.15.5. Zevra

"Şu bent kaleme alınır iken huzzardan birisinin sorduğu bir kaç es'ile-i mühimmeye şifahen verilen ecvibe-i müskite tarik-i mezkur feva'idinin keyfiyyet ve kemiyyetini mahkeme-i vicdanında muhakeme etmekte olanlar için bilinmeye layık bir şey olmakla buraya derç lazım gelmiştir.

(Sual) Şu nehrin şimendiferle yek diğerine rabt olunuşunu ne yolda takdir edeceğimi bilemem lakin bunun karar-ı ahir icabınca Kerbela'ya kadar temdid olunuşundan muntazır olan fa'idenin husulinde mütereddidim. Çünkü zevvar-ı İran'iyeye ta buraya kadar kendi hayvanlarıyla geldikleri halde artık buradan Kerbela'ya kadar on sekiz saat mesafeyi şimendiferle gitmeyecekleri der-kardır. Eğer ki bundan mukaddem ki tasavvur mucibince Hanekin'den Kerbela'ya kadar bir yol yapılmış olsa idi o halde tarik-i mezkur yalnız zevvarı nakl ile iştilal eylese dahi kurtaracağı der-kardır. Çünkü zevvar on iki gün ester ve merkeb ve de deve üzerinde gideceklerine bu mesafeyi beş altı saatte kat etmeyi tercih edecekleri şüphesizdir. Bu babda sizin mutaa'a-i mahsusanız nedir.

(Cevap) Eğer ki Kerbela kasabası zevvarı hem kendilerinin ve hem de hem nevinin rahatını düşünenlerin hoşnut olacakları vechle misafir itmeğe mütehammil olsa o halde

⁴²⁰Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.4.

⁴²¹Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.4.

belki biz dahi sizin itikadınızda bulunabilirdik. Lakin Kerbela kasabasının vüsatı zaten kendi ahali-i mevcudesinin rahatla iskanına mütehammil olmadığı cihetle zevvarın orada ne zahmetlere ne meşakatlere düçar olduğu malumunuzdur. Mesela hane ve misafirhane sahipleri bir odanın geceliğini bir tümene verdikleri halde zevvar iki tümene verecek olurda odalar dolmuş olduğu cihetle yer bulamayarak çoluk çocuğuyla beraber sokaklarda sürünmeğe mecbur olur ve gerek hayvanatı ve gerek kendileri için muhtaç olduğu erzak ve zehayiri iki üç kat fi''ât-ı fahiş ile alır amma Bağdat'tan Kerbela'ya kadar bir şimendifer yapıpta sabahleyin buradan binerek akşam olmaksızın yine Bağdat'a avdet olunmak tariki açılır ise o halde gelen zevvar yalnız Bağdat'a kadar gelir ve burada geniş geniş ve ucuz ucuz yerleşip ve geçinip ister ise her gün sabahleyin şimendifer ile Kerbela'ya giderek ziyaretle yine akşam üzeri buraya avdet eder.

(Sual) Vaki'an güzel buyurdunuz lakin siz Acemleri henüz tanımadınız mı bunlar o kadar rahatlarını arar adamlar mıdır?

(Cevap) Bu kelamınız yukarıdaki sözünüzü nakz ediyor. Eğer ki Acemler, bu derece rahatlarını aramaz ise yolu Hanekin'den dahi yapsalar yine fa'ide vermez. Halbuki Kerbela şimendiferi yapıp bittikten sonra zevvarın rahatından kat-ı nazar bunların masrafça görecekleri ehveniyetdir ki kendilerini yukarıda dediğimiz vechle hareket etemeye mecbur edecektir.

(Sual) A canım şimendifer Kerbela'ya kadar temdid olunarak bir kaç yüz bin lira mesaiife düçar olmaktan ise Kerbela'da bir kaç misafir hane inşasıyla dahi işi bitirmek mümkün değil mi?

(Cevap) Eğer ki hükümet bu yolun yalnız zevvarın teshil-i amed ü şüdlere için yapıyor ise amenna hakkınız var. Lakin siz meseleyi ters bellemişsiniz. Böyle büyük amelyat hiç bir vaktde yalnız işin bir noktası göze aldırılarak yapılmaz. Belki bir kaç noktanın ictima'ından sonra yapılır. İş bu şimendiferde nazar-ı dikkate alınan birinci nokta 'umum Kerbela sancağını dahi iskele haline koymak ve ikinci nokta şimendiferin güzergahını sair mahaller şimendiferleri güzargahı gibi imar etmek üçüncü nokta iktizası halinde bu şimendiferi çölün muhafaza-i mülkiyyesi işinde dahi kullanmak dördüncü nokta Kerbela kasabasıyla Bağdat arasında olan rabita-i ticaret sair sancaklar revabitinden daha ziyade mühim olmaktan naşi bu suretle anı dahi tevsî etmek beşincisi her sene İran'dan gelmekte bulunan otuz kırk bin zevvarın teshil-i mürur ve 'uburlarıyla tevs'-i da'ire-i istirahatlarına hizmet etmek altıncısı şu beş noktanın ictima'ıyla terakkiyat-ı

*maddiye ve maneviyyeye hizmet yolunda bulunmak. İmdi siz muhakemat-ı mahsusanızı şu esas üzerine icra ederseniz yolun bir an evvel yapılıp bitmesine bizden ziyade intizar edersiniz.*⁴²²

5.15.5. Süveyş Kanalı

Geçen nüshamızda Babil vapurunun Dersaadet'ten hareket ettiğini beyan etmiştik. Süveyş'te bulunan "Umman-ı Osmani İdaresi" vekili tarafından çekilen telgrafa göre; vapur, geçen salı günü Süveyş Kanalını geçmiştir. Bu hesaba göre vapur, şuan da Cidde'ye geçerek Babülmendep sularına girmiştir.⁴²³

5.15.6. İrakeyn ve Bağdat

Mentifik Sancağının merkez livası olacak Nasırıyye kasabasına inşa edilecek binalar için Liva Mutasarrıfı Nasır Paşa, Essadun ailesi ve mahalle memurları sekiz yüz elli kese akçe bağışlamıştır. Müfredat defterindeki yardımlar, gazetemiz tarafından aynen ilan edilmiştir. Mutasarrıf Nasır Paşa otuz bin, Şatra Kaza Kaymakamı on bin, Cübeyliye Kaymakamı Mezid Bey beş bin, Naib Liva Alusi-zade Seyyid Abdalbaki üç bin, Muavin İniyetullah Efendi üç bin, Muhasebeci Hacı Said Efendi üç bin, Tabur Ağası Hüseyin Ağa bin, Arabi Tahrirat Katibi Abdullah Efendi bin beş yüz, Sandık Emni Naum Efendi bin, Arabi Tahrirat Refiki İmran Efendi bin, Sukuş Şüyuh Kasabası Katibi Abdülkerim Efendi dört yüz, Şatra Kazası Katibi Huzur Efendi üç yüz, Vasıt Kazası Katibi Ferec Efendi üç yüz, Elhamra Kazası Katibi Hattab Efendi iki yüz, Hüseyin Esaddun bin iki yüz yirmi altı on para, Tayan Essadun iki bin dokuz yüz yirmi beş, Hamut Bey Bender Essadun iki bin beş yüz, Zeyd Ennasır üç bin beş yüz, Bergaşür Reşid üç bin, Nasır Essafer bin dokuz yüz elli, Bedrül Aziz Virak üç bin, Abbas Bey Bender Es-Sadun üç bin, Abdulmuhsin Muhammed bin iki yüz elli, Raşit Bey Sücca' Es-Sadun iki bin dokuz yüz yirmi beş, Halid Bey Salih Es-Sadun üç bin, Yahya El-Aziz üç bin, Abdulaziz Er-Ravadan yedi yüz elli, Assaf El-Mehmet iki bin beş yüz, Abdülkerim El-Mehmet bin, Faris Bin Macid Es-Sadun bin iki yüz elli, Samir Bin Fehd Es-Sadun dört yüz seksen yedi, Faris Bin Acil Es-Sadun bin iki yüz elli, Abdulmuhsin Er-Ravadan bin iki yüz elli, Abdullah Bin Nassar Es-Sadun üç bin, Şücca bin Bender bin iki yüz elli altı, Muttalik Bin Faysal Es-Sadun iki bin dokuz yüz altmış sekiz otuz para, Sadun bin Fehd yetmiş üç bin yüz on para, Vahs Er-Raşid dört

⁴²²Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.4-5-6.

⁴²³Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.6.

yüz seksen yedi, Abdullah Bin Zeyd yüz yirmi bir bin sekiz yüz otuz para, Mehnad Bin Fadıl Es-Sadun bin iki yüz elli.⁴²⁴

⁴²⁴Zevra Gazetesi, 7 Rebiülevvel, 1287, S.50, stn.6.

SONUÇ

Gazeteler, sadece haberleri yaymakla sınırlı olmayıp, memleket halkının bugünü ve geleceğindeki rehberidir. Bir memlekette gazete gibi evraklar ne kadar çok çoğalır o memlekette medeniyet o derece yükselir. Geçmişten günümüze matbaaya önem veren milletler ve gazetelerde emeği geçen kişiler, vatanperver olarak görülmektedir.

Irak basın hayatının başlangıcı sayılan Zevra gazetesi, 1 Mart 1917 tarihinde İngilizlerin Bağdat'ı işgal etmesine kadar devam etmiştir. Günümüzde de hatırı sayılan gazetenin basıldığı 15 Haziran günü Irak'ta, basın bayramı olarak kutlanmaktadır. Arapça ve Türkçe olarak yayınlanan gazete, Bağdat ve çevresinin adeta sesi konumundaydı.

Zevra sadece Bağdat ile sınırlı olmayıp, ülke geneli ve dünyadaki haberleri de içerisine almıştır. Gazete; Fransa'daki yönetim değişikliğinden, Rusya'nın Orta Asya'da uyguladığı politikadan, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkilerinden bahsetmiştir. Bu konuların yanı sıra Süveyş kanalının açılmasından, Mekteb-i sanayi ve telgrafların öneminden, İran'da ortaya çıkıp başka vilayetlere yayılan kolera hastalığından, Bölgedeki aşiret isimlerinden ve bu aşiretlerin isyan etmesine yer vermiştir.

Ayrıca gazete halkı ilgilendiren duyurular ve haberlere, teşekkür veya şikayet sunan telgrafnameleri de bünyesinde barındırmıştır.

Zevra Gazetesi ve bölgede yayınlanan diğer basın yayın organları o dönemde Irak tarihinin öğrenilmesine katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Gazeteler

Zevra Gazetesi, Sayı: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50.

BASIL KAYNAKLAR

Çakıroğlu, Ekrem (2008), Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Promat Yayınları.

Eroğlu, Babuçoğlu, Özdil, (2012), Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Bağdat, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Çetinsaya, Gökhan (2020), "Mithat Paşa" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30 / 8. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.

Hanilçe. Murat (2018), "Orta Doğu'da Osmanlı Vilayet Gazetelerine Bir Örnek; Zevra Gazetesi (1869)" Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Korkmaz, Adem (2009), Mithat Paşa'nın Bağdat Valiliği (1869-1872). *Tarih Dergisi*, S.49, s.239-247.

Özgüldür, Yavuz (1994), 1876 Anayasasının Hazırlanmasında Mithat Paşanın Rolü ve Fonksiyonu. *Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.5, 314.

Şaban, İbrahim (2011). XIX. Yüzyıl Osmanlı Irak'ında Edebi ve Kültürel Çevre (Doktora Tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Uğur, M. (2018). Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, *Atatürk Araştırma Merkezi*.

EKLER

EK 1.

فائض	رأس المال
٦٧٤٧٢	١٩٢٨٣٠٨
٢٧٥٨	٢٢٥٦٧٠
٦٤٧٤	٨٥٥٦١٨١
٤٥١٥٦	١٠٥٣٢٢١
٧٥٥٥	١٠٥٩٣١٧
الفوائد المقرضة مع فائضها من ابتدا فتح الحساب في غاية سباط	
٨٤٦٨٥	١٥٤٤٥٥
١٠٦٩٢	١٣٣٢٦٥
٧٣٩٩٣	١٤١١٣١٠
٥٨٤٦٨٠	١٤١١٣١٠
٢٥١٢٧	١٤٨٥٠٧
.....	١٠٠٠٠
٢٥١٢٧	١٥٨٦٩٩
٠٦١٠
٣٠٧٢٧	١٥٨٦٩٩
٢٤٤١١
٤٣٢٢	١٥٨٦٩٩

الهدية الف و كسور غروش التي نزل من الفائض في اعلان فتمت بوجوب العلم الذي على رأس المال والاسهم وخمس الف وكسور غروش التي اعطى لاصحابها بوجوب الاشارة اعلان يكون بحسب من الفائض الذي جموعه اربعة ومائون الف و غروش وكسور

المصارف والصندوق عن ثمانية انا مهر

Emniyet Sandığı Tarafından Gönderilen İlan.

EK 2.

	امور عسکریه دائر		امور ملکیه دائر	
	ماز بلان	ولایت کلان	ماز بلان	ولایت کلان
در سعادته	۵۱۱	۱۸۶	۳۲۶	۵۸۳
هواصل منصرفی	۵۰۳	۲۵۵	۱۸۸	۳۱۴
شهرزور منصرفی	۳۲۳	۲۳۱	۸۱۹	۱۷۲
حلیانیه منصرفی	۳۶۶	۱۶۹	۳۸۱	۳۴۵
بغداد منصرفی	۵۱۰	۲۰۴	۱۵۲	۳۳۰
حمله منصرفی	۷۰۳	۵۳۳	۶۸۹	۳۰۶
کربلا منصرفی	۰۶۷	۰۲۹	۶۶۱	۳۶۱
بصره منصرفی	۱۸۶	۰۸۶	۱۲۶	۳۷۲
عماره منصرفی	۲۷۱	۷۰۸	۳۳۳	۱۲۹
متفک منصرفی	۰۰۷	۰۰۱	۱۱۱	۰۰۸
داسیم قائم مقامی	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۲۲۲
بعض ولایات جبله ایه منصرفی و قائم مقامی	۱۱۸	۳۴۵	۶۷۱	۶۲۲
علی العموم تغراف	۱۵۸	۰۲۲	۳۶۳	۳۵۸۵
ویریلان عرجمال	۰۰۰	۲۱۶	۰۰۰	۷۹۹۱
	۱۰۸۶	۱۷۸۶	۶۲۶	۱۲۶۶۱

Umur-ı Mülkiyye ve Umur-ı Askeriyyeye Dair Toplam Miktar.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı :Büşra MENGUCİK

Yabancı Dili :İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih.

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı.